

จารึกโอเสม็ด K.1198 : คำศัพท์เขมรโบราณและสารัตถะ

โดย

นางสาวกมลรัตน์ วิเศษสิริวรกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

จารึกโอเสม็ด K.1198 : คำศัพท์เขมรโบราณและสารัตถะ

โดย
นางสาวกมลรัตน์ วิเศษสิริวรกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

O SMACH INSCRIPTION K.1198 : ANCIENT KHMER VOCABULARY AND ESSENCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts (EPIGRAPHIC IN THAI AND ORIENTAL LANGUAGES)

Department of Oriental Languages
Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2021

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	จารึกโอเสม็ด K.1198 : คำศัพท์เขมรโบราณและสารัตถะ
โดย	นางสาวกมลรัตน์ วิเศษสิริวรกุล
สาขาวิชา	จารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก แผน ก แบบ ก 2 ระดับ ปริญญามหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กังวล คัชชिมา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ

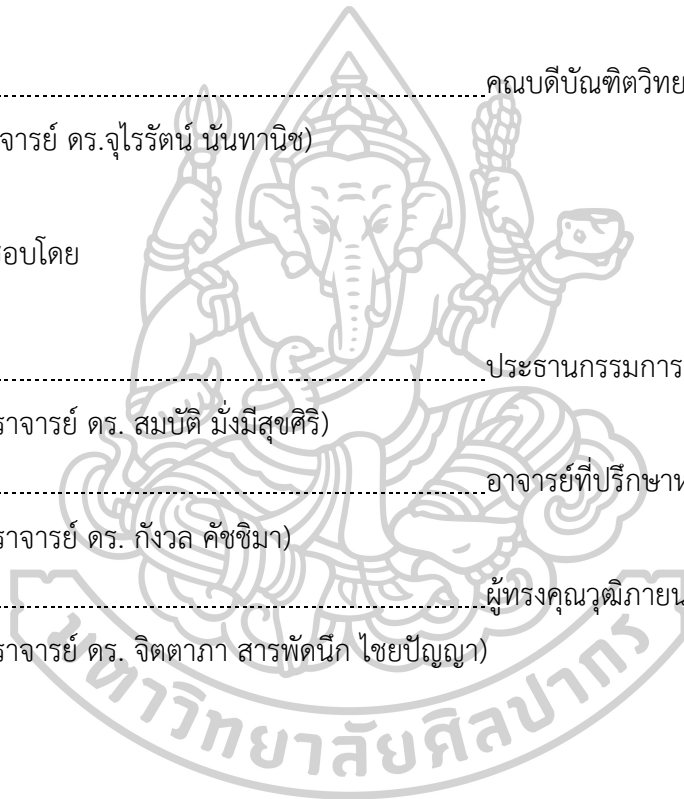
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ มั่งมีสุขศิริ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กังวล คัชชิมา)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตตภา สารพัฒน์ ไขปัญญา)

60114207 : จารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : จารึกโอเสม็ด, พระเจ้าสุริยวรมันที่1, คำศัพท์เขมรโบราณ

นางสาว กมลรัตน์ วิเศษสิริวรกุล: จารึกโอเสม็ด K.1198 : คำศัพท์เขมรโบราณและ
สารัตถะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กังวล คัชขิมา

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำศัพท์เขมรโบราณและสารัตถะในจารึกโอเสม็ด โดยในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ปริวรรตข้อความในจารึกโอเสม็ดจากอักษรเขมรโบราณให้เป็นอักษรโรมัน และแปลตัวบทจากภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤตเป็นภาษาไทย จากนั้นจึงศึกษาตาม จุดประสงค์ที่ตั้งไว้

จากการศึกษาคำศัพท์พบว่า คำศัพท์ภาษาเขมรโบราณในจารึกโอเสม็ด สามารถแบ่งออกได้ เป็น 9 กลุ่ม ได้แก่ 1. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเฉพาะ 2. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคำราชาศัพท์ 3. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของ 4. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พิธีกรรมและเทพ 5. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบ 6. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคำบอกเวลาและทิศทาง 7. คำศัพท์ ทางไวยากรณ์ 8. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรา ชั่ง ตวง วัด 9. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือ กลุ่ม ที่พบมากที่สุด คือ คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเฉพาะ ทั้งนี้ ในบรรดาคำศัพท์ทั้ง 9 กลุ่ม คำศัพท์บางคำ ไม่พบความหมายในปัจจุบัน บางคำปรากฏการใช้มาจนถึงปัจจุบันโดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงทางเสียง และบางคำสูญหายไปไม่ปรากฏการใช้อีกในปัจจุบัน

จากการศึกษาสารัตถะพบว่า จารึกโอเสม็ดมีสารัตถะ 3 ประเด็น ได้แก่ 1. สารัตถะด้าน ประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง ได้สะท้อนภาพความเป็นไปของอาณาจักรเขมรโบราณในช่วง พุทธศตวรรษที่ 16 ได้แก่ การขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 การเสด็จออกจากราชการ การ พิพากษาคดีความในการแย่งชิงกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน และการขยายอำนาจไปยังเมืองลพบุรี (ลพบุรี) 2. สารัตถะด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้สะท้อนให้เห็นภาพการติดต่อซื้อขาย มีการเก็บและ เสียภาษี การกู้หนี้ยืมสิน และการซื้อขายแลกเปลี่ยน และ 3. สารัตถะด้านศาสนาและพิธีกรรม ได้ สะท้อนให้เห็นว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ทรงนับถือศาสนาฮินดูไศวนิกายเป็นหลัก แต่ก็ไม่ได้ปิดกั้นการ นับถือศาสนาอื่น เช่น ไชยณพินิกาย และศาสนาพุทธ สำหรับพิธีกรรมนั้นมีพิธีพรหมยัชชฎะ พิธี มาตถยัชชฎะ พิธีปลงศพสุวรรณลึงคะ พิธีพัทธประดิษฐานหรือพิธีสาบานตน และพิธีอานยเทาะห์หรือ พิธีเผาข้าว

60114207 : Major (EPIGRAPHIC IN THAI AND ORIENTAL LANGUAGES)

Keyword : Inscription O SMACH, Sūryavarman I, ancient Khmer Vocabulary

MISS KMONRAT VISADSIRIVARRAKUL : O SMACH INSCRIPTION K.1198 :
ANCIENT KHMER VOCABULARY AND ESSENCE THESIS ADVISOR : ASSISTANT
PROFESSOR KANGVOL KHATSHIMA, Ph.D.

This thesis aims to study the ancient Khmer vocabulary and essence in the O SMACH inscription. By *transliterating* the text in the O SMACH inscription from the ancient Khmer script to the Roman script and translating the text from ancient Khmer and Sanskrit into Thai.

The study found that Ancient Khmer words in the O SMACH inscription can be divided into 9 groups: 1. Vocabulary about nomenclature 2. Vocabulary related to royal terms 3. Vocabulary about property 4. Vocabulary related to religious and ritual 5. Vocabulary about Laws and regulations 6. Vocabulary related to time and direction 7. Grammatical vocabulary 8. Vocabulary about Weights and Measures 9. Vocabulary related to kinship, which the group with the highest number of words is Vocabulary about nomenclature. However, among the 9 vocabulary groups, some words did not have a meaning, some words appear in use until now, but the sound has been changed and some words are lost and no longer appear in use nowadays.

From the study, it was found that The O SMACH inscription has 3 themes of the essence: 1. The historical essence of politics and governance reflected the possibility of the ancient Khmer kingdom during the 10 th century, such as the ascended the throne of King Sūryavarman I, the administration of the monarch, the ruling of the dispute over land ownership, and the extension of power to the city of Lavapura (Lopburi), 2. The Economic and social essence reflects trade dealings, collection, taxation, borrowing, and trading. and 3. Religion and Rituals essence reflects that King Sūryavarman I mainly adheres to the Shiva sect of Hinduism but did not block other religions for the people such as Vaishnav Sect and Buddhism. Moreover, there are 5 significant rituals namely: 1. Brahmajajña 2. Māṛyajña 3. Pan-lyañ suvarṇaliṅga 4. Dhānyadaha 5. BaddhaPratijñā by studying the rituals that appear in the inscriptions also enables students to recognize and understand more ancient traditions.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตาจาก ผศ.ดร.กังวล คัชขิมา อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ซึ่งกรุณาให้คำแนะนำในการศึกษาวิเคราะห์จารึกโอเสม็ด และกรุณาอธิบายแนวทางการศึกษาอย่างเต็มที่

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา ผู้กรุณาแปลเนื้อหาภาษาสันสกฤตในจารึก ให้คำแนะนำและให้ความรู้ต่างๆ เพิ่มเติม ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ ประธานกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์และผู้ให้คำแนะนำในการแปลจารึก ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.อรวรรณ บุญยฤทธิ์ ผู้กรุณา ให้คำแนะนำในการศึกษาวิเคราะห์และให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบพระคุณ อ.ดร.อุเทน วงศ์สถิตย์, อ.ดร.จตุพร โคตรนก และ อ.ดร.ทรงธรรม ปานสุกคุณ ที่ให้คำแนะนำในการสอบโครงร่างและนำเสนอ ความก้าวหน้า ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.จิตตภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ กรุณาให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ ตลอดจนตรวจแก้ความถูกต้องของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

กราบขอบพระคุณ พระมหาไมตรี กองแสน และคณะใน-แถวใน ที่เมตตาอนุเคราะห์ใน หลายๆ ด้านแก่ผู้วิจัยจนสามารถมีพลังใจในการทำงานได้ ขอขอบคุณพระมหากวีศักดิ์ วาปีกุลเศรษฐ์ ผู้ให้คำแนะนำในการศึกษาสารัตถะทางด้านจารึก ขอขอบคุณพระมหาพรภวิทย์ อุปัชฌาย์ ผู้ให้ความ ช่วยเหลือด้านเทคนิคและระบบเทคโนโลยี

ขอบคุณชิตชนก เกตุภา และ คุณสุปรัชญา จับใจ เพื่อนที่เปรียบเสมือนครอบครัวของ ข้าพเจ้า ที่คอยช่วยเหลือผู้วิจัยในทุกๆ ด้าน คอยเติมทั้งพลังกายพลังใจ ทำให้ผู้วิจัยทำงานนี้ได้สำเร็จ ขอขอบคุณคุณฉวีวิทย์ ทวีสุข ที่คอยให้คำปรึกษาทางด้านการใช้ชีวิตแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณคุณฉวีติมา สุทเธนทร์ ที่คอยให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพร่างกายแก่ข้าพเจ้า

ขอบคุณครอบครัวอันเป็นที่รักยิ่งของผู้วิจัย ที่สนับสนุนทุนการศึกษาและเข้าใจผู้วิจัยในทุกๆ มิติของการใช้ชีวิต

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยขออุทิศให้แก่บรรพจารย์นักจารึกศึกษาทุกท่าน

นางสาว กมลรัตน์ วิเศษสิริวรกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
1.5 ขั้นตอนการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
1.7.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับจาร์ริก.....	5
1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจาร์ริกโอเสม็ด K.1198.....	7
บทที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของจาร์ริกโอเสม็ด K.1198.....	10
2.1 ประวัติความเป็นมาของจาร์ริกโอเสม็ด.....	10
2.2 เนื้อหาจาร์ริกโดยสังเขป.....	13
2.3 การปรีวรตและการเปลือข้อความในจาร์ริกโอเสม็ด.....	15
บทที่ 3 คำศัพท์ที่พบในจาร์ริกโอเสม็ด.....	74

3.1 คำศัพท์ที่เกี่ยวกับชื่อเฉพาะ.....	75
3.2 คำศัพท์ที่เกี่ยวกับราชาศัพท์.....	88
3.3 คำศัพท์ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของ.....	90
3.4 คำศัพท์ที่เกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม และเทพ.....	93
3.5 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบ.....	94
3.6 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคำบอกเวลาและทิศทาง.....	95
3.7 คำศัพท์ทางไวยากรณ์.....	96
3.8 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรา ชั่ง ตวง วัด.....	99
3.9 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครือญาติ.....	100
บทที่ 4 สารัตถะในจารึกโอเสม็ด.....	100
4.1 สารัตถะด้านประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง.....	100
4.1.1 การขึ้นครองราชย์.....	102
4.1.2 การเสด็จออกกว่าราชการ.....	103
4.1.3 การพิพากษาคดีความในการแย่งชิงกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน.....	105
4.1.4 การขยายอำนาจไปยังเมืองลพบุรี (ลพบุรี).....	106
4.2 สารัตถะด้านเศรษฐกิจและสังคม.....	109
4.2.1 การเก็บและเสียภาษี.....	109
4.2.2 การกู้หนี้ยืมสิน.....	111
4.2.3 การซื้อขายแลกเปลี่ยน.....	112
4.3 สารัตถะด้านศาสนาและพิธีกรรม.....	113
4.3.1 ศาสนา.....	113
4.3.2 พิธีกรรม.....	119
บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ.....	127
5.1 บทสรุป.....	127

5.2 อภิปรายผลการศึกษา	130
5.3 ข้อเสนอแนะ	131
รายการอ้างอิง	132
ภาคผนวก.....	136
การปริวรรตจารึกโอเสม็ดจากอักษรขอมโบราณเป็นอักษรไทย	137
ด้านที่ 1 ภาษาเขมรโบราณ	137
ด้านที่ 2 ภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤต	141
ประวัติผู้เขียน	146

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล (วาป).....	75
ตารางที่ 2 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล (โฆ).....	76
ตารางที่ 3 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล (โลญ).....	76
ตารางที่ 4 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล (ไต).....	76
ตารางที่ 5 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องชื่อสถานที่.....	77
ตารางที่ 6 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระบาทกัมรเตง).....	80
ตารางที่ 7 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระกัมรเตง + ชื่อ).....	80
ตารางที่ 8 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (กัมรเตง + ชื่อ).....	80
ตารางที่ 9 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (กัมรเตง + ชื่อ + หน้าที่ + ชั้น).....	81
ตารางที่ 10 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระกัมรเตงอัญ + ชื่อ).....	81
ตารางที่ 11 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระกัมรเตงอัญ + หน้าที่).....	81
ตารางที่ 12 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระกัมรเตงอัญ + ตำแหน่ง + ชั้น).....	82
ตารางที่ 13 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (เตง).....	82
ตารางที่ 14 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (มรตัญโหลญ + สถานที่).....	83
ตารางที่ 15 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (มรตัญโหลญ + ชื่อ + ชั้น).....	83
ตารางที่ 16 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (มรตัญโหลญ + ชื่อ + สถานที่).....	83
ตารางที่ 17 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (มรตัญโหลญ + ชื่อ + ตำแหน่ง + ชั้น)..	84
ตารางที่ 18 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (โหลญ).....	84
ตารางที่ 19 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (ตัญ + ชื่อ).....	84
ตารางที่ 20 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (เตง).....	84
ตารางที่ 21 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (วาป + ชื่อ).....	85

ตารางที่ 22 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (วาป + ชื่อ + สถานที่).....	85
ตารางที่ 23 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (วาป + ชื่อ + สถานที่).....	86
ตารางที่ 24 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (วาป + หน้าที่ + ชั้น).....	86
ตารางที่ 25 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (โฆ + ชื่อ).....	86
ตารางที่ 26 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (โฆ + ชื่อ + หน้าที่).....	87
ตารางที่ 27 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (คน).....	90
ตารางที่ 28 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (สัตว์).....	90
ตารางที่ 29 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (วัตถุและสิ่งของมีค่า).....	91
ตารางที่ 30 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (ผ้า).....	91
ตารางที่ 31 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (พาหนะ).....	92
ตารางที่ 32 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (อาหาร การกิน).....	92
ตารางที่ 33 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (ที่ดิน).....	92
ตารางที่ 34 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พิธีกรรม และเทพ.....	93
ตารางที่ 35 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบ.....	94
ตารางที่ 36 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคำบอกเวลาและทิศทาง.....	95
ตารางที่ 37 คำศัพท์ทางไวยากรณ์ (คำบุพบท).....	96
ตารางที่ 38 คำศัพท์ทางไวยากรณ์ (คำกริยา).....	97
ตารางที่ 39 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรการ ชั่ง ตวง วัด (กลุ่มตวงธัญพืช).....	99
ตารางที่ 40 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรการ ชั่ง ตวง วัด (กลุ่มผ้า).....	99
ตารางที่ 41 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรการ ชั่ง ตวง วัด (กลุ่มเงินและน้ำหนัก).....	99
ตารางที่ 42 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครือญาติ.....	100

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 จารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1	11
ภาพที่ 2 จารึกโอเสม็ด ด้านที่ 2	12

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จารึก หมายถึง ข้อความที่เขียนบันทึกด้วยการจารหรือสลักไว้บนแผ่นรองรับ ซึ่งเป็นวัตถุที่แข็ง คงทนถาวร เช่น อิฐ หิน โลหะ โดยหินจะเป็นวัสดุที่ได้รับความนิยมมากที่สุด จึงมักเรียกกันว่า “ศิลาจารึก” (อุไรศรี วรตะริน, 2542: 3) ศิลาจารึกมักถูกจารขึ้นโดยผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรือหลังเหตุการณ์ไม่นาน จึงมีลักษณะเป็น “บันทึกร่วมสมัย” (ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2509: 6 อ้างถึงใน มนวิภา เจียจันทร์พงษ์, 2532: 5) ถือได้ว่าเป็นเอกสารชั้นต้นที่สำคัญที่สุด ด้วยความสำคัญดังกล่าว ศิลาจารึกจึงเป็นหลักฐานอันดับหนึ่งในการวินิจฉัยประวัติศาสตร์และโบราณคดี (อัญชญา จิตสุทธิญาณ, 2552: 166)

ศิลาจารึกของอาณาจักรกัมพูชาสมัยก่อนเมืองพระนครถึงสมัยพระนครที่มีอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-19 พบเป็นจำนวนมากกระจายอยู่ทั่วทั้งประเทศกัมพูชาปัจจุบัน เวียดนามตอนใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกของประเทศไทย และประเทศลาวตอนใต้ ซึ่งในอดีตล้วนเป็นดินแดนที่เคยมีความเกี่ยวข้องกับอาณาจักรกัมพูชา (Seam, 2000: 2A อ้างถึงใน ญัฐพล จันทร์งาม, 2550: 1-2)

ในอาณาจักรกัมพูชาโบราณ ภาษาที่ใช้ในจารึกมี 2 ภาษา คือ ภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤต อาจพบทั้งสองภาษาในหลักเดียวกันหรืออาจมีเพียงภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงอย่างเดียวก็ได้ ลักษณะการใช้ภาษาสันสกฤตและภาษาเขมรโบราณในวรรณกรรมประเภทจารึกของกัมพูชาโดยทั่วไปมักแตกต่างกันทั้งรูปแบบและเนื้อหา กล่าวคือ โดยส่วนมากแล้วภาษาสันสกฤตจะเป็นบทร้อยกรอง ประเภทฉันทที่รจนาอย่างไพเราะลึกซึ้ง โดยมีใจความสำคัญคือ สรรเสริญเทพเจ้าหรือสวดดึกษัตริย์ แต่ก็ยังมีบางหลักที่เขียนอธิบายบอกเล่าเรื่องราวทั่วไป เช่น จารึกสตึกก๊กอกรม ส่วนภาษาเขมรโบราณซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นจะใช้ในการบันทึกเรื่องราวทั่วไปเพื่อให้ประชาชนทุกระดับเข้าใจ เช่น เรื่องเกี่ยวกับหน้าที่ต่าง ๆ ของข้าทาสในศาสนสถานและการทำบุญอุทิศส่วนกุศล โดยมักจะจารเป็นข้อความร้อยแก้ว

ข้อมูลจากศิลาจารึกกัมพูชาได้เล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ว่าราวกลางช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 ได้ปรากฏพระนามพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชา 2 พระองค์ที่ครองราชย์ต่อจาก พระเจ้าอุทยาทิตยวรมันที่ 1 คือ พระเจ้าชัยวรมัน และพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 โดยจารึกตวลปราสาทกล่าวถึงการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าชัยวรมัน ใน พ.ศ. 1545 (ญัฐพล จันทร์งาม, 2550: 22-23) แต่ในขณะเดียวกันก็ปรากฏว่ามีจารึกที่กล่าวถึงพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ขึ้นครองราชย์ ใน พ.ศ. 1545 เช่นเดียวกัน ดังปรากฏในจารึกปราสาทพระขรรค์กำปงสวาย (Finot, 1904: 674-675) พระเจ้าชัย

วีรกรรมและพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 ได้ต่อสู้แย่งชิงอาณาจักร จนภายหลัง พระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 ได้ยกทัพเข้ามาโจมตีเมืองพระนครและได้รับชัยชนะ จึงทำให้พระเจ้าชัยวีรกรรมต้องหลบหนีออกจากเมืองพระนครมุ่งไปทางเมืองพิมาย เพราะพบจารึกของพระองค์หลักหนึ่งที่วัดจنگอ อ.ด่านขุนทด จ.นครราชสีมา ระบุศักราชตรงกับ พ.ศ.1551 มีเนื้อหาว่าด้วยการถวายที่ดินและทรัพย์สินแด่ “พระกัมรเตงชัตพิมาย” (กังวล คัชชีมา, 2557: 103) และหลังจากนั้นก็ไม่มีปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงพระองค์อีกเลย

จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่ามีจารึกที่อยู่ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 จำนวน 89 หลัก ลักษณะของจารึกจะเป็นสมัยแรกที่ใช้ภาษาเขมรโบราณในการเขียนจารึกหลักใหญ่ โดยสมัยก่อนนั้นจะใช้ภาษาสันสกฤตในจารึกหลักใหญ่ ๆ ต่อมาจึงมีการเขียนภาษาเขมรควบคู่กับภาษาสันสกฤต จารึกที่สำคัญบอกเล่าเรื่องราวของพระองค์มีดังนี้

จารึกที่พระราชวังหลวง เป็นจารึกคำสาบานจารไว้บนหีบประตูทางเข้าราชวังหลวง เป็นคำสาบานแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์และมีรายนามของข้าราชการเป็นจำนวนมาก

จารึกปราสาทพระขรรค์กำแพงสวาย กล่าวว่า พระองค์ได้ยึดราชอาณาจักรของกษัตริย์องค์หนึ่งท่ามกลางบรรดากษัตริย์อีกหลายพระองค์ (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 186)

จารึกวัดธิปไตย 2 หลัก กล่าวว่าพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 สืบเชื้อสายลงมาทางพระมารดาของพระเจ้าอินทรวรมัน และทรงเกี่ยวดองทางพระมเหสีของพระองค์คือพระนางวีรลักษมีกับโอรสของพระเจ้ายโศวรมัน (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 186-187)

จารึกเมืองลพบุรี ระหว่าง พ.ศ. 1565 – 1568 กล่าวถึงการนับถือศาสนาในสมัยของพระองค์ว่า มีพระสงฆ์ในสองลัทธิ (ภิกษุมหายานและสรวีระ) และมีพราหมณ์ผู้บำเพ็ญโยคะอยู่ควบคู่กันไป (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 189)

จารึกปราสาทโรลุ กล่าวว่า วันขึ้น 8 ค่ำเดือนผาลคุณ มหาศักราช 971 พระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 สิ้นพระชนม์ และได้รับพระนามหลังสิ้นพระชนม์ว่า “นิรวาณบท” (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 189)

จารึกปราสาทพระวิหาร 1 กล่าวถึงพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 พระราชทานทรัพย์และเมืองวิเวทกะ แก่ศรีสุภรรมาภำเสตงจิ และทรงมีพระบัญชาให้ศรีสุภรรมาภำเสตงจิจาริตลาจารึกไว้ที่ศาสนสถาน และเมืองวิเวทกะ ไปจนถึงการพระราชทานเปลี่ยนชื่อเมืองวิเวทกะใหม่ว่า “กุรุเกษตร” (กรมศิลปากร, 2564: 261-262)

นอกจากจารึกที่สำคัญข้างต้น ยังมีจารึกในสมัยของพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 ที่พบใหม่ล่าสุด คือ **“จารึกโอเสม็ด”** ซึ่งถูกพบระหว่างการขุดย้ายที่ช่องโอเสม็ด จ.สุรินทร์ ของประเทศไทย ใน พ.ศ. 2537 จารึกหลักนี้จึงถูกเรียกตามสถานที่พบ และได้รับเลขทะเบียนจารึก **“K.1198”** หรือ **“Ka.19”** ปัจจุบันจัดเก็บที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพนมเปญ ราชอาณาจักรกัมพูชา

จารึกโอเสม็ดนี้ทำจากหินทรายสีเขียว รูปร่างคล้ายใบเสมา สูง 1.51 เซนติเมตร กว้าง 85 เซนติเมตร หนา 13 เซนติเมตร มีข้อความ 2 ด้าน คือ ด้านที่ 1 เป็นภาษาเขมรโบราณ มี 57 บรรทัด ด้านที่ 2 ภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤตมี 59 บรรทัด ในปัจจุบันมีผู้ที่ศึกษาจารึกโอเสม็ดดังต่อไปนี้

Long Seam (n.d.) ได้แปลและวิเคราะห์ด้านที่ 1 เป็นภาษาเขมรอย่างละเอียด เป็นเอกสารประกอบการสอน

Saveros Pou (2001: 240-260) ได้ปริวรรตข้อความแปลและวิเคราะห์ด้านที่เป็นภาษาเขมรโบราณ เป็นภาษาฝรั่งเศสตีพิมพ์ในหนังสือ *Nouvelles Inscriptions Du Cambodge II & III*

Arlo Griffiths (2006: 20-23) เขียนบทความ “*Zolang als Zon en Maan nog Schijnen*” เสนอในมหาวิทยาลัยไลเดน (Leiden university) โดยปริวรรตบทที่ 23, 24, 25, 29, 31, 32, 35, 37, 38 เป็นอักษรโรมันและแปลเป็นภาษาดัตช์

กังวล คัชชิวมา (2557: 89-92) ได้แปลและวิเคราะห์ทั้งด้านที่ 1 และ ด้านที่ 2 แบบสรุปความลงในบทความที่ชื่อว่า “*หลักฐานเกี่ยวกับจารึกเขมรที่พบใหม่ในรอบทศวรรษ*” ในเอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมอาเซียนเรื่องความสัมพันธ์ของภาษาและรัฐโบราณในอาเซียน

ทรงธรรม ปานสกุล (2561: 249-252) ได้วิเคราะห์จารึกโอเสม็ดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยอ้างถึงด้านที่ 1 ภาษาเขมรโบราณเป็นสำคัญ และกล่าวว่าในอาณาจักรเขมรโบราณมีการนับถือศาสนาทั้งศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ แต่ในจารึกโอเสม็ดนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา คือ กษัตริย์มีพระบรมราชโองการรับสั่งให้เอาศิวลึงค์แทนที่พระพุทธรูป

นอกจากนี้ ยังมี Ian Nathaniel Lowman (2011: 57-59) พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ (2561) ศานติ ภักดีคำ (2562: 9) ที่ได้อ้างอิงข้อความด้านสันสกฤตบางบทเพื่อสนับสนุนประเด็นด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเมืองละโว้ (ลพบุรี)

ส่วนในด้านที่ 2 ที่เป็นภาษาสันสกฤต สมบัติ มิ่งมีสุขศิริ (2564: 23-49) เป็นคนแรกที่อ่านและแปลอย่างสมบูรณ์ โดยเผยแพร่ในหนังสือ “*จารึกสันสกฤตที่สำคัญในอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1*”

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีผู้อ่านและแปลจารึกหลักนี้ในด้านที่ 1 ที่เป็นภาษาเขมรโบราณจำนวนมาก ส่วนด้านที่ 2 ที่เป็นภาษาสันสกฤตเพิ่งได้รับการอ่านและแปลอย่างสมบูรณ์ไม่นาน จึงยังไม่มีผู้ใดศึกษาเนื้อหาทั้ง 2 ด้านโดยละเอียด ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่สมควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ทั้งนี้ จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า เนื้อหาสาระและใจความสำคัญในจารึกโอเสม็ดได้บอกเล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ในด้านที่ 1 ภาษาเขมรโบราณ เริ่มต้นด้วยการบอกปีศักราชที่จารึกอย่างชัดเจน คือ มหาศักราช 936 พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 มีพระ

บรมราชโองการรับสั่งให้ขุนนางไปปักคำประกาศ (ศิลาจารึก) และทำพิธีกรรมทางศาสนา จากนั้นเล่าย้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยนั้น เช่น การซื้อที่ดิน กรรมสิทธิ์ในการซื้อที่ดิน การกู่หนี้ยืมสิน การลงโทษผู้ที่เป็นศัตรูกับพระเจ้าแผ่นดิน และประเด็นเรื่องศาสนาที่ว่ามีการรับสั่งให้นำศิวลึงค์ไปตั้งแทนที่พระพุทธรูป ส่วนด้านที่ 2 ภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤต กล่าวบูชาเทพเจ้าในศาสนาฮินดู สดุดีพระเกียรติของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 และกล่าวถึงขุนนางที่มีบทบาทสำคัญคือ ศรีลักษมีปติวรมัน และที่สำคัญคือมีการกล่าวถึงเมืองที่ชื่อว่า “ลวปุระ” ซึ่งเป็นข้อมูลจะช่วยเสริมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้

ในการศึกษาเบื้องต้นนี้ได้พบประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องการใช้ภาษา เช่น คำราชาศัพท์ คำที่ระบุถึงตำแหน่งข้าราชการ ฯลฯ ตลอดจนทำให้เห็นภาพสะท้อนด้านสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม เช่น การแลกเปลี่ยนซื้อขาย การกู่หนี้ยืมสิน การเก็บภาษี การตัดสินคดีความผู้ที่เป็นศัตรูกับพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

จารึกหลักนี้จึงนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง สามารถบอกเล่าเหตุการณ์และอาจช่วยเติมเต็มข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์จารึกโอเสม็ดอย่างละเอียดทั้ง 2 ด้าน เพื่อให้เห็นถึงภาพสะท้อนประวัติศาสตร์ในช่วงยุคสมัยนั้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรโบราณในจารึกโอเสม็ด
2. เพื่อศึกษาสารัตถะในจารึกโอเสม็ด

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาจารึกโอเสม็ด (K.1198) ทั้ง 2 ด้าน โดยด้านที่ 1 เป็นภาษาเขมรโบราณ มี 57 บรรทัด และด้านที่ 2 เป็นภาษาเขมรโบราณและสันสกฤต มี 59 บรรทัด

ผู้วิจัยมุ่งเน้นอ่านและแปลภาษาเขมรโบราณด้านที่ 1 เป็นหลัก ส่วนในด้านที่ 2 จะอ่านและแปลถึงบรรทัดที่ 38 เท่านั้น เพราะนอกจากนั้นเป็นรายชื่อข้าทาสภาษาเขมรโบราณ ไม่ได้อยู่ในขอบเขตที่จะศึกษาในครั้งนี้ ส่วนภาษาสันสกฤตนั้นจะใช้ข้อมูลจากคำอ่านและคำแปลของสมบัติ มั่งมีสุขศิริ (2564: 23-49) ในหนังสือ “จารึกสันสกฤตที่สำคัญในอินเดียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1” (หนังสือที่ระลึกเนื่องในวาระอายุวัฒนมงคลครบ 80 ปี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา) จัดพิมพ์โดยศูนย์สันสกฤตศึกษา ร่วมกับภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยความอุปถัมภ์จากกระทรวงวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ศึกษาคำศัพท์เฉพาะคำศัพท์เขมรโบราณ
2. การศึกษาสารัตถะจะใช้ทั้งเขมรและสันสกฤต
3. งานวิจัยนี้จะกำหนดด้านที่เป็นภาษาเขมรโบราณ เป็นด้านที่ 1 ด้านภาษาสันสกฤตเป็นด้านที่ 2

1.5 ขั้นตอนการศึกษา

1. สืบค้นเอกสารและวรรณกรรมที่เป็นแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจารึกของกัมพูชา
2. ศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจารึกโอเสม็ดจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
3. ถ่ายถอดข้อความจากภาพสำเนาจารึกโอเสม็ด จากอักษรเขมรโบราณเป็นอักษรโรมัน โดยตรวจสอบเทียบกับคำปริวรรตจารึกจากแหล่งอื่น ๆ ที่มีการเผยแพร่แล้ว
4. แปลข้อความภาษาเขมรโบราณในจารึกโอเสม็ดเป็นภาษาไทย
5. ศึกษาวิเคราะห์คำศัพท์และสารัตถะที่ปรากฏในจารึกโอเสม็ด
6. เรียบเรียงผลการวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา
7. สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงคำศัพท์และการใช้ภาษาเขมรโบราณที่ปรากฏในจารึกโอเสม็ด
2. ทราบถึงสารัตถะด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในจารึกโอเสม็ด
3. เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ข้อความในศิลาจารึกหลักอื่น

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อของวิทยานิพนธ์นี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับจารึก และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจารึกโอเสม็ด ดังนี้

1.7.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับจารึก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2521) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องจารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง โดยเก็บข้อมูลจารึกที่พบในปราสาทพนมรุ้งมีจารึกภาษาสันสกฤต 3 หลัก ภาษาเขมรโบราณ 7 หลัก งานวิจัยนี้ได้มีการนำเสนอลักษณะทางภูมิศาสตร์และธรณีวิทยาของภูเขาพนมรุ้ง รวมไปถึงลักษณะทางศิลปะของปราสาทควบคู่ไปกับจารึกที่พบในปราสาทเพื่อให้เข้าใจถึง

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่กับจารึก ผลสรุปได้ข้อมูลทางภาษาศาสตร์ สังคม ประวัติศาสตร์ และ ศาสนาในสมัยนั้น

อภิวัฒน์ สงเคราะห์ (2544) ศึกษาวิเคราะห์เรื่องสถาบันกษัตริย์เขมรโบราณจนถึง **คริสต์ศตวรรษที่ 13** โดยเก็บข้อมูลจากจารึกที่พบในประเทศกัมพูชาและไทย บันทึกของชาวต่างชาติ เอกสารวิชาการ บทความ หนังสือภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ ใช้ ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ในการวิเคราะห์ผลการศึกษานำให้ทราบถึงพัฒนาการของอาณาจักร ขอมโบราณ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง คือ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ความเจริญทางด้าน เทคโนโลยี ความหลากหลายของประชากร และอิทธิพลวัฒนธรรมภายนอก โดยการรับเอาวัฒนธรรม จากอินเดียมาแล้วเลือกรับเอาเฉพาะสิ่งที่เข้ามาเกื้อหนุนและสอดคล้องกับประเพณีเดิม

ณัฐพล จันทรงาม (2550) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง**การศึกษาวิเคราะห์จารึกทวปปราสาท ในเชิงวรรณคดีศึกษา** มุ่งศึกษาข้อความทั้งที่เป็นภาษาเขมรโบราณและสันสกฤต โดยใช้ทฤษฎีทาง วรรณคดีสันสกฤตมาวิเคราะห์คุณค่าเชิงวรรณศิลป์และองค์ประกอบทางวรรณคดีของจารึกทวป ปราสาท อีกทั้งยังมีการศึกษาภาพสะท้อนที่ปรากฏในจารึกหลักนี้ ผลการศึกษาพบว่า มีการใช้รรณาลี้ การประเภต่าง ๆ เช่น อุปมา รูปกะ อุตเปรกษา เกลชะ ฯลฯ มีการใช้ฉันทลักษณ์ มี 3 ประเภท คือ อนุษฏกฉันท ตรีษฏกฉันท วสันตดิถีฉันท ภาพสะท้อนที่ปรากฏในจารึกทวปปราสาทมีทั้งด้าน ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง ด้านศาสนาและปรัชญา และด้านสังคมและ เศรษฐกิจ

Michael Vickery (1985: 226-244) นำเสนอ บทความ เรื่อง *The Reign of Suryavarman I and Royal Factionalism at Angkor* ลงในวารสาร *Journal of Southeast Asia Studies* ในงานศึกษานี้เป็นการศึกษาโดยการอ้างอิงถึงข้อมูลที่ได้จากจารึก วัตถุประสงคในการศึกษามี 2 ประเด็นหลัก คือ (1) การเรื่องอำนาจของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 และ (2) การพัฒนา ของรัฐและการเมืองในพระนคร ส่วนแรกกล่าวถึงประวัติและการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าสุริยวรมัน ที่ 1 ระบบเจ้าขุนมูลนายในสมัยพระนครว่ามีขุนนางข้าราชการและพราหมณ์คนสำคัญตั้งแต่สมัย พระเจ้าอินทรวรมัน พระเจ้ายโสวรมัน พระเจ้าพรหมวรมัน จนถึงสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 และ กล่าวถึงการขึ้นมาอำนาจของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1

มง สุกุมาริ (๒๕๕๘ ส.ศ.น.ร., 2006) ศึกษาเรื่อง**นโยบายเศรษฐกิจในสมัยพระเจ้าสุริยว รมันที่ 1 (ร.เขตายธิงเสฐกิติ คุงภญฺญูฏะดาจสุญฺญูธ ๑)** สารนิพนธ์เล่มนี้แบ่งเป็นสอง บทคือ บทที่ 1 ศึกษานโยบายในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 โดยแบ่งเป็น (1) นโยบายภายในประเทศ กล่าวถึงประวัติของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 การปกครอง ศาสนา และสถาปัตยกรรม และ (2) นโยบาย นอกประเทศ และบทที่ 2 ศึกษาเศรษฐกิจในด้านกิจกรรม ภาษี และพาณิชย์กรรม

พระมหาปราโมทย์ แก้วนา (2558) นำเสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง**การศึกษาวิเคราะห์จารึกแม่ บุญตะวันตก** โดยมุ่งศึกษาภาพสะท้อนและวรรณศิลป์ พบว่า พระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 มีเชื้อสาย

เหมาะสมที่จะขึ้นครองราชย์ เพราะมีเชื้อสายทางพระราชมารดาเกี่ยวเนื่องกับอดีตกษัตริย์กัมพูชาสมัยเมืองพระนคร ถึงแม้ว่าพระราชบิดาของพระองค์จะมาจากเมืองกวางประซึ่งก่อนหน้านี้เป็นดินแดนอิสระ ด้านการปกครองอาณาจักร พระองค์ทรงทำให้แผ่นดินมีความรุ่งเรือง และขยายอาณาจักรจากการรบ หลักที่ใช้ในการปกครองส่วนใหญ่ยึดตามแนวบรรพชาศัตร์ของเกาฏิลยะเป็นสำคัญ ด้านศาสนามีความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ พระตรีมูรติ ศักติ ปรัชญาของลัทธิพราหมณ์ทั้ง 6 สำนัก การอ้างอิงคัมภีร์ทางศาสนาพราหมณ์ และเรื่องราวในมหากาพย์มหาภารตะ รามายณะ และเทพปกรณัม ด้านประเพณีและวัฒนธรรมสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักเป็นหลัก ราชพิธีที่สำคัญคือการประดิษฐานรูปเคารพในศาสนสถานต่าง ๆ และพิธีเบิกพระเนตรเทวรูป และมีการใช้ระจกเงาในราชสำนัก นอกจากภาพสะท้อนสังคมแล้วจารึกแม่บุญตะวันออกยังสะท้อนให้เห็นอัจฉริยภาพของกวีที่มีความรู้ในภาษาสันสกฤตเป็นอย่างดี เป็นไปตามหลักวรรณคดี อุดมไปด้วยอรรถาธิบายเครื่องประดับบทประพันธ์แห่งดงาม ทั้งยังใช้ฉันทลักษณ์ถึง 7 ชนิด

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจารึกโอเสม็ด K.1198

Saveros Pou (2001: 240-260) ได้ปริวรรตข้อความและวิเคราะห์จารึกโอเสม็ดเฉพาะเขมรโบราณเป็นภาษาฝรั่งเศสตีพิมพ์ลงในหนังสือ **Nouvelles Inscriptions Du Cambodge II & III** โดยมีการกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของจารึกโอเสม็ด เช่น ขนาด ลักษณะ จำนวนบรรทัด มีการปริวรรตข้อความที่ทั้งสองด้านเฉพาะที่เป็นภาษาเขมรโบราณ ไม่ได้ปริวรรตข้อความที่เป็นภาษาสันสกฤต มีการแปลและวิเคราะห์คำศัพท์ที่น่าสนใจในจารึก และมีภาพของจารึกโอเสม็ดประกอบ

Gerdi Gerschheimer (2005) ปริวรรตข้อความด้าน B เฉพาะภาษาเขมรโบราณ เผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://sealang.net/oldkhmer/corpus.htm> เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2005 แต่ให้ทะเบียนด้านที่ปริวรรตนี้ว่าเป็นด้าน A ในชื่อว่า K.1198AC

Gerdi Gerschheimer Arlo Griffiths และ Dominique Soutif (2006) ปริวรรตข้อความด้าน A ภาษาเขมรโบราณ เผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://sealang.net/oldkhmer/corpus.htm> เดือนมกราคม 2006 แต่ให้ทะเบียนด้านที่ปริวรรตนี้ว่าเป็นด้าน B ในชื่อว่า K.1198B

Arlo Griffiths (2006: 20-23) เขียนบทความ “Zolang als Zon en Maan nog Schijnen” เสนอในมหาวิทยาลัยไลเดน (Leiden university) โดยปริวรรตข้อความภาษาสันสกฤต บทที่ 23, 24, 25, 29, 31, 32, 35, 37, 38 เป็นอักษรโรมันและแปลเป็นภาษาดัตช์

Ian Nathaniel Lowman (2011: 57-59) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง **The Descendants of Kambu: The Political Imagination of Angkorian Cambodia** โดยเลือกแปลเฉพาะข้อความภาษาสันสกฤตเฉพาะบทที่กล่าวถึงมอญและเป็นภาษาอังกฤษ กล่าวคือ บทที่ 23, 24, 37, 38

ทรงธรรม ปานสกุณ (2548) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องร่องรอยพระพุทธรูปในอาณาจักรเขมรโบราณก่อนพุทธศตวรรษที่ 17 โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารจีนและศิลาจารึกที่พบในอาณาจักรเขมรตั้งแต่สมัยก่อนพระนคร จนถึงสมัยพระนครก่อนพุทธศตวรรษที่ 17 รวมทั้งศึกษาประติมานรูปเคารพที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่พบในอาณาจักรเขมรตั้งแต่สมัยก่อนพระนครจนถึงสมัยพระนครก่อนพุทธศตวรรษที่ 17 เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับจารึกโอเสม็ดคือการอ้างอิงจารึกโอเสม็ดบรรทัดที่ 23-25 ด้าน A ที่ระบุถึงการสร้างคิวลึงค์แทนที่พระพุทธรูปซึ่งมีมาแต่เดิม จากข้อมูลนี้จึงสันนิษฐานว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ มิใช่ศาสนาพุทธ

Long Seam (n.d.) ได้แปลและวิเคราะห์ด้านที่ 1 เป็นภาษาเขมรอย่างละเอียดลงในเอกสารประกอบการสอนเรื่องการศึกษาศิลาจารึกที่พบใหม่ของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (ในอักษรขอม) (**សិក្សាថាសិលាចារឹករកឃើញថ្មីរបស់ព្រះពុទ្ធសុរិយវរ្ម័នទីមួយ (សៅសារខ្មែរអក្សរអង្គរ)**) โดยกล่าวถึงที่มาของจารึกลักษณะทั่วไปของจารึก และวิเคราะห์ด้านที่ 1 เป็นภาษาเขมรอย่างละเอียด

กังวล คัชชิวา (2557: 89-92) ได้แปลและวิเคราะห์ทั้งด้านที่ 1 และ ด้านที่ 2 แบบสรุปความลงในบทความที่ชื่อว่า “หลักฐานเกี่ยวกับจารึกเขมรที่พบใหม่ในรอบทศวรรษ” ในเอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมอาเซียนเรื่องความสัมพันธ์ของภาษาและรัฐโบราณในอาเซียน

U-tain Wongsathit, Kangvol Katshima, and Chatupohn Khotkanok (2020: 137-178) เขียนบทความเรื่อง “**The fall of Dvaravati as mentioned in the khmer inscription K.1198**” ตีพิมพ์ในหนังสือ **Defining Dvaravati** กล่าวว่าทวารวดีล่มสลายเพราะถูกโจมตีจากกองทัพของกัมพูชาผู้เป็นขุนนางของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ (2561) เขียนบทความเรื่องสงครามแย่งปราสาทในตำนานชาวนิวกูร์ (เนียะกูร์) และข้อสันนิษฐานการสลายตัวของรัฐทวารวดี กล่าวว่า การล่มสลายของรัฐทวารวดีนั้นมี 2 แนวคิด คือ (1) รัฐทวารวดีล่มสลาย เพราะการรุกรานของอาณาจักรพุกาม ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดเก่า (2) เป็นผลมาจากการรุกรานของกัมพูชา จากหลักฐานคือจารึกโอเสม็ดที่ระบุว่า เมืองละโว้ล่มสลายเพราะผลจากกสิยัค ซึ่งกสิยัคในที่นี้อาจหมายถึง (1) การที่ประชาชนต้องเสียภาษีอย่างหนักจึงอพยพไปที่อื่น หรือ (2) อาจหมายถึงการก่อกบฏจากคนในตระกูลโวกและตระกูลตาปาง

ศานติ ภัททีคำ (2562: 9) ได้นำเสนอหัวข้อเรื่องเขมรโบราณในประเทศไทย : ที่มาของการใช้ภาษาเขมรโบราณในดินแดนไทย ในหนังสือแลหลังคำเขมรไทย แล้วได้อ้างถึงจารึกโอเสม็ดเฉพาะบทภาษาสันสกฤต 1 บทที่กล่าวว่าพระเจ้าสุริยวรมันยกทัพมาตีเมืองลพบุรี หรือในจารึกเรียกว่า ลวปุระ

นอกจากงานศึกษาด้านการปริวรรตและแปลตัวบทภาษาสันสกฤตและเขมรโบราณแล้ว ยังมี การศึกษาด้านกายภาพของจารึกอีกด้วย กล่าวคือ ในปี 2009 Arlo Griffiths (2009: 466-478) เขียนบทความเรื่อง **Sūrya's Nāgas, Candra's Square Seat and the Mounted Bull with Two Guardians: Iconographical Notes on Two Khmer Illustrated Stela Inscriptions** โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประติมากรรมนูนสูงส่วนบนของจารึกกับเนื้อหาที่ ปรากฏในจารึก เมื่อศึกษาด้านประติมานวิทยาในจารึกโอเสม็ดแล้วพบว่า ประติมากรรมนูนสูงส่วนบน ของจารึกประกอบด้วยรูปพระศิวะทรงโคอยู่ตรงกลาง ขนาบข้างด้วยนันทิและกาละ (มหากาละ) ขวามือของพระศิวะคือ พระพรหมประทับบนดอกบัว และพระอาทิตย์ซักรถม้า ส่วนซ้ายมือของ พระศิวะคือพระวิษณุประทับบนพญาครุฑ และพระจันทร์ประทับบนแท่นสี่เหลี่ยม แล้วจากนั้นเสนอ ว่าประติมากรรมเหล่านี้สัมพันธ์กับใจความหลักของเนื้อหาที่ปรากฏในจารึก กล่าวคือ ประติมากรรม นูนสูงรูปพระศิวะทรงโคตรงกลางสัมพันธ์กับเนื้อหาภาษาเขมรโบราณ ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 30 ว่า “vrah kamraten añ śivalinga” แปลว่า “พระกัมรเตง อัญ คิวลิ่งค์” และประติมากรรมรูป พระจันทร์และพระอาทิตย์มีความหมายว่าอมตะนิรันดรสัมพันธ์กับเนื้อหาในส่วนที่เป็นคำสาปแช่ง ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 52-53 ว่า “nau qnak ta paṃpat dharmma noḥ dau svey narakk tarāp vrah candrāditya mān ley” แปลว่า “คนที่ทำลายไทยธรรมนั้นให้ไปเสวยนรกตราบเท่าพระจันทร์ และพระอาทิตย์ยังคงมีอยู่” และคำอวยพร ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 1 ว่า “931 śaka siddhi svasti jaya aiśvaryya mān lābha tarāp vrah candrāditya mān ley” แปลว่า “ศักราช 931 (พ.ศ.1552) สิทธิ สวัสดิ์ ชัย ไอศวรรย์ มีลาภตราบพระจันทร์และพระอาทิตย์มีอยู่” โดยเฉพาะนัยจาก ประติมากรรมนูนสูงรูปพระศิวะทรงโคตรงกลางที่สัมพันธ์กับเนื้อหาในจารึกที่กล่าวถึงการประดิษฐาน คิวลิ่งค์ ทำให้สรุปได้ว่า จารึกหลักนี้ได้รับการสร้างขึ้นมาโดยมุ่งความเป็นใหญ่ของศาสนาฮินดู ไศวนิกายอย่างแน่นอน

บทที่ 2
ข้อมูลทั่วไปของจารึกโอเสม็ด K.1198

2.1 ประวัติความเป็นมาของจารึกโอเสม็ด

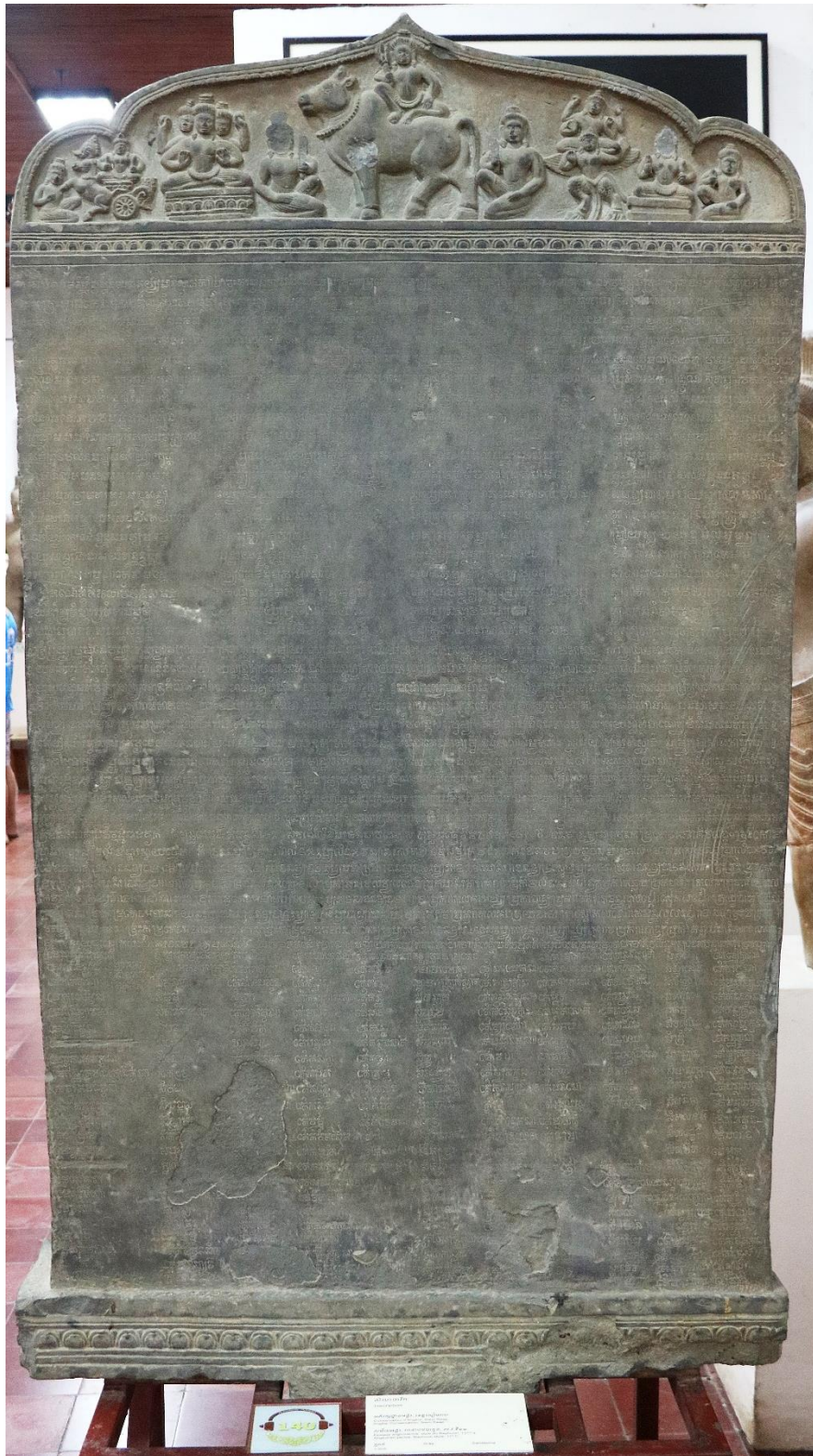
ตำแหน่งที่พบ	ตำรวจกัมพูชาจับได้บนรถบรรทุก ณ บริเวณด้านโอเสม็ด จังหวัดอุดรธานีชัยของกัมพูชา ตรงข้ามกับด่านช่องจอม อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์ของไทย
ปีที่พบ	พ.ศ. 2537 ค.ศ. 1994
สถานที่เก็บในปัจจุบัน	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพนมเปญ กัมพูชา
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	K.1198
ลักษณะจารึก	หินทรายสีเขียว รูปร่างคล้ายใบเสมา สูง 151 ซม. กว้าง 85 ซม. หนา 13 ซม.
จำนวนด้าน	มี 2 ด้าน ด้านที่ 1 มี 57 บรรทัด ด้านที่ 2 มี 59 บรรทัด
อักษร	เขมรโบราณ พุทธศตวรรษที่ 16
ภาษา	เขมรโบราณ และภาษาสันสกฤต
ศักราชกำหนดอายุ	มหาศักราช 936 (พ.ศ. 1557, ค.ศ. 1014)

ภาพที่ 1 จารึกไอเสม็ด ด้านที่ 1

ที่มา: กฤษฎา นิลพัฒน์

ภาพที่ 2 จารึกโอสเมียด ด้านที่ 2

ที่มา: กฤษฎา นิลพัฒน์

2.2 เนื้อหาจารึกโดยสังเขป

ด้านที่ 1 มีจำนวน 51 บรรทัด

ศิลาจารึกเริ่มต้นด้วยการบอกศักราชปีที่จาร คือ มหาศักราช 936 พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้มีรับสั่งให้ขุนนางไปปักคำประกาศ(ศิลาจารึก) ที่มีเขต และทำพิธีทางศาสนา

จารึกเล่าย้อนไปเมื่อ มหาศักราช 931 (พ.ศ.1552) มรตัญญุโฆลญนุเปโนโทรปกัลปะ ได้ซื้อที่ดินมัททยเทศ และมอบให้แก่กัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน เมื่อถึงมหาศักราช มหาศักราช 933 (พ.ศ. 1554) กัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมันได้ซื้อที่ดินเพิ่มและซื้อภูเขา พร้อมกับตั้งศิวลึงค์ไว้บนเขานั้นด้วย

มหาศักราช 936 (พ.ศ.1557) พระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน ได้มาทำพิธีพรหมยัชชฎะ มาตถุยัชชฎะ และทำพิธีบูชาศิวลึงค์ทองคำ พร้อมกันนั้นขุนนางทั้งหลายที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องมาประชุมปักคำประกาศ(ศิลาจารึก)นี้ โดยเมื่อพร้อมกันแล้ว พระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมันได้กล่าวพรรณนาด้วยคำสัตย์ต่อหน้าพระมณฑลที่จะมอบที่ดินทั้งหมดซึ่งได้กำหนดไว้แล้วแต่พระกัมเรตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน และพระกัมเรตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน

มหาศักราช 933 (พ.ศ.1554) คนในตระกูลโว ร่วมมือกับตระกูลดำปาง พยายามตั้งตนเป็นศัตรูกับพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 พระองค์จึงสั่งให้รับเอาที่ดินและพระสุขาวาส ซึ่งเป็นของ ตาญตติ ผู้อยู่ในตระกูลโว แล้วพระราชทานให้แก่พระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน พระองค์รับสั่งให้พระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมันที่ปราสาทนั้นแทนพระพุทธรูป) อาจารย์มาประกอบพิธีตั้งศิวลึงค์คือพระกัมเรตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน มีการมาวัดที่และปักหลักเขตของศาสนสถาน

มหาศักราช 934 (พ.ศ.1555) วาปเล ทศคราม ผู้มีหน้าที่ดูแลเครื่องทรงเทพเจ้า หมู่บ้านตราจ ยืมทองจากพระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมันเป็นจำนวน 2 (ตำ)ลึงเพื่อจ่ายให้แก่ราชการ ทั้งต้นทั้งดอกต้องคืนเป็นจำนวน 4 (ตำ)ลึง แต่ไม่มีทองชดใช้ จึงมอบที่ดินที่หมู่บ้านตราจให้ โดยมีการมาปักหลักกำหนดเขตที่ดินให้ชัดเจน

มหาศักราช 934 (พ.ศ.1555) พระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน ได้ซื้อที่ดินมัตจังวา จากวาปชู ประลาย ซึ่งเป็นทรัพย์มรดก โดยซื้อด้วยขันเงิน 4 ใบ หนัก 2 ชั่ง แหวน 4 วง หนัก 4 ตำลึง ถ้วย 1 ใบ กระโถน 1 ใบ ผ้า 10 ผืน มีการปักหลักกำหนดพื้นที่ตามทิศต่างๆ

ถึงปีมหาศักราช 935 (พ.ศ.1556) กัมเสตงมลวย โกรธเคืองพระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน บอกว่าตนเองเท่านั้นที่เป็นหัวหน้าดูแลที่ดินตรงนี้ หากว่าพระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมันครอบครองที่ดินพระวญก โดยอำนาจ กัมเสตงมลวยจึงสั่งให้คนไปเกี่ยวข้าวในนา

พระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมันก็ได้ฟ้องร้องเรื่องนี้ไปยังพระเจ้าแผ่นดินว่าตนเองเท่านั้นที่มีสิทธิ์ในที่ดินนั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงพิโรธกัมเสตงมลวยอย่างมาก รับสั่งให้ตุลาการตัดสินคดีความ กัมเสตงมลวยให้วาปชูซึ่งครอบครองที่ดินนั้นให้ออกหน้าในคดีความ วาปชูแพ้คดีความต่อ

กัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน พระสภากิจลงโทษโดยการปรับวาปชู ต่อมาวาปชูร้องขอชีวิตโดยถวาย ทรัพย์สินทั้งหมด และได้มอบสิทธิในที่ดินนั้นแก่พระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน

พระเจ้าแผ่นดินได้ถวายที่ดินนั้นแก่พระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน ที่มีเขต ทรงแรับสั่งให้ ขุนนางไปแจ้งแก่อาจารย์ผู้เฒ่าประจำหมู่บ้านและผู้ใหญ่บ้านไปปักหลักขอบเขตที่ดินนั้นโดยชื่อตรง พระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมันจึงได้ถวายทรัพย์สินต่างๆ เป็นจำนวนมาก และขุนนางต่างๆ ก็ได้มาเป็น พยานในการปักหลักขอบเขตที่ดินนั้น

มหาศักราช 935 (พ.ศ.1556) วาปไว ซึ่งเป็นขุนนางรับใช้สำนักพระราชวังอยู่หมู่บ้านตำบุง ได้มอบที่ดินให้แก่กัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน มีการกำหนดขอบเขตของที่ดิน โดยทางตะวันออกติดกับ ที่ดินของกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน

มหาศักราช 935 (พ.ศ.1556) ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 8 วันศุกร์ พระกรุณาพระบาทกัมแสดง อัญลักษณ์มีปติวรมัน (พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช) ได้เสด็จออกจากราชการ ณ ปราสาทจตุรมุข พระศิลาตตาก พระศรีขยันทนตรี รับสั่งให้พระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมันให้บังคับมรดกของพระ กัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน เมืองอนินทิตปุระเดิม พร้อมทั้งญาติพี่น้อง และขุนนางต่างๆ ที่เป็นญาติให้ไป เป็นขุนนางทำหน้าที่อยู่ที่พระกระลาอระจนะ (ห้องสังเวศ) รับสั่งให้รวบรวมทรัพย์สินสมบัติไปรวมกับกัม แสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน ทำกิจการราชการ(เสียภาษี)ร่วมกันต่อไปในอนาคต และต้องดูแลรักษา ทรัพย์สินและรายได้ของวงศ์ตระกูลกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมันด้วย

มหาศักราช 936 (พ.ศ.1557) โลยสิขวินทุ และญาติผู้ใหญ่ พร้อมทั้งนายบ้าน ได้มอบที่ดินที่ กำทวดโกลแก่พระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน ซึ่งพระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมันตอบแทน และ ถวายสิ่งของต่างๆ แต่พระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมันที่กำทวดโกล

สำหรับสาธุชนที่เข้ามาพักในที่นี้ หรือผู้ที่รักษาเองหรือให้ผู้อื่นรักษาอาศรมนี้ จะเป็นญาติ หรือไม่ก็ตาม ขอคนเหล่านั้นได้รับผลบุญเหมือนพระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน สำหรับคนที่ทำลายอาศรมนี้ จะต้อง ตกนรกตราบเท่าที่พระจันทร์และพระอาทิตย์ยังคงมีอยู่

ในปีมหาศักราช 936 (พ.ศ.1557) นั้นเอง มรดกของพระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน ได้ถวายที่ดิน แก่พระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมันที่มีเขต ทรงแรับสั่งให้

นี่คือมรดกของพระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน ผู้เกิดอยู่ในวงศ์วานเป็นลูกชายของพระกัมแสดงอัญลักษณ์มี ปติวรมัน จากนั้นกล่าวถึงสิ่งของที่เป็นของถวายของพระกัมแสดงอัญลักษณ์มีปติวรมัน แต่พระที่มีเขต

ด้านที่ 2 มีจำนวน 59 บรรทัด

ด้านที่ 2 มีข้อความภาษาสันสกฤต 30 บรรทัด โดยแต่งเป็นบทร้อยกรองประเภทฉันท 40 ซึ่งจำแนกตามมาตราฉันทลักษณ์ได้ 7 ชนิด ดังนี้

ชื่อฉันท	จำนวนบท	บทที่
อนุชฎฉันท	จำนวน 23 บท	บทที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36
วสันตติลฉันท	จำนวน 8 บท	บทที่ 9, 10, 12, 13, 14, 15, 19, 21
มาลินีฉันท	จำนวน 1 บท	บทที่ 11
อินทรวชราฉันท	จำนวน 2 บท	บทที่ 16, 17
อุปชาติฉันท	จำนวน 4 บท	บทที่ 18, 20, 37, 40
ศารทูลวิกริตฉันท	จำนวน 1 บท	บทที่ 38
สร้ศรฉันท	จำนวน 1 บท	บทที่ 39

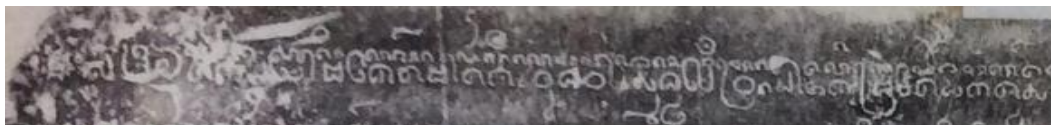
ในด้านที่ 2 (ด้าน B) นี้เริ่มต้นด้วยคำอวยพร สิทธิ สวัสดิ ชย ไศศุรย มีลาภตราบเท่าที่ยังมี พระอาทิตย์และพระจันทร์ จากนั้นกล่าวถึงชื่อเทวรูป ในบรรทัดที่ 3-4 เป็นการกล่าวบูชาพระศิวะ บรรทัดที่ 5 บูชาพระอุมา บรรทัดที่ 6 บูชาพระวิษณุ บรรทัดที่ 7-19 กล่าวถึงพระเจ้าสุริยวงษ์ บรรทัดที่ 20 กล่าวถึงขุนนางคนสำคัญ คือ ลักษมีปติวงษ์ ว่ามีครอบครัวอยู่ที่วายุปุระ และได้รับ แต่งตั้งให้ควบคุมคนมอญ บรรทัดที่ 21 กล่าวถึงการเก็บภาษีคนมอญ บรรทัดที่ 22 พระมหากษัตริย์ พระราชทานทรัพย์สินให้แก่ขุนนางผู้จงรักภักดี บรรทัดที่ 24 กล่าวถึงมัจฉเทศที่เป็นประดิษฐาน ศิวลึงค์ และรูปเคารพ บรรทัดที่ 25 กล่าวว่าพระกัมเสตงอัญลักษมีปติวงษ์ ได้สร้างศาสนสถานและ สร้างรูปเคารพ บรรทัดที่ 26 กล่าวถึงการถวายของ ข้าทาส แก่ศาสนสถาน บรรทัดที่ 27 กล่าวถึงการ สร้างอาศรมที่พนมรุ้ง และกล่าวถึงเมืองลวปุระ บรรทัดที่ 28 กล่าวว่าพระเจ้าสุริยวงษ์ได้ส่งขุนนาง ลักษมีปติวงษ์ไปฟื้นฟูเมืองลพบุรี บรรทัดที่ 29-30 กล่าวว่าขุนนางผู้นี้เป็นผู้ซื่อสัตย์ และได้ทำพิธี ปฏิญาณตนโดย การทำพิธีต่อหน้า พราหมณ์และ ไฟ บรรทัดที่ 30-59 เป็นภาษาเขมรกล่าวถึงข้าทาส และของถวาย

2.3 การปริวรรตและการแปลข้อความในจารึกโอเสม็ด

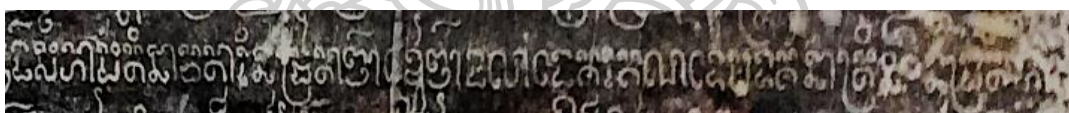
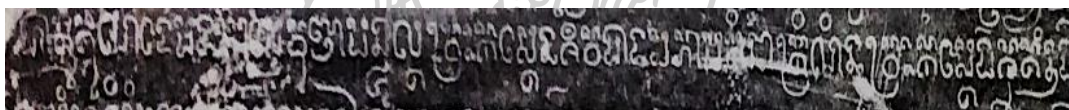
เนื้อหาในบทนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจารึกโอเสม็ด ข้อความที่ปริวรรตจาก จารึกโอเสม็ดในแต่ละด้าน และการแปลความหมายของจารึกจะแปลแบบบรรทัดต่อบรรทัด เพื่อให้ ทราบถึงเนื้อหาสาระของข้อความตามอักษรที่ปรากฏในจารึกแต่ละบรรทัดโดยละเอียด

การปริวรรตและการแปลข้อความในจารึกโอเสม็ด

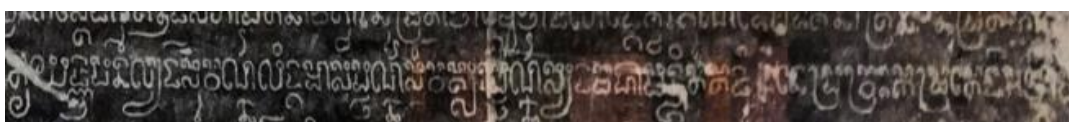
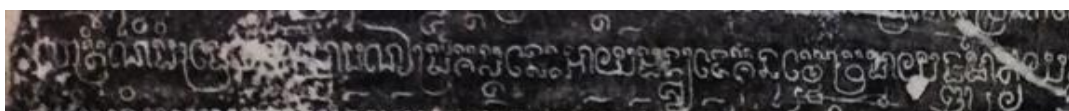
ด้านที่ 1

1. 936 śaka pañcami ket mārgaśira vudhavāra nu dhūli vraḥ pāda kaṃmrateṇ kaṃtvan añ śrī sūryavarmmadeva stāc vraḥ caturmmukha vraḥ śilātataka vraḥ śrī jayendranagari pi pandval ta kamsteṇ ma-
มหาศักราช 936 ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 1 วันพุธ ด้วยว่า จตุรีพระบาทกัมรเตงกำตวนอัญศรีสุรยวรมเทวะ
เสด็จออก ณ พระจตุรมุข พระศิลาตตากพระศรีชเยนทรนคร แล้วมีพระบรมราชโองการกัมแสดง

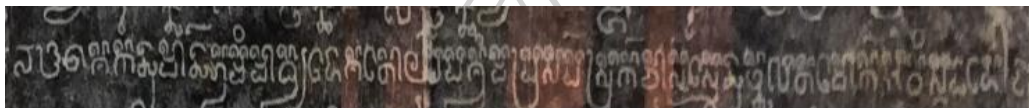
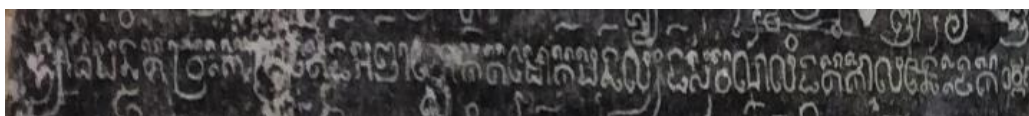
2. hātma guṇadoṣadarśi pre cuñ pundval ta vraḥ kamsteṇ śivapāda sabhāpati nā triṇi nu vraḥ kamsteṇ kuti ruñ sabhāpati nā catvāri nu mratāñ khloñ jalāngeśvara guṇadoṣadarśi nā triṇi nu pratihārapa¹-
มหาตม คุณโทษทศี มีรับสั่งให้กัมแสดงศิวบาท สถาปติ ชั้นตรี และพระกัมแสดงกุฎิใหญ่ สถาปติชั้น
จัตวา และมรตาญโฆลญชกลางเคศวร คุณโทษทศี ณ ชั้นตรี และประติหารป

¹ Pou: pratihārapā-

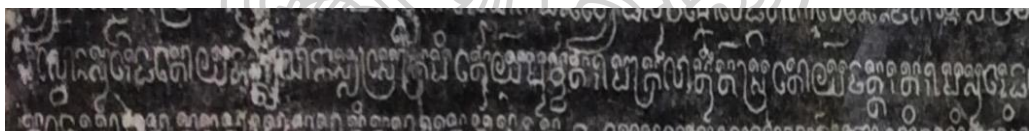
3. la triṇi pi pre cuñ sthāpaṇā praśasta neḥ āy maddhyadeśa nū thve vrahmayajña māṭṛyajña pan-lyañ suvarṇnaliṅga māsapūrṇna samvatsarapūrṇna syañ mahāpaṇḍita ta juṃ damnepra vraḥ kamrateñ añ vi-

ชั้นตรีณิ แล้วใช้ให้ไปปักคำประกาศ(ศิลาจารึก)นี้ที่มัททยเทศ และทำพรหมยัชฌูะ มาตถยัชฌูะ ทำพิธีบูชาสุวรรณลึงค์เดือนเต็มปีเต็มตลอดทั้งเดือนทั้งปี ซึ่งมหาบัณฑิตที่มารวมกันนี้ เป็นต้นว่า(เช่น) พระกัมรเตงอัญวิ-

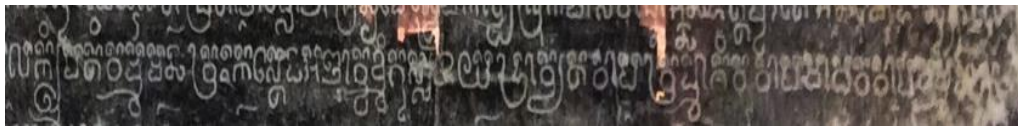
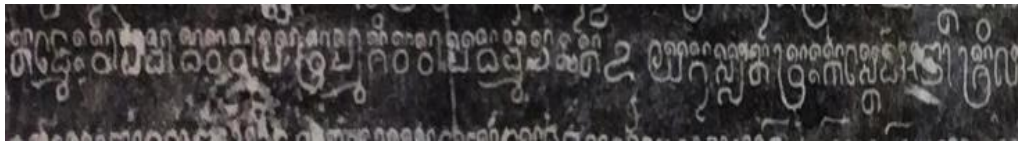
4. dyādhipaṇḍita vraḥ kamrateñ añ vlok ta mok pan-lyañ suvarṇnaliṅga ta kāla noḥ uk 931 śaka nu māñ bhūmi mādhyaśeśa toy paścima prasap sruk cās sme nu thnal ta mok aṃvi sjuñ dau utta-

วิทยาริบัณฑิต พระกัมรเตงอัญวโลก มาทำพิธีบูชาสุวรรณลึงค์นั้นอีกด้วย 931 ด้วยว่าที่ดินที่มัททยเทศโดยทิศตะวันตกติดกับเมืองเก่า และถนนซึ่งมาจากสขงไปทางทิศเหนือ

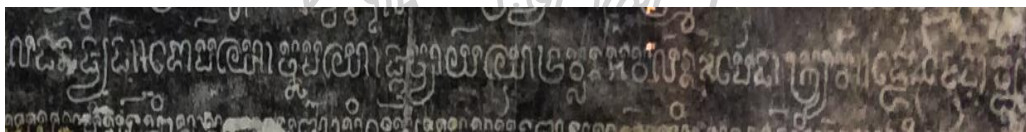
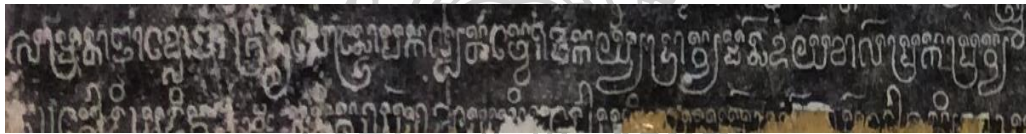
5. ra lvoḥ sureñ toy dakṣiṇa iss sre krapī toy purvva tarāp kralā tut sru toy utara tarāp sureñ neḥ ti mratāñ khloñ śrī nṛpendropakalpa sruk cās varṇna anindittipura tem anumoda nu kule

โดยทิศใต้ติดกับ นาควาย โดยทิศตะวันออกติดห้องเผาข้าวเปลือก ทิศเหนือไปจนถึงสุรงนี้ที่เป็นของมรตาญโขลญศรีนฤเปนโทรปกัลปะหมุ่บ้านเก่าในกลุ่มอนินทิตปุระเดิม ยินดีกับญาติ

6. ta jmaḥ vāp mād̥hava vāp vrahmaśiva vāp dharmma² caṃnat oy guss ta vrah kamsteñ añ śrī lakṣmīpativarmma man vrah kamsteñ añ vvam³ khmi guss oy drāvya ta vāp vrahmaśiva vāp mād̥hava vāp dharmma ta ku-

ที่ชื่อว่า วาปมาธว วาปพรหมศิวะ วาปธรรมมะ หมูบ้านที่สร้างใหม่ให้แก่พระกัมแสดงอัญศรีลักษมี ปติวรมัน ซึ่งพระกัมแสดงอัญไม่ปรารถนาให้ทรัพย์ต่อ วาปพรหมศิวะ วาปมาธว วาปธรรมมะ ต่อญาติ

7. le mratāñ khloñ śrī nrpendropakalpa ta thve rājakaryya drāvya man oy khāl prak pramvyal ñan jyañ 2 dop yau 1 thnap yau 1 jña vyāy⁴ yau 4 vlah aṃval 10-7⁵ pojā⁶ kryāv⁷ 2 rdeḥ⁸ jeñ 1 thpva-

มรตาญโฆลญศรีนฤเปนโทรปกัลปะ เสียภาษี เป็นทรัพย์ที่ให้คือ ชันเงิน 7 ใบหนัก 2 ชั่ง ผ้าโตบ 1 เย่า ผ้าธนบ 1 เย่า ผ้าชญวยาย 4 เย่า รวมทั้งหมด 17 โปชา วิวควาย 2 ตัว เกวียน 1 เล่ม

² Pou; Gerschheimer, Griffiths & Soutif: dharmma

³ Pou; Gerschheimer, Griffiths & Soutif: vvam

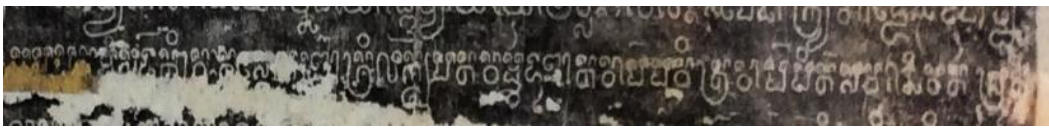
⁴ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: thyāy

⁵ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: 20 10

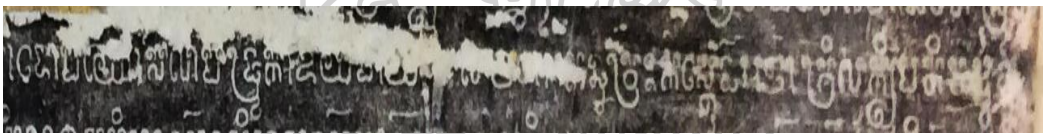
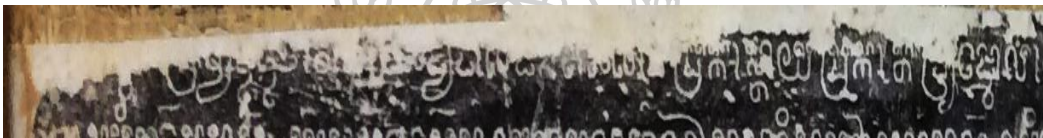
⁶ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: pona

⁷ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: kryav

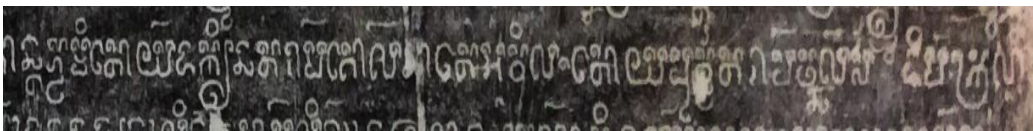
⁸ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: rddeḥ

8. c 2 vaudi 1 padigaḥ 1 ๐ bhūmi tarāp hajaya----- ti vrah
kaṁsteñ añ śrī lakṣmīpativarmma duñ ta vāp pavitra vāp pit samarānivarta sruk
2 ซิ่น ถ้วย 1 ใบ กระโถน 1 ใบ ๐ ที่ดินไปจนถึงห้วย----- ที่พระกัมเสตงอัญ
ศรีลักษมีปติวรมันชื่อจากวาทวิตร วาปิตสมรณานิวรรต หมู่บ้าน

9. -----⁹ prak 1 stāy prak 1 tamrya jmol 1 dop yau¹⁰ 1 samlāp
jrvak 1 oy pāy -----¹¹ nu vrah kaṁsteñ añ śrī lakṣmīpativarmma du-
----- เงิน 1 เงิน (สตาย) 1 ช้างพลาย 1 เชือก ผ้าโตบ 1 เยา ฆ่าหมู 1 ตัว ให้ข้าว --
---และพระกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมันชื่อ

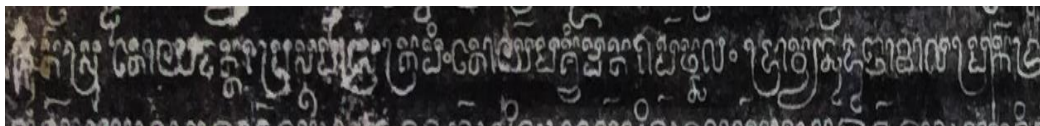
⁹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: □ □ □ (□) drāvya nu duñ vā □ □ nān jyañ | liñ 10 tan lāp

¹⁰ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: yo

¹¹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: ○ 931 śaka

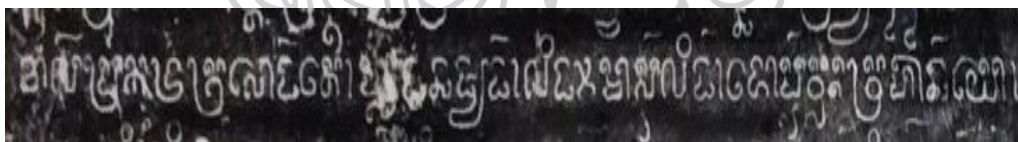
10. ñ bhūmi sjuñ ta vāp ayak vāp dep chmā[m] vraḥ kralā phdam nā cātṽāri vāp
īśva[ra]bhā[va] vāp ā vikrānta bhūmi toy dakṣina tarāp gol nā teṃ aṃvil ⊙ toy purvva
tarāp thnal saṃdīp¹² kralā

ที่ดินสขงจากวาปอัยก วาปเทพผู้เฝ้าห้องบรรทมชั้นจัตวา วาปอิศวรภาวะ วาปอาวุกรานตะ ที่ดินทิศ
ใต้ไปจนถึงหลักเขตต้นมะขาม ⊙ โดยทิศตะวันออกจนถึงถนนสำที่ติดกับห้อง

11. tut sru toy utara prasap sre krapī ⊙ toy paścima tarāp thnal ⊙ drāvya nu duñ
khāl prāk 4 ñan jyañ 1 liñ --¹³ mās liñ 2 jña yau¹⁴ 4 aṃval 10¹⁵ ti oy ta vāp
īśvarabhāva nu vāp ā [vikrānta]

ห้องเผาข้าว โดยทิศเหนือจนถึงนาควาย ⊙ โดยทิศตะวันตกไปจนถึงถนน ⊙ ทรัพย์ที่ใช้ซื้อคือ
ขันเงิน 4 ใบ หน้า 1 ชั่ง ตำลึง-- ทอง 2 ตำลึง ผ้าชญา 4 เย่า รวมทั้งหมด 10 ที่ให้แก่วาปศรวิรภาวะ
และวาปอาวุกรานตะ

12. khāl prak 4 graloñ tai 1 --¹⁶ ñan jyañ 1 liñ 10 mās liñ 1 dop vlah vrahān yau¹⁷ 1
--h¹⁸ dik vlah ti oy ta vāp ayak vāp dep ⊙ 933 śaka nu vraḥ kaṃsteñ añ śrī
lakṣmīpativarmma¹⁹

¹² Gerschheimer, Griffiths & Soutif: saṃdīp

¹³ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: 8

¹⁴ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: yo

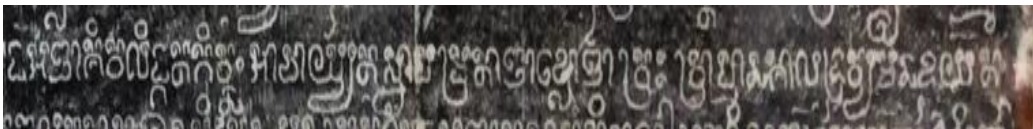
¹⁵ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: 20

¹⁶ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: phsam

¹⁷ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: yo

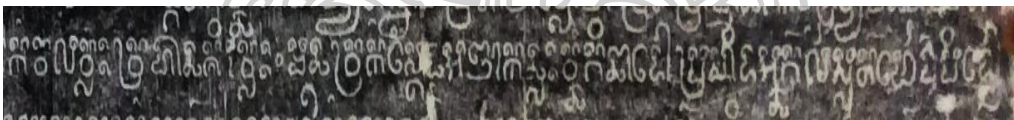
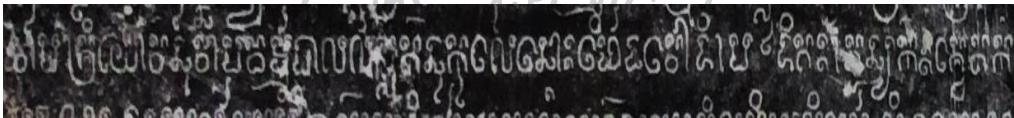
¹⁸ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: paraḥ

ชั้นเงิน 4 สร้อยข้อมือ 1 – หน้า 1 ชั่ง ตำลึง 10 ตำลึง ทอง 1 ตำลึง ผ้า 1 ผืน น้ำ วละ ที่ให้แก่
 วาปอัยก วาปเทป ๐ มหาศักราช 933 ด้วยว่า พระกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมัน

13. duñ bhūmi kuti²⁰ nu vnat²¹ vyar ta vāp śrī yauva²² nu vāp dhārmmapāla sruk
 rlā²³ slut pi duk vraḥ kaṃmrateñ añ śivaliṅga ta gi vnam²⁴ ๐ ācāryya ta sthāpa mratāñ
 khloñ vraḥ vrāhmanaśāla²⁵ dravya man oy ta

ชื่อที่ดินกุดิและวนัด 2 ผืน จากวาปศรีเยาวะ และวาปธรรมมปาละ หมูบ้านรลาสลุต แล้วตั้งพระกัมเส
 ตงอัญศรีวสิงค์ที่บนภูเขา ๐ อาจารย์ที่ตั้ง มรตาญโชลญพระพราหมนศาล ทรัพย์ที่ให้แก่

14. vāp śrī yauva²⁶ nu vāp dharmmapāla rlā²⁷ slut nu kule noḥ phoñ vaudi 1
 padigaḥ 1 canlyak 10²⁸ śveta kaṃval vlah vrahān śira vlah ๐ man vraḥ kaṃsteñ añ
 kanlah vnam gi nā dau pramāda²⁹ anak ralā³⁰ slut phoñ pi dau

¹⁹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: lakṣmipativarmma

²⁰ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: □.mti

²¹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: vnam ta

²² Gerschheimer, Griffiths & Soutif: yova

²³ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: rlam

²⁴ Pou; Gerschheimer, Griffiths & Soutif: vnam

²⁵ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: vrāhmanaśāla

²⁶ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: yova

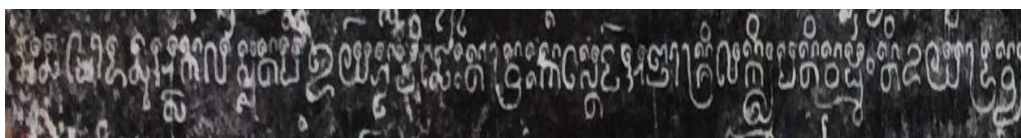
²⁷ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: rlam

²⁸ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: 20

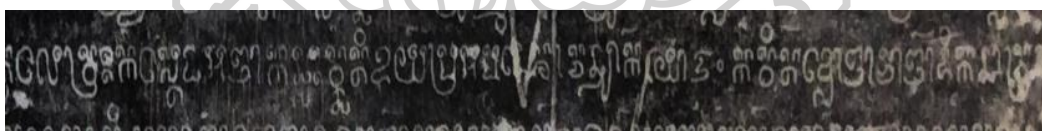
²⁹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: prasāda

³⁰ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: rlam

วาศรีเยวาะ และวาปธรรมปาละ รลาสลุต และญาติทั้งหลายนั้น คือ ถ้วย 1 ใบ กระโถน 1 ใบ ผ้าห่ม 10 ผืน ผ้ากำพลขาว 1 วละ ผ้าวรหาศิระ (ผ้าโปกหัว 1 วละ) ๐ เมื่อพระกัมแสดงอัญกันละวณัมครั้งที่ไปตูกุขาวบ้านรลาสลุตทั้งหลาย เมื่อไป

15. anumoda nu anak rla³¹ slut pi oy bhūmi noḥ ta vrah kamsteñ añ sīr lakṣmīpativarmma³² ๐ ti oy dravya ta vrah kamsteñ³³ kanlaḥ vnaṃ dai tammrya³⁴ jmol 1 tammrya ye 1 aseḥ 1 ti oy ta mratāñ khloñ
ขอโทษกับชาวบ้านรลาสลุต แล้วให้ที่ดินนั้นแก่พระกัมแสดงอัญศรีลักษมีปติวรมัน ๐ ที่ให้ทรัพย์แก่พระกัมแสดงกันละวณัมมีข้างพลาย 1 ซ้างพัง 1 ม้า 1 ที่ให้แก่มรตาญโฮลญ

16. kaṃdvat dik ta khlāy vrah kamsteñ añ kanlaḥ vnaṃ kryav 2 mratāñ khloñ graloṭ³⁵ kule vrah kamsteñ añ kanlaḥ vnaṃ ti oy pra-ap deṣa 1 canlyāk yau³⁶ 5 ๐ kaṃvit khloñ cāñ dik nā vrah

³¹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: rlam

³² Gerschheimer, Griffiths & Soutif: lakṣmīpativarmma

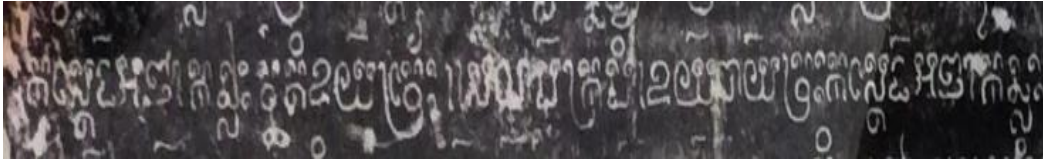
³³ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: kamsteñ [añ]

³⁴ Pou: tammrya

³⁵ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: gralo[m]

³⁶ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: yo

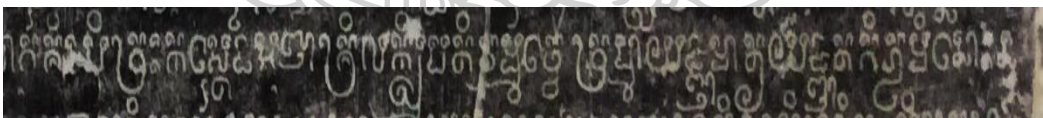
กำหนดที่ผู้เป็นเชยพระกัมเสตงอัญกันละวณัม มีวัวควาย 2 ตัว มรตัญโฮลญครโลตเป็นญาติ
ของพระกัมเสตงอัญกันละวณัมที่ให้ผอบเทศ 1 อัน ผ่านุ่ง 5 เยา ๐ กำพิตหัวหน้าส่งน้ำให้พระ

17. kamsteñ añ kanlaḥ vnaṃ ti oy vroḥ 2 samlāp krapī 1 oy pāy vraḥ kamsteñ añ
kanlaḥ vnaṃ nu gi ๐ mratañ khloñ nu khloñ vala sañjak phoñ ta pakṣa vraḥ kamsteñ
añ kanlaḥ vnaṃ ta mo-

กัมเสตงอัญกันละวณัมได้ให้นา 2 โวระ ฆ่าควาย 1 ตัว ให้ข้าวพระกัมเสตงอัญกันละวณัม ณ ที่นั้น

๐ มรตัญโฮลญ และหัวหน้าทหารทั้งหลาย ซึ่งเป็นฝ่ายของพระกัมเสตงอัญกันละวณัมซึ่งมา

18. k hvap pāy³⁷ noḥ ukk ti oy phlās sap psam³⁸ canlyāk 20 man lvaḥ³⁹ ta gi 936
śaka ta gi khnet mārgasira pi vraḥ kamsteñ añ śrī lakṣmīpativarmma⁴⁰ the
vrahmayajña māṭṛyajña ta gi bhūmi noḥ nu

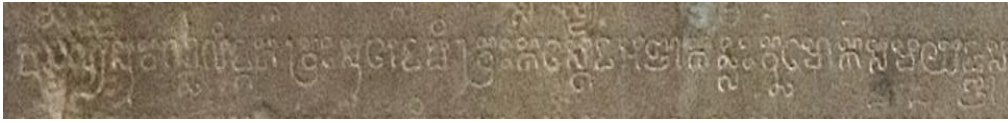
กินข้าวนั้นอีก ที่ให้เปลี่ยนทั้งหมดรวม 20 ชุด เมื่อถึงมหาศักราช 936 (พ.ศ. 1557) ในข้างขึ้นเดือน
1 เมื่อพระกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมันทำพรหมยัชญะ มาตถยัชญะ ณ ที่ดินนั้น และ

³⁷ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: thñāy

³⁸ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: phsam

³⁹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: lvoḥ

⁴⁰ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: lakṣmīpativarmma

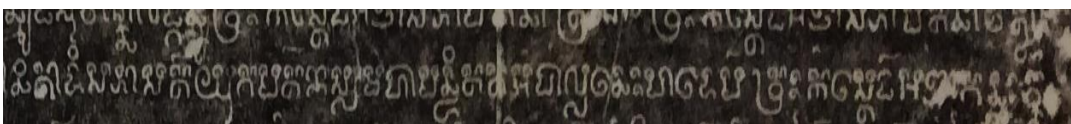
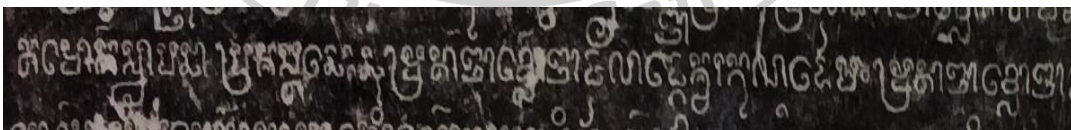
19. pan-lyañ suvarṇnaliṅga ta vraḥ sureñ pi vraḥ kaṁsteñ añ kanlah vnaṁ mok samayajña sanme ni pi juṁnuṁ mahāpaṇḍitta phoñ ta damnepra vraḥ kaṁsteñ⁴¹ añ śrī vidyādiṇḍita gi ta guru ni

การบูชาสุวรรณลึงค์อยู่ที่เมืองสุเรง แล้วพระกัมแสดงอัญกันละวามมาทำการบูชาพร้อมกันกับพวกมหาบัณฑิตทั้งหลาย เช่น พระกัมแสดงอัญศรีวิทยาทิบัณฑิต ผู้เป็นครู

20. ta vraḥmayajña vraḥ kaṁsteñ⁴² añ bhimapura ta thve mātryajña vraḥ kamrateñ⁴³ añ vlok ta panlyañ suvarṇnaliṅga nu vraḥ kaṁsteñ añ sabhāpati nā triṇi ๐ vraḥ kaṁsteñ añ sabhāpati nā catvāri

พรหมยัชณะ พระกัมแสดงอัญภิมปุระ ผู้ทำมาตถยัชณะ ๐ พระกัมแสดงอัญวโลกทำพิธีปลยงคสุวรรณลึงค และพระกัมแสดงอัญสภาปติขันตรี พระกัมแสดงอัญสภาปติขันจัตวา

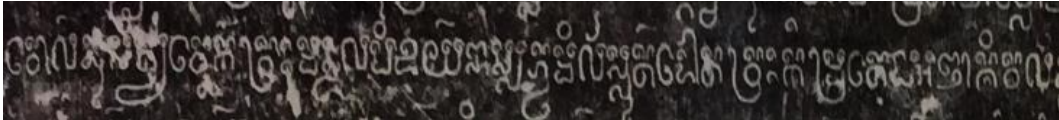
⁴¹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: kammrateñ

⁴² Pou; Gerschheimer, Griffiths & Soutif: kamrateñ

⁴³ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: kammrateñ

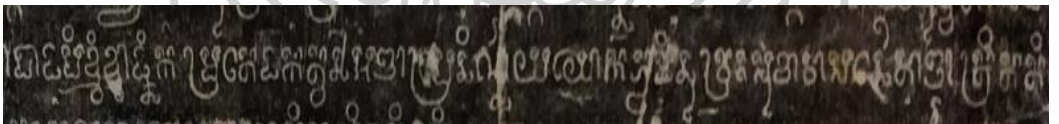
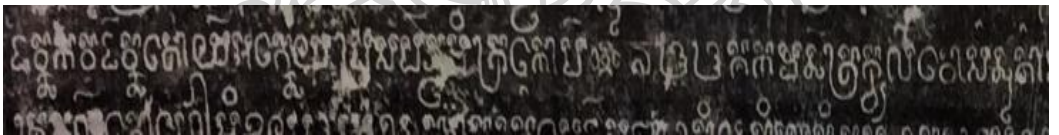
21. ta mok sthāpanā praśasta neḥ nu mratāñi añ khloñ jalāṅgeśvara guṇadoṣa ๐ mratāñi khloñ niśādi sabhāsat yugapat iss mahāpandita ta ampāl⁴⁴ neḥh dep vrah kamsteñ añ kanlaḥ vnam

เป็นผู้มาตั้งศาลาจารึกนี้ และมรตานุอัญชลินุชกลางเศศวรคณโทษ ๐ มรตานุชลินุศาทิสภาสัต
ยกกระบัตร์ทั้งหลาย ร่วมกับมหาบัณฑิตทั้งหลายนี้ แล้วจึงพระกัมมเสตงอัญกันละวณัม

22. vol nu satya vnek vrah maṇḍala pi oy iss bhūmi rlā⁴⁵ slut dau ta vrah kammratenñ añ śivaliṅga āy madhyadeśa nu vrah kammratenñ añ śivaliṅga āy vnam ti oy saṃnaṅgol toy purvva ta gi je-

กล่าวด้วยความสัตย์ต่อหน้ามณฑลพิธิ แล้วให้ที่ดินรลาสลุตทั้งหมดไปให้แก่พระกัมมรเตงอัญศิวลิงค์ที่
มัธยมเทศ และพระกัมมรเตงอัญศิวลิงค์ที่ภูเขาทิให้ปักหลัก โดยทิศตะวันออกไปถึงเชิง

23. ñ vnam kamvañ vnam toy agneya prasap bhūmi krakop ๐ 933 śaka man trakval vo⁴⁶ saṃ nu tāmpāñ⁴⁷ pi khmi khmāñni kammratenñ kamtvāñ⁴⁸ añ pre nirṇaya yok bhūmi nu vrah sukhāvāsa nai tāñ tritaki⁴⁹

⁴⁴ Pou: ampāl

⁴⁵ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: rla[m]

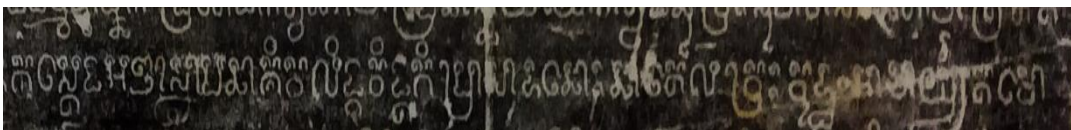
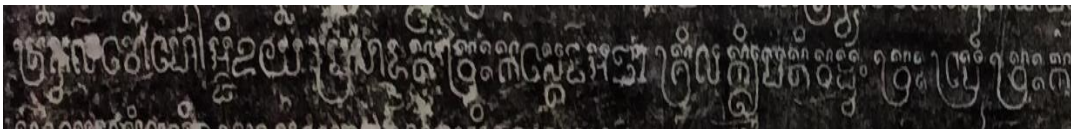
⁴⁶ Pou: vo

⁴⁷ Pou; Gerschheimer, Griffiths & Soutif: tā pāñ

⁴⁸ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: kamtvāñ

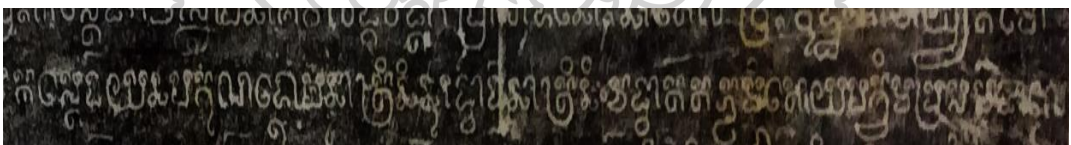
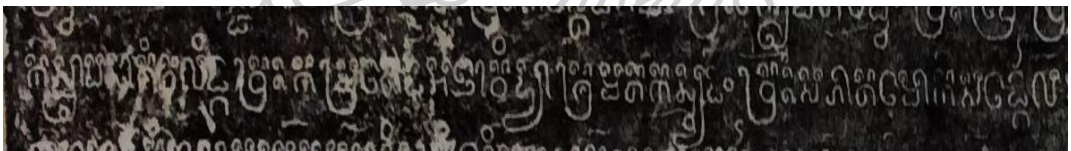
⁴⁹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: tritak(i)

เขากำปงพนม ให้ทิศตะวันออกเฉียงใต้ไปถึงหมู่บ้านกระโปก ๐ มหาศักราช 933 ตระกูลโวร่วมมือ
กับตระกูลตำปางตั้งตนเป็นศัตรูกับกัมรเตงกำตวนอัญ⁵⁰ พระองค์ใช้ให้ริบเอาที่ดินและพระสุขาวาส
ซึ่งเป็นของตาญตติ

24. trakval vo⁵¹ hau aji oy prasāda ta vraḥ kamsteñ añ śrī lakṣmipativarmma ๐
vraḥ pre vraḥ kamsteñ añ sthāpanā śivaliṅga viṅta gi prāsāda noḥ nā tel vraḥ vuddha
๐ ācāryya ta mo-

ตระกูลโว เรียกบรรพบุรุษให้มอบให้แก่พระกัมรเตงอัญศรีลักษมีปติวรมัน ๐ พระองค์ใช้ให้พระกัม-
รเตงอัญไปตั้งศิวิลิ่งคั่นแทนที่พระพุทธรูป ๐ อาจารย์ที่มา

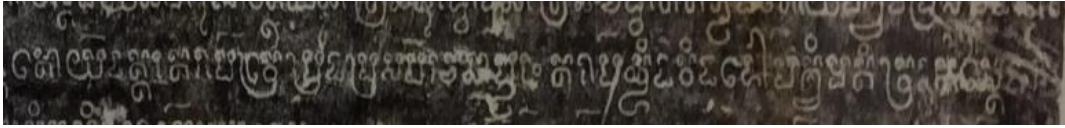
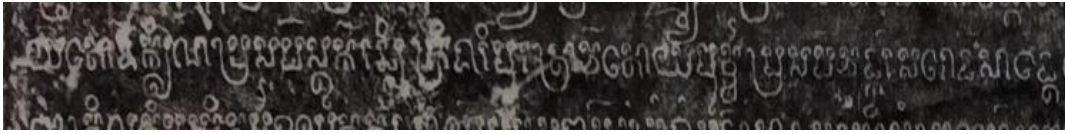

25. k sthāpanā śivaliṅga vraḥ kamrateñ añ vidyāśrama ta kanmyañ ๐ vraḥ
sabhā ta mok saṅgol kamsteñ yanap guṇadoṣa nā trini nu rañvāñ nā trini ๐ cañvāt ta
bhūmi toy paścima prasap jāle-

มาประกอบพิธีตั้งศิวิลิ่งคือ พระกัมรเตงอัญวิทยาคมผู้เยาว์ ๐ พระสภาที่มาปักหลักคือ กัมรเตง
ย่นป คุมโทษชั้นตรี และ รั้งวางชั้นตรี ๐ วัดที่ดินโดยทิศตะวันตกไปจนถึงซาเลย

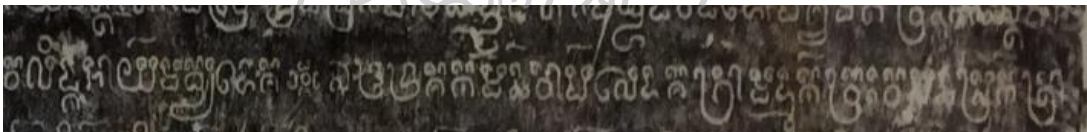
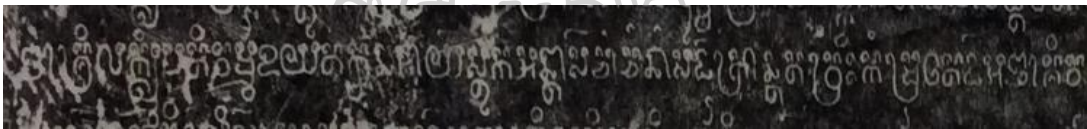
⁵⁰ หมายถึง พระมหากษัตริย์

⁵¹ Pou: vau

26. y to[y] dakṣiṇa prasap stuk ransi kridāripura trāc toy purvva prasap caṅkur⁵²
saṃroṇ sāṅke toy utara tarāp vraī prin⁵³ prasap racanāpura ☉ tarāp chdiṅ viṅ dau
paścima ti vraḥ kaṃsteṅ a-

โดยทิศใต้ไปจนถึงสตุกรันสิ กริหาริปุระ ตราช โดยทิศตะวันออกไปจนถึงจุงกูรสำโรงสาแวก โดยทิศ
เหนือไปจนถึงป่าหว่าติดกับรจนานปุระ ☉ กลับไปทิศตะวันตกอีกรอบหนึ่ง ซึ่งพระกัมแสดงอัญ

27. ñ śrī lakṣmipativarmma oy ta kvan āy stuk antās cām caṃnām saṅ-krānta ta
vraḥ kaṃmrateṅ aṅ śivaliṅga āy madhyadeśa ☉ 934 śaka man vāp le daśagrāma
dmuk vraḥ vasana sruk trā-

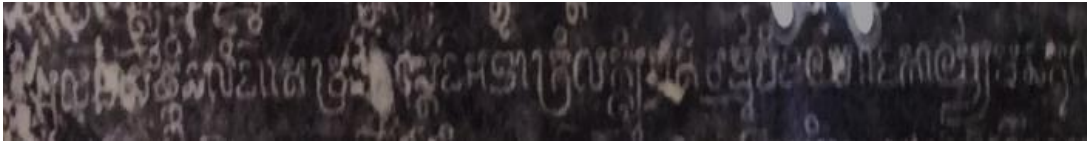
ศรีลักษมีปติวรมันให้แก่ลูกอยู่ที่สตุกอันตาสให้คอยดูแลของช่วงสงกรานต์⁵⁴ แก่พระกัมรเตงอัญศิวิลิ่งค์
ที่มีรยเทศ ☉ มหาศักราช 934 เมื่อวาปเลทศครามเป็นคนคอยดูแลเครื่องทรงหมู่บ้านตราช

⁵² Gerschheimer, Griffiths & Soutif: caṅ[h]va

⁵³ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: praṅ

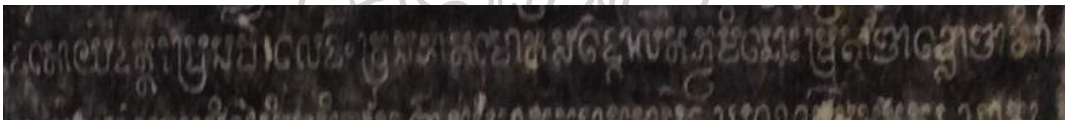
⁵⁴ “สงกรานต์” เป็นคำภาษาสันสกฤต แปลว่า “ผ่าน” หรือ “เคลื่อนย้ายเข้าไป” ในที่นี้หมายถึงเป็นวันที่

พระอาทิตย์ ผ่านหรือเคลื่อนย้าย จากราศีมีน เข้าสู่ ราศีเมษ ในเดือนเมษายน

28. c pul mās ch-in liñ 2 ta vraḥ kaṃsteñ añ śrī lakṣmipativarmma pi oy rājakāryya man guṇa mās liñ 4 pi ayat mās pi oy pi oy bhūmi āy trāc ① cañvātī⁵⁵ bhūmi noḥ toy pu-

ยืมทองสุก 2 ตำลึง จากพระกัมแสดงอัญศรีลักษมีปติวรมัน เพื่อให้เสียภาษีคติดอกเบี้ยเป็นทอง 4 ตำลึง ไม่มีทองจะคืนให้ต้องให้ที่ดินที่ตราจแทน ① วัดที่ดินนั้นโดยทิศเหนือ

29. rvva prasap bhūmi tvañ panlā toy daksīna tarāp sureñ toy paścima iss travāñ ruñ toy uttara prasap ramleñ ① vra[h] sabbhā ta mok saṅgol ta bhūmi noḥ mratañ khloñ vīrā⁵⁶-

ไปจนถึงดวงปนลา โดยทิศใต้จนถึงสุเรง โดยทิศตะวันตกตระพังใหญ่ทั้งหมด โดยทิศเหนือจนถึงรำเลง ① พระสภาผู้มาปักหลักที่ดินนั้นคือมรตานุโฆลญวীরาคราม

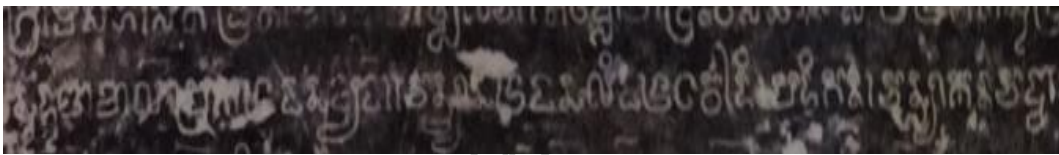

⁵⁵ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: cañvāt=ta

⁵⁶ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: virā

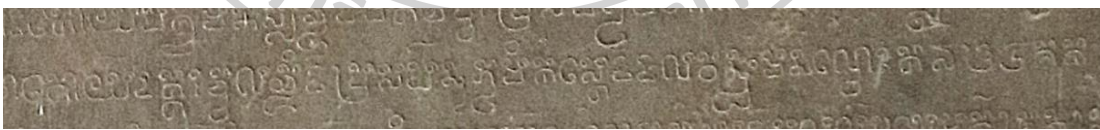
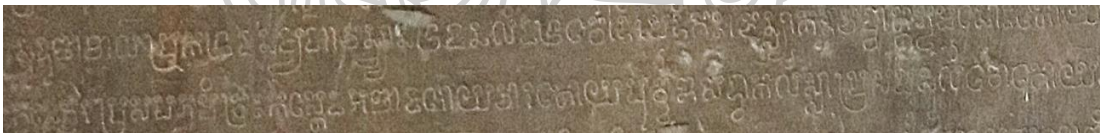
30. –grāma sabhāsat mratāñ khloñ thpal cār ta khloñ vraḥ vasana 934 śaka nu vraḥ kaṃsteñ añ śrī lakṣmipativarmma duñ bhūmi māt cañvā ta vāp jū parlay⁵⁷ mṛtakadhana drāvya

สภาสัตต มรตาณฺโฆลญฺถปฺลจาร ผู้เป็นโฆลญฺพระวสน ๙๓๔ พระกัมเสตงอัญฺศรีลักขมึ
ปติวรมันชื้อที่ดินมัตจจวจากววาปชูปราลัย ซึ่งเป็นทรัพย์มรดก

31. nu duñ khāl prak 4 ñan jyañ 2 cancyāñ 4 ñan liñ 4 vaudi 1 padigaḥ 1 canlyāk 10 cañvātta bhūmi noḥ toy paścima iss chdiñ mat cañvā prasap bhūmi caṃkās⁵⁸ toy dakṣiṇa tarāp vo

ชื้อด้วยขันเงิน 4 ใบหนัก 2 ชั่ง แหวน 4 วงหนัก 4 ตำลึง ถ้วย 1 ใบ กระโถน 1 ใบ เสื้อผ้า 10 ผืน
ขอบเขตที่ดินนั้นคือ ทิศตะวันตกแม่น้ำมัตจจวทั้งหมดไปจนถึงภูมิจากาส โดยทิศใต้จนถึงโ

32. ganeśvara prasap bhūmi vraḥ kaṃsteñ añ jaroy cār toy purvva is dvāk slā⁵⁹ prasap nu⁶⁰ rlā⁶¹ vo toy utara cval chdiñ prasap nu bhūmi kaṃsteñ jalavandha man lvoḥ ta 935 śaka

⁵⁷ Pou; Gerschheimer, Griffiths & Soutif: pralāy

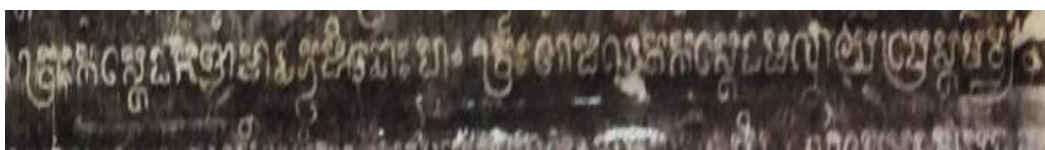
⁵⁸ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: caṃkā saṃ

⁵⁹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: rla[m] slā

⁶⁰ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: omit

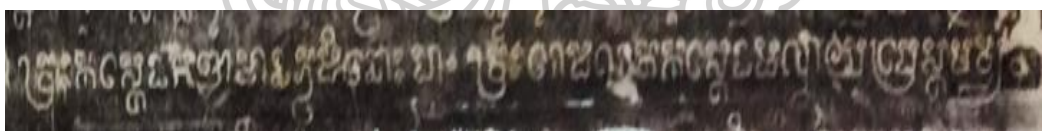
⁶¹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: rlaṃ

คนเศวรจนถึงที่ดินพระกัมเสตงอัญชโรยจาร โดยทิศตะวันออกทวากสลาทั้งหมดติดกับรลาโว โดยทิศเหนือเข้าไปถึงแม่น้ำติดกับที่ดินของกัมเสตงชลวันระ ๐ เมื่อลูถึงมหาศักราช 935

33. pi kamsteñ malvay viruddha nu vrah kamsteñ añ śrī lakṣmipativarmma kathā man hetu vrah kamsteñ añ khloñ ni gus pi yok bhūmi vrah vnvak nu amṇāc kamsteñ malvay pre anak crvatt sru

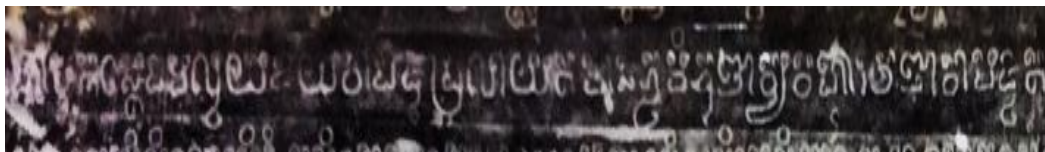
เมื่อกัมเสตงมलयวิรุทธและพระกัมเสตงอัญชโรยจารมีปติวรมันกล่าวว่า ด้วยเหตุที่พระกัมเสตงอัญชโรยจารที่เอาที่ดินพระววก และอำนาจกัมเสตงมलयใช้ให้คนไปเกี่ยวข้าว

34. ta sre noḥ dau ๐ vrah kamsteñ añ śrī lakṣmipativarmma thvāy saṃnvat roḥh purvāpara leha⁶² vrah kamsteñ añ mān bhūmi noḥh ๐ vrah roṣaṇa ta kamsteñ malvāy pre stap vyava-

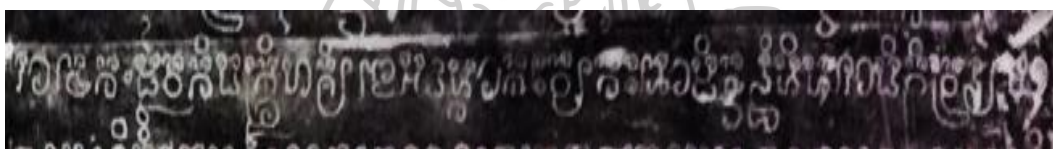
ที่นานั้นไป ๐ พระกัมเสตงอัญชโรยจารมีปติวรมันให้ส่งคำฟ้องดังที่กล่าวมาแล้วว่า พระกัมเสตงอัญชโรยจารที่ดินตรงนั้น ๐ มีหมายให้กัมเสตงมलयมาฟังคดีความ

⁶² Gerschheimer, Griffiths & Soutif: le[ña]

35. hāra ① kaṃsteñ malvay oy vāp jū⁶³ pralāy ta mān bhūmi cañ vyavahāra cañ vāp jū ta vraḥ kaṃsteñ añ śrī lakṣmipativarmma vraḥ sabhā pre chvāk vāp jū⁶⁴ pi nu nirṇaya man vāp jū⁶⁵ thvā-

① กัมเสตงมलयให้วาชูประลาเย ผู้มีที่ดินออกสูคดีแพ่ต่อพระกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมัน พระสภาลงโทชวาปชูโดยทันที ซึ่งวาชูมอบ

36. y dravya gi pi ros siddhi bhūmi noḥ ta vraḥ kaṃsteñ añ śrī lakṣmipativarmma ta care⁶⁶ vraḥ kaṃsteñ añ śivapāda⁶⁷ nā trini vraḥ kaṃsteñ añ giripāda sabhāpati nā do kaṃsteñ ku-

ทรัพย์สินที่ดินที่มีทั้งหมดนั้นให้แก่พระกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมัน ดังคำสืบสวน พระกัมเสตงอัญศิวิบาทชั้นตรี พระกัมเสตงอัญศิริบาท สภapatiชั้นโท กัมเสตงกุ

⁶³ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: ju

⁶⁴ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: ju

⁶⁵ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: ju

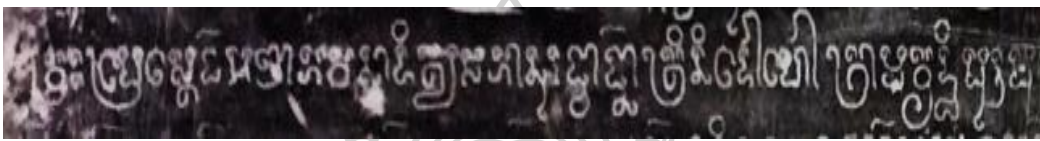
⁶⁶ Pou; Gerschheimer, Griffiths & Soutif: cāre

⁶⁷ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: śivapāda sabhāpati

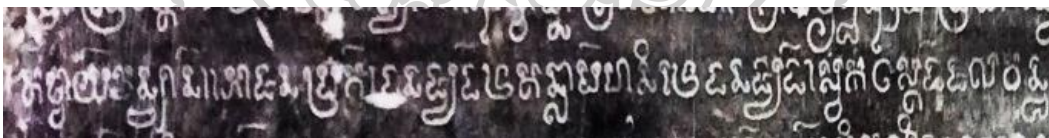
37. ti ruñ guṇadoṣa nā do ๐ mratāñ khloñ jalāṅgeśvara guṇadoṣa nā trini vraḥ oy
vraḥ karuṇā prasāda bhūmi noḥ ta vraḥ kaṃmraten añ śivaliṅga dvihasta āy
māddhyadeśa

ติรุง คุณโทษชั้นโท ๐ มรตายนุชุลญกลางเศศวร คุณโทษชั้นตรี พระองค์พระราชทานที่ดินนั้น
แก่พระกัมเสตงอัญศิวลึงค์ทวิหัตต์ (2 ศอก) ที่มีทฤษฎเทศ (มาทฤษฎเทศ)

38. vraḥ pre steñ añ bhavanāditya sabhā nu rañvāñ nā trīni dau hau grāmaṇḍdhi
puruṣapradhāna pṅvāñ toy pi samakṣa pi saṅgol ๐ man vraḥ kaṃsteñ añ khmi pi sāksī
sragat vega mo-

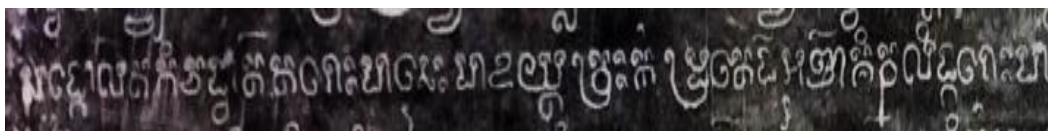
พระองค์ใช้ให้เสตงอัญภวนาทิตย ผู้พิพากษาและคนวัดชั้นตรีไปเรียกผู้เฒ่าประจำหมู่บ้านและหัวหน้า
หมู่บ้านรวม 4 คนให้ร่วมกันไปปักหลักเขตให้ชัดเจน ๐ เมื่อพระกัมเสตงอัญไม่เป็นพยาน

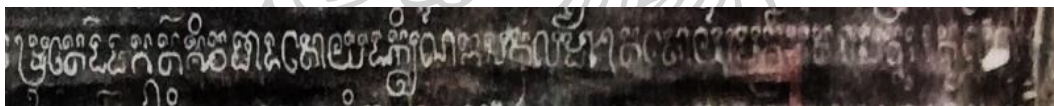
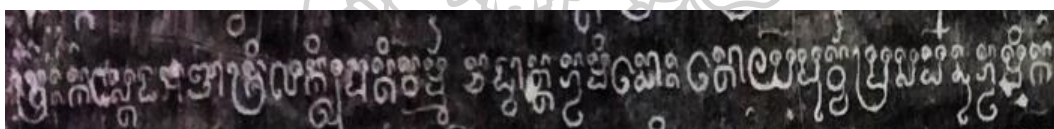
39. k thvāy cāncyān 2 bhājana prak 1 ñan jyañ 4 tanlāp hanira 4 ñan jyañ 1 svam
kaṃsteñ jalavandha ta mān sruk samipa⁶⁸ nu bhūmi noḥ ta dau saṅgol nu steñ añ
bhavanāditya vraḥ pre dau

⁶⁸ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: samīpa

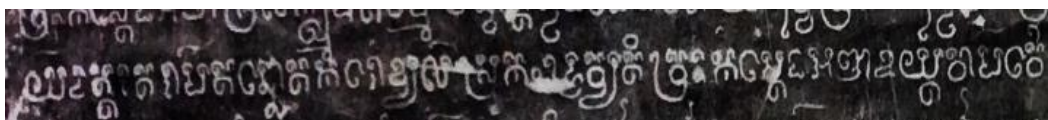
มาถวายเป็น 2 วง ภาพชนะเงิน 1 อัน หน้า 4 ซ้ำ ตลับเงิน 4 อัน หน้า 1 ซ้ำ ขอแก้แสดงชลวันระ
ผู้อยู่ที่หมู่บ้านใกล้เคียงที่ดินตรงนั้นซึ่งไปปักหลัก และแสดงอัญภานาทีตยะ พระองค์ใช้ให้ไป

40. saṅgol ta gi caṅvāt ta rohh nehh oyta kaṃmratañ añ śivaliṅga rohh vraḥ karuṇā
⊙ 935 śaka nu vāp vai kanmyañ paṃre sruk taṃvvañ oy bhūmi taṃvvañ ta
ปักหลัก คนที่วัดที่กล่าวมานี้ ถวายแก้แก้แสดงอัญศิวิลิ่งค์เหมือนดังพระกรรณา ⊙ มหาศักราช 935
ด้วยว่า วาปไวซึ่งเป็นขุนนางรับใช้อยู่หมู่บ้านตำวุงใต้ให้ที่ดินตำวุงแก่

41. vraḥ⁶⁹ kaṃsteñ añ śrī lakṣmipativarmma caṅvāt⁷⁰ bhūmi noḥ toy purvva
prasap nu bhūmi kaṃmratañ jagat śivapāda toy dakṣiṇa iss kulamātra toy paścima
tarāp vn[u]r raṃtval to
พระแก้แสดงอัญศรีลักขมีปติวรมัน วัดที่ดินนั้นได้โดยทิศตะวันออกติดกับที่ดินของแก้มรเตงชคตศิวิบาท
โดยทิศใต้ทุกมาตรทั้งหมด โดยทิศตะวันตกไปจนถึงเนินรำทวล

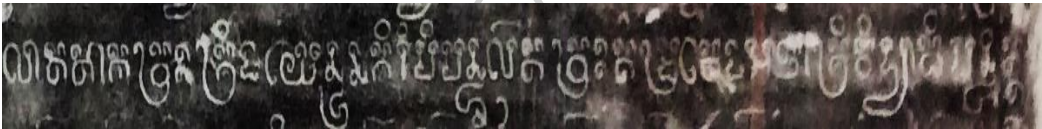
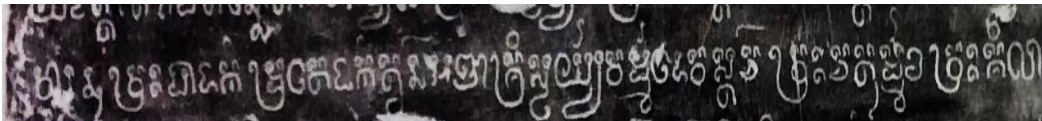

⁶⁹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: omit

⁷⁰ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: caṅvāt=ta

42. y uttara tarāp tannot karom̐ khyal sruk ○ dravya ti vrah̐ kaṃsteñ añ oyta vāp vai taṃvvañ vaudi 1 ñan̐ jyañ - padigaḥ 1 ñan̐ jyañ 1⁷¹ ○ 935 śaka mvāy ket āsādha śukra-

โดยทิศเหนือจนถึงหมู่บ้านต้นโนด ○ ทรัพย์ที่พระกัมแสดงอัญมออบแก้ววาปไวตำปุง คือ ถ้วย 1 ใบ
หนัก - ชั่ง กระโถน 1ใบ หนัก 1 ชั่ง ○ มหาศักราช 935 ขึ้น 1 ค่ำเดือน 8 วันศุกร์

43. vāra nu vrah̐ pāda kaṃmraten̐ kaṃtvān añ śrī sūryyavarmmadeva stac vrah̐ caturmmukha vrah̐ śilātataka vrah̐ śrī jayendranagiri pī⁷² pandval ta vrah̐ kaṃmraten̐ añ śrī vidyādhīpanḍitta

ด้วยว่า พระบาทกัมรเตงกำตวนอัญศรีสุรยวระเทวะ เสด็จออกพระจตุรมุขพระศิลาตตากพระศรีชเยนทร
นคิริ แล้วรับสั่งต่อพระกัมแสดงอัญศรีวิทยาที่บัณฑิต

44. pre pandval ta mratāñ khloñ śrī n̐pendropakalpa sruk cās aninditapura teṃ nu kule ta jmaḥ vāp deñ vāp vrahmaśiva ca[m]nat ○ vāp vai sruk taṃvvañ kanmyañ paṃre teṃ ○ vāp ayak

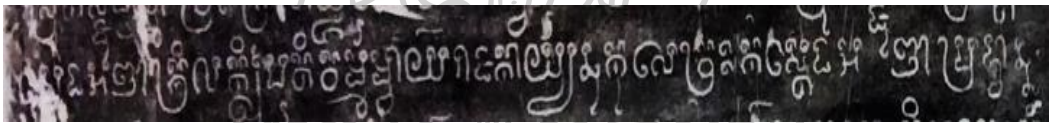
⁷¹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: omit

⁷² Gerschheimer, Griffiths & Soutif: pi

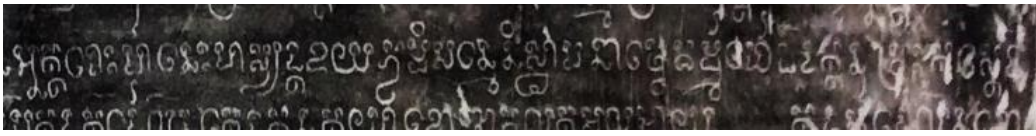
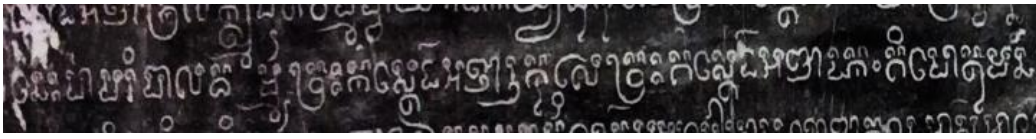
ใช้ไปรับสั่งต่อมรตัญโชลญศรีนฤเปนโทรปกัลปะเมืองอนินทิตปุระเดิม พร้อมทั้งญาติ มีชื่อว่า วาปเทง
 วาปพรหมศิวะ จันต ๐ วาปไวย้านตำปุงขุนนางรับใช้คนเดิม ๐ วาปยัก

45. sruk sjuñ chmām vraḥ kralā phdam tem ๐ vāp īsvarabhāva vāp nārāyana sruk
 sjuñ vikrānta tem pre anak ta rohḥ nehḥ syanta dau nā khmuk vraḥ kralā arcaṇa pre
 saṃmūl nu vraḥ kaṃ-
 หมูบ้านสขง เป็นผู้เฝ้าห้องบรรทมเดิม ๐ วาปอิศวรภาวะ วาปนารายณะหมูบ้านสขง วิกรานต
 เดิม ใช้คนที่กล่าวมาแล้วนี้ซึ่งได้ไป ณ พระกรลาอรจนะ ใช้ให้รวมกันกับพระ

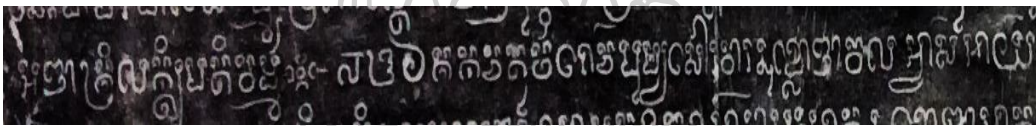

46. steñ añ śrī lakṣmipativarmma mvāy rājakāryya nu kule vraḥ kaṃsteñ añ
 pradvānn ๐ nau ru man kule vraḥ kaṃsteñ añ paripāla dharmma vraḥ kaṃsteñ añ
 anak ta rohḥ
 กัมเสตงอัญศรีลักขมิปติวรมันเสี่ยภาชีร่วมกับญาติพระกัมเสตงอัญต่อไปในอนาคต ๐ เหมือนญาติ
 พี่น้องของผู้ดูแลทรัพย์สิน พระกัมเสตงอัญที่ได้กล่าวไปแล้วนี้

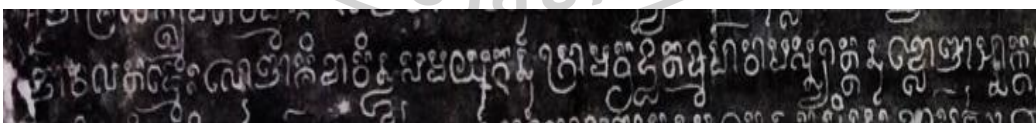
47. nehh paripāla dharmma vraḥ kaṁsteñ añ ru kule vraḥ kaṁsteñ añ uk ๐ gi hetu man anakta rohh nehh syañta oy bhūmi sanme ni sthāpanā thve dharmma phoñ ukk nu vraḥ kaṁsteñ

ผู้ดูแลทรัพย์สิน พระกัมเสตงอัญเหมือนญาติพระกัมเสตงอัญเอง ๐ ด้วยเหตุว่า คนเหล่านี้ซึ่งให้ที่ดิน ร่วมกันสร้างไทยธรรมทั้งหลาย ร่วมกับพระกัมเสตง

48. añ śrī lakṣmipativarmma ๐ 936 śaka cuturthi roc puṣya sauravāra nu khloñ vala avās⁷³ āy kaṁdvat dol nu teñ tvan ta yā khloñ vala ta mūla āy⁷⁴ kaṁdvat dol nu khlo-

อัญศรีลักขมปีติวรมัน ๐ มหาศักราช 936 แรม 4 ค่ำ เดือน 2 วันเสาร์ ด้วยว่าโหลญวลาสา ที่กำหนดโหล และเตงตวน โหลญที่เป็นผู้เฒ่าที่กำหนดโหล และโหลญ

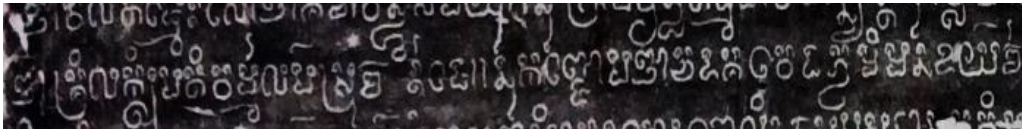

⁷³ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: acās

⁷⁴ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: āy [sruk]

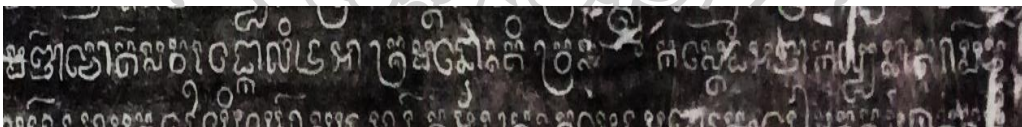
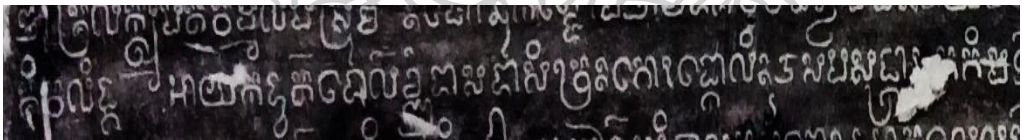
49. ñ vala ta jmoḥ loñ śikhāvindu samayuga nu grāmaṽṛddha⁷⁵ ta jmaḥ vāp snyātt nu khloñ anākta vyar ta jmaḥ gho pansam⁷⁶ gho kañjan pi oy bhūmi kaṁdvat dol ta vraḥ kaṁsteñ a-

ที่ชื่อ โขลญศิขวินทุ ร่วมกับญาติผู้ใหญ่ที่ชื่อ วาปเสนียด และโขลญอีกสองคนที่ชื่อ โฆป็นสม โฆกัญชัน
ที่ให้ที่ดินกำทวดโหลแก่พระกัมเสตงอัญ

50. ñ śrī lakṣmipativarmma lap sru 100 40 je 2 nu kañje pañ-cadaśa veñ bhūmi man oy 100 je 8⁷⁷ ruñ 20-10-4⁷⁸ ๐ kalpanā vraḥ kaṁsteñ añ śrī lakṣmipativarmma ta vraḥ kaṁmrateñ añ

ศรีลักษมีปติวรมัน เท่ากับนา 100 40 2 เซอ และ กัญเซ 15 ความยาวของที่ดินที่ให้ 8 เซอ
ยาว 34 รุง ๐ ถวายของพระกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมันแก่พระกัมเสตงอัญ

51. śivaliṅga āy kaṁdvat dol khñuṁ dasadāsi⁷⁹ vraḥ go rañko liḥ 5 sap sañkrānta ta gi pañcotsava rañko li[h] 4 āsrama noḥ gi vraḥ kaṁsteñ añ kalpanā tarāp ca-

ศิวลึงค์ที่กำทวดโหล ข้าทาส ข้าทาสผู้ชาย ข้าทาสผู้หญิง พระโค ข้าวสาร 5 ลิ ทุกสงกรานต์
คือปญโจตศว ข้าวสาร 4 ลิ สำหรับถวายอาศรมนั้น พระกัมเสตงอัญถวายไปจนถึง

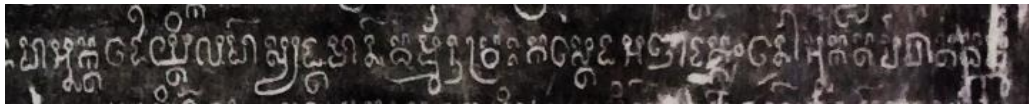
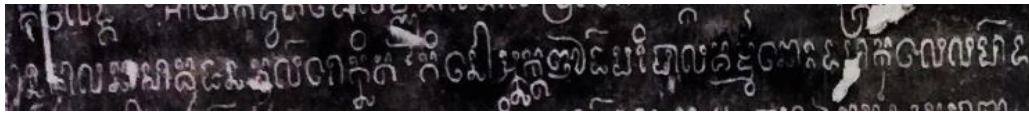
⁷⁵ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: grāmaṽṛddhi

⁷⁶ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: panhem

⁷⁷ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: 200 10 8

⁷⁸ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: 40 40 4

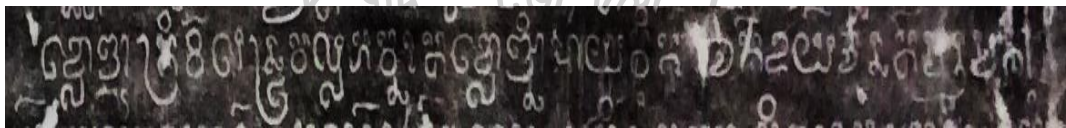
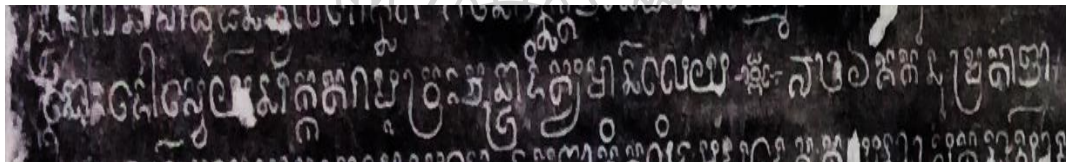
⁷⁹ Pou; Gerschheimer, Griffiths & Soutif: dāsadāsi

52. ndraśāla nā sādhujana cval rokni ta gi nau anak ta ñāñ paripāla dharmma noḥ
daha kule lah daha anak ta daiy ti lah syañ ta mān dharmma ru vraḥ kaṃsteñ añ ukk

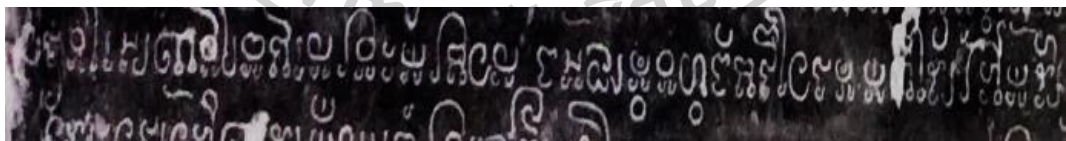
⊙ nau anak ta pampat dharmma

จันทรสาลาที่สาธุชนเข้าไปหา ณ ที่นั้น คนที่อยู่ใกล้ดูแลไทยธรรมนั้น แม้กระทั่งญาติจนถึงคนอื่นๆ
ที่ทอดทิ้ง ซึ่งมีธรรมเหมือนกับพระกัมเสตงอัญแล ⊙ คนที่ทำลายไทยธรรมนั้น

53. noḥ dau svey narakk tarāp vraḥ candrāditya mān ley ⊙ 936 śaka nu mratāñ
khloñ śrī virendravallabha⁸⁰ vnur ta khloñ ni āy vik ek oy caṃnat guru-----⁸¹

นั้นให้ไปเสวยนรกตราบเท่าพระจันทรและพระอาทิตย์ยังคงมีอยู่ ⊙ มหาศักราช 936 มรตานุโชลญ
ศรวิเรนทรวัลลภาวนูร เป็นโชลญที่วิกเอก ให้ หมูบ้านครุ-----

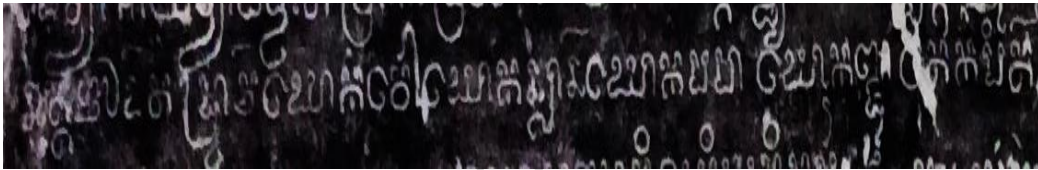

⁸⁰ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: virendravallabha

⁸¹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: puruṣakāra

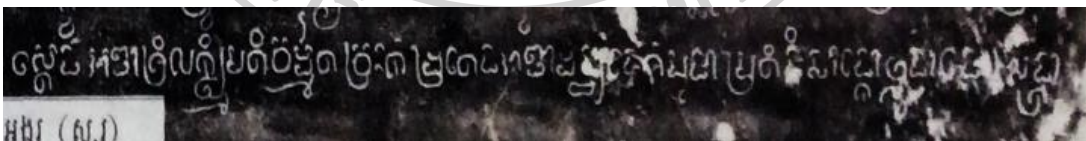
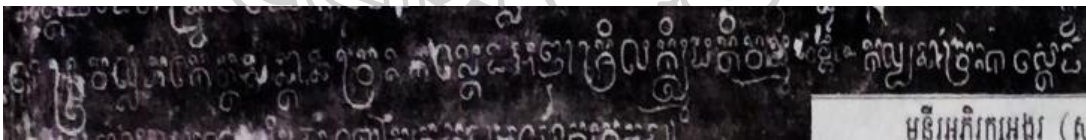
54. dai vyar āy vyādhapura ta vraḥ kaṃmrateṅ añ śivaliṅga maddhyadeśa kalpanā sru kanlās prak ----⁸² paryyaṅ antvaṅ 5 kalmvan tula 1 oy pratisaṃvatsara ॐ gi jmah caṃnat noḥ caṃ-

อีกสองที่ ที่วชิรปุระแก่พระกัมเสตงอัญศิวิลิ่งค์ที่มีธยเทศ ถวายข้าวเปลือก หม้อน้ำ เงิน --- น้ำมัน 5
อันตวง ชี้ผึ้ง 1 ก้อน ให้ทุกปี ॐ ชื่อหมู่บ้านใหม่นั้น

55. natt nān tamrvac⁸³ gho kaṃvau gho kansān gho kaṃpaḥ gho kañju tai kaṃpit caṃnat thkval rkā tamrvac⁸⁴ gho ḥṛdaya śivakule noḥ anaksi 4 ॐ neḥ mratañ śrī⁸⁵ vi⁸⁶-

หมู่บ้านใกล้ผู้ตรวจ ได้แก่ ไชยกำเวา ไชยกันสาน ไชยกำปา ไชยกัญชู นางกำปิต หมู่บ้านถกวล รกา ผู้ตรวจ
ได้แก่ ไชยหทยะ ศิวกุลเนน ผู้ดูแล 4 คนนี้ ॐ มรตานุศรีวี

56. rendravallabha ket ta santāna vraḥ kaṃsteṅ añ śrī⁸⁷ lakṣmipativarmma ॐ kalpanā vraḥ kaṃsteṅ añ śrī⁸⁸ lakṣmipativarmma ta vraḥ kaṃmrateṅ añ maddhyadeśa puḍā pratidina raṅko thlvaṅ 1 je 1 saṅkrā-

⁸² Gerschheimer, Griffiths & Soutif: 100

⁸³ Pou: tamrvāc; Gerschheimer, Griffiths & Soutif: taṃmrvāc

⁸⁴ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: taṃmrvāc

⁸⁵ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: śrī

⁸⁶ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: vi

⁸⁷ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: śrī

เรนทรวัลลภะ เกิดในเชื้อสายพระกัมเสตงอัณฐศรีลักษมีปติวรมัน ๐ ของกัลปนาของพระกัมเสตงอัณฐศรีลักษมีปติวรมันถวายแก่พระกัมรเตงอัณฐมัทรยเทศบุชาทุกๆวัน มีข้าวสาร 1 ทะลวง 1 เซอวันสงกรานต์

57. nta thlvān 1 thvāy⁸⁹ vrah je 1 lih 5 pañcotsava thlvān 1 mahotsava thlvān 2 1 ทะลวง ถวายพระ 1 เซอ 5 ลิ เทศกาลวันสำคัญทั้งห้า 1 ทะลวง มหรสพ 2 ทะลวง

⁸⁸ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: śri

⁸⁹ Gerschheimer, Griffiths & Soutif: thñāy

ด้านที่ 2

ภาษาเขมรโบราณ

- (1) 931⁹⁰ śaka siddhi svasti jaya aiśvaryya mān lābha tarāp vraḥ candrāditya mān ley pi vraḥ kamraten añ śrī lakṣmīpativarmmeśvara nu vraḥ kamraten añ śrīlakṣmīpativarmmasvāmi

- (2) ⁹¹ vraḥ kamraten añ śrīlakṣmīpativarmmaika(2)nātha⁹² vraḥ kamraten añ śrīlakṣmīpativarmmeśvara⁹³ vraḥ kamraten añ śrīlakṣmīpativarmmajanani⁹⁴ vraḥ kamraten añ gaurīpatiśvara⁹⁵ vraḥ kamraten añ nārtakeśvara dār pūjā lvoḥ mahāsa(m)hāra⁹⁶ O

ศักราช 931 (พ.ศ. 1152) สิทธิ สวัสดิ์ ชัย ไศศวรรย์ มีลาภ トラบพระจันทร์และพระอาทิตย์มีอยู่เลย พระกัมรเตงอัญศรีลักษมีปติวรมเศวร และ พระกัมรเตงอัญลักษมีปติวรมสวามี, พระกัมรเตงอัญศรีลักษมีปติวรมไกนาถ, พระกัมรเตงอัญศรีลักษมีปติวรมเศวร, พระกัมรเตงอัญศรีลักษมีปติวรมชนนี, พระกัมรเตงอัญเคาริปตีศวร, พระกัมรเตงอัญนารตเศศวร ขอให้ได้รับการบูชาจนถึงมหาสังหาร (ไฟประลัยกัลป์)

⁹⁰ Pou: 937

⁹¹ Pou: śrīlakṣmīpativarmmasvāmi

⁹² Gerschheimer; Griffiths: śrīlakṣmīpativarmmaikanātha

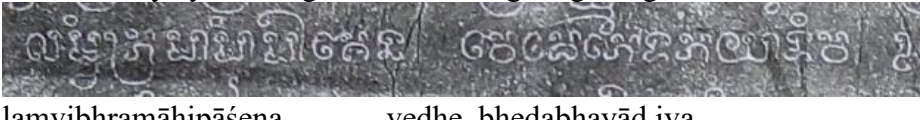

⁹³ Gerschheimer; Griffiths: śrīlakṣmīpativarmmeśvari

⁹⁴ Gerschheimer; Griffiths: śrīlakṣmīpativarmmajanani

⁹⁵ Gerschheimer; Griffiths: gaurīpatiśvara

⁹⁶ Pou: pamāsaṃhāra; Gerschheimer: mahāsaṃhāra

ภาษาสันสกฤต

- (3)
 namaś śivāya yo rdhānga- m umāṅgāliṅgasaṅgatam

 lamvibhramāhipāśena vedhe bhedabhayād iva

 sarvvajyotir nidhānāya sarvvatovyāpine namaḥ

 kāryyagrāhyāya sūkṣmāya śivāya vyomarup(i)ṇe O

โคลงที่ 1-2 อมนุษย์ภูณฉันท

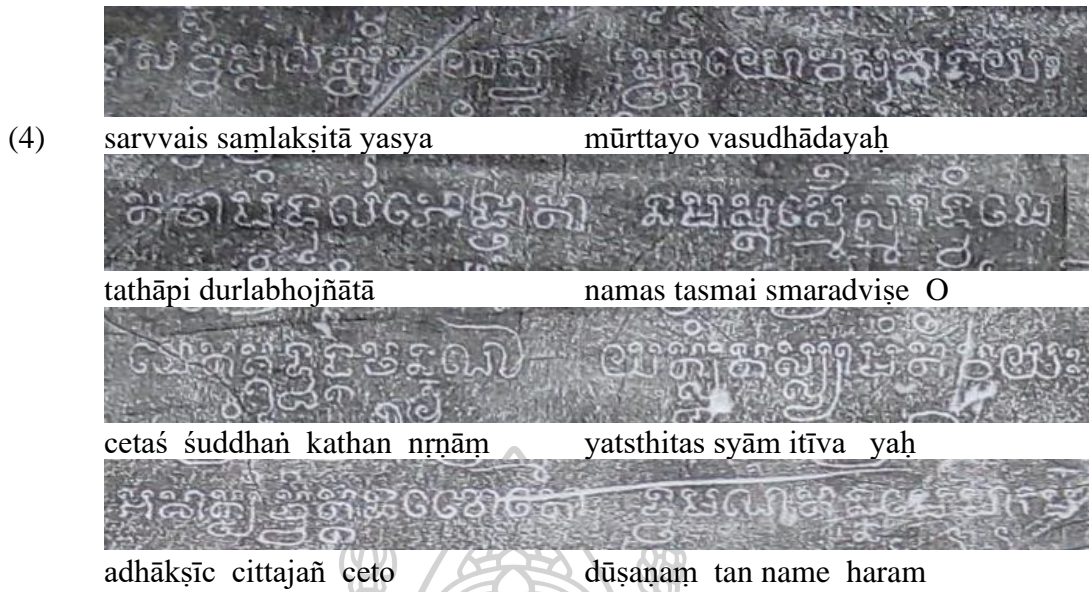
- (3) namaś śivāya yo rdhānga- m umāṅgāliṅgasaṅgatam |
 lamvibhramāhipāśena vedhe bhedabhayād iva ||
 sarvvajyotirnidhānāya sarvvatovyāpine namaḥ |
 kāryyagrāhyāya sūkṣmāya śivāya vyomarup(i)ṇe ||

ขอความนอบน้อมจงมีแต่พระศิวะเจ้า พระองค์นั้นผู้ทรงผูกไว้แล้วซึ่งร่างกายครึ่งหนึ่งที่มา
 รวมกันด้วยการกอดของพระนางอุมา ด้วยปวงคืองูที่ยาวและเป็นวง⁹⁷ ราวกับว่ากลัวจะแยกจากกัน

ขอนอบน้อมจงมีแต่พระศิวะเจ้า ผู้แทรกซึมอยู่ทุกหนทุกแห่ง⁹⁸ เพื่อรักษาไว้ซึ่งแสงสว่างทั้ง
 ปวงผู้เป็นสิ่งที่จับต้องได้คือผลที่เกิดจากเหตุ (การยะ) ผู้ละเอียด (จับต้องไม่ได้) ผู้มีรูปหนึ่งเป็นอากาศ

⁹⁷ พระศิวะมีงูเป็นสังวาล

⁹⁸ พระศิวะมีรูป 8 รูป ที่เรารู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส รูปหนึ่ง คือ ธาตุแรกที่พระพรหม ผู้สร้างโลกสร้างขึ้น (น้ำ) รูปหนึ่งคือสิ่งที่นำเครื่องสังเวย (เนยใส เป็นต้น) ที่ผู้ทำพิธีใส่เข้าไปในไฟพิธีไปให้เทพ (ไฟ) รูปหนึ่งคือพราหมณ์ผู้ประกอบยัญพิธี รูปสองรูปคือผู้กำหนดกาลเวลา (พระจันทร์และพระอาทิตย์) รูปหนึ่งคือ สิ่งที่แทรกซึมอยู่ทั่วจักรวาลและเป็นสิ่งที่ทำให้การได้ยินเสียงเกิดขึ้นได้ (อากาศ) รูปหนึ่งคือสิ่งที่คนทั่วไปเรียกว่าเป็นเชื้อพื้นฐานสำหรับทุกสิ่ง(ดิน) และรูปหนึ่งคือสิ่งที่สิ่งมีชีวิตทั้งหลายใช้หายใจ(ลม) ขอพระศิวะนั้นโปรดปกปักษ์รักษาพวกท่านด้วยเถิด

โคลงที่ 3-4 อมนุษย์ฉันท

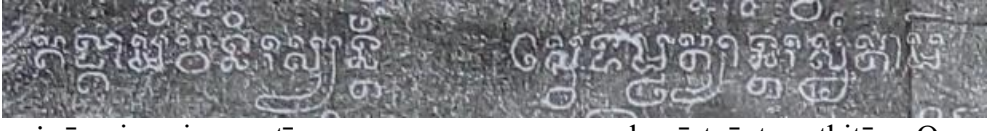
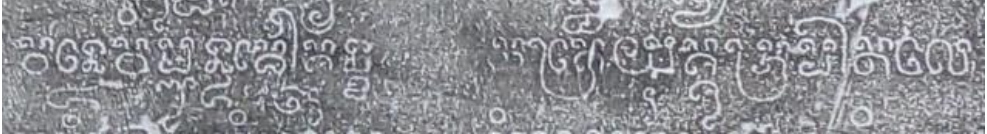

- (4) sarvvais saṃlakṣitā yasya mūrttayo vasudhādayaḥ |
 tathāpi durlabhojñātā namas tasmai smaradviṣe ||
 cetaś śuddhañ kathan nṛṇāṃ yatsthitas syām itīva yaḥ |
 adhākṣic cittajañ ceto- dūṣaṇaṃ tan name haram ||

รูปทั้งหลายของพระองค์ (พระศิวะ) มีดิน เป็นต้น ที่ทุกคนเห็นแล้ว แม้กระนั้นก็รู้ได้ยากยิ่ง
 ขอนอบน้อมแด่พระศิวะพระองค์นั้น ผู้เป็นศัตรูของกามเทพ⁹⁹

ข้าพเจ้าขอไหว้พระหระเป็นเจ้าพระองค์นั้น ผู้ซึ่งคงจะคิดอย่างนี้ว่า “ใจของมนุษย์
 ทั้งหลายบริสุทธิ์ได้ ก็เพราะมีเราสถิตอยู่ในใจนั้น”¹⁰⁰ จึงได้เผา กามเทพ (cittajañ) ผู้ทำจิตใจให้
 สกปรก

⁹⁹ กามเทพ คือ กาม ที่หมายถึง ความใคร่ ใคร่ในสิ่งทั่วไป บางตำราก็กล่าวว่า พระกามเทพ ก็คือ พระอัคนี
 ใน ไตตติรียพราหมณะ กล่าวว่า เป็นโอรส พระยม กับ นางศรัทธา แต่ใน หริวงศะ กล่าวว่า กามเทพเป็นโอรสของ
 พระลักษมี บางทีว่าเกิดแต่่มโนของ พระพรหมา กามเทพ มีพาหนะ คือ นกแก้ว มีธงพื้นแดงรูปมังกรเป็น
 เครื่องหมาย มีธนูทำด้วยต้นอ้อย มีสายเป็นตัวผึ้งต่อกันปลายลูกศรนั้นเป็นดอกไม้ กามเทพได้ยิงศรไปที่พระอิศวร
 เมื่อพระอิศวรถูกศรจึงล้มพระเนตรที่ 3 เลยบันดาลให้เกิดเป็นเพลิงไหม้ พระกามเทพ จึงไม่มีรูปร่าง ได้นามใหม่ว่า
 อนงค์

¹⁰⁰ หมายความว่า เพราะกามเทพอยู่ในใจจึงทำให้ใจสกปรก พระศิวะจึงเผา กามเทพ แล้วท่านจึงเข้าไปอยู่
 แทน

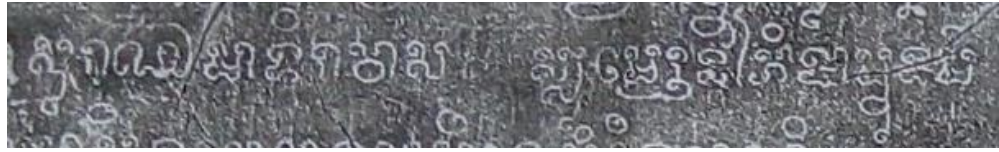
(5)		harāṅgaśleṣanaprīti- niryyatsvedām umān name
		gaṅgām iva nirasyantīm svedamūrtyāntarasthitām O
		vande viṣṇun dadhau śaṅkha cakre yaś śubhrapātale
		nandanaploṣaṅāyeva viṣve candrārkkayor hṛte

โคลงที่ 5-6 อนุชฎกฉันท

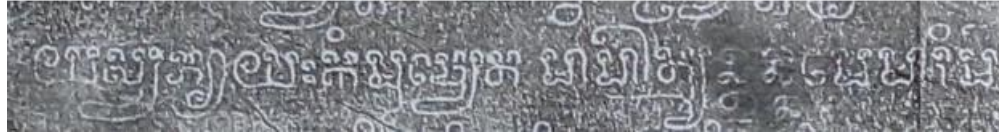
(5)	harāṅgaśleṣanaprīti- gaṅgām iva nirasyantīm vande viṣṇun dadhau śaṅkha nandanaploṣaṅāyeva	niryyatsvedām umān name svedamūrtyāntarasthitām cakre yaś śubhrapātale viṣve candrārkkayor hṛte
-----	--	---

ข้าพเจ้าขออนอบน้อมพระอุมาผู้มีเหงื่อไหลออกมาด้วยความสุขอันเกิดจากการกอดกับ
พระหระ (พระศิวะ) ผู้รากับว่าโยนนางคงคาที่แทรกอยู่ระหว่างร่างกายและเหงื่อทิ้งไป

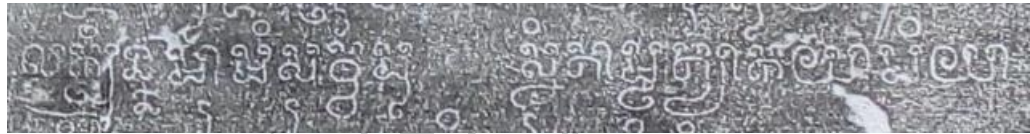
อันว่าผู้ใด ได้ทรงไว้แล้ว ซึ่งสิ่งที่เป็นสีขาวและสีแดงอ่อนทั้งสอง คือ สังข์และจักร เพื่อพรา
เอาซึ่งทั้งปวง(ความมดงามน่าชื่นชม)ทั้งสอง ของจันทรเทพและพระอรุระกะ(สุรยเทพ)ไป ผินหนึ่งการ
เผาผลาญสวณนันทโนทยานะฉะนั้น ข้าฯ ย่อมไหววันทาอยู่ ซึ่งผู้้นั้น) คือ พระวิษณุเจ้า (แล)

(6) surāṇām ādir āvāsa s sumerur nābhijāmuvjam

yasya bhūyaḥ kim ucyeta māhātmyan tan name harim

lakṣmīn namāmi sarvveṣu sthitā mūrtyā kayāpi yā

prītim evākaron nṛṇām sutaptam iva kāñcanam

โคลงที่ 7-8 อนุชฎกฉันท

(6) surāṇām ādir āvāsa- s sumerur nābhijāmuvjam |
yasya bhūyaḥ kim ucyeta māhātmyan tan name harim ||
lakṣmīn namāmi sarvveṣu sthitā mūrtyā kayāpi yā |
prītim evākaron nṛṇām sutaptam iva kāñcanam ||

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระหริ (พระวิษณุ) พระองค์นั้น ผู้มีดอกบัวเกิดที่สะดือซึ่งก็คือเขา
พระสุเมรุอันเป็นที่อยู่แรกของเหล่าเทพทั้งหลาย ผู้ซึ่งความยิ่งใหญ่ของพระองค์จะถูกกล่าวถึงอีก
ทำไม¹⁰¹

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระลักษมี ผู้ซึ่งสถิตอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง ด้วยรูปร่างใดอย่างหนึ่ง
ผู้ซึ่งได้สร้างความสุข ดุจดั่งทองที่ถูกหลอมบริสุทธิ์แล้ว สร้างความสุขแก่คนทั้งหลายฉะนั้น

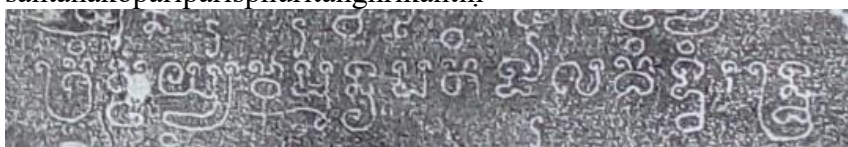
¹⁰¹ หมายความว่าไม่จำเป็นจะต้องกล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์อีก เพราะก็รู้กันอยู่ทั่วไปแล้ว

(7) āsīd aśeṣanṛpatīndrakirītakoṭi

santānakopariparisphuritānghrikāntiḥ

śrīsūryavarmmanṛpatir jaladhivirandhra

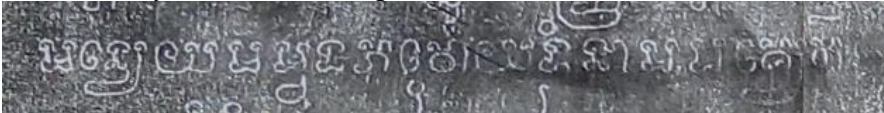
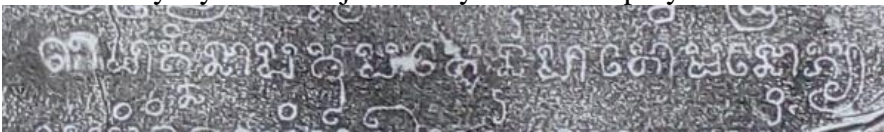
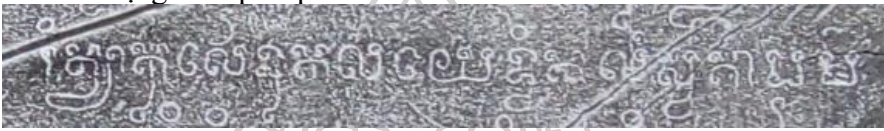
lavdhāṃ payodhivasanāṃ vasudhān dadhānah

โคลงที่ 9 วสันตติลกฉันท

(7) āsīd aśeṣanṛpatīndrakirītakoṭi-
santānakopariparisphuritānghrikāntiḥ |
śrīsūryavarmmanṛpatir jaladhivirandhra-
lavdhāṃ payodhivasanāṃ vasudhān dadhānah ||

มีพระเจ้าแผ่นดินพระนามว่าศรีสุริยวรมัน ผู้มีแสงของเท้าส่องแสงระยิบระยับโดยรอบเหนือ
ต้นสันตทานกะ¹⁰²คือจำนวนโกฏิแห่งมงกุฏของพระเจ้าแผ่นดินทั้งหมด ผู้ทรงครองแผ่นดินอันมีเข็มขัด
คือมหาสมุทร ที่ได้มาแล้วในปีที่นับด้วย ช่อง (9) สอง (2) และทะเล (4) (มหาศักราช 924 ตรงกับ
พุทธศักราช 1545)

¹⁰² ต้นสันตทานกะ เป็นหนึ่งในห้าของต้นกัลปพฤกษ์ของสวรรค์ คือ (1) มันทาระ (2) ปารีชาติ (3) สันตทาน
(4) กัลปพฤกษ์ (5) หริจินท์ เฉพาะต้นสันตทานะนี้ ไม่มีรายละเอียดมากนัก พจนานุกรมให้ว่า อาจจะเป็นต้น
Rhododendron Arboreum “ต้นคำแดง” หรือ “ต้นกุหลาบพันปี” ที่มักขึ้นแถบเทือกเขาหิมาลัย ในหมู่ปราชญ์
บาลีในไทย มักแปลว่า ต้นซีก หรือ ต้นจามจรี

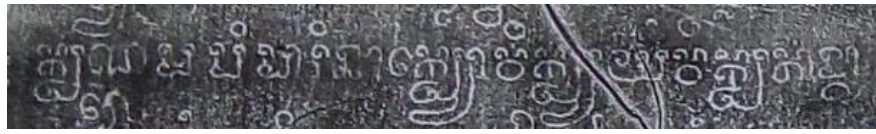
- (8)
 kāntyā manobhavavapurvvibhavād abhinnaṃ

 manye yam amvujabhavo yadi nāma paśyet

 roṣāgninā paśupater na hatō manobhū

 rity ākulo'nukalayed vikalam svaśāpam

โคลงที่ 10 วสันตติลกฉันท

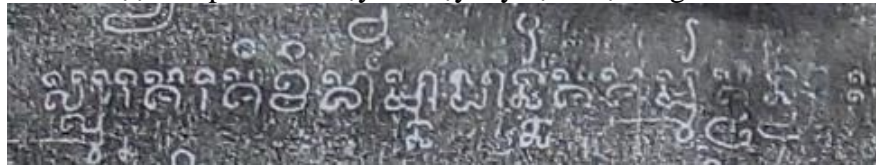
- (8) kāntyā manobhavavapurvvibhavād abhinnaṃ
 manye yam amvujabhavo yadi nāma paśyet |
 roṣāgninā paśupater na hatō manobhū-
 r ity ākulo'nukalayed vikalam svaśāpam ||

ฉันคิดว่า พระพรหมคงจะเห็นพระองค์ (พระเจ้าสุริยวงษ์) ว่าไม่แตกต่างจากความยิ่งใหญ่
 ด้านความงามของกามเทพแน่ ๆ พระองค์ผู้มีความรุ่มรวยใจจึงได้ทำให้คำสาปของพระองค์ไม่ให้
 สมบูรณ์ เพราะคิดว่า กามเทพไม่ได้ถูกฆ่าแล้วด้วยไฟคือความโกรธของพระปศุปติ¹⁰³

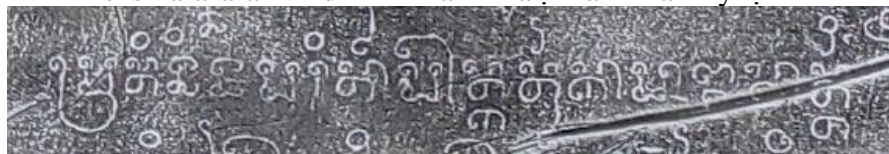
¹⁰³ หมายความว่า กามเทพไม่ได้ถูกฆ่า แต่กลายมาเป็นพระเจ้าสุริยวงษ์ คือพระพรหมทำคำสาปไม่ให้
 สมบูรณ์

(9) kṣṇam api harinākṣyo'vīkṣya yaṃ vikṣatāṅgā

s smaraśaraśikhidhāmnāharnniśaṃ śarmmaśūnyāḥ

pratinijaparitāpāt kartukāmā ivārttim

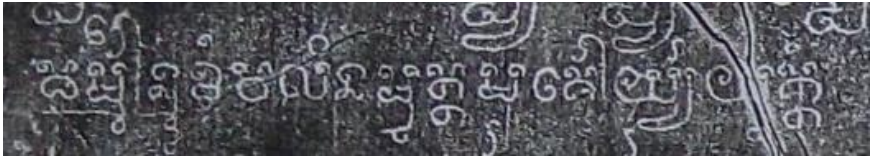
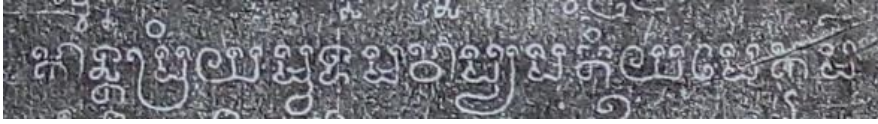

svahr̥di nidadhur uṣṇe vahninā cittayoneḥ

โคลงที่ 11 มาลินีฉันท

(9) kṣṇam api harinākṣyo'vīkṣya yaṃ vikṣatāṅgā-
s smaraśaraśikhidhāmnāharnniśaṃ śarmmaśūnyāḥ |
pratinijaparitāpāt kartukāmā ivārttim
svahr̥di nidadhur uṣṇe vahninā cittayoneḥ ||

ผู้หญิงทั้งหลาย เมื่อไม่เห็นพระองค์แม้เพียงชั่วขณะหนึ่ง ก็มีร่างที่เจ็บปวดสูญเสียความสุข
ทั้งวันและคืนด้วยพลังของไฟจากลูกศรของกามเทพ เพราะความร้อนใจของตนเอง จึงวางความทุกข์
ร้อนไว้ที่ใจของตัวเองที่ร้อน เพราะไฟของกามเทพ รวากับว่าต้องการที่จะทำความเจ็บปวด
ให้แก่กามเทพ

- (10)
dharmmonmukham valinam uttamaśauryyayuktaṃ

kāntaṃ priyamvadam avāpya patim yam ekam

lakṣmīr jahāsa kila pāndavadharmmapatnī

m evaṃ vidhaikapatim īpsuṃ apārayantim

โคลงที่ 12 วสันตติลกฉันท

- (10) dharmmonmukham valinam uttamaśauryyayuktaṃ
kāntaṃ priyamvadam avāpya patim yam ekam |
lakṣmīr jahāsa kila pāndavadharmmapatnī-
m evaṃ vidhaikapatim īpsuṃ apārayantim ||

เล่ากันว่า พระนางลักษมี ครั้นได้พระองค์(พระเจ้าสุริยวงษ์) ผู้ยึดมั่นในธรรม(เทียบกับ
ยุधिษฐิระ) ผู้มีกำลัง (เทียบกับภีมะ) ประกอบไปด้วยความกล้าหาญอย่างสูงสุด (เทียบกับอรชุน)
ผู้ดงาม (เทียบกับบนกุล) ผู้พูดจาไพเราะ (เทียบกับสหเทพ) เพียงพระองค์เดียว เป็นสามีจึงได้
หัวเราะเยาะ ภรรยาของเหล่าปാണ്ฑวะ (นางเทราปตี) ผู้ต้องการสามีเพียงพระองค์เดียวที่มีลักษณะ
อย่างนี้ แต่ไม่สามารถที่จะได้¹⁰⁴

¹⁰⁴ ความหมายของบทนี้คือ นางเทราปตีมีสามี 5 คน จึงได้คุณสมบัติครบทั้ง 5 ประการ แต่นางลักษมี (คือ
ความโชคดี) ได้พระเจ้าสุริยวงษ์พระองค์เดียวเป็นสามีก็ได้ครบคุณสมบัติทั้ง 5 ประการ

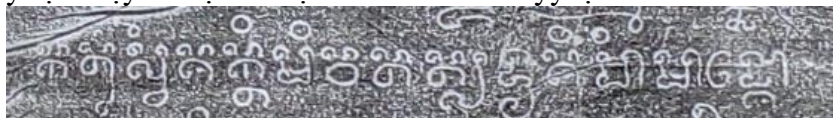
(11)

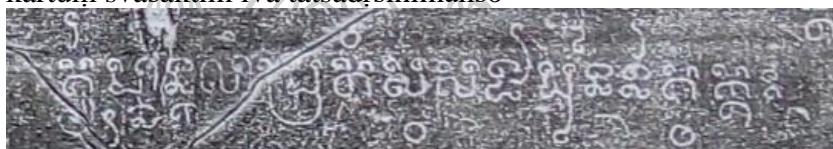
ahlādanātapanakarmmasamartham ekam

yam vīkṣya tīkṣnakiraṇas tam anaikakāryyaḥ

kartum svaśaktim iva tatsadṛśīhimāṅśo

r gr̥hnan kalām pratisasarja punar na śaktah

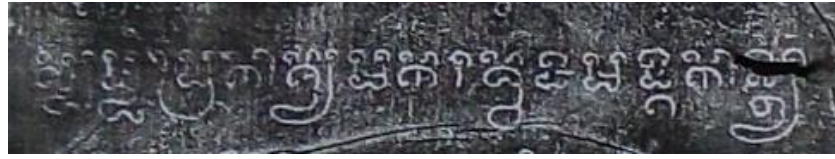
โคลงที่ 13 วสันตติลกฉันท

(11)

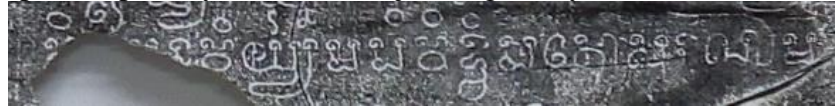
ahlādanātapanakarmmasamartham ekam
yam vīkṣya tīkṣnakiraṇas tam anaikakāryyaḥ |
kartum svaśaktim iva tatsadṛśīhimāṅśo-
r gr̥hnan kalām pratisasarja punar na śaktah ||

พระอาทิตย์ ผู้มีหน้าที่มากมาย ครั้นเห็นพระองค์ผู้เดียว ผู้สามารถสร้างทั้งความชุ่มเย็นและความร้อน (แก่ประชาชน) จึงจับเอาเสี้ยวของพระจันทร์ ผู้เหมือนกับพระองค์ ได้สร้างพระองค์ขึ้นใหม่ เหมือนกับว่าจะสร้างอำนาจของตัวเองขึ้นมา แต่ไม่สามารถสร้างขึ้นได้อีก

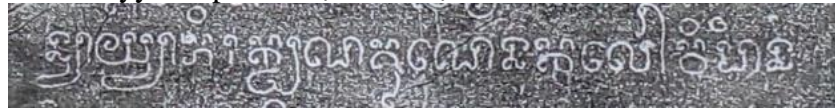
(12)

spṣṭam prakāśya makaradhvajam āṅgakāntyā

- - na vīryyam api vidviṣato'surāṇām

nyāyyābhir akṣaṇaguṇena kalau vihīnam

dharmmasya pādām api yas sakalīcakāra

โคลงที่ 14 วสันตติลกฉันท

(12)

spṣṭam prakāśya makaradhvajam āṅgakāntyā

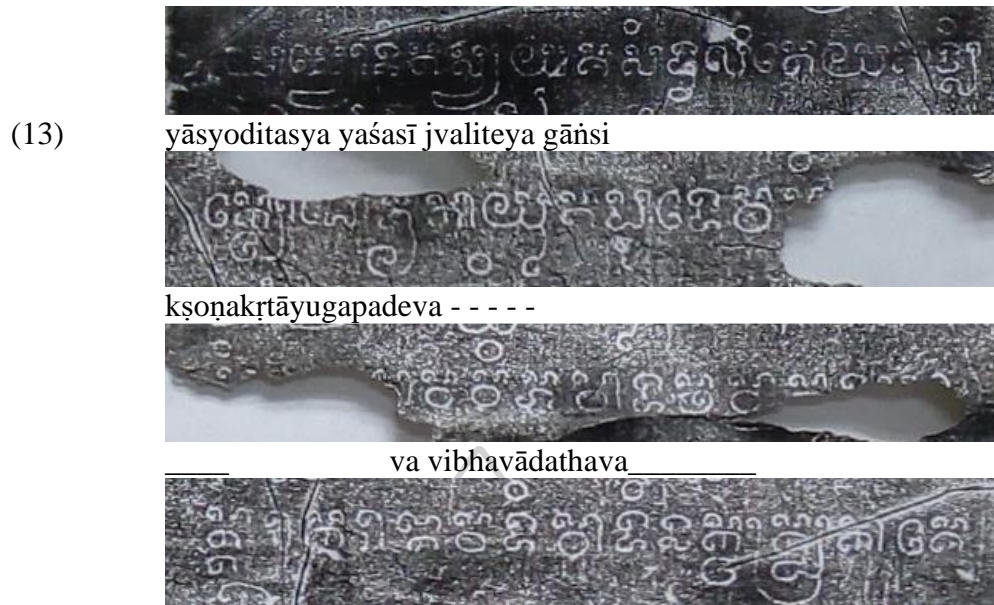
- - na vīryyam api vidviṣato'surāṇām |

nyāyyābhir akṣaṇaguṇena kalau vihīnam

dharmmasya pādām api yas sakalīcakāra ||

ครั้นได้ทำพระกามเทพ¹⁰⁵ (มกรธวช) ให้เห็นชัดเจน ด้วยความงามของร่างกาย และทำความกล้าหาญ ของพระวิษณุให้ปรากฏ ด้วย พระองค์ ได้ทำพระบาทของพระธรรมที่หายไปในกลีบบุค ให้ครบสมบูรณ์ ด้วยความยุติธรรมทั้งหลายและด้วยพระคุณที่ไม่ขาดตกบกพร่อง

¹⁰⁵ ผู้มีมกรเป็นธง หมายถึง กามเทพ

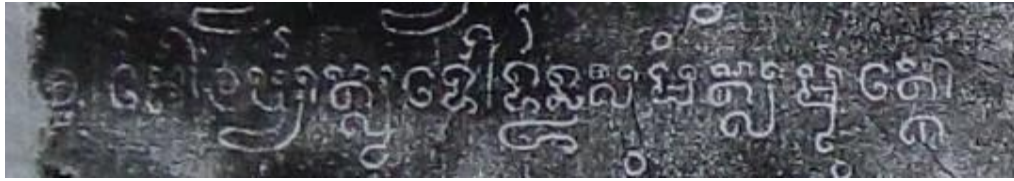

โคลงที่ 15 วสันตติลกฉันท

- (13) yāsyoditasya yaśasī jvaliteya gāṅsi
kṣṇakṛtāyugapadeva - - - - |
_____ va vibhavādathava _____
ttārākarā iva divādinakṛtprakāṣe ||

(ยังไม่สามารถแปลได้)

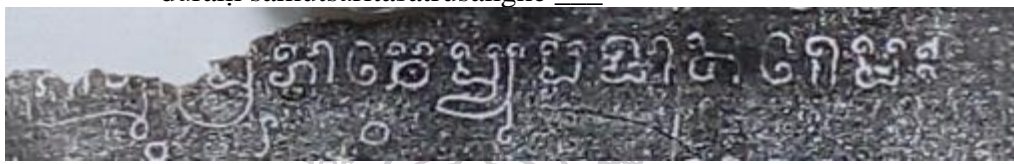

(14) śauryyāt svadordandasamitsamutko

dūraṃ samutsāritaśatrusaṅghe ____

ātmaprabhāve py upajātaromah

prāyas svayaṃ yuddham alabdhavān yaḥ

โคลงที่ 16 อินทรวชิราฉันท

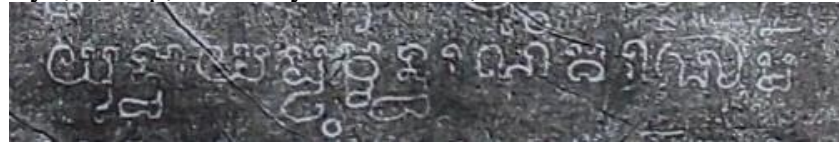
(14)

śauryyāt svadordandasamitsamutko
dūraṃ samutsāritaśatrusaṅghe |
ātmaprabhāve py upajātaromah
prāyas svayaṃ yuddham alabdhavān yaḥ ||

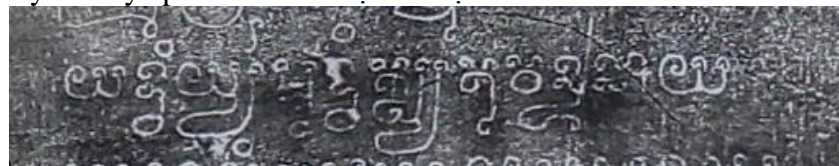
เพราะความกล้าหาญ พระองค์ทรงกระหายการสงครามด้วยพระหัตถ์ที่เหมือนกับกระบอง
แม้จะเป็นผู้มีขนชูชัน (กระเทียมกระเทียมหรือ) แต่โดยมากก็จะไม่ได้รับด้วยพระองค์เอง เพราะอำนาจ
ของพระองค์ ทำให้เหล่าศัตรูถูกขับไล่ไปไกล

(15) yeṣāṃ sprhā nāmayitun dhanūṅṣi

yuddhāya pūrvvan dharanīdharāṇām

yadvīryam udvīkṣya tu vandanāya

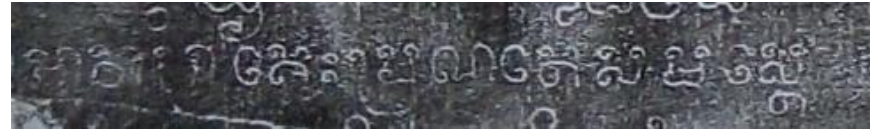
vītābhimānāt svagirāṅsi teṣāṃ

โคลงที่ 17 อินทรวัชรฉันท

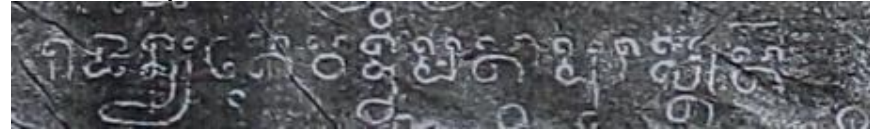
(15) yeṣāṃ sprhā nāmayitun dhanūṅṣi
yuddhāya pūrvvan dharanīdharāṇām |
yadvīryam udvīkṣya tu vandanāya
vītābhimānāt svagirāṅsi teṣāṃ ||

ในตอนแรก พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายเหล่าใด มีความต้องการ เพื่อที่จะโก่งธนูทั้งหลาย เพื่อการรบ (กับพระองค์) แต่ครั้งได้เงยหน้าขึ้นมองดูความกล้าหาญของพระองค์แล้ว กษัตริย์เหล่านั้น จึงมีเพลงสรรเสริญของตัวเอง (บอกตัวเอง) เพื่อที่จะไหว้ เพราะหมดความหยิ่งผยองแล้ว

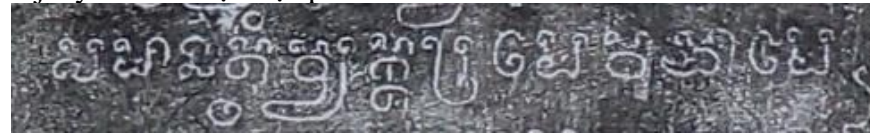
(16)

ā vārirāśeḥ praṇate samaste

rājanyake vidviṣatāṃ purastāt

samān ativyaktaruṣeva cāpe

n āropayāmāsa punar guṇāya

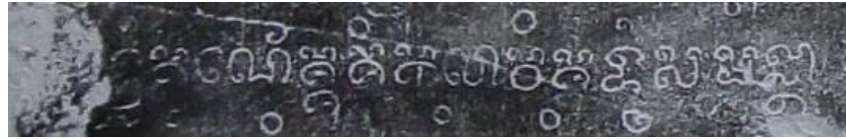
โคลงที่ 18 อุปชาติฉันท

(16)

ā vārirāśeḥ praṇate samaste
rājanyake vidviṣatāṃ purastāt |
samān ativyaktaruṣeva cāpe-
n āropayāmāsa punar guṇāya ||

เมื่อพระราชาทรงหมดนอบน้อมแล้วไปจนถึงมหาสมุทร พระองค์จึงได้ปลุกความเสมอภาค
ขึ้นใหม่ ไว้ต่อหน้าข้าศึกทั้งหลายด้วยธนู รวากับว่าด้วยความโกรธ ที่ชัดเจนอย่างยิ่ง เพื่อคุณความดี

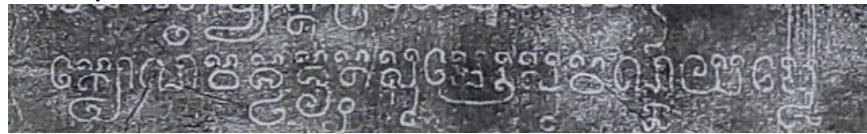

(17) (śu)ddham ḡunaiś śaśikalāviśadam samantā

d ākīrṇnam antaritaviśvam arandhram iddham

kṣoṇīvadhūdhṛtasumerusuvarṇnayaste

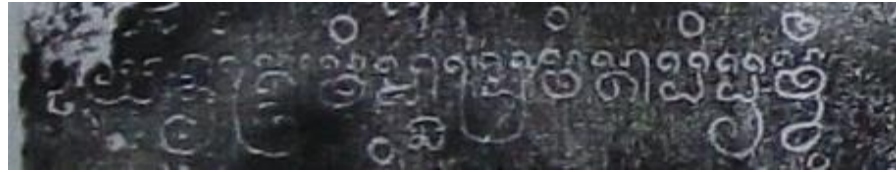

r dhotātapatram iva yasya yaśahpratānam

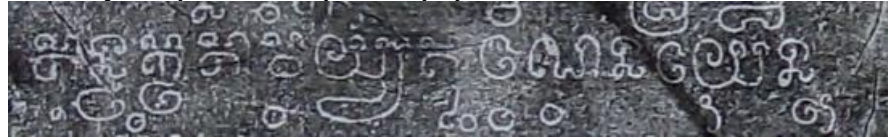
โคลงที่ 19 วสันตติลกฉันท

(17) (śu)ddham ḡunaiś śaśikalāviśadam samantā-
d ākīrṇnam antaritaviśvam arandhram iddham |
kṣoṇīvadhūdhṛtasumerusuvarṇnayaste-
r dhotātapatram iva yasya yaśahpratānam ||

การแผ่ขยายพระเกียรติยศของพระองค์ ผู้มีไม้เท้าทองคำคือเขาพระสุเมรุที่ถูกรองรับไว้โดย
ผู้หญิงคือแผ่นดิน เป็นประดุกตั้งเศวตฉัตร ที่บริสุทธิ์ไปด้วยคุณทั้งหลาย ขาวดุจเสี้ยวแห่งพระจันทร์
ดาราตาชไปโดยรอบ มีจักรวาททั้งหมดอยู่ภายใน ไม่มีช่องว่าง สว่างไสว

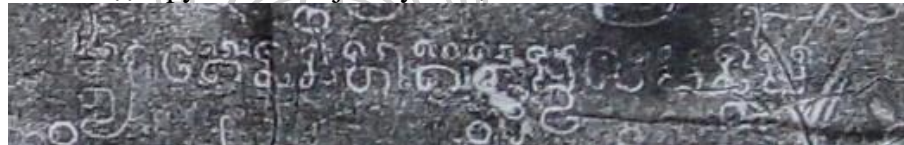
(18) yādr̥kprathimnā prathitāpi pṛthvī

tanūkr̥tā vīryyagunena yena

tr̥ṣṇāpy anantārthijanasya tādr̥

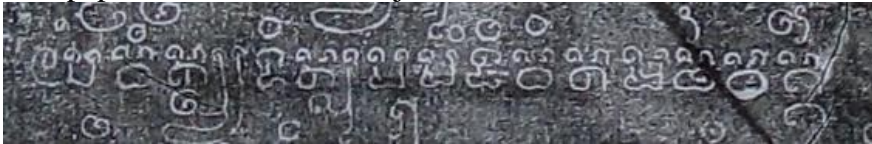
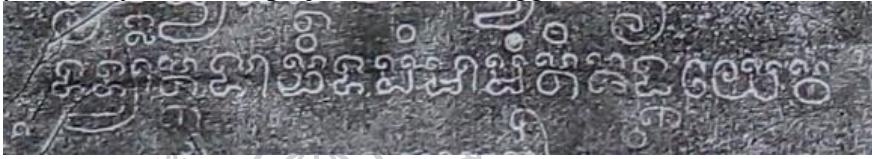
ktyāgena nītā gatamūlam antam

โคลงที่ 20 อุปชาติฉันท

(18) yādr̥kprathimnā prathitāpi pṛthvī
tanūkr̥tā vīryyagunena yena |
tr̥ṣṇāpy anantārthijanasya tādr̥-
ktyāgena nītā gatamūlam antam ||

แผ่นดิน แม้จะขยายไปด้วยความกว้างเพียงใด ถูกทำให้เป็นของตัวเอง¹⁰⁶ โดยพระองค์ ด้วยคุณคือความกล้าหาญ แม้ความอยากได้ (ตัณหา) ของพระองค์ผู้มีประชาชนเป็นผู้ขออย่างไม่มีที่สิ้นสุด ได้ถูกนำไปแล้วสู่ความสิ้นสุด ที่สิ้นราก (ถอนรากถอนโคน) ด้วยการให้ขนาดเพียงนั้น ของพระองค์

¹⁰⁶ หมายถึงทำแผ่นดินคือพระภูมิเทวีให้เป็นมเหสี-เป็นส่วนหนึ่งของตัวเอง

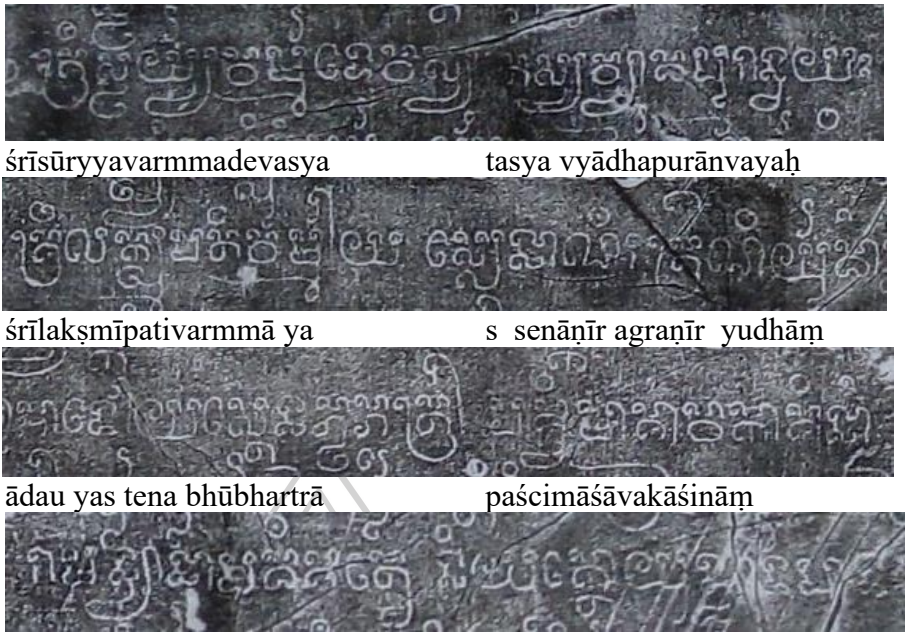
- (19) satsūpapāditasamastasamṛddhijātaṃ
- yaṃ vīkṣya ditsum api jīvitam arthivargge
- dadyāt kadācid api mām iti śaṅkayeva
- dikṣu drutā daśasu kīrttir atipriyāpi

โคลงที่ 21 วสันตติลกฉันท

- (19) satsūpapāditasamastasamṛddhijātaṃ
yaṃ vīkṣya ditsum api jīvitam arthivargge |
dadyāt kadācid api mām iti śaṅkayeva
dikṣu drutā daśasu kīrttir atipriyāpi ||

หลังจากได้เห็นพระองค์ผู้ได้กลายเป็นความเจริญรุ่งเรืองทุกด้านในหมู่คนดีทั้งหลาย ผู้ปรารถนาจะให้แม้กระทั่งชีวิต แก่หมู่คนที่ขอ พระนางกীরติ (เกียรตียศ) แม้จะเป็นภรรยาที่รักยิ่ง เหลือเกิน ได้วิ่งไปแล้วในทิศทั้งสิบ¹⁰⁷ ราวกับจะสงสัยว่า พระองค์อาจจะให้เราเมื่อไหร่ก็ได้

¹⁰⁷ ทิศทั้ง 10 คือ 1. ทิศบูรพา หมายถึง ทิศตะวันออก 2. ทิศอาคเนย์ หมายถึง ทิศตะวันออกเฉียงใต้ 3. ทิศทักษิณ หมายถึง ทิศใต้ 4. ทิศหรดี หมายถึง ทิศตะวันตกเฉียงใต้ 5. ทิศปัจจิม หมายถึง ทิศตะวันตก 6. ทิศพายัพ หมายถึง ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ 7. ทิศอุดร หมายถึง ทิศเหนือ 8. ทิศอีสาน หมายถึง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ 9. ทิศเบื้องบน หมายถึง อากาศ 10. ทิศเบื้องล่าง หมายถึง แผ่นดิน

- (20)
 śrīsūryavarmmadevasya tasya vyādhapurānvayaḥ
 śrīlakṣmīpativarmmā ya s senāñīr agrañīr yudhām
 ādau yas tena bhūbhartrā paścimāśāvakāśinām
 rāmanyānām adhīsatve niyukto yuddhadohadaḥ

- (20) โศลกที่ 22-23 อนุชฎฉันท
 śrīsūryavarmmadevasya tasya vyādhapurānvayaḥ |
 śrīlakṣmīpativarmmā ya- s senāñīr¹⁰⁸ agrañīr¹⁰⁹ yudhām ||
 ādau yas tena bhūbhartrā paścimāśāvakāśinām |
 rāmanyānām adhīsatve niyukto¹¹⁰ yuddhadohadaḥ¹¹¹ ||

แม่ทัพชั้นแนวหน้าของเหล่าทหารของพระเจ้าศรีสุริยวรมัน ชื่อว่า ศรีลัก্ষมีปติวรมัน
 ผู้มีครอบครัวอยู่ที่เมืองวยาธปุระ

ในเบื้องต้น เขาได้รับการแต่งตั้งโดยพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ให้เป็นเจ้าเหนือ
 พวกรามัญ¹¹² ผู้ครอบครองดินแดนทางทิศตะวันตก

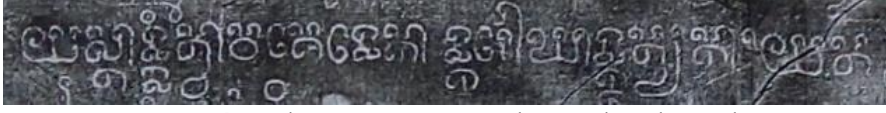
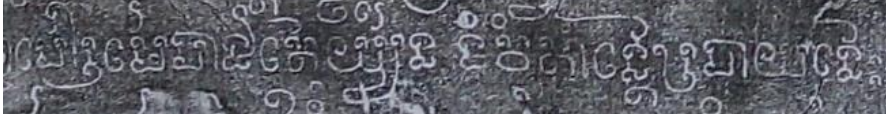
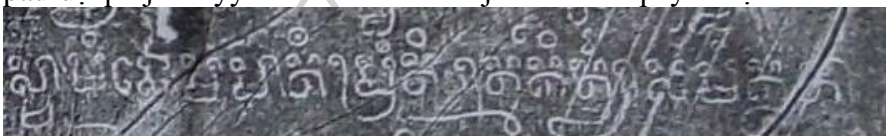
¹⁰⁸ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: senāñīr

¹⁰⁹ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: atrañīr

¹¹⁰ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: niyutto

¹¹¹ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: yuddhā dahada

¹¹² รามัญ อาจหมายถึง คนมอญ

- (21) yathābhilaṣitam¹¹³ bhartu- r vvikramāntair nayair nayī
 yas tān nītvā vaśe'nekā- n karaughān kṛty akārayat
 pauruṣopārjitair yyena jīvitāntair upāyanaiḥ
 svāmine mahatī prīti- r ātmakīrtyā samīkṛtā

โคลงที่ 24-25 อนุชฎกฉันท

- (21) yathābhilaṣitam bhartu- r vvikramāntair nayair nayī |
 yas tān nītvā vaśe'nekā- n karaughān kṛty akārayat ||
 pauruṣopārjitair yyena jīvitāntair upāyanaiḥ |
 svāmine¹¹⁴ mahatī prīti- r ātmakīrtyā samīkṛtā¹¹⁵ ||

เขา (ศรียักษ์มีปติวรมัน) ผู้มีนโยบายดีด้วยนโยบายที่สุดยอดเพราะความกล้าหาญ ได้นำคน
 เหล่านั้น (คนมอญ) มาอยู่ในอำนาจ เป็นผู้ประสบความสำเร็จ และได้การทำงานเก็บภาษีอย่าง
 มากมาย ตามความต้องการของเจ้านาย

ความพึงพอใจอย่างมากมาย ถูกทำให้สม่าเสมอแล้วต่อนาย ด้วยเกียรติยศของตน โดยเขา
 (ศรียักษ์มีปติวรมัน) ด้วยของขวัญแม้กระทั่งชีวิต (ของตน) ที่ได้มาด้วยความกล้าหาญ (แบบ
 ลูกผู้ชาย)

¹¹³ Griffiths: yathābhila-itam

¹¹⁴ Griffiths: svāmino

¹¹⁵ Griffiths: samam kṛtā

โคลงที่ 26-27 อนุชฎฉันท

(22) yasya śuddhām matim vikṣya dākṣyañ ca draviṇā(rjja)ne |
 kośādhipatvaṃ vidadhe sa rājā rājyarañjanah ||
 mahoragasyojvalihaimīm dolām rūpyapratigrahaṃ |
 yasmai prādān nṛpaḥ prītyā sakarañkañ ca kāñcanaṃ ||

พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ผู้ทำให้ราชอาณาจักรรุ่งเรือง หลังจากได้เห็นปัญญาอันล้ำเลิศ
 และความเชี่ยวชาญในการหาทรัพย์ของเขา จึงได้พระราชทานตำแหน่งขุนคลัง (โกศาทิบดี)

พระเจ้าแผ่นดิน ได้พระราชทานเสลี่ยงทอง ที่เปล่งประกายไปด้วยพระยานาค กระโถนทอง
 และถ้วยทอง ด้วยความยินดี

- (23)
- vibhūtiṃ mahatīm prāpya bhartur ārādhitāt tataḥ
yajñair yyo vividhairdevā n viprān vittair atarppayat
hema asyādibhir dravyaiḥ kṛtvā kṣmāṃ kṣetrasamyutām
dṛḍhīkartuṃ sa rājānaṃ punastām samayācata

- (23) โศลกที่ 28-29 อมนุษย์กฉันท์
- vibhūtiṃ mahatīm prāpya bhartur ārādhitāt tataḥ |
yajñair yyo vividhair deva- n viprān vittair atarppayat ||
hemarūpyādibhir dravyaiḥ kṛtvā kṣmāṃ kṣetrasamyutām |
dṛḍhīkartuṃ sa rājānaṃ punas tām samayācata ||

เขา หลังจากที่ได้ความเจริญรุ่งเรืองยิ่งใหญ่จากเจ้านาย ผู้ถูกทำให้ยินดีแล้ว จากนั้น ก็ได้ทำ
ให้เทวดาทั้งหลายพึงพอใจด้วยการบวงสรวง และทำให้พราหมณ์ทั้งหลายพึงพอใจด้วยทรัพย์ต่าง ๆ

เขาซื้อที่ดิน พร้อมกับนา ด้วยทรัพย์มีทองและเงินเป็นต้น เพื่อที่จะทำแผ่นดินนั้นให้มั่นคง
จึงได้ขอ(พระราชทานแผ่นดิน) จากพระราชารอีก

(24)		sa madhyadeśanāmānaṃ grāmaṃ cakre svapauruṣaiḥ
		mahāta(tāka)parikhā prākārārāmarañjitaṃ
		śaivaliṅgaṃ sa śarvvasya śarvvānyāś ca nime ime
		sa śrīyaś śārggapāṇeś ca vidhinā samatiṣṭhipat

โคลงที่ 30-31 อนุชฌกฉันท์

(24)	sa madhyadeśanāmānaṃ grāmaṃ cakre svapauruṣaiḥ mahāta(tāka)parikhā prākārārāmarañjitaṃ śaivaliṅgaṃ ¹¹⁶ sa śarvvasya śarvvānyāś ca nime ime saśrīyaś śārggapāṇeś ¹¹⁷ ca vidhinā samatiṣṭhipat
------	--

เขาได้สร้างหมู่บ้านชื่อว่า มัธยมเทศ ด้วยความกล้าหาญมากมายของตน ซึ่งประกอบไปด้วยสระน้ำใหญ่ คูน้ำ กำแพง และสวน ได้ให้ประดิษฐาน ศิวลึงค์ และรูปเคารพทั้งสองนี้ของพระศรวะ (พระศิวะ) และพระศรรวาณี (พระนางอุมา) และรูปเคารพของพระศารงคปาณี (พระวิษณุ) พร้อมกับพระศรี (พระลักษมี) อย่างถูกต้องตามพิธี

¹¹⁶ Griffiths: śaivaṃ liṅgaṃ

¹¹⁷ Griffiths: śārggapāṇeś

- (25)
- gauryyā gaurīśvarasyāpi govṛṣe vasator nimāḥ
 sa haimīḥ sth(āpa)yāmāsa nṛtyataś ca kaparddinaḥ
 vidhinā tena tat sarvvaṃ nandikālādimūrttibhiḥ
 sthāpayitvā kṛtaṃ sthānaṃ harmmyaprāsādabhāsvaraṃ

โคลงที่ 32-33 อนุชฎกฉันท

- (25) gauryyā gaurīśvarasyāpi govṛṣe vasator nimāḥ |
 sa haimīḥ sth(āpa)yāmāsa¹¹⁸ nṛtyataś ca kaparddinaḥ¹¹⁹ ||
 vidhinā tena tat sarvvaṃ nandikālādimūrttibhiḥ |
 sthāpayitvā kṛtaṃ sthānaṃ harmmyaprāsādabhāsvaraṃ ||

เขาได้สร้างรูปเคารพที่ทำด้วยทอง ของเทพสององค์ที่อยู่บนวิว คือ พระนางเคารี (พระนางปารวตี) และพระเคารีศวระ (ผู้เป็นใหญ่แห่งนางเคารี หมายถึง พระศิวะ)¹²⁰ และของพระผู้มีมุนมวยผมที่ยุงเหียง (กปรทหีน) ผู้กำลังเต็นรำ¹²¹

ครั้งได้สร้างรูปเคารพทั้งหมดนั้น พร้อมกับรูปของทวารบาลคือนันทิเกศวร กับ มหากาล ถูกต้องตามพิธีกรรมแล้ว จึงได้สร้างสถานที่(ต่างๆ) ที่รุ่งเรืองไปด้วยเรือนหลังคาตัด และปราสาท

¹¹⁸ Griffiths: (s)th[āpa]yām āsa

¹¹⁹ Griffiths: kapardinaḥ

¹²⁰ หมายถึง พระศิวะปางอุมาเมศวร

¹²¹ หมายถึง พระศิวะปางศิวนาฏราช

(26)	
	naranārīgajāśvādi pūrṇnam pu(ram)bhide puram
	
	dadau hemādibhogāṃś ca ratnāṅgābharanāni ca
	
	grāme sa svāminā datte sukḥāvāsesamṛdgirau
	
	liṅge samsthāpayāmāsa sthānos sthāsnu yaśodhanah

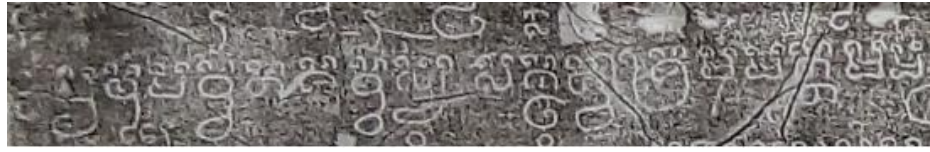
โคลงที่ 34-35 อมนุษย์ฉันท

(26)	naranārīgajāśvādi pūrṇnam pu(ram)bhide puram
	dadau hemādibhogāṃś ca ratnāṅgābharanāni ca
	grāme sa svāminā datte sukḥāvāse samṛdgirau
	liṅge samsthāpayāmāsa ¹²² sthānos sthāsnuyaśodhanah

เขา ได้ถวายเป็นเมืองที่เต็มไปด้วย ผู้ชาย ผู้หญิง ช้าง และม้า เป็นต้น ทรัพย์สมบัติทั้งหลายมี ทองเป็นต้น และรัตนและเครื่องประดับร่างกายทั้งหลาย แก่พระผู้ทำลายเมือง (พระศิวะปาง ตรีปุรานตกะ)

เขาผู้มีทรัพย์คือยศอันมั่นคง ได้สถาปนาสิ่งทั้งสอง ของพระศิวะ (สถาน) ในหมู่บ้าน (ชื่อว่า) สุขาวาส บนภูเขาสัมฤท ซึ่งเจ้านายมอบให้แล้ว

¹²² Griffiths: samsthāpayām āsa

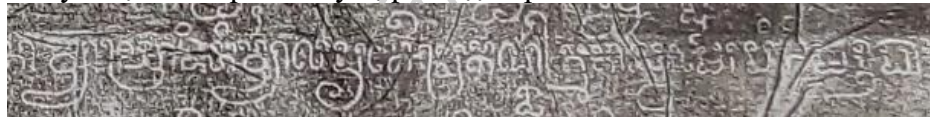
(27) prthuparvvataśarvvasya sa kṛtvāśramam uttamam

pūjāvalividhiṃ bhaktyā- kalpayat prativatsaram

kāleyadoṣair lavapūr aranyampranaṣṭarūpāhataśarvvaśobhā

vyāghrādibhir vyālamrgaiḥ prakīrṇnā śmaśānabhūmerapibhīmarūpā

โคลงที่ 36 อมนุษย์ฉินท์

(27) prthuparvvataśarvvasya sa kṛtvāśramam uttamam¹²³ |
pūjāvalividhiṃ bhaktyā¹²⁴- kalpayat prativatsaram ||

โคลงที่ 37 อุปชาติฉินท์

kāleyadoṣair lavapūr aranyam¹²⁵
pranaṣṭarūpā¹²⁶ hataśarvvaśobhā |
vyāghrādibhir vyālamrgaiḥ prakīrṇnā¹²⁷
śmaśānabhūmer api bhīmarūpā ||

เขา ได้สร้างอาคารม อันยอดเยี่ยม ของพระศิวะ แห่งภูเขใหญ่ (พนมรุ้ง) ได้ทำพิธีบูชาพลี ด้วยความภักดี ทุกปี

ลวปุระ (เมืองลพบุรี) ได้กลายเป็นป่าเพราะโทษแห่งกลียุค มีความงามพินาศไปแล้ว มีความสวยงามทุกอย่างถูกทำลายแล้ว แม้จะครคร่ำไปด้วยสัตว์ร้ายทั้งหลาย มีเสือ เป็นต้น แต่ก็เป็สภาพที่น่ากลัวแห่งสุสาน (ป่าช้า)

¹²³ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: akṛtvā śramamuktam imam

¹²⁴ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: pūjāvalividhibhaktyā

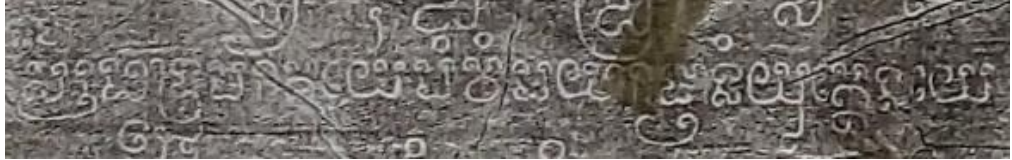
¹²⁵ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: ānyam

¹²⁶ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: pradaṣṭarupā

¹²⁷ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: prakarṇnā

(28) sarvve sūnyatamāś ciraṃ kaliyuge naṣṭā dhruvaṃ vāruṇāḥ

saṃrūḍhadrumarāśayo'pi viṣayā rājñā niyuktena ye

śrīlakṣmīpativarmmaṇā kila punaḥ kartuṃ yathāpūrvvakam

te kṛtvādiyuge yathātibharitan nītās saṃrddhiṃ punaḥ

โคลงที่ 38 ศาสดาลิขิตฉันท

(28) sarvve sūnyatamāś ciraṃ¹²⁸ kaliyuge naṣṭā dhruvaṃ¹²⁹ vāruṇāḥ
saṃrūḍhadrumarāśayo'pi viṣayā rājñā¹³⁰ niyuktena ye |
śrīlakṣmīpativarmmaṇā kila punaḥ kartuṃ¹³¹ yathāpūrvvakam¹³²
te kṛtvādiyuge yathātibharitan¹³³ nītās¹³⁴ saṃrddhiṃ punaḥ¹³⁵ ||

พระเจ้าแผ่นดินแต่งตั้งศรีลักษมีปติวรมัน ให้ทำแวนแคว้นทางทิศตะวันตกทั้งหมด
ซึ่งสูญหายไปสิ้นเชิง ถูกทำลายไปเป็นเวลานานในกัลยยุค ซึ่งมีหมู่มัจฉัตรกษัตริย์ ให้กลับมาเหมือนเดิมอีก
ครั้ง ทำให้กลับมาเต็มเปี่ยมไปและเจริญรุ่งเรืองเหมือนในยุคแรก (กฤตยุค)

¹²⁸ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: sūnyatamāśviraṃ

¹²⁹ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: kaliyugena 'ṣṭādhruvaṃ

¹³⁰ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: saṃruphadrumarāgārye pivimayārājñā

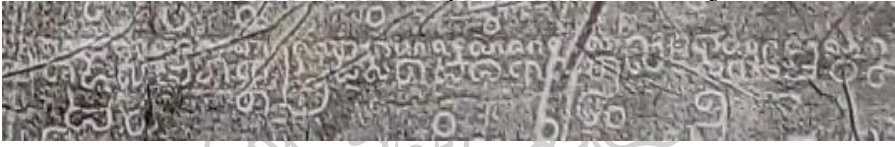
¹³¹ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: kartu

¹³² Wongsathit, Katshima & Khotkanok: yathā pūrvvakam

¹³³ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: yathātihitan

¹³⁴ Griffiths; Lowman: nītās

¹³⁵ Wongsathit, Katshima & Khotkanok: nitassamṛṣṭapunaḥ

- (29)
 kr̥tyāny etāni kṛtvā dvijavudhahutabhuksannidhau dhautabhaktyā

 bhartre teṣāṃ phalāni pramuditahr̥dayas sa pradāya pradāyī

 ātmārthan tv ācakāṃ kṣa kṣaṇam api na vinā svāminaṅ jīvitārthī

 saṃśuddhasvāmibhaktiprajanitam adhikaṃ satphalan tv ekam eva

โคลงที่ 39 สรีศรราชันท์

- (29) kr̥tyāny etāni kṛtvā dvijavudhahutabhuksannidhau dhautabhaktyā
 bhartre teṣāṃ phalāni pramuditahr̥dayas sa pradāya pradāyī |
 ātmārthan tv ācakāṃ kṣa kṣaṇam api na vinā svāminaṅ jīvitārthī
 saṃśuddhasvāmibhaktiprajanitam¹³⁶ adhikaṃ satphalan tv ekam eva ||

หลังจากทำหน้าที่เหล่านี้ เขา ผู้มีใจยินดียิ่ง ได้ให้ผลของการกระทำเหล่านั้นแก่นาย ต่อหน้า
 พราหมณ์ ผู้รู้และไฟ ด้วยความภักดีที่บริสุทธิ์ เป็นผู้ให้อย่างเดียว แต่หวังผลที่ดีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น
 ที่เกิดจากความภักดีต่อนายที่บริสุทธิ์ เพื่อตนเอง แต่จะไม่หวังที่จะมีชีวิตอยู่โดยไม่มีนายแม้เพียง
 ชั่วขณะ

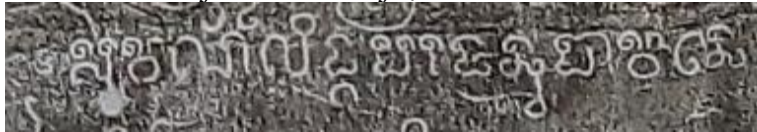
¹³⁶ Griffiths: saṃ śuddhasvāmibhaktiprajanitam

(30) śrīmān sa lakṣmīpativarmmanāmadhṛk

śivāddharedhūrjatimantranīrajah

suvarṇaliṅgaṃ parajanma pāvane

svatiṣṭhapaccaivacapārivāridhau O

โคลงที่ 40 อุปชาติฉันท

(30) śrīmān sa lakṣmīpativarmmanāmadhṛk
śivād dhare dhūrjatimantranīrajah |
suvarṇaliṅgaṃ parajanma pāvane-
sv atiṣṭhapac caiva capārivāridhau ||

เขาผู้มีศรี ชื่อว่าลักษมีปติวรมัน ผู้บริสุทธิ์ด้วยมนตร์พระศิวะ (dhūrjati) ได้สถาปนา
ศิวลึงค์ทองเพื่อความบริสุทธิ์ในชาติหน้า บนภูเขาสองพระศิวะ ในฤกษ์ ธนู (5) - ข้าศึก
(6) - มหาสมุทร-(4)

devadravya nā¹³⁷ vraḥ kamrateñ añ śivaliṅga¹³⁸ O vraḥ koṣa
ทรัพย์ของเทพ ณ พระกัมรเตงอัญศิวลึงค์ ๐ พระโกษะ

rūpya liñ¹³⁹ canvyān¹⁴⁰ hāra ta gi rthme¹⁴¹ sarvvaratna¹⁴² karañ navapatra
pan-eñ snam¹⁴³ prachāl¹⁴⁴ O vāt mās 1 ñan jyañ 2 liñ ...¹⁴⁵ vata¹⁴⁶

พระสุพรรณ โองการหนึ่ง ทินที่นปีตร ทอง 10 ตำลึง เงิน 10 ตำลึง แหวน..... ที่หินสรรพ
รัตน 195 นวปีตร ของใช้หนัก 2 ชั่ง 10 ตำลึง

(32) veda¹⁴⁷ camlāk hani¹⁴⁸ 2¹⁴⁹ ñan jyañ¹⁵⁰ vaudi¹⁵¹ prak 1 ñan jyañ 10¹⁵² khlās 1
ñan jyañ ...¹⁵³ rūpya¹⁵⁴ patigraha 1 ñan jyañ 10 rūpya¹⁵⁵ bhājana vār¹⁵⁶ hanira 2 ñan
jyañ¹⁵⁷ 4 sme O rūpya¹⁵⁸ bhājana sraḥ 1 ñan jyañ 4 nu lek vraḥ curu caru ko¹⁵⁹

.... ภาพสลัก 1 ทนริระ หนัก 4 ชั่ง ถ้วยเงิน 1 หนัก 10 ชั่ง หม้อน้ำ 1 หนัก...ชั่ง ชั้น 1 ใบ หนัก 7 ชั่ง
กระโถนทอง 2 หนัก 10 ชั่ง ภาพชนะทองวาร 2 ทนริระ หนัก 4 ชั่ง เท่ากัน ภาพชนะทอง 1 สระ หนัก 4
ชั่งและยกพระจรุ จรุโก

¹³⁷ Pou: omit

¹³⁸ Pou: śrī va ----

¹³⁹ Pou; Gerschheimer: 10

¹⁴⁰ Pou; Gerschheimer: cancyān

¹⁴¹ Pou; Gerschheimer: thmo

¹⁴² Gerschheimer: 100 80 5

¹⁴³ Gerschheimer: snap

¹⁴⁴ Gerschheimer: pranāl

¹⁴⁵ Gerschheimer: 10

¹⁴⁶ Pou: sarvvarat 1 ñan jyañ 1 liñ 10 vata; Gerschheimer: vat

¹⁴⁷ Pou: vañ; Gerschheimer: veña

¹⁴⁸ Pou; Gerschheimer: hanira

¹⁴⁹ Gerschheimer: 1

¹⁵⁰ Pou; Gerschheimer: 4

¹⁵¹ Pou: vodi

¹⁵² Pou: omit

¹⁵³ Gerschheimer: 7

¹⁵⁴ Pou: rūpya

¹⁵⁵ Pou: rūpya

¹⁵⁶ Pou: vāra

¹⁵⁷ Pou; Gerschheimer: jya[ñ]

¹⁵⁸ Pou: rūpya

¹⁵⁹ Pou: (sic) kra-

(33) śa¹⁶⁰ 1 gralen¹⁶¹ tai hanira 1 ñan jyañ 3 khāl prak hanira 4 ñan liñ 10 sme¹⁶² O¹⁶³ khāl prak sraḥ 1 valvyaļ jeñ prak hanira vār 1¹⁶⁴ śarāva prak 5 liñ 5 sme pādya prak 1 tanlāp prak hanira 1 kalaśa 1 suvarṇa patala¹⁶⁵

ครเลสไต หนึระ 1 หนึก 3 ซึง ฌึนเจิน 4 ไบ หนึก 10 ต้าลึง มีค่าเท่ากัน ฌึนเจิน 1 ไบ แวนเทียณ เสิงเจิน 1 ศราวะเจิน 5 ต้าลึง เท่ากับ บาทยเจิน 1 ตลับเจิน 1หม้อน้ำ 1 แผ่นทอง

(34) kamandalu¹⁶⁶ 8 trayuñ¹⁶⁷ 2 jagara 1 khān 1¹⁶⁸ =O= nā vraḥ kamrateñ añ ta parameśvara rupya¹⁶⁹ bhājana 1¹⁷⁰ ñan jyañ 4 śrāva¹⁷¹ prak 2 kalaśa 1 arghya prak 1 pādya prak 2 jagara 1 kamandalu¹⁷² laṅgau 1 svok laṅgau 1 trayvañ 1 curi¹⁷³ 1¹⁷⁴ khān¹⁷⁵ 1¹⁷⁶

หม้อน้ำประเภทหนึ่ง 8 ไบ ตระยุง (ไม่ทราบความหมาย) 2 ชคระ (ไม่ทราบความหมาย) 1 ฌึน 1 ไบ พระกัมรเตงอัญปุรเมศวร ภาชนะเงินหนึก 1 ซึง ภาชนะเงินขนาดใหญ่ 2 หม้อน้ำ 1

(35) kodi¹⁷⁷ 1 =O= nā vraḥ kamrateñ añ nārāyana rupya¹⁷⁸ bhājana 1 ñan jyañ 4 rupyārgha¹⁷⁹ 1 rūpya pādya 1 tanlāp prak 1 śarāva prak 2 kalaśa 1 trayuñ¹⁸⁰ 1 jagāra 1 svok laṅgau 2¹⁸¹ kamandalu laṅgau 2 khān 2 vraḥ cakra¹⁸²

---พระกัมรเตงอัญนารายณึ ภาชนะเงิน หนึก 1 ซึง---ตลับเจิน 1

¹⁶⁰ Pou: p; Gerschheimer: sa

¹⁶¹ Pou; Gerschheimer: graloñ

¹⁶² Pou: omit

¹⁶³ Pou: omit

¹⁶⁴ Pou: omit

¹⁶⁵ Pou: patula

¹⁶⁶ Pou: kamandalu

¹⁶⁷ Pou; Gerschheimer: trayvañ

¹⁶⁸ Pou; Gerschheimer: 2

¹⁶⁹ Pou; Gerschheimer: rūpya

¹⁷⁰ Pou: omit

¹⁷¹ Pou: śarāva

¹⁷² Pou: kamandalu

¹⁷³ Pou: curna

¹⁷⁴ Pou: omit

¹⁷⁵ Pou: omit

¹⁷⁶ Pou: omit

¹⁷⁷ Pou: konti (?); Gerschheimer: koñgi

¹⁷⁸ Pou; Gerschheimer: rūpya

¹⁷⁹ Pou; Gerschheimer: rūpyārgha

¹⁸⁰ Pou; Gerschheimer: trayvañ

¹⁸¹ Pou: 1

¹⁸² Gerschheimer: 2

(36) vat¹⁸³ vvattenkuy¹⁸⁴ 1 =O=¹⁸⁵ nā vraḥ kamrateṇ añ gauripatīśvara nu kamrateṇ¹⁸⁶ añ narthekeśvara¹⁸⁷ rupya¹⁸⁸ bhājana¹⁸⁹ jyaṇ 4 sme rupya¹⁹⁰ kamandalu¹⁹¹ 2 rupyārghya¹⁹² 1 śrāva¹⁹³ prak 3 pādya prak 1 tanlāp hanira 2¹⁹⁴ kalaśa 1¹⁹⁵

_____ แก่กัมรเตงอัญเคารีปติศวร ซึ่งกัมรเตงอัญนารตเกศวร ภาชนะเงินหนัก 4 ชั่ง เท่ากับ หม้อน้ำ (ประเภทหนึ่ง) เงิน 2 ----- ตลับเงิน 2 หม้อน้ำ 1

(37) jaga _¹⁹⁶ trayuṇ¹⁹⁷ 1 svok laṅgau 1 karaṇ navapatra paneṇ =O= 936 śaka sauravāra nu trā pañjīya anak paṃre vraḥ kaṃsteṇ¹⁹⁸ añ śrīlakṣmi¹⁹⁹ pativarmma ta ti pre paṃre ta vraḥ kamrateṇ añ śivaliṅga maddhyadeśa panlās śarira²⁰⁰ vraḥ ka(m)steṇ
มหาศักราช 936 ศักราช วันเสาร์ มีการลงบัญชีเข้ารับใช้ของพระกัมรเตงอัญลักษมีปติวรมัน ซึ่งได้
ถวายให้ไปรับใช้พระกัมรเตงอัญศิวลึงค์ที่มัทยเทศ ผู้ผลิตเปลี่ยนสรีระของพระกัมรเตง(อัญ)

(38) me hastināpura kvan 1 kñuṃ vraḥ kamrateṇ añ śivaliṅga tai kaṃvit kvan si 1 tai kandeṇ²⁰¹ kūn²⁰² 2

ได้แก่ แม่หัตตินาปุระ ลูก 1 คน ข้าราชการของพระกัมรเตงอัญศิวลึงค์ ได้แก่ ไต่กำวิต ลูกชาย 1 คน
ไต่กันเทา ลูก 2 คน

183 Pou: varta

184 Pou: vvattankuy

185 Pou: omit

186 Pou: vraḥ kamrateṇ

187 Pou: narthekeśvara

188 Pou; Gerschheimer: rūpya

189 Pou; Gerschheimer: 2 ṇan

190 Pou; Gerschheimer: rūpya

191 Pou: kamandalu

192 Pou: rūpyārghya

193 Pou; Gerschheimer: śarāva

194 Pou: omit

195 Pou: omit

196 Pou: omit; Gerschheimer: jagara 1

197 Pou; Gerschheimer: trayvaṇ

198 Pou: kamrateṇ

199 Pou: -lakṣmī-

200 Pou: śarīra

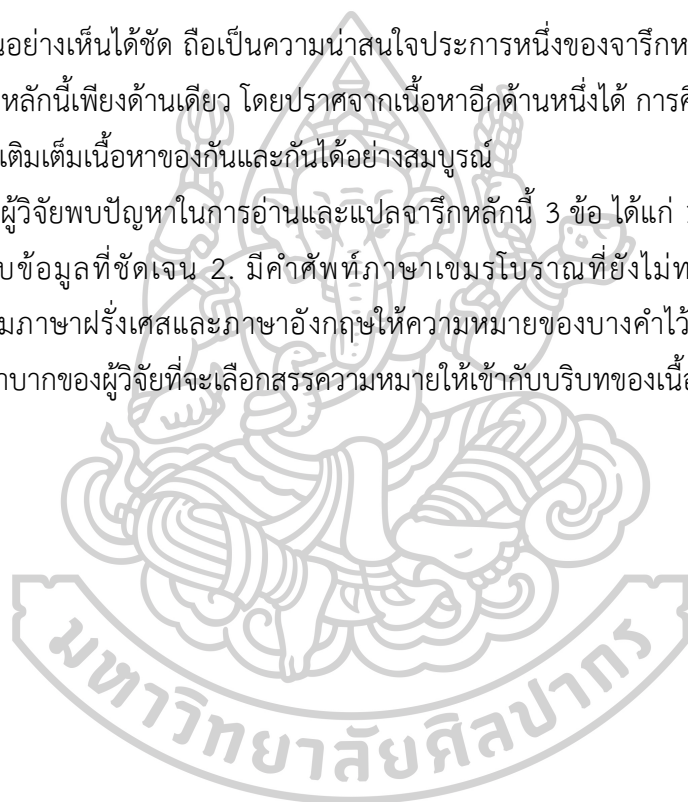
201 Pou: kandeṇ

202 Pou: kvan

จารึกโอเสม็ดมี 2 ด้าน ด้านที่ 1 เป็นภาษาเขมรโบราณ และด้านที่ 2 เป็นภาษาเขมรโบราณ และสันสกฤต ทั้งสองด้านมีเนื้อความสำคัญที่ต่างกัน กล่าวคือ ด้านแรกจะกล่าวถึงกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินเป็นหลัก ด้านที่สองเริ่มต้นด้วยคำอวยพรอันเป็นภาษาเขมรโบราณและร้อยกรองภาษาสันสกฤตที่มีเนื้อหาว่าด้วยการนอบน้อมต่อเทพเจ้าในศาสนาฮินดู ยอพระเกียรติพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 กล่าวถึงขุนนางลักษมีปติวรมันผู้ได้รับพระราชทานตำแหน่งขุนคลัง และเนื้อหาส่วนท้ายของด้านที่ 2 ที่เป็นภาษาเขมรโบราณกล่าวถึงการถวายสิ่งของและชื่อข้าทาสสำหรับดูแลศาสนสถาน

จารึกในอาณาจักรเขมรโบราณที่มีสองภาษามักจะมีเนื้อหาที่คล้ายกันทั้งสองด้าน โดยต่างกันเพียงแค่การใช้ภาษา อย่างไรก็ตาม จารึกโอเสม็ดนี้มีได้มีลักษณะดังกล่าว หากแต่มีเนื้อหาด้านที่ 1 และ 2 ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ถือเป็นความน่าสนใจประการหนึ่งของจารึกหลักนี้ ดังนั้น จึงไม่อาจที่จะศึกษาจารึกหลักนี้เพียงด้านเดียว โดยปราศจากเนื้อหาอีกด้านหนึ่งได้ การศึกษาจารึกหลักนี้ทั้งสองด้านจึงจะช่วยเติมเต็มเนื้อหาของกันและกันได้อย่างสมบูรณ์

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบปัญหาในการอ่านและแปลจารึกหลักนี้ 3 ข้อ ได้แก่ 1. จารึกมีบางส่วนชำรุดทำให้ไม่ทราบข้อมูลที่ชัดเจน 2. มีคำศัพท์ภาษาเขมรโบราณที่ยังไม่ทราบความหมาย และ 3. พจนานุกรมภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษให้ความหมายของบางคำไว้ไม่สอดคล้องกัน ดังนั้น จึงเป็นความลำบากของผู้วิจัยที่จะเลือกสรรความหมายให้เข้ากับบริบทของเนื้อหาให้ได้ดีที่สุด

บทที่ 3 คำศัพท์ที่พบในจารึกโอเสม็ด

จารึกโอเสม็ดเป็นจารึกที่ยาวที่สุดในช่วงสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เมื่อศึกษาคำศัพท์แล้วจะทำให้ทราบว่า ในช่วงสมัยนั้นมีการใช้คำศัพท์อย่างไร เกี่ยวกับอะไรบ้าง และยังมีคำศัพท์ใดที่ใช้มาถึงปัจจุบันนี้ โดยจะศึกษาเฉพาะคำศัพท์ภาษาเขมรโบราณในส่วนที่เป็นตัวบทภาษาเขมรโบราณเท่านั้น (ในกรณีนี้หมายถึงรวมไปถึงคำยืมภาษาสันสกฤตด้วย) ไม่ได้ศึกษาคำศัพท์ภาษาสันสกฤตในส่วนที่เป็นร้อยกรองภาษาสันสกฤต

จากการศึกษาคำศัพท์ จะมีการตรวจทานโดยใช้ 3 เล่มนี้เป็นหลัก ดังนี้

1. Saveros Pou, Dictionnaire vieux Khmer - Francais – Anglais. Paris : Cedreck, 1999.
2. Long Seam, Dictionnaire du khmer ancien : D' apres les inscription du Cambodge du Vie.-VIIIe. Siecles. Phom Penh printing House, 2000.
3. Philip N. Jenner, A Diction of Angkorian Khmer. Bangkok : Amarin Printing Co., Ltd., 2009.

การอ้างที่มาของศัพท์ที่ปรากฏในจารึกโอเสม็ดโดยเลขที่อยู่หน้าเครื่องหมาย / คือเลขที่บอกด้าน ของจารึกโอเสม็ดซึ่งมี 2 ด้าน เลขที่อยู่ด้านหลัง / เป็นเลขบอกบรรทัด เช่น คำว่า *dakṣiṇa* 1/5 หมายถึงอยู่ “ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 5” ยกเว้นศัพท์คำว่า *ta, nu* ซึ่งปรากฏจำนวนมากจะไม่บอกบรรทัด การเรียงคำศัพท์ของแต่ละหมวดหมู่จะเรียงตามคำที่ขึ้นด้วย สระ ตามด้วยอักษรตามพยัญชนะภาษาอังกฤษ

คำย่อที่ใช้ในบทนี้ คือ Sk. หมายถึง Sanskrit (ภาษาสันสกฤต)

Mkh. หมายถึง Modern Khmer (ภาษาเขมรปัจจุบัน)

Kh. หมายถึง Khmer (ภาษาเขมร)

จากการศึกษาคำศัพท์ในจารึกโอเสม็ดสามารถแบ่งคำศัพท์โดยอิงจากความหมายของคำทั้งหมดเป็น 9 กลุ่ม บางคำอาจจัดอยู่ได้มากกว่า 1 กลุ่ม ได้แก่ 1. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับชื่อเฉพาะ 2. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับราชาศัพท์ 3. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของ 4. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม และ 5. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบ 6. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับคำบอกเวลา และทิศทาง 7. คำศัพท์ทางไวยากรณ์ 8. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับมาตรา ชั่ง ตวง วัด 9. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องญาติ รายละเอียดต่อไปนี

3.1 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเฉพาะ

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเฉพาะสามารถจัดหมวดย่อยได้อีก 3 หมวด ได้แก่ คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ ชื่อตำแหน่งและยศศักดิ์ ดังนี้

3.1.1 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล (วาบ)

คำศัพท์	บรรทัด	คำอ่าน	ความหมาย
(vāp) āvikranta	1/10,11	(วาบ) อาวิกรานตะ (sk.)	กล้าหาญ
(vāp) ayak	1/10,12	(วาบ) อัยก (kh.)	ไม่ทราบความหมาย
(vāp) deñ	1/44	(วาบ) เทง (kh.)	ไม่ทราบความหมาย
(vāp) dep	1/10,12	(วาบ) เทป (sk.)	เทพ
(vāp) dharma	1/6	(วาบ) ธรรมมะ(sk.)	ธรรม
(vāp) dramapala	1/13,14	(วาบ) ธรรมมล (sk.)	ผู้มีพระธรรมคุ้มครอง
(vāp) īśvarabhāva	1/10,11	(วาบ) อิศวรภาวะ (sk.)	ภาวะของพระศิวะ
(vāp) jū	1/35	(วาบ) จู (kh.)	จู
(vāp) mād̥hava	1/6	(วาบ) มาธว (sk.)	ฤดูใบไม้ผลิ, เป็นพระนามของพระศิวะ
(vāp) nārāyana	1/45	(วาบ) นารายน (sk.)	พระนารายณ์
(vāp) pavitra	1/8	(วาบ) ปวิตร (sk.)	ผู้บริสุทธิ์
(vāp) pit	1/8	(วาบ) ปีต (kh.)	จริง
(vāp) śriyauva	1/13,14	(วาบ) ศรีเยววะ (sk.)	ไม่ทราบความหมาย
(vāp) vai	1/40	(วาบ) ไว (kh.)	เร็ว, ไว
(vāp) snyātt	1/49	(วาบ) เสนียด (kh.)	ที่เจียบ

จากการศึกษาพบว่า ตำแหน่ง vāp พบ 15 คำ มีชื่อที่เป็นภาษาสันสกฤตมากกว่าภาษาเขมร มีชื่อที่เป็นภาษาเขมรจำนวน 6 คำ ชื่อที่เป็นภาษาสันสกฤต จำนวน 9 คำ

ตารางที่ 2 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล (โฆ)

คำศัพท์	บรรทัด	คำอ่าน	ความหมาย
(gho) pansam	1/49	(โฆ) ปันสำ (Kh.)	ผสม
(gho) kañjan	1/49	(โฆ) กัญจัน (kh.)	ซ้า, ค้าขาย
(gho) kamvau	1/55	(โฆ) กำเวา (kh.)	เด็ก, นำเอ็นดู
(gho) kansān	1/55	(โฆ) กันसान (kh.)	เจียบสงบ
(gho) kampah	1/55	(โฆ) กำปาส (kh.)	ไม่ทราบความหมาย
(gho) kañju	1/55	(โฆ) กัญจู (kh.)	จริง
(gho) hr̥daya śiva	1/55	(โฆ) หฤทย ศิวะ (sk.)	หัวใจพระศิวะ

จากการศึกษาพบว่าในหมวด gho พบทั้งหมด 7 คำ เป็นชื่อภาษาเขมร 6 คำ ชื่อภาษาสันสกฤต 1 คำ

ตารางที่ 3 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล (โลญ)

คำศัพท์	บรรทัด	คำอ่าน	ความหมาย
(loñ) śikhāvindu	1/49	(โลญ)ศิวินทุ (sk.)	กลุ่มแห่งรัศมี

จากการศึกษาพบว่าในหมวด loñ พบทั้งหมด 1 คำ เป็นชื่อภาษาสันสกฤต

ตารางที่ 4 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล (ไต)

คำศัพท์	บรรทัด	คำอ่าน	ความหมาย
(tai) kampit	1/55	(ไต) กำปิต (kh.)	มีด

จากการศึกษาพบว่าในหมวด tai พบทั้งหมด 1 คำ เป็นชื่อภาษาเขมร

จากการศึกษาคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคล พบว่า มีทั้งชื่อที่เป็นภาษาเขมรและภาษาสันสกฤต โดยจะมีการตั้งชื่อเป็นภาษาสันสกฤตมากกว่าชื่อภาษาเขมร ชื่อที่เป็นภาษาสันสกฤต จะมีทั้งชื่อเทพเจ้า ชื่อที่เป็นมงคล และอื่น ๆ ชื่อที่เป็นภาษาเขมรจะเป็นชื่อที่ไม่มีมีความหมาย ชื่อในกลุ่มตำแหน่ง vāp (วาป) พบชื่อสันสกฤตมากที่สุด เป็นชื่อเทพ ชื่อมงคล ชื่อภาษาเขมร จะเป็นชื่อที่มีความหมายทั่วไป ชื่อในกลุ่ม gho (โฆ) ส่วนมากจะเป็นภาษาเขมร จะมีความหมายทั่วไป

3.1.2 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อสถานที่

การตั้งชื่อสถานที่ในภาษาเขมร สามารถจัดได้เป็น 14 กลุ่ม ดังนี้ ชื่อพระคิเว ชื่อพระวิษณุ ชื่อพระพรหม ชื่อพระอินทร์ ชื่ออื่น ๆ ของเทพเจ้า วีรบุรุษ ชื่อเมืองของเทพเจ้า ชื่อผู้ค้นพบ ชื่อชนเผ่า ชื่อทางภูมิศาสตร์ ชื่อพืช หรือ สัตว์ ชื่ออาชีพ ชื่อที่เกี่ยวข้องกับชัยชนะหรือความกล้าหาญ ชื่อมงคล (Wongsathit, 2012: 289-290)

ชื่อเฉพาะของสถานที่ภาษาเขมรโบราณในสมัยพระนคร พบว่ามีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพืชพันธุ์มากที่สุด รองลงมาคือ แหล่งน้ำ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ สิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัย คำคุณศัพท์ ทิศทาง บุคคล ชนชาติหรือชาติพันธุ์ ตามลำดับ (ทรงธรรมปานสกฤษณ, 2554 : 293) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องชื่อสถานที่

คำศัพท์	บรรทัด	คำอ่าน	ความหมาย
aninditapura	1/44	อนินทิตปุระ (Sk.)	เมืองที่ไม่ถูกประณาม
caṃkās	1/31	จังกาส(kh)	บ้านเก่า
caṅkur	1/26	จังกูร	ไม่ทราบความหมาย
chdiñ viñ	1/26	ฉติงวิง (Kh)	แม่น้ำกลับ
kralā tut sru	1/5	กรลา ดุด สรุ (kh)	ห้องเผาข้าวเปลือก
dvāk slā	1/31	ทวาก สลา	เรือหมาก
jāley	1/25	ชาเลย	ไม่ทราบความหมาย
krakop	1/23	กระโกบ	ไม่ทราบความหมาย
kridāripura	1/26	กริทาริปุระ (Sk)	กริทาริปุระ (เมืองที่ศัตรูถูกทำลาย)
kulamātra	1/41	กุลามาตร(Sk.)	ไม่ทราบความหมาย
kuti	1/13	กุดิ(Sk)	กุฎิ
maddhyadeśa	1/ 3, 4, 36	มัธยมเทศ (Sk.)	มัธยมเทศ (เมืองกลาง)
pralay	1/30	ปรอลาย(Kh)	ร่องน้ำ
racanāpura	1/26	รจนาปุระ(sk)	รจนาปุระ

ตารางที่ 5 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องชื่อสถานที่ (ต่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	คำอ่าน	ความหมาย
ramleñ	1/29	รัมเลง	ไม่ทราบความหมาย
rlā slut	1/13, 14	รลา สลุต (Kh.)	ไม่ทราบความหมาย
rlā vo	1/32	รลาโว (Kh.)	โพ
saṃroñ sāñke	1/26	สำโรงสาเง(Kh.)	ต้นสำโรงสะแก
sre krapī	1/11	สเร กรอปี(Kh.)	นาควาย
sruk cās	1/44	สรุกจาส(kh.)	(หมู่บ้านเก่า)
sruk sjuñ	1/45	สรุกสจุง(Kh.)	หนองสจุง
sruk trāc	1/27, 28	สตุกตราจ(Kh.)	หนองยางสะแบง
stuk ransi	1/26	สตุก รันสี(kh.)	หนองไผ่
stuk antās	1/27	สตุก อันตาส(kh.)	หนองหญ้าแฝก
sureñ	1/5	สุเรง	ไม่ทราบความหมาย
taṃvvañ	1/40, 42	ตำวุง(Kh)	หัว
tannot	1/42	ตันโนต(kh)	ตาล
teṃ aṃvil	1/10	เตมอำวิล(Kh)	ต้นมะขาม
Trāc	1/26	ตราจ(Kh)	ยางสะแบง
travañ	1/29	ตระวาง(Kh)	ตระพัง
vik ek	1/53	วิกเอก	ไม่ทราบความหมาย
vn[u]r raṃtval	1/41	วนูร รำตวล (Kh.)	เนินลำตวน
vnat	1/13	วนัต	ไม่ทราบความหมาย
vo ganeśvara	1/31	โวคเนศวร(sk)	โพคเนศวร
vraḥ caturmmukha	1/43	พระจตุรมุข(sk)	พระจตุรมุข
vraḥ maṇḍala	1/21	พระมณฑล(sk)	พระมณฑล
vraḥ śilātātāka	1/43	พระศิลาตตาก(sk)	พระศิลาตตาก
vraḥ śrī jayendra-nagiri	1/43	พระศรีขเยนทรนคร(sk)	พระศรีขเยนทรนคร (เมืองแห่งกษัตริย์ผู้มีชัยชนะ)
vrai priñ	1/26	วโรปริง (Kh.)	ป่าหว่า

จากการศึกษาจารึกหลักนี้พบว่า มีคำที่เกี่ยวข้องกับชื่อสถานที่ 41 ชื่อ สถานที่ในพระราชวังหลวงจะใช้ชื่อที่เป็นภาษาสันสกฤตทั้งหมดและเติมคำว่า “vrah” (พระ) หน้าชื่อสถานที่ ได้แก่ พระจตุรมุข พระศิลาตตาก พระศรีเชนทรนคร ชื่อสถานที่ทั่วไปโดยมากจะเป็นภาษาเขมรมากกว่าชื่อภาษาสันสกฤต และมีชื่อที่ไม่ทราบความหมายด้วย

ชื่อภาษาเขมรจำนวน 20 ชื่อ โดยเป็นชื่อพืชน้ำมากที่สุด คือ ต้นมะขาม ต้นตาล ต้นสะแบง ป่าหว้า ไม้ ร่องลงมาคือ แหล่งน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงธรรม ปานสฤณ (2554 : 293) ว่า ชื่อสมัยเขมรพระนคร จะเป็นชื่อพืชน้ำมากที่สุดรองลงมา คือ แหล่งน้ำ เช่น ร่องน้ำ แหล่งน้ำ ตระพัง และยังไม่ชื่อที่ไม่ทราบความหมายอีกด้วย

1.3 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่

คำศัพท์ในกลุ่มนี้จะเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวกับตำแหน่ง และหน้าที่ คำที่เกี่ยวข้อง “ตำแหน่ง” ในที่นี้จะหมายถึง ยศทางบรรดาศักดิ์ เช่น

vrah pāda kamrateñ kamtvan añ	พระมหากษัตริย์
vrah kamrateñ añ	ขุนนางระดับสูง
mratañ	ขุนนางระดับสูง
khloñ	ขุนนาง
vāp	ตำแหน่งขุนนางระดับกลาง จะปฏิบัติงานอยู่ตามหัวเมือง, วัง
gho	ข้าทาสผู้ชาย
tai	ข้าทาสผู้หญิง

“หน้าที่” หมายถึง ลักษณะงานที่รับผิดชอบ เช่น พระสภาก จะทำหน้าที่ตัดสินคดีความ ผู้เฝ้าห้องบรรทม ผู้เฝ้าไทยธรรม นายระวาง

การบอกชื่อสถานที่ตามหลังชื่อเฉพาะเพื่อที่จะได้รู้วามาจากสถานที่ใด มิใช่ตำแหน่งที่อยู่ ส่วนกลาง ถูกส่งมาจากที่เมืองอื่นๆ เช่น มัตจงวา ปราราย

จากข้อมูลที่พบสามารถแบ่งได้เป็น 10 กลุ่ม โดยผู้วิจัยจะแบ่งตามลำดับชั้นจากสูงไปต่ำดังนี้

1. vrah pāda kaṁmratañ kaṁtvan añ พบ 1 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 6 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระบาทกัมรเตง)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vrah pāda kaṁmratañ kaṁtvan añ śrī sūryavarmmadeva	1/43	พระบาทกัมรเตง กำตวนอัญศรีสุรยวรมัน

2. vrah kaṁmratañ พบการใช้ 1 รูปแบบ คือ vrah kaṁmratañ + ชื่อ

ตารางที่ 7 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระกัมรเตง + ชื่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vrah kaṁmratañ añ śrī vidyādhīpandita	1/43	พระกัมรเตงอัญศรีวิทยาทิ บัณฑิต
vrah kaṁmratañ añ vidyāsrama	1/25	พระกัมรเตงอัญวิทยาศรม

3. kaṁsteñ พบการใช้ 5 รูปแบบ ได้แก่ (1) kaṁsteñ + ชื่อ (2) kaṁsteñ + ชื่อ + หน้า + ชั้น (3) vrah kaṁsteñ añ + ชื่อ (4) vrah kaṁsteñ añ + หน้าที่ (5) vrah kaṁsteñ añ + ตำแหน่ง + ชั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 kaṁsteñ + ชื่อ พบจำนวน 2 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 8 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (กัมเสตง + ชื่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
kaṁsteñ malvay	1/33, 34	กัมเสตงมลวย
kaṁsteñ jalavandha	1/32	กัมเสตงชลวันชะ

3.2 kaṃsteṅ + ชื่อ + หน้า + ชั้น พบ 2 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 9 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (กัมเสตง + ชื่อ + หน้าที่ + ชั้น)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
kaṃsteṅ kuti ruṅ guṇadoṣa nā do	1/37	กัมเสตงกุดิรุงคุณโทษ ชั้น โท
kaṃsteṅ yanap guṇadoṣa nā trini	1/25	กัมเสตงยนัป คุณโทษ ชั้นตรี

3.3 vraḥ kaṃsteṅ añ + ชื่อ พบ 4 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 10 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระกัมเสตงอัญ + ชื่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vraḥ kaṃsteṅ añ vlok	1/20	พระกัมเสตงอัญวโลก
vraḥ kaṃsteṅ añ bhimapura	1/20	พระกัมเสตงอัญภิมปุระ
vraḥ kaṃsteṅ añ kanlah vnam	1/14, 15, 16, 17, 19, 21	พระกัมเสตงอัญกันละวณัม
vraḥ kaṃsteṅ añ paripāla dharmma	1/46	พระกัมเสตงอัญปริपालธรรม
vraḥ kaṃsteṅ añ śrī lakṣmīpativarmma	1/ 6 8 9 12 15 18 24 27 28 30 35 36 41 46 48 50 56	พระกัมเรตงอัญศรีลักษมี-ปติวรมัน

3.4 vraḥ kaṃsteṅ añ + หน้าที่ พบ 1 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 11 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระกัมเสตงอัญ + หน้าที่)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vraḥ kaṃsteṅ añ khloṅ	1/33	พระกัมเสตงอัญโฆลญ

3.5 vrah̄ kaṃsteṅ añ + ตำแหน่ง + ชั้น พบ 5 ชื่อ ดังนี้

ตารางที่ 12 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (พระกัมเสตงอัญ + ตำแหน่ง + ชั้น)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vrah̄ kaṃsteṅ añ giripāda sabhāpati nā do	1/36	พระกัมเสตงอัญศิริบาท สถาปติ ชั้น โท
vrah̄ kaṃsteṅ añ sabhāpati nā catvāri	1/20	พระกัมเสตงอัญสถาปติ ชั้น จัตวาริ
vrah̄ kaṃsteṅ añ sabhāpati nā triṇi	1/20	พระกัมเสตงอัญสถาปติ ชั้น ตริณิ
vrah̄ kaṃsteṅ añ śivapāda nā trini	1/36	พระกัมเสตงอัญศิวบาท ชั้น ตริณิ
vrah̄ kaṃsteṅ añ śivapāda nā trini	1/36	พระกัมเสตงอัญศิวบาท ชั้น ตริณิ

4. steṅ พบจำนวน 1 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 13 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (เสตง)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
steṅ añ bhavanāditya	1/39	เสตงอัญภวานาติตย

5. mratāñ พบการใช้ 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) mratāñ khloñ + สถานที่ (2) mratāñ khloñ + ชื่อ + ชั้น (3) mratāñ khloñ + ชื่อ + สถานที่ (4) mratāñ khloñ + ชื่อ + ตำแหน่ง + ชั้น มีรายละเอียดดังนี้

5.1 mratāñ khloñ + สถานที่ พบจำนวน 4 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 14 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (มรตัญโหลญ + สถานที่)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
mratāñ khloñ gralot	1/16	มรตัญโหลญครโลต
mratāñ khloñ thpal cār	1/30	มรตัญโหลญถปลจาร
mratāñ khloñ kaṃdvat dik	1/16	มรตัญโหลญกำทวตทีก
mratāñ khloñ vraḥ vrāhmanasāla	1/13	มรตัญโหลญพระพราหมนศาล

5.2 mratāñ khloñ + ชื่อ + ชั้น พบจำนวน 3 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 15 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (มรตัญโหลญ + ชื่อ + ชั้น)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
mratāñ khloñ jalāṅgeśvara guṇadoṣa	1/20	มรตัญโหลญกลางเศศวร คุณโทษ
mratāñ khloñ vīagrāma sabhāsat	1/29	มรตัญโหลญวีรคาม สภาสัต
mratāñ khloñ nisādi sabhāsat yugapat	1/20	มรตัญโหลญ นิสาทิ สภาสัต ยุคกระบัตร์

5.3 mratāñ khloñ + ชื่อ + สถานที่ พบจำนวน 4 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 16 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (มรตัญโหลญ + ชื่อ + สถานที่)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
mratāñ khloñ śrī vīrendravallabh vnur	1/53	มรตัญโหลญศรีวีเรนวัลลภะ วณูร
mratāñ khloñ śrī ṇṇpendropakalpa sruk cās	1/5	มรตัญโหลญศรีนฤเพนโทรป กัลป สรุก จาส
mratāñ khloñ śrī ṇṇpendropakalpa sruk cās anindītapura teṃ	1/44	มรตัญโหลญศรีนฤเพนโทรป กัลป สรุกจาสอนินิตปุระเดิม

5.4 mratāñ khloñ + ชื่อ + ตำแหน่ง + ชั้น พบจำนวน 1 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 17 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (มรตัญโฆลญ + ชื่อ + ตำแหน่ง + ชั้น)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
mratāñ khloñ jalāṅgeśvara guṇadoṣa nā trini	1/37	มรตัญโฆลญชลาจเคศวรรคุณ โทษ ฦ ตรี

6. khloñ พบการใช้รูปแบบเดียว คือ khloñ + vala+ ชื่อ พบจำนวน 2 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 18 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (โฆลญ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
khloñ vala avās	1/48	โฆลญพลอवास
khloñ vala sañjak	1/48	โฆลญพลสัจจ

7. tāñ พบการใช้รูปแบบเดียว คือ tāñ + ชื่อ พบจำนวน 1 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 19 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (ตัญญ + ชื่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
tāñ tritaḡī	1/23	ตัญญ ตริตติ

8. teñ พบการใช้รูปแบบเดียว คือ teñ + ชื่อ พบจำนวน 1 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 20 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (เตง)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
teñ tvan	1/49	เตงตวน

9. vāp พบการใช้ 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) vāp + ชื่อ (2) vāp + ชื่อ + สถานที่ (3) vāp + ชื่อ + สถานที่ (4) vāp + ชื่อ + สถานที่ ดังนี้

9.1 vāp + ชื่อ พบจำนวน 10 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 21 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (วาป + ชื่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vāp ā vikrānta	1/10 11	วาปอวุกรานต
vāp den	1/44	วาปแดง
vāp dharma	1/6	วาปธรรม
vāp īśva[ra]bhā[va]	1/10 11	วาปอีศวรภาว
vāp jū	1/35	วาปจู
vāp mādharma	1/6	วาปมาธ
vāp pavitra	1/8	วาปปวิตร
vāp pit samarānivarta	1/8	วาปพิตสมารานิวรรต
vāp vrahmaśiva	1/6	วาปพรหมศิวะ
vāp śrī yauva	1/13 14	วาปศรีเยวะ

9.2 vāp + ชื่อ + สถานที่ พบจำนวน 4 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 22 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (วาป + ชื่อ + สถานที่)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vāp īśvarabhāva sruk sjuñ vikrānta teṃ	1/45	วาปอีศวรภาวะหมุ่บ้านสขงวิกรานตเตม
vāp dhārmmapāla sruk rlā slut	1/13 14	วาปธรรมपालหมุ่บ้านรลาสลุต
vāp jū pralay	1/30, 35	วาปจู ปรलय
vāp vai taṃvvan	1/42	วาปไวต้วง

9.3 vāp + ชื่อ + สถานที่ พบจำนวน 4 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 23 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (วาป + ชื่อ + สถานที่)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vāp vai sruk taṃvvañ kanmyañ pamre	1/42	วาปไวมหาดเล็ก
vāp ayak sruk sjuñ chmām vraḥ kralā phdaṃ teṃ	1/44	วาปอัยก หมูบ้านสซุง ผู้เฝ้าห้องบรรทมเดิม
vāp le daśagrāma dmuk vraḥ vasana sruk trāc	1/27	วาปเลทศคราม ผู้เฝ้าห้อง พระหมูบ้านตราจ
vāp vai kanmyan pamre sruk taṃvvañ	1/40	วาปไวมหาดเล็กตำปุง

9.4 vāp + หน้าที่ + ชั้น พบจำนวน 2 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 24 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (วาป + หน้าที่ + ชั้น)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vāp dep chmā[m] vraḥ kralā phdaṃ ṇā cātvāri	1/10,12	วาปเทพผู้เฝ้าห้องบรรทม ณ จัตวา
vāp ayak chmā[m] vraḥ kralā phdaṃ ṇā cātvāri	1/10 12	วาปอัยกผู้เฝ้าห้องบรรทม ณ จัตวา

10. gho พบการใช้ 2 รูปแบบ คือ (1) gho + ชื่อ (2) Gho + ชื่อ + หน้าที่ ดังนี้

10.1 gho + ชื่อ พบจำนวน 6 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 25 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (โฆ + ชื่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
gho kampaḥ	1/55	โฆกำปัน
gho kaṃvau	1/55	โฆกำเวา
gho kañjan	1/49	โฆกัญชญ

ตารางที่ 25 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (โฆ + ชื่อ) (ต่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
gho kañju	1/55	โฆกัญชู
gho kansān	1/55	โฆกันसान
gho pansaṃ	1/49	โฆปันสัม

10.2 gho + ชื่อ + หน้าที่ พบจำนวน 1 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 26 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อตำแหน่งและหน้าที่ (โฆ + ชื่อ + หน้าที่)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
gho hṛdaya śivakule tamrvac	1/55	โฆทฤทัยศิวะกุเล ตำรวจ

จากการศึกษาพบว่า ตำแหน่งจะสังเกตได้จากคำว่า vrah pāda, vrah kaṃmrataṅ añ , kaṃmrataṅ, kaṃsteṅ, steṅ, mrataṅ, khloṅ, vāp, gho, tai และด้านหลังตำแหน่งจะมีคำที่บอกหน้าที่ เช่น ผู้ตัดสินคดีความ ฝ่ายศาสนา อาจารย์ ผู้เฝ้าห้อง ผู้เฝ้าทรัพย์สิน และยังมีการบอกชั้นอีกด้วย เช่น ชั้นเอก โท ตรี จัตวา บางครั้งมีการบอกชื่อสถานที่ตามหลังอีกด้วย

ชื่อตำแหน่งจะนำหน้าชื่อบุคคลในระดับชั้นต่างๆ ชื่อตำแหน่งถ้ามีการขยายคำเพิ่มขึ้นยิ่งเพิ่มขึ้นมากเท่าไรแสดงให้เห็นว่าเป็นตำแหน่งสูงขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าคำว่า vrah pāda นำหน้าใช้เฉพาะกับพระมหากษัตริย์เท่านั้น การใช้ añ ประกอบใช้ กับ kaṃmrataṅ, kaṃsteṅ และ steṅ เท่านั้น และ ตำแหน่ง kaṃmrataṅ เมื่อใช้ añ ต้องมี vrah นำหน้าเท่านั้น คือ vrah kaṃmrataṅ añ

3.2 คำศัพท์ที่เกี่ยวกับราชาศัพท์

คำราชาศัพท์ คือ คำศัพท์สำหรับพระราชามีการใช้คำราชาศัพท์เพื่อแสดงให้เห็นถึงระดับทางภาษาพบทั้งหมด 6 คำ คือ 1. stāc 2. pandval 3. thvāy 4. vraḥ karuna 5. prasāda 6. svey ดังนี้

stāc 1/1 , 43 เสด็จ (ไป)

ตัวอย่าง เช่น

936 śaka pañcami ket mārgaśira vudhavāra nu dhūli
vraḥ pāda kaṃmraten̄ kaṃtvan añ śrī sūryyavarmmadeva **stāc**
vraḥ caturmmukha vraḥ śilātataka vraḥ śrī jayendranagari pi
vraḥ kaṃmraten̄ añ pandval ta kaṃsteñ ma-

มหาศักราช 936 ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 1 วันพุธ ด้วยว่า ฤดีพระบาท
กัมรเตงก่าตวนอัญศรีสุรยวรมเทวะ **เสด็จ**ออก ณ พระจตุรมุข พระศิลาต
ตากพระศรีชเยนทรนคิริ แล้วมีพระบรมราชโองการกัมรเตง

nu vraḥ pāda kaṃmraten̄ kaṃtvan añ śrī
sūryyavarmmadeva **stāc** vraḥ caturmmukha vraḥ śilātataka vraḥ
śrī jayendranagiri pi pandval ta śrī vidyādhīpanḍita

ด้วยว่า พระบาทกัมรเตงก่าตวนอัญศรีสุรยวรมเทวะ **เสด็จ**ออกพระ
จตุรมุขพระศิลาตตากพระศรีชเยนทรนคิริ แล้วรับสั่งต่อพระกัมรเตงอัญศรี
วิทยาทีบัณฑิต

pandval 1/1, 2, 43, 44 บ้านทูล (รับสั่ง)

936 śaka pañcami ket mārgaśira vudhavāra nu dhūli
vraḥ pāda kaṃmraten̄ kaṃtvan añ śrī sūryyavarmmadeva stāc
vraḥ caturmmukha vraḥ śilātataka vraḥ śrī jayendranagari pi
pandval ta kaṃsteñ ma-

มหาศักราช 936 ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 1 วันพุธ ด้วยว่า ฤดีพระบาทกัม
รเตงก่าตวนอัญศรีสุรยวรมเทวะ **เสด็จ**ออก ณ พระจตุรมุข พระศิลาตตาก
พระศรีชเยนทรนคิริ แล้วมี**พระบรมราชโองการ**แก่กัมรเตง

thvāy

34

ถวายเป็น

ta sre noḥ dau ๐ vrah kaṃsteṅ añ śrī lakṣmipativarmma
thvāy samnvat roḥh purvvāpara leha vrah kaṃsteṅ añ mān bhūmi
 noḥh ๐ vrah roṣaṇa ta kaṃsteṅ malvāy pre stap vyava-

ที่นั่นไป ๐ พระกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมัน*ถวายเป็น*คำฟ่อง
 ดั่งที่กล่าวมาแล้วว่า พระกัมเสตงอัญมีที่ดินตรงนั้น ๐ มีหมายให้กัมเสตง
 มलयมาฟังคดีความ

vrah karuna

37, 40

พระกรุณา (ให้)

saṅgol ta gi caṅvāt ta roḥh neḥh oy ta kaṃmrateṅ añ
 śivaliṅga roḥh *vrah karuna*

ปักหลัก คนที่วัดที่กล่าวมานี้ ถวายเป็นอัญศรีวสิษฐ์เหมือนดัง*พระ*

กรุณา

ti ruṅ guṇadoṣa nā do ๐ mratāñ khloñ jalāṅgeśvara
 guṇadoṣa nā trini vrah oy *vrah karunā* prasāda bhūmi noḥ ta
 vrah kaṃmrateṅ añ śivaliṅga dvihasta āy māddhyadeśa

ติรุจ คุณโทษชั้นโท ๐ มรตาญโฆลญชกลางเศศวร คุณโทษชั้นตรี
 พระองค์*พระกรุณา*พระราชทานที่ดินนั้นแก่พระกัมเสตงอัญศรีวสิษฐ์ทวิหัสต์
 (2 สอก) ที่มีโทษเทศ

prasāda

37

พระประสาธ , สิ่งของพระราชทาน

ti ruṅ guṇadoṣa nā do ๐ mratāñ khloñ jalāṅgeśvara
 guṇadoṣa nā trini vrah oy vrah karunā *prasāda* bhūmi noḥ ta
 vrah kaṃmrateṅ añ śivaliṅga dvihasta āy māddhyadeśa

ติรุจ คุณโทษชั้นโท ๐ มรตาญโฆลญชกลางเศศวร คุณโทษชั้นตรี พระองค์

*พระราชทาน*ที่ดินนั้นแก่พระกัมเสตงอัญศรีวสิษฐ์ทวิหัสต์ (2 สอก) ที่มีโทษเทศ

svey

53

เสวย

noḥ dau *svey* narakk tarāp vrah candrāditya mān ley

นี้ให้ไป*เสวย*นรกตราบเท่าพระจันทร์และพระอาทิตย์ยังคงมีอยู่

คำนี้มีปรากฏในจารึกหลักอื่นว่า เสวยราชย์ ขึ้นครองราชย์ แต่ในหลักนี้พบกับ

ศาสนา ดังนี้

จารึกปราสาทเบง (K. 230)

(1) 934 śaka nu dhūli vraḥ pā (2) da [kamraten] 'añ śrī (3) sūryyabarmmadeva sakala svey (4) braḥ dha[rmmarā]jya mān pandita mvāy...

ศักราช 934 ด้วยว่า ฤทธิพระบาท กัมรเตง อัญ ศรีสุรยวรมเทวะ **เสวย**

พระราชสมบัติโดยธรรม ทรงมีบัณฑิต 1 (คน)

จากการศึกษาพบว่า มีคำราชาศัพท์ทั้งหมด 6 คำ คือ 1. เสด็จ 2. บันฑูล 3. ถวาย 4. พระกรุณา 5. พระประสาท 6. เสวย คำศัพท์กลุ่มนี้จะเป็นคำที่ใช้กับพระมหากษัตริย์เท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่าในสมัยนี้พบว่าการใช้คำราชาศัพท์ที่เป็นหลักเกณฑ์มากขึ้น เป็นมาตรฐานมากกว่าสมัยก่อนหน้านี้ พบคำราชาศัพท์น้อย เพราะจารึกหลักนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับขุนนาง

3.3 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของ

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวกับทรัพย์สิน สิ่งของ ในหมวดนี้จะรวมไปถึง ข้าทาส สัตว์ เนื่องจากเป็นของถวายแก่ศาสนสถาน สามารถแบ่งได้ 7 กลุ่ม คือ (1) คน (2) สัตว์ (3) สิ่งของและของมีค่า (4) ผ้า (5) พาหนะ (6) อาหาร การกิน และ (7) ที่ดิน มีรายละเอียดดังนี้

1. คน พบจำนวน 1 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 27 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (คน)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
kñum	1/38	ข้าทาส

2. สัตว์ พบจำนวน 5 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 28 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (สัตว์)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
aseh	1/15	ม้า
jrvak	1/15	หมู
kryāv	1/7	วัวควาย
tammrya ye	1/15	ช้างพัง
tamrya jmol	1/15	ช้างพลาย

3. วัตถุและสิ่งของมีค่า พบจำนวน 16 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 29 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์และสิ่งของ (วัตถุและสิ่งของมีค่า)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
bhājana prak	2/34	ภาชนะเงิน
cancyān	1/30,31, 39	แหวน
drāvya	1/36	ทรัพย์
graloṅ tai	1/12	กำไล
kalmvan	1/54	ซี่ผึ้ง
kanlās	1/54	หม้อน้ำ
khāl prak	1/7,12, 30	ขันเงิน
mās	1/11,12,28	ทอง
mās ch-in	1/28	ทองสุก
padigaḥ	1/14, 31	กระโถน
paryyañ	1/54	น้ำมัน
pra-ap	1/16	ผอบ
prak	1/54	เงิน
praśasta	1/21	ศิลาจารึก
tanlāp hanira	1/39	ตลับเงิน
vaudi	1/42	ถ้วย

4. ผ้า พบจำนวน 8 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 30 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์และสิ่งของ (ผ้า)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
canlyāk	1/18	ผ้า, เสื้อผ้า, เครื่องนุ่งห่ม
dop	1/7, 9, 12	ผ้าโอบ

ตารางที่ 30 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์และสิ่งของ (ผ้า) (ต่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
jñā	1/11	ผ้าชญา
jñā vyāy	1/7	ผ้าชญาวยาย
kaṃval	1/10	ผ้ากำพล, ฝ้านุ่ง
śveta kaṃval	1/14	ผ้ากำพลขาว
thnap	1/7	ผ้าพับ
vlaḥ vrahān śira	1/14	ผ้าวละวรหานคริระ (ผ้าโพกหัว)

5.พาหนะ พบจำนวน 2 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 31 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์และสิ่งของ (พาหนะ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
dvak		เรือ
rdeḥ	1/7	เกวียน

6.อาหาร การกิน พบจำนวน 3 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 32 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์และสิ่งของ (อาหาร การกิน)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
dik	1/12	น้ำ
sru	1/33	ข้าวเปลือก
pāy	1/9	ข้าวสุก

7.ที่ดิน พบจำนวน 3 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 33 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์และสิ่งของ (ที่ดิน)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
bhūmi	1/12, 15, 23, 25, 28, 29, 32, 40, 41	ที่ดิน
sre	1/5, 11, 34	นาข้าว

ตารางที่ 33 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและสิ่งของ (ที่ดิน) (ต่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
thnal	1/4, 10, 11	ถนน
vnam	1/13	ภูเขา

จากข้อมูลที่พบในจารึกโอเสม็ด สัตว์ที่พบเป็นของถวาย 5 ชนิด คือ ช้าง ม้า ควาย หมู โดย ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นสัตว์ที่ใช้สำหรับเป็นพาหนะ ส่วน หมู เป็นสัตว์ที่ใช้บริโภค

ทรัพย์สินที่พบ เช่น เครื่องประดับ ผ้า ภาชนะ เงิน ทอง ที่ดิน มีทั้งที่เป็นภาษาเขมรและเป็นภาษาสันสกฤต จากการศึกษาพบว่า คำศัพท์ที่ใช้ภาษาสันสกฤตส่วนมากจะเป็นคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับภาชนะ เนื่องจากเป็นที่สิ่งของที่ใช้ในการถวายแต่ศาสนสถาน

3.4 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พิธีกรรม และเทพ

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พิธีกรรม และเทพ เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวกับเทพเจ้าศาสนสถาน ศาสนพิธีและคำศัพท์ที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบว่า คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและพิธีเป็นคำศัพท์ภาษาสันสกฤตทั้งหมด มีการเติมคำว่า “พระ” ที่ด้านหน้าเพื่อแสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระศิวลึงค์ เป็นต้น พบจำนวน 14 ข้อมูล มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 34 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พิธีกรรม และเทพ

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vraḥ go	1/52	พระโค
māṭṛyajña	1/3	พิธีมาตฤยัญชะ
narakk	1/5	นรก
pan-lyañ suvarṇaliṅga	1/3,4, 19	พิธีปัลยางสุวรรณลึงค
vraḥ kaṃmraten añ śivaliṅga,	1/24, 25, 27, 35, 40	พระกัมรเตงอัญศิวลึงค์
vraḥ sukhāvāsa	1/23	พระสุขาวาส (วัด)
vraḥ vuddha	1/24	พระพุทธ
vrahmayajña	1/3	พิธีพรหมยัญชะ
vraḥ kaṃmraten añ śrīlakṣmīpativarṃmasvāmi	2/1	พระกัมรเตงอัญศรีลักขมีปติวรมสวามี

ตารางที่ 34 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พิธีกรรม และเทพ (ต่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
vraḥ kamrateṅ añ śrīlakṣmīpativarmmaikanātha	2/1	พระกัมรเตงอัญศรีลักษมีปติวรมโกณฑ
vraḥ kamrateṅ añ śrīlakṣmīpativarmmeśvara	2/1	พระกัมรเตงอัญศรีลักษมีปติวรมเศศวร
vraḥ kamrateṅ añ śrīlakṣmīpativarmmajananī	2/1	พระกัมรเตงอัญศรีลักษมีปติวรมชนนี
vraḥ kamrateṅ añ gaurīpatīśvara	2/1	พระกัมรเตงอัญเคาริปตีศวร
vraḥ kamrateṅ añ nārtakeśvara	2/1	พระกัมรเตงอัญนารตเศศวร

จากการศึกษาพบว่า พระโค อาจหมายถึง โคนนที พาหนะพระศิวะ เพราะมีคำว่า **vraḥ** นำหน้า และมีการธรรมเนียมการสร้างรูปเคารพโดยใช้ชื่อขุนนางใหญ่ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่ามีใช้แต่กษัตริย์เท่านั้นที่สามารถสร้างสถานะให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเทพเจ้า ขุนนางก็สามารถสร้างเทพแล้วตั้งชื่อตนเองหรือที่เกี่ยวข้องได้

3.5 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบ

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย มีความหมายเกี่ยวกับ คดีความ การฟ้องร้อง จากการศึกษพบว่ามีการใช้คำภาษาสันสกฤต มากกว่าภาษาเขมร เนื่องจากกระบวนการทางกฎหมายจะขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์ พบจำนวน 8 ข้อมูล มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 35 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบ

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
amṇāc	1/33	อำนาจ
cañ	1/35	แพ ในที่นี้ หมายถึงแพคดี
care	1/36	สืบสวน
nirṇaya	1/35	ปรับ
rājakāryya	1/28	ภาษี
saṃnvat	1/33	สำนวนคดี
vraḥ roṣaṇa	1/34	หมายเรียก
vyavahāra	1/35	คดีความ, กระบวนการยุติธรรม

3.6 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคำบอกเวลาและทิศทาง

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคำบอกเวลา เป็นศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวกับคำบอกเวลา วัน เดือน ปี พบจำนวน 19 ข้อมูล มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 36 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคำบอกเวลาและทิศทาง

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
agneya	1/23, 21	ทิศตะวันตกเฉียงใต้
āsādhā	1/42	อาสาธ (เดือน 8)
cuturthi	1/48	ลำดับที่ 4 (ใช้กับข้างขึ้นและข้างแรม)
dakṣiṇa	1/5, 10, 25, 29, 31, 40	ทิศใต้
ket	1/1,42	ข้างขึ้น
mārgaśira	1/1	มารคศิร (เดือน 1)
māsapūrṇa	1/3	มาสปุรณ (เดือนเต็ม)
pañcami	1/1	วันที่ 5
pañcotsava	1/52, 58	ปัญจอตสว(มหรสพ 5 ประเภท)
paścima	1/ 4, 11, 25, 26, 28, 31, 41,	ทิศตะวันตก
purvva	1/5, 10, 26, 28, 40	ทิศตะวันออก
puṣya	1/48, 49	ปุษย (เดือน 2)
roc	1/48, 49	ข้างแรม
śaka	1/1, 4, 12, 23, 27, 32	ศักราช
saṃvatsarapūrṇa	1/4	สมวัตสรปุรณ (ปีเต็ม)
saṅkrānta	1/52, 57	มหาสงกรานต์
śukravāra	1/42	วันศุกร์
uttara	1/5, 11, 26, 29, 32, 42	ทิศเหนือ
vudhavāra	1/1	วันพุธ

จากการศึกษาพบว่า คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับวัน เดือน ปี เป็นคำสันสกฤต เนื่องจากการบอกฤกษ์ยาม เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา จึงมีการรับชื่อเหล่านี้มาจากภาษาสันสกฤต

คำศัพท์ที่เกี่ยวกับทิศทางเป็นคำสันสกฤตทั้งหมด เนื่องจากเป็นการบอกของเขตที่ดินของศาสนสถานจึงใช้ภาษาสันสกฤต ส่วนคำที่บอกจำนวน จะเป็นคำภาษาเขมร

3.7 คำศัพท์ทางไวยากรณ์

คำศัพท์ทางไวยากรณ์ เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวกับคำทางไวยากรณ์ หรือคำที่แสดงถึงลักษณะทางไวยากรณ์

3.7.1 คำบุพบท

“บุพบท” เป็นคำชนิดหนึ่งในไวยากรณ์ ทำหน้าที่เชื่อมคำต่อคำ อยู่หน้านาม สรรพนาม หรือกริยา มีคำว่า ด้วย โดย ใน เป็นต้น พบในจารึกโอเสม็ดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 37 คำศัพท์ทางไวยากรณ์ (คำบุพบท)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
āy, ai	1/3, 27, 28; 51	ยัง, ที่, ใน
gi	1/14, 24	คือ, อัน, อันว่า, เมื่อ, ครั้น
hetu	1/33	ด้วยว่า
iss	1/21, 28, 31, 41	ทั้งหมด
lvoḥ	1/32	ถึง, ล่วง, ลุ
man	1/14, 27, 28	เมื่อ, ครั้น, ครั้นเมื่อ
nā	1/14, 16, 24	ณ, ที่, ใน, ขึ้น ขึ้น
nai	1/23	แห่ง, ของ, ใน
neh neḥ	1/3, 40	นี้, นี้
noḥ	4/14, 24, 28, 29, 31	นั้น, โน้น (คำบอกระยะใกล้ไกล)
nu	4/12, 32	ด้วย/กับ, และ, ด้วยว่า
pi	1/13, 15, 28, 33	เพื่อ, เพื่อให้, เพื่อว่า
prasap	1/31, 32	จรดถึง, ติดกันกับ, ประสบ
roḥh	1/34, 40	ดั่งเช่น, ดั่งกล่าว, เหมือนดั่ง
sme	1/4	เสมอ, เท่ากับ

ตารางที่ 37 คำศัพท์ทางไวยากรณ์ (คำบุพบท) (ต่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
syāñ	1/3	ซึ่ง
ta	1/1, 2, 3, 4, 5,...	ซึ่ง, อัน, ที่, ผู้, จาก, ต่อ, แต่
tarāp	1/26, 28, 42	ตราบ
tel	1/24	ซึ่ง
ti	1/11, 15, 17, 26	ที่
toy	1/4, 23, 25, 26, 28, 29, 31, 32	โดย
viñ ta	1/24	กลับ

จากการศึกษาพบว่า คำโดยปกติแล้วจะไม่มีกริยาวิเศษณ์จากภาษาอื่นมาใช้ จากข้อมูล พบจำนวน 1 คำ คือคำว่า **hetu** เป็นคำสันสกฤต แสดงให้เห็นว่า คำนี้อาจเป็นคำที่ยืมมานาน และถูกใช้จนเป็นคำในภาษาของตนเอง

3.7.2 คำกริยา

“กริยา” เป็นคำที่แสดงอาการของนามหรือสรรพนาม พบในจารึกโอเสม็ดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 38 คำศัพท์ทางไวยากรณ์ (คำกริยา)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
anumoda	1/5, 15	ยินดี
cām	1/27	จำ, รอ, คอย
crvatt	1/33	เกี่ยวข้าว
cuñ	1/2, 3, 35	ส่ง, ออก
cval	1/32, 35	เข้า
dau	1/4, 14, 22, 26, 34,	ไป
duk	1/13	วาง
duñ	1/8, 11, 13, 30,31	ชื่อ
hau	1/24	เรียก

ตารางที่ 38 คำศัพท์ทางไวยากรณ์ (คำกริยา) (ต่อ)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
hvap	1/18	กิน
kalpanā	1/51	กัลปนา
kathā	1/32	กล่าว
mān	1/4, 13, 15	มี
mok	1/24, 29	มา
nirṇaya	1/23	ริบ
oy	1/35, 37, 40, 47, 50	ให้
phlās	1/18	ผลัด, เปลี่ยน
pramāda	1/14	ตูดุก
prasāda	1/3	ให้, พระราชทาน
pre	1/23, 24, 38, 39	ใช้
pul	1/27	ยืม
samaksa	1/38	อยู่ต่อหน้า, ปราบกฏตัว
saṃlāp	1/17	ฆ่า
saṅgol	1/34	ปักหลัก
sthāpaṇā	1/3, 13, 24, 25	สถาปนา ตั้ง
thve	1/3, 7, 18, 20, 47	ทำ
yok	1/23	เอา

จากการศึกษาพบว่า มีคำกริยา ทั้งหมด 27 คำ เป็นคำภาษาเขมร 18 คำ โดยคำที่เป็นภาษาเขมรจะเป็นคำศัพท์สามัญทั่วไป คำภาษาสันสกฤต 9 คำ โดยคำที่ใช้ภาษาสันสกฤตจะเป็นคำพิเศษ เช่น คำที่เกี่ยวข้องกับคำราชาศัพท์ คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คำที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และคำที่เป็นระเบียบแบบแผน

3.8 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรการ ชั่ง ตวง วัด

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับมาตรการ ชั่ง ตวง วัด จะเป็นคำที่มีความหมายบอกถึงมาตรการ ชั่ง ตวง วัด และเลขบอกจำนวน จากการศึกษาค้นคว้า มีคำศัพท์มาตรการชั่งตวงวัดตามประเพณีของเขมร เช่น ชั่ง ต้าลิ่ง ทะลวง เยา และมีคำศัพท์มาตรการ ชั่ง ตวง วัด ตามประเพณีของอินเดียด้วย เช่นคำว่า ตูลา

3.8.1 กลุ่มตวงธัญพืช พบคำศัพท์จำนวน 2 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 39 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรการ ชั่ง ตวง วัด (กลุ่มตวงธัญพืช)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
thlvan	1/57	ทะลวง
antvan	1/54	อันตวง

3.8.2 กลุ่มผ้า พบคำศัพท์จำนวน 1 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 40 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรการ ชั่ง ตวง วัด (กลุ่มผ้า)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
yau	1/7, 9, 11, 12, 16	เยา

3.8.3 กลุ่มเงินและน้ำหนัก พบคำศัพท์จำนวน 6 ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 41 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรการ ชั่ง ตวง วัด (กลุ่มเงินและน้ำหนัก)

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
jyan	1/7, 12	ชั่ง, มาตรการชั่งตามประเพณี เทียบได้ประมาณ 1,200 กรัม
lin	1/11, 12, 27, 28	ต้าลิ่ง “มาตรการเงินและมาตรการ น้ำหนัก
dvihasta	1/36	2 ศอก
je	1/57	เซอ
tula	1/54	ก้อน
vroh	1/17	ฝืน

3.9 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครือญาติ

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครือญาติเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเชื้อสายของมนุษย์ในครอบครัวและญาติพี่น้อง จากการศึกษาพบว่าคำศัพท์ในกลุ่มนี้จำนวน 5 คำ เนื่องจากการกล่าวอ้างถึงบรรพบุรุษ หรือ เชื้อสาย เพื่อป้องกันถึงสถานะความสำคัญและบอกถึงกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดิน

ตารางที่ 42 คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครือญาติ

คำศัพท์	บรรทัด	ความหมาย
aji	1/24	บรรพบุรุษ, บรรพบุรุษ, ต้นตระกูล
khlāy	1/16	สะใภ้ ลูกเขย
kule	1/14, 16, 44	ญาติ
kvan	1/27	ลูก
santāna	1/56	เชื้อสาย
trakval	1/23	ตระกูล

จากการศึกษาคำศัพท์ในจารึกโอเสม็ดทำให้ทราบถึงคำศัพท์ที่ใช้ในช่วงของพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 ซึ่งจัดอยู่ในช่วงสมัยพระนคร มีการใช้ทั้งภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤต ภาษาเขมรโบราณมีลักษณะคำประพันธ์ในรูปแบบร้อยแก้ว ใช้สื่อสารเพื่อให้ประชาชนเข้าใจ ส่วนภาษาสันสกฤตมีลักษณะคำประพันธ์แบบร้อยกรอง หรือกาวยะ เป็นภาษาที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ใช้กับศาสนา หรือพระมหากษัตริย์ เป็นภาษาของชนชั้นสูงที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ

จากการศึกษาเฉพาะคำศัพท์ภาษาเขมรโบราณในจารึกโอเสม็ด ผู้วิจัยแบ่งออกได้ 9 กลุ่ม ได้แก่ 1. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเฉพาะ 2. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับราชาศัพท์ 3. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของ 4. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พิธีกรรม และ เทพ 5. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบ 6. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคำบอกเวลาและทิศทาง 7. คำศัพท์ทางไวยากรณ์ 8. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับมาตรา ชั่ง ตวง วัด 9. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครือญาติ กลุ่มที่พบมากที่สุดก็คือคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเฉพาะ ทั้งนี้ ในบรรดาคำศัพท์ทั้ง 9 กลุ่มดังกล่าวมีคำบางคำที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน และมีบางคำที่สูญหายไปแล้ว

บทที่ 4 สารัตถะในจารึกโอเสม็ด

“สารัตถะ” หมายถึง “เนื้อหาหลัก, ใจความสำคัญ, ความคิดสำคัญของเรื่อง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1,223) สารัตถะในวิทยานิพนธ์นี้จึงหมายถึง เนื้อหาหลัก ใจความสำคัญ หรือเนื้อหาสำคัญของจารึกโอเสม็ดอันเป็นสิ่งที่สะท้อนภาพความเป็นไปของอาณาจักรเขมรโบราณในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16

จากการศึกษาสารัตถะในจารึกโอเสม็ด พบสารัตถะ 3 ประเด็น ได้แก่ (1) สารัตถะด้านประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง (2) สารัตถะด้านเศรษฐกิจและสังคม และ (3) สารัตถะด้านศาสนาและพิธีกรรม ดังต่อไปนี้

4.1 สารัตถะด้านประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง

หลังจากที่พระเจ้าราชนทรวรมันที่ 2 ย้ายเมืองหลวงจากเกาะแกร์ (โฉก ครรคัยร์) กลับมาที่เมืองพระนครกระทั่งสวรรคตแล้วพระโอรสของพระองค์คือพระเจ้าชัยวรมันที่ 5 ได้สืบราชสมบัติต่อมา แต่เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 5 ใน พ.ศ. 1544 แล้วไม่มีรัชทายาทสืบต่อ รัชสมบัติจึงตกแก่พระญาติ คือ พระเจ้าอุทยาทิตยวรมันที่ 1 ผู้เป็นพระนัดดาของพระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าชัยวรมันที่ 5 แต่พระเจ้าอุทยาทิตยวรมันก็ทรงครองราชย์ได้เพียง 1 ปีเท่านั้น (พ.ศ. 1544-1545) จากนั้นจึงน่าจะมีความขัดแย้งเกิดเหตุการณ์แย่งชิงราชบัลลังก์ (มาดแลน จิโต, 2543: 43; โคลด ซาค, 2531: 118-119) และได้มีเจ้าชาย 2 พระองค์ทำชิงตำแหน่งกษัตริย์ขึ้นพร้อมกันคือพระเจ้าชัยวรมันและพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ซึ่งทั้งคู่ต่างก็อ้างสิทธิความชอบธรรมระบุปีขึ้นครองราชย์ตรงกันคือ มหาศักราช 924 ตรงกับพุทธศักราช 1545 และทำสงครามติดพันเป็นเวลา 9 ปี (navavarṣam vitaty ājim) ดังที่ระบุในจารึกตวลตาเพ็จ (K.834) แต่ในที่สุดแล้วพระเจ้าสุริยวรมันก็เอาชนะได้อย่างเด็ดขาดและเป็นกษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว ใน พ.ศ. 1553 (โคลด ซาค, 2531: 118-119; อุไรศรี วรตะริน, 2545: 77)

ข้อความที่สะท้อนความเป็นกษัตริย์เพียงผู้เดียวของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 มีตัวอย่างปรากฏในจารึกปราสาทสังขะ (K. 218) บทที่ 9 ว่า

vijātim āsṛitya hariḥ khagendram
rāmaḥ kapīndrāñ ca ripūn mamardda /
svavāhum ājau viṣame sujāti-
m ajātaroṣas tu ya ekaviraḥ //

“พระหริ (พระวิษณุ) อาศัยพญานก (ครุฑ) แล้วประหารศัตรูผู้มีชาติกำเนิดแตกต่างกัน พระรามอาศัยเหล่าพญาลิงแล้วสังหารเหล่าข้าศึก แต่พระองค์ (พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1) ทรงอาศัยพระกรข้างเดียวของพระองค์เอง ทรงเป็นผู้กล้าเพียงหนึ่งเดียว (แม่) ไร้ความโกรธแค้น (แต่ก็) สังหารศัตรูผู้มีชาติกำเนิดที่ดี ในสงครามที่อันตราย (ที่ยากลำบาก)”

ในบทดังกล่าวข้างต้น คำว่า “ศัตรูผู้มีชาติกำเนิดที่ดี” (sujātim) นี้ George Coedès (1951: 51) สันนิษฐานว่าอาจหมายถึงพระเจ้าชัยวรมันนี่เอง ข้อความลักษณะนี้คล้ายกันกับจารึกทวลตาเพ็จ (K.834) ที่ระบุว่าศัตรูของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 นั้นมีอำนาจเสมอกับผู้มีสิบปักตร์ (ทศกัณฐ์) (daśānanāritulyaujāh) ซึ่งว่าโดยนัยตามวรรณคดีเรื่องรามายณะแล้วผู้ที่จะมีพลังอำนาจเสมอพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ซึ่งเปรียบกับพระรามได้ก็คือพระเจ้าชัยวรมันผู้เปรียบได้กับทศกัณฐ์

ประเด็นที่ผู้แต่งจารึกระบุว่ากษัตริย์ทั้งสองพระองค์มีพลังอำนาจทัดเทียมกันนั้นยังปรากฏในจารึกทวลปราสาทของพระเจ้าชัยวรมัน บทที่ 5 ว่า

“รัศมีหรือเดชานุภาพของพระจันทรนั้น (พระเจ้าชัยวรมัน ทรงถูกเปรียบเป็นพระจันทร) แผ่กระจายไปทั่วทุกสารทิศ เหมือนกับว่าไม่เปิดพื้นที่ว่างให้รัศมี (เดชานุภาพ) อันใดจะปรากฏได้เลย ด้วยเพราะการแผ่สหัสรังสี (เดชานุภาพนับพัน) แห่งพระอาทิตย์ (อาจสื่อถึงพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1)”

(ณัฐพล จันทรังาม, 2550: 121)

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพระบรมเดชานุภาพของกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ที่ทัดเทียมกันและต่างก็ทัดทานอำนาจในการปกครองราชอาณาจักร แต่ดังที่กล่าวข้างต้นว่าผู้ที่เหนือกว่าและครองราชอาณาจักรได้สำเร็จก็คือพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1

จากการศึกษาพบว่าจารึกโอเสม็ดไม่ได้สะท้อนภาพเหตุการณ์ความขัดแย้งในการชิงอำนาจไว้อย่างรุนแรงมากนัก หากแต่ได้สะท้อนให้เห็นภาพการเมืองการปกครองในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ในด้านอื่น ๆ ดังนี้

4.1.1 การขึ้นครองราชย์

ในบทที่ 9 ของจารึกโอเสม็ดได้ระบุปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ไว้ว่า “พระองค์ทรงครองแผ่นดินอันมีเขมรชดคือมหาสมุทรที่ได้มาแล้วในปีที่นับด้วยช่อง (9) สอง (2) และ ทะเล (4)” (jaladhivirandhra) อันเป็นมหาศักราช 924 ตรงกับพุทธศักราช 1545 จากนั้นก็ไม่ได้ระบุเหตุการณ์การเอาชนะพระเจ้าชัยวรมันไว้โดยตรง แต่ก็แฝงการสวดดีพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่เหนือกษัตริย์ผู้อื่นโดยใช้กวีโวหาร ดังบทที่ 16-17 ที่กล่าวถึงความพลังอำนาจอันเหลือล้นของพระองค์แม้จะยังไม่ทำการรบ แต่ก็ทำให้ศัตรูต่างเกรงกลัวได้ ดังความว่า

“เพราะความกล้าหาญ พระองค์ทรงกระหายการสงครามด้วย
พระหัตถ์ที่เหมือนกับกระบอง แม้จะเป็นผู้มีมีขนชูชัน (กระเหยียน
กระหือรือ) แต่โดยมาก ก็จะไม่ได้รับด้วยพระองค์เอง เพราะอำนาจ
ของพระองค์ ทำให้เหล่าศัตรูถูกขับไล่ไปไกล”

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 16)

“ในตอนแรก พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายเหล่าใด มีความ
ต้องการ เพื่อที่จะโค่งธนูทั้งหลายเพื่อการรบ (กับพระองค์) แต่ครั้นได้
เงยหน้าขึ้นมองดูความกล้าหาญของพระองค์แล้ว กษัตริย์ทั้งหลาย
เหล่านั้นจึงมีเพลงสรรเสริญของตัวเอง (บอกตัวเอง) เพื่อที่จะไหว้
เพราะหมดความหึงผยองแล้ว”

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 17)

นอกจากนี้จารึกโอเสม็ดยังสะท้อนภาพภายหลังที่พระองค์ได้ครองราชย์แต่เพียงผู้เดียว โดยเบ็ดเสร็จแล้วได้ปลุกความเสมอภาคขึ้นใหม่ ดังความในบทที่ 18 ว่า

“เมื่อพระราชชาติหมดนอบน้อมแล้วไปจนถึงมหาสมุทร
พระองค์จึงได้ปลุกความเสมอภาคขึ้นใหม่ไว้ต่อหน้าข้าศึกทั้งหลายด้วย
ธนู รวากับว่าด้วยความโกรธ ที่ชัดเจนอย่างยิ่ง เพื่อคุณความดี”

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 18)

ในบทดังกล่าว คำว่า “**ปลุกความเสมอภาคขึ้นใหม่...เพื่อคุณความดี**” (**samān ativyaktaruṣeva cāpenāropayāmāsa punar guṇāya**) นี้อาจหมายถึงการที่พระองค์ได้จัดระเบียบแบบแผนในการปกครองอาณาจักรขึ้นใหม่ ดังเช่นการให้เหล่าขุนนางทำพิธีสาบานตนปฏิญาณว่าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังในจารึกกรอบประตูประราชวังหลวง หรือในจารึกโอเสม็ด บทที่ 39 เองก็มีข้อความนี้ ดังความว่า

“หลังจากทำหน้าที่เหล่านี้ เขา ผู้มีใจยินดียิ่ง ได้ให้ผลของการกระทำเหล่านั้นแก่นาย ต่อหน้าพราหมณ์ ผู้รู้และไฟ ด้วยความภักดีที่บริสุทธิ์ เป็นผู้ให้อย่างเดียว แต่หวังผลที่ดีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ที่เกิดจากความภักดีต่อนายที่บริสุทธิ์ เพื่อตนเอง แต่จะไม่หวังที่จะมีชีวิตอยู่โดยไม่มีนายแม้เพียงชั่วขณะ”

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 39)

สำหรับประเด็นดังกล่าวข้างต้น ไมเคิล วิคเคอรี (อ้างถึงใน เดวิด แชนด์เลอร์, 2557: 59) ก็ได้เคยเสนอว่า รัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 มีลักษณะหลายอย่าง que เพิ่มความเข้มแข็งให้กับสถาบันกษัตริย์ เพราะในรัชสมัยของพระองค์ได้มีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด พระองค์สามารถลดบทบาทและอำนาจของผู้ปกครองท้องถิ่นลงและดึงมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารราชการแผ่นดินได้ (อภิรักษ์ สงเคราะห์, 2544: 140) เห็นได้จากจำนวนหัวเมืองต่าง ๆ ที่ลงท้ายด้วยคำว่า “ปุระ” นั้นมีถึง 47 เมืองที่เข้ามาอยู่ภายใต้การควบคุมของเมืองหลวงในรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งมากขึ้นจากรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 4 (พ.ศ. 1471-1484) ที่มีเพียง 12 เมือง รัชสมัยพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1487-1511) ที่มี 24 เมือง และรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 5 (พ.ศ. 1511-1544) ที่มี 20 เมือง (Hall, 1975: 320)

4.1.2 การเสด็จออกจากราชการ

จารึกโอเสม็ดได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการเสด็จออกราชการ ณ พระจตุรมุข พระศิลาตฤก พระศรีชยเรนทรนครี โดยมีรับสั่งให้ขุนนางไปปักคำประกาศ (ศิลาจารึก) ที่มีทศยเทศและทำพิธีกรรมทางศาสนา ดังในข้อความภาษาเขมรโบราณ ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 1-4 ว่า

“มหาศักราช 936 ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 1 วันพุธ ด้วยว่า ฐลี
พระบาทกัมรเตงกำตวนอัญศรีสุริยวรมทวะ เสด็จออก ณ พระจตุรมุข

พระศิลาตตาก พระศรีชเยนทรนครี แล้วมีพระบรมราชโองการกำเ
ตงมหาดมะคุณโทษทรศรีมีรับสั่งให้กำเแสดงคิวกบาท สถาปติ ชั้นตรี
และพระกำเแสดงกฏใหญ่ สถาปติชั้นจัตวา และมรตายุโฆลญกลาง
เคศวร คุณโทษทรศรี ณ ชั้นตรี และประติหารปลชั้นตรีณ แล้วใช้ให้ไป
ปักคำประกาศ (ศิลาจารึก) นี้ที่มีททยเทศ และทำพรหมยชญะ
มาตถยชญะ ทำพิธีบูชาสุวรรณลิ่งค์เดือนเต็มปีเต็มตลอดทั้งเดือนทั้งปี
ซึ่งมหาบัณฑิตที่มารวมกันนี้ เป็นต้นว่า (เช่น) พระกำเแดงอัญวิวิทยาธิ
บัณฑิต พระกำเแดงอัญวโลก มาทำพิธีบูชาสุวรรณลิ่งค์นั้นอีกด้วย”

(จารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 1-4)

ทั้งนี้ บรรทัดที่ 42-47 ก็ได้รับว่า พระองค์ได้เสด็จออกจากราชการ ณ พระจตุรมุข พระศิลา-
ตตาก พระศรีชเยนทรนครี รับสั่งให้พระกำเแดงอัญศรีวิวิทยาธิบัณฑิตให้บังคับมรตายุโฆลญศรี
นฤปนโทรปกัลปะ เมืองอนินทิตปุระ พร้อมทั้งญาติพี่น้อง และขุนนางต่าง ๆ ที่เป็นญาติให้ไปเป็นขุน
นางทำหน้าที่อยู่ที่พระกระลาอรจนะ (ห้องสังเวศ) รับสั่งให้รวบรวมทรัพย์สมบัติไปรวมกับกำเแดงอัญ
ศรีลักษมีปติวรมัน เสียภาษีร่วมกันต่อไปในอนาคต และต้องดูแลรักษาทรัพย์สินและรายได้ของวงศ์
ตระกูลกำเแดงอัญศรีลักษมีปติวรมันด้วย

ข้อความข้างต้นระบุสถานที่ 3 แห่ง อันเป็นสถานที่สำหรับขุนนางเข้าเฝ้าพระเจ้าสุริยวรมันที่
1 ในคราวออกจากราชการ คือ พระจตุรมุข (vrah caturmmukha) พระศิลาตตาก (vrah śilātātāka)
และพระศรีชเยนทรนครี (vrah śrījayendranagari) ซึ่งแต่ละแห่งมีความหมายดังนี้

“พระศรีชเยนทรนครี” นั้นเป็นชื่อเฉพาะ ซึ่งศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ และศาสตราจารย์
โคลด ฌาคส์ (อ้างถึงใน ฌันฐพล จันทรังาม, 2550: 126) ได้อธิบายว่าเป็นชื่อราชธานีใหม่ที่พระเจ้า
ชัยวรมันที่ 5 ทรงสร้างขึ้น โดยมีปราสาทตาแก้วหรือเหมศถุงคีรีเป็นศูนย์กลาง ซึ่งอยู่ทางทิศ
ตะวันออกของเมืองพระนคร อย่างไรก็ตาม อัง จูเลียน ระบุว่าอาจหมายถึง อาคารใน
พระบรมมหาราชวังคือยโศธรปุระ ไม่ใช่ชื่อเมืองแต่อย่างใด (Choulean, 2015: 9) ดังที่ปรากฏใน
จารึกปราสาทโคกโพธิ์ (K.255) ว่า “mandira [vrah] śrījayendranagiri” แปลว่า “พระมนเทียร
(ชื่อ)พระศรีชเยนทรนครี” ส่วนกังวล คัชชีมา (2557: 104) สันนิษฐานว่า “ชเยนทรนครี” หรือจารึก
บางหลักเรียกว่า “ชเยนทรคิริ” น่าจะหมายถึง “ปราสาทพิมานอากาศ” ในปัจจุบัน

“พระจตุรมุข” ตามศัพท์ภาษาสันสกฤตมาจากคำว่า “จตุร” แปลว่า “4” + “มุข” แปลว่า
“ปาก, หน้า, ทิศทาง, ทางเข้าหรือออก” ควรหมายถึงสถานที่ที่มี 4 หน้า, 4 ด้าน หรือมีทางเข้า/ออก
4 ทาง มีคำที่ยืนยันความหมายนี้ในจารึกปราสาทสรอแง (K.933) ซึ่งเป็นจารึกอีกหลักในรัชสมัยของ

พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 พ.ศ. 1555 ดังความว่า “*nu dhūli vraḥ pāda kaṃmraten kaṃtvan añ śrī sūryavarmmadeva stāc vraḥ caturdvār vraḥ yaśodharapurī...*” แปลว่า “ด้วยว่า ฐลี พระบาทกัมมรเตงกำตวนอัญศรีสุริยวรมเทวะ เสตัจจออก ณ พระจตุรทวาร พระยโคธรรบุรี” น่าสังเกตว่า ผู้จารึกเปลี่ยนคำว่า “มุข” เป็น “ทวาร” ที่แปลว่า “ประตู, ทางเข้า” คำนี้จึงช่วยตอกย้ำว่า พระจตุรมุขในจารึกโอเสม็ดจึงควรจะเป็นสถานที่ที่มีทางเข้า 4 ทาง หรือมี 4 ประตู นอกจากนี้จารึกปราสาทสรองยังทำให้ทราบอีกด้วยว่า พระจตุรมุขเป็นสถานที่ที่อยู่ในเมืองยโคธรรบุรี

ส่วน “พระศิลาตฎากะ” เป็นชื่อเฉพาะ มาจากคำว่า “ศิลา” แปลว่า “หิน” + “ตฎากะ”²⁰³ แปลว่า “บ่อน้ำ, แอ่งน้ำ, สระน้ำ” นักวิชาการส่วนมากเชื่อว่าคือ “สระศรี” ในปัจจุบัน ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับมุมตะวันออกเฉียงเหนือของพระราชวังนครมในอดีต (Choulean, 2015: 92)

โดยสรุปแล้วสถานที่ทั้ง 3 แห่งนี้ล้วนตั้งอยู่ในเมืองยโคธรรบุรีทั้งสิ้น เป็นสถานที่สำหรับขุนนางเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองพระนครเพราะถูกใช้เป็นที่สำหรับพระมหากษัตริย์รับการกราบบังคมทูลถวายฎีกาจากขุนนางผู้ใหญ่ ซึ่งพระเจ้าชัยวรมันก็ได้เสด็จออกว่าราชการ ณ ที่แห่งเดียวกันนี้ ดังที่ปรากฏในจารึกตวลปราสาท (กังวล คัชชีมา, 2557: 104; ณีฐพล จันทรงาม, 2550: 126-127) สถานที่เสด็จออกว่าราชการนี้น่าจะอยู่ระหว่างปราสาทพิมานอากาศกับสระน้ำหญิง ในเขตพระราชวังหลวง นครม เมืองเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ในปัจจุบัน เพราะมีร่องรอยของอาคารขนาดใหญ่ตั้งอยู่บริเวณนี้ (กังวล คัชชีมา, 2557: 104) ข้อความในจารึกโอเสม็ดนี้จึงสะท้อนภาพการเสด็จออกว่าราชการของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เมื่อคราวที่พระองค์ประทับอยู่ในเมืองพระนคร

4.1.3 การพิพากษาคติความในการแย่งชิงกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน

ในส่วนภาษาเขมรโบราณของจารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 30-36 ได้สะท้อนภาพการพิพากษาคติความในการแย่งชิงกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน โดยเล่าว่า มหาศักราช 934 (พุทธศักราช 1555) พระกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมัน (*vraḥ kaṃsteñ añ śrī lakṣmipativarmma*) ได้ซื้อที่ดินมัตจองวา (*māt cañvā*) มาจากวาปชูปรอลัย (*vāp jū parlay*) ซึ่งเป็นทรัพย์มรดก ด้วยขันเงิน 4 ใบหนัก 2 ชั่ง แหวน 4 วงหนัก 4 ตำลึง ถ้วย 1 ใบ กระโถน 1 เสื่อผ้า 10 ชุด แล้วได้ปักหลักกำหนดขอบเขตที่ดินตามทิศต่าง ๆ แต่ในปีถัดมา คือ มหาศักราช 935 (พุทธศักราช 1556) กัมเสตงมลาวย (*kaṃsteñ malvāy*) โกรธเคืองพระกัมเสตงอัญลักษมีปติวรมัน

²⁰³ คำศัพท์ภาษาสันสกฤตที่ถูกต้องคือ “ตฎากะ” (*tatāka*) หากแต่ในจารึกจารเป็น “ตฎาก” ซึ่งเป็นเรื่องปกติของจารึกในเอเชียอาคเนย์ที่มักจารพยัญชนะวรรค ฎ เป็นวรรค ต

โดยบอกว่าตนเองเท่านั้นที่เป็นหัวหน้าดูแลที่ดินตรงนี้ และกล่าวหาว่าพระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน
ถืออำนาจมาครอบครองที่ดินพระวรวก (vrah vnvak) กัมเสตงมลวยจึงสั่งให้คนไปเกี่ยวข้าวในนา
ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้เกิดการฟ้องร้องถวายฎีกาแด่พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ในลำดับถัดไปดังต่อไปนี้

พระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมันได้ฟ้องร้องแด่พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ว่าตนเองเท่านั้นที่มีสิทธิ
ในที่ดินนั้น พระเจ้าแผ่นดินจึงมีหมายรับสั่ง (vrah roṣaṇa) ให้พระสภาตุลาการ (vrah sabhā) ตัดสิน
คดีความ กัมเสตงมลวยได้ให้วาปชูซึ่งครอบครองที่ดินนั้นมาออกหน้าในคดีความ แต่วาปชูก็แพ้คดี
จึงได้ถวายทรัพย์สินทั้งหมดและมอบสิทธิในที่ดินนั้นแก่พระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน

จากข้อความข้างต้นจะเห็นลำดับของการฟ้องร้องคดีความ กล่าวคือ **เมื่อเกิดการฟ้องร้องขึ้น
จะต้องถวายฎีกาแด่พระเจ้าแผ่นดินเป็นอันดับแรก จากนั้นพระเจ้าแผ่นดินจึงจะส่งคดีความให้
พระสภาตุลาการตัดสินคดีความอีกทอดหนึ่ง**

นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ยังเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการริบเอาที่ดินของผู้ที่กระทำ
ความผิดและประทานที่ดินนั้นให้แก่ผู้อื่นได้ ดังความภาษาเขมรโบราณ ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 23 ระบุว่า
ในมหาศักราช 933 (พ.ศ.1554) คนในตระกูลโว (trakvai vo) รวมมือกับตระกูลตำปาง (tāmpān)
พยายามตั้งตนเป็นศัตรูกับพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 พระองค์จึงสั่งให้ริบเอาที่ดินและพระสุขาวาส
(pre nirṇaya yok bhūmi nu vrah sukhāvāsa) ซึ่งเป็นของตาญาติ (tāñ tagi) ผู้อยู่ในตระกูลโว
แล้วพระราชทานให้แก่พระกัมเสตงอัญลักษณ์มีปติวรมัน

จะเห็นได้ว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ทรงเป็นผู้อยู่สูงสุดในกระบวนการยุติธรรม คล้ายกันกับ
พระเจ้าชัยวรมันในจารึกตวลปราสาทที่พระองค์ก็ได้ลงตัดสินพิพากษาคดีความด้วยพระองค์เอง
ร่วมกับขุนนางและพระสภาตุลาการ (ณัฐพล จันทรงาม, 2550: 124-125) ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นปกติ
สามัญของพระเจ้าแผ่นดินในสมัยพระนครที่จะมีอำนาจสูงสุดในกระบวนการยุติธรรม (Sharan,
1974: 164)

4.1.4 การขยายอำนาจไปยังเมืองลวปุระ (ลพบุรี)

งานศึกษาวิจัยที่ผ่านมาได้อ้างอิงบทที่ 37 ของจารึกโอเสม็ด ดังความว่า

kāleyadoṣair lavapūr aranyam
pranaṣtarūpā hata sarvvaśobhā
vyāghrādibhir vyālamṛgaiḥ prakīrṇā
śmaśānabhūmer api bhīmarūpā

“ลวปุระ (เมืองลพบุรี) ได้กลายเป็นป่าเพราะโทษแห่งกลียุค

มีความงามพินาศไปแล้ว มีความสวยงามทุกอย่างถูกทำลายแล้ว แม้จะ

ครคร่ำไปด้วยสัตว์ร้ายทั้งหลาย มีเสือเป็นต้น แต่ก็เป็นสภาพที่น่ากลัว
แห่งสุสาน (ป่าช้า)”²⁰⁴

จากนั้น นักวิชาการส่วนมากจะสรุปว่า “ลพบุรีอาจล่มสลายเพราะการโจมตีของพระเจ้า
สุริยวรมันที่ 1” (ศานติ ภัคดีคำ, 2562: 9; Wongsathit, Katshima & Khotkanok, 2020: 140,
142) ซึ่งพิพัฒน์ กระจ่างจันทร์ (2561) ได้เสนอต่อไปอีกว่า “กลียุค” ในที่นี้อาจหมายถึง 1) การที่
ประชาชนต้องเสียภาษีอย่างหนักจึงอพยพไปที่อื่น หรือ 2) อาจหมายถึงการก่อกบฏจากคนในตระกูล
โวและตระกูลต่ำปาง

แต่ในงานวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดของ Hiram Woodward (อ้างถึงใน
สฤชดีพงษ์ ขุนทรง, 2558: 14-15) ที่ระบุว่า ลพบุรีอาจล่มสลายมาก่อนหน้านี้แล้วจากการโจมตีของ
อาณาจักรเขมรโบราณตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 ดังข้อความในจารึกปราสาท
บึงเวียน (K.872) (พ.ศ. 1489) บทที่ 7 กล่าวว่า

jetā rāmanyacampādīñjanye puñyajanorjītān /
yo vāmadakṣīnaksiptavāno rāma ivāparaḥ //
(Cœdès, 1953: 99)

“พระองค์ (พระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2) ทรงเป็นผู้ชนะซึ่ง
อาณาจักรรามัญยะ (มอญ) และจัมปาเป็นต้นที่แข็งแรงแรงด้วยเหล่า
รากษส (หรือยักษ์) ในสงคราม ทรงยิงลูกศรไปทั้งด้านซ้ายและ
ด้านขวา ทรงเป็นประดุจพระรามอีกพระองค์หนึ่งฉะนั้น”

คำว่า “รามัญยะ” (rāmanya) นี้เองที่ทำให้นักวิชาการสันนิษฐานว่าพระเจ้าราเชนทรวรมัน
ที่ 2 โจมตีอาณาจักรรามัญซึ่งอยู่ด้านซ้ายและอาณาจักรจัมปาซึ่งอยู่ด้านขวา

ทั้งนี้ เมื่อแปลข้อความภาษาสันสกฤตในจารึกโอเสม็ดทั้งหมดแล้วทำให้ได้แนวคิดใหม่ว่า
นอกจากพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 จะไม่ได้โจมตีลพบุรีแล้ว หากแต่เป็นผู้ฟื้นฟูเมืองลพบุรีให้กลับมา
อุดมสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง ดังลำดับข้อความในจารึกโอเสม็ดต่อไปนี้

พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ทรงมอบหน้าที่ปกครองพวกรามัญ (rāmanyānām adhīsatve
niyukto) แก่แม่ทัพชั้นแนวหน้าที่ชื่อว่า “ศรีลักษมิปติวรมัน” ดังบทที่ 22-23 ว่า

²⁰⁴ คำแปลดังกล่าวเป็นสำนวนแปลในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ดูสำนวนแปลอื่น ๆ ได้ใน พิพัฒน์ กระจ่างจันทร์
(2561) ศานติ ภัคดีคำ (2562: 9) Lowman (2011: 58) Wongsathit, Katshima & Khotkanok (2020: 140)

“แม่ทัพชั้นแนวหน้าของเหล่าทหารของพระเจ้าศรีสุริยวงษ์
ชื่อว่า ศรีลักษมีปติวงษ์ ผู้มีครอบครัวอยู่ที่เมืองวายุภระ ในเบื้องต้น
เขาได้รับการแต่งตั้งโดยพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ให้เป็นเจ้าเหนือ
พวกรามัญ (มอญ) ผู้ครอบครองดินแดนทางทิศตะวันตก”

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 22-23)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ก่อนหน้านั้นเมืองลวปุระได้กลายเป็นป่ารก้างมาแล้ว
เพราะจะมีระบุไว้ในเนื้อหาบทที่ 37 ว่า

“ลวปุระ (เมืองลพบุรี) ได้กลายเป็นป่าเพราะโทษแห่งกลียุค
มีความงามพินาศไปแล้ว มีความสวยงามทุกอย่างถูกทำลายแล้ว แม้จะ
ครคร่ำไปด้วยสัตว์ร้ายทั้งหลาย มีเสือเป็นต้น แต่ก็เป็สภาพที่น่ากลัว
แห่งสุสาน (ป่าช้า)”

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 37)

จากนั้น พระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 นี้เองที่ได้แต่งตั้งให้ศรีลักษมีปติวงษ์ฟื้นฟูเมืองลวปุระให้กลับ
สมบูรณ์ดังเดิม ดังความในบทที่ 38 ว่า

“พระเจ้าแผ่นดินแต่งตั้งศรีลักษมีปติวงษ์ให้ทำแวนแคว้น
ทางทิศตะวันตกทั้งหมดซึ่งสูญหายไปสิ้นเชิง ถูกทำลายไปเป็น
เวลานานในกลียุคซึ่งมีหมู่ไม้ขึ้นรกชัฏ ให้กลับมาเหมือนเดิมอีกครั้ง ทำ
ให้กลับมาเต็มเปี่ยมไปและเจริญรุ่งเรืองเหมือนในยุคแรก (กฤตยุค)”

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 38)

คำสำคัญในบทที่ 37-38 ดังกล่าวคือการใช้คำเปรียบกับเมืองลพบุรีว่าเป็น “กลียุค” และ
“กฤตยุค” อันเป็นไปตามแนวคิดของศาสนาฮินดูที่ได้แบ่งยุคออกเป็น 4 ยุค (จตุรยุค) คือ กฤตยุค เทร
ตายุค ทวาปรยุค และกลียุค “กฤตยุค” นั้นหมายถึง ยุคที่มนุษย์มีธรรมะสูงสุด คือ เต็ม 4 ใน 4 ส่วน
และมีอายุยืนยาวที่สุด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 71) เป็นยุคของคนดีมีศีลธรรม ประชาชนอยู่อย่าง
มีความสุข ส่วน “กลียุค” หมายถึง ยุคที่ธรรมะของมนุษย์ลดลงเหลือเพียง 1 ใน 4 ส่วนเมื่อเทียบกับ

ในสมัยกฤตยุค และอายุของมนุษย์ในกสิยุคนี้ก็สั้นลงโดยไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน เป็นช่วงเวลาที่มีแต่ความรุนแรงเลวร้ายเกิดขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 81-82)

จากนัยนี้เอง บทที่ 37-38 ในจารึกโอเสม็ดจึงหมายความว่า แท้จริงแล้วเมืองลพบุรีไม่ได้ล่มสลายเพราะการโจมตีของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 หากแต่ล่มสลายกลายเป็นกสิยุคมาก่อนหน้านั้นแล้ว และได้รับการฟื้นฟูให้กลับมารุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์ประหนึ่งกฤตยุคโดยแม่ทัพผู้ชื่อว่า “ศรีลักษมีปติวรมัน” ของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 นี้เอง ซึ่งภายหลังจะพบว่ามีการจารึกของพระองค์ ณ บริเวณเมืองลพบุรี เช่น จารึกศาลสูง (K.410) ซึ่งพบที่โบราณสถานศาลสูง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ที่ระบุว่าพระองค์มีพระดำรัสรับสั่งให้ดาบส (พราหมณ์) พระภิกษุทั้งมหายานและสรวีระ (เถรวาท) บำเพ็ญตบะเป็นพระราชกุศลถวายแด่พระองค์ และตรัสห้ามอย่าให้มีคนหรือสัตว์ใด ๆ มารบกวนดาบสและพระภิกษุในอาวาส จึงน่าจะสะท้อนให้เห็นถึงการแผ่ขยายอำนาจมาอย่างมั่นคงแล้ว

4.2 สารัตถะด้านเศรษฐกิจและสังคม

ภายใต้การปกครองของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 พ่อค้าท้องถิ่นและพ่อค้าทางทะเลเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก มีคำศัพท์ที่บ่งถึงพ่อค้าจำนวนมากในจารึกตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เป็นต้นไป การค้าขายในรัชสมัยนี้อาจเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าที่เป็นของป่ากับสินค้าจำพวกเสื้อผ้าและเครื่องถ้วยจากประเทศที่เจริญกว่า หรืออาจแลกเปลี่ยนเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น ที่ดิน ข้าว ควาย และทาส กับสินค้าแปลก ๆ ที่มาจากต่างประเทศ (เดวิด แซนด์เลอร์, 2557: 60; Hall, 1975: 320-331) จากการศึกษาจารึกโอเสม็ดพบว่าไม่มีรายละเอียดการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ มีเพียงการเก็บและเสียภาษี การกัณฑ์ยืมสิน และการซื้อขายแลกเปลี่ยน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 การเก็บและเสียภาษี

จารึกโอเสม็ดสะท้อนให้เห็นการที่พระมหากษัตริย์รับสั่งให้ขุนนางเสียภาษีร่วมกัน ดังข้อความในบรรทัดที่ 42-47 ว่า มหาศักราช 935 (พ.ศ.1556) ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 8 วันศุกร์ พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้เสด็จออกกว่าราชการ ณ พระจตุรมุข พระศิลาตตาก พระศรีชยเนทรนคิริ รับสั่งให้พระกัมรเตงอัญศรีวิทยาธิบัณฑิตให้บังคับมรดาญโชลญศรีนฤเปนโทรปกัลปะ เมืองอนินทิตปุระ พร้อมทั้งญาติพี่น้อง และขุนนางต่าง ๆ ที่เป็นญาติให้ไปเป็นขุนนางทำหน้าที่อยู่ที่พระกระลาอรณะ (ห้องสังเวศ) รับสั่งให้รวบรวมทรัพย์สมบัติไปรวมกับกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมัน เสียภาษีร่วมกันต่อไปในอนาคต และต้องดูแลรักษาทรัพย์สินและรายได้ของวงศ์ตระกูลกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมัน ด้วย

นอกจากนี้แล้ว ในจารึกยังระบุว่าหลังจากที่ศรีลักษมีปติวรมันได้เข้าไปปกครองเมืองลพบุรี แล้วก็ได้เก็บภาษีอย่างมากมาย ตามความประสงค์ของเจ้านาย ซึ่งน่าจะหมายถึงพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ดังข้อความในจารึกบทที่ 24-25 ว่า

“เขา (ศรีลักษมีปติวรมัน) ผู้มีนโยบายดีด้วยนโยบายที่สุดยอด เพราะความกล้าหาญ ได้นำคนเหล่านั้น (คนมอญ) มาอยู่ในอำนาจ เป็นผู้ประสบความสำเร็จ และได้การทำการเก็บภาษีอย่างมากมาย ตามความต้องการของเจ้านาย ความพึงพอใจอย่างมากมาย ถูกทำให้ สม่่าเสมอแล้วต่อมา ด้วยเกียรติยศของตน โดยเขา (ศรีลักษมีปติวรมัน) ด้วยของขวัญแม้กระทั่งชีวิต(ของตน) ที่ได้มาด้วยความกล้าหาญ (แบบลูกผู้ชาย)”

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 24-25)

จากผลงานการเก็บภาษีอันยอดเยี่ยมของศรีลักษมีปติวรมัน จึงทำให้พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ประทานตำแหน่งขุนคลัง (kośādhīpatvam) ให้เขา ดังความว่าในจารึกบทที่ 26-27 ว่า

“พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ผู้ทำให้ราชอาณาจักรรุ่งเรือง หลังจากได้เห็นปัญญอันล้ำเลิศ และความเชี่ยวชาญในการหาทรัพย์ ของเขา จึงได้พระราชทานตำแหน่งขุนคลัง พระเจ้าแผ่นดินได้ พระราชทานเสลียงทอง ที่เปล่งประกายไปด้วยพระยานาค กระโถน ทอง และถ้วยทอง ด้วยความยินดี”

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 26-27)

จากข้อความในจารึกจะเห็นถึงการที่กษัตริย์รับสั่งให้ขุนนางไปปกครองเมืองเพื่อเก็บภาษี และถ้าขุนนางทำผลงานได้ดีก็จะได้รับตำแหน่งขุนคลัง พร้อมกับได้รับพระราชทานเสลียงทอง กระโถนทอง และถ้วยทอง

นอกจากการเก็บภาษีแล้ว ในข้อความด้านที่ 1 ภาษาเขมรโบราณ บรรทัดที่ 7-8 ก็ได้บอก วิธีการเสียภาษี (thve rājakaryya) อีกด้วย ดังความว่า

mratañ khloñ śrī nṛpendropakalpa ta thve rājakaryya
drāvya man oy khāl prak praṃvyaḥ nān jyañ 2 dop yau 1
thnap yau 1 jña vyāy yau 4 vlah aṃval 10-7 pojā kryāv 2
rdeḥ jeñ 1 thpvac 2 vaudi 1 padigaḥ 1

มรตัญโขลญศรีนฤเปนโทรปกัลปะ เสี่ยภาซี เป็นทรัพย์ที่ให้
คือ ชั้นเงิน 7 ใบ หนัก 2 ชั่ง ผ้าโตบ 1 เยา ผ้าธนบ 1 เยา ผ้าชญววาย
4 เยา รวมทั้งหมด 17 โปจา วัควาย 2 ตัว เกวียน 1 2 ชั้น ถ้วย 1 ใบ
กระโถน 1 ใบ

(จารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 7-8)

จากข้อความข้างต้นเป็นที่น่าสังเกตว่าการเสี่ยภาซีมิใช่การจ่ายด้วยเงินหรือทอง หากแต่เป็น
สิ่งของ ได้แก่ ชั้นเงิน ผ้าโตบ ผ้าธนบ ผ้าชญววาย วัควาย เกวียน ถ้วย ไปจนถึงกระโถน เป็นไปได้ว่า
สิ่งของเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความค่าและแสดงให้เห็นถึงความมั่งคั่ง ร่ำรวยของคนในสมัยนั้น

4.2.2 การกู่หนี้ยีมลิน

จารึกโอเสม็ดได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการกู่หนี้ยีมลินในสมัยโบราณ ดังข้อความภาษาเขมร
โบราณ ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 27-28 ว่า

...934 śaka man vāp le daśagrāma dmuk vrah
vasana sruk trā(28)c pul mās ch-in liñ 2 ta vrah kamsteñ añ
śrī lakṣmipativarmma pi oy rājakāryya man guṇa mās liñ 4
pi ayat mās pi oy pi oy bhūmi āy trāc

มหาศักราช 934 เมื่อวาปเลทศครามเป็นคนคอยดูแลเครื่อง
ทรงหมู่บ้านตราจยิมทองสุก 2 ตำบล แก่พระกัมแสดงอัญศรีลักษมี
ปติวรมัน เพื่อให้เสี่ยภาซีคิดดอกเบี้ยเป็นทอง 4 ตำบล ไม่มีทองจะคืน
ให้ต้องให้ที่ดินที่ตราจแทน

(จารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 27-28)

ข้อความในจารึกดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงระเบียบของการกู่หนี้ยีมลินว่า เมื่อกู่ไป 2 ตำบล
จะต้องใช้คืน 4 ตำบล แต่ถ้าผู้ที่กู่ไปไม่มีทองมาคืนให้ จะต้องชดใช้ด้วยที่ดิน สำหรับประเด็นนี้
กังวล ศัชชิตมา (2557: 92) ระบุว่า จารึกหลักนี้เป็นจารึกหลักแรกที่พบว่ามีการให้กู่ทองเพื่อไปใช้จ่าย

4.2.3 การซื้อขายแลกเปลี่ยน

จารึกของอาณาจักรเขมรโบราณส่วนมากมักจะเกี่ยวข้องกับที่ดิน เพราะที่ดินเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างศาสนสถานอุทิศถวายแต่เทพเจ้าในศาสนาฮินดู หรือการปลูกสร้างบ้านเรือน จารึกโอเสม็ดนี้ก็เช่นเดียวกับจารึกหลักอื่น ๆ ของเขมรโบราณ กล่าวคือ ได้สะท้อนให้เห็นลักษณะเศรษฐกิจว่าด้วยการซื้อขายที่ดิน ดังตัวอย่างในด้านที่ 1 ภาษาเขมรโบราณ บรรทัดที่ 30-31 และบรรทัดที่ 11 ว่า

934 śaka nu vrah kamsteñ añ śrī lakṣmipativarmma
duñ bhūmi māt cañvā ta vāp jū parlay mṛtakadhana drāvya
nu duñ khāl prak 4 ñan jyañ 2 cancyān 4 ñan liñ 4 vaudi 1
padigaḥ 1 canlyāk 10

มหาศักราช 934 พระกัมเสตงอัญศรีลักษมีปติวรมันซื้อ
ที่ดินมัตจองวาจากวาปชูปราลัย ซึ่งเป็นทรัพย์มรดก ซื้อด้วยขันเงิน 4
ใบ หนัก 2 ชั่ง แหวน 4 วง หนัก 4 ตำลึง ถ้วย 1 ใบ กระโถน 1 เลื่อผ้า
10 ชุด

(จารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 30-31)

drāvya nu duñ khāl prak 4 ñan jyañ 1 liñ -- mās liñ
2 jña yau 4 amval 10

ทรัพย์ที่ใช้ซื้อคือ ขันเงิน 4 ใบ หนัก 1 ชั่ง ลิงค์-- ทอง 2 ตำลึง
ผ้าชญา 4 เย่า รวมทั้งหมด 10

(จารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 11)

ทั้งนี้ ในด้านที่ 2 ภาษาสันสกฤตก็มีระบุไว้เช่นเดียวกัน โดยเป็นการซื้อที่ดินด้วยทอง (hema) และเงิน (rūpya) เพื่อนำมาประดิษฐานรูปเคารพเทพเจ้า ดังความว่า

hemarūpyādibhir dravyaiḥ krītvā kṣmām kṣetrasamyutām |
dṛdhīkartuṃ sa rājānaṃ punas tāṃ samayācata

เขาซื้อที่ดิน พร้อมที่นา ด้วยทรัพย์มีทองและเงินเป็นต้น
เพื่อที่จะทำแผ่นดินนั้นให้มั่นคง จึงได้ขอ(พระราชทานแผ่นดิน)
จากพระราชอาอีก

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 29)

จากข้อความที่กล่าวถึงการซื้อขายแลกเปลี่ยนข้างต้น พบว่าสินค้าที่ใช้ซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ดินนั้นมีทั้งทองและเงิน ไปจนถึงสิ่งของมีค่าต่าง ๆ ได้แก่ ชันเงิน แหวน ถ้วย กระจอน ผ้า ฯลฯ ทำให้ทราบว่าในสมัยโบราณไม่จำเป็นต้องซื้อขายด้วยเงินและทองเสมอไป

ทั้งนี้ จากการระบุปริมาณของสินค้าที่ใช้ซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ดิน ทำให้ทราบว่าในสมัยนั้นมีการใช้มาตราชั่งตวงวัด ด้วยคำศัพท์ภาษาเขมรโบราณ เช่น ชั่ง (jyan) ตำลึง (lin) เยา (yau)

4.3 สารัตถะด้านศาสนาและพิธีกรรม

จารึกโอเสม็ดมีเนื้อความที่กล่าวถึงศาสนาและพิธีกรรมที่น่าสนใจ ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจึงจะศึกษาวิเคราะห์ศาสนาและพิธีกรรม ดังต่อไปนี้

4.3.1 ศาสนา

ชาวอินเดียเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขมร โดยได้นำเอาศาสนาฮินดูและพุทธเข้ามาเผยแพร่อาณาจักรเขมรโบราณจึงปรากฏหลักฐานทั้งสองศาสนาไม่ว่าจะหลักฐานทางจารึกหรือประติมากรรม

แต่เดิม ยอร์ช เซเดส์ เสนอว่า พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เป็นกษัตริย์ที่เสด็จมาจากนครศรีธรรมราช สืบเชื้อสายมาจากทางมาเลย์แล้วยกทัพเข้าช่วงชิงความเป็นใหญ่ในเมืองพระนคร แต่ภายหลัง เซเดส์ ได้หักล้างแนวคิดเก่าด้วยข้อสรุปใหม่ว่า แท้จริงแล้วพระองค์ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับมาเลย์ หากแต่เป็นสืบเชื้อสายมาจากฝ่ายสตรีในเขมรโบราณ นอกจากภูมิหลังเรื่องชาติกำเนิดแล้ว งานศึกษาที่ผ่านมากล่าวว่าพระองค์นับถือศาสนาพุทธ แต่ภายหลังแนวคิดนี้ก็ถูกหักล้างด้วยหลักฐานใหม่ ๆ ซึ่งสรุปได้ว่าพระองค์นับถือศาสนาฮินดูไศวนิกาย (กังวล คัชชีมา, 2557: 92; ทรงธรรม ปานสกุณ, 2548: 127-129; รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล, 2546: 10-21; Vickery, 1985: 226-244)

อย่างไรก็ตาม แม้พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 จะนับถือศาสนาฮินดูไศวนิกายเป็นหลัก แต่พระองค์ก็ไม่ได้ปฏิเสธศาสนาพุทธโดยสิ้นเชิง ในหัวข้อนี้จึงจะวิเคราะห์เกี่ยวกับศาสนาฮินดูและพุทธในจารึกโอเสม็ด ดังต่อไปนี้

1. ศาสนาฮินดู

ศาสนาฮินดูเป็นศาสนาที่มีการบูชาเทพเจ้าหลายองค์ ที่สำคัญที่สุดมี 3 องค์ ได้แก่ พระพรหม พระศิวะ และพระวิษณุ โดยแบ่งออกเป็น 2 นิกาย คือ ไศวนิกาย (บูชาพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด) และไวษณพนิกาย (บูชาพระวิษณุเป็นเทพสูงสุด)

ศาสนาฮินดูเป็นศาสนาหลักประจำรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 โดยในจารึกโอเสม็ดด้านที่ 1 ก็ได้กล่าวถึงการประดิษฐานศิวลึงค์ (สัญลักษณ์แทนพระศิวะ) ไว้หลายตอน ดังความว่า

...duk vraḥ kaṃmraten añ śivaliṅga ta gi vnam

ตั้งพระกัมแสดงอัญชิวลิ่งค์ที่บนภูเขา (จารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 13)

vraḥ pre vraḥ kaṃsten añ sthāpanā śivaliṅga vinta gi prāsāda noḥ nā tel vraḥ vuddha

พระองค์ใช้ให้พระกัมแสดงอัญไปตั้งชิวลิ่งค์นั้นแทนที่พระพุทธรูป (จารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 13)

ในส่วนภาษาสันสกฤต ด้านที่ 2 ที่เป็นบทประณามพจน์ก็กล่าวสรรเสริญพระศิวะ (śiva) ในบทที่ 1-4 และสรรเสริญพระอุมา (umā) (ชายาของพระศิวะ) ในบทที่ 5 ดังความว่า

ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระศิวะเจ้าพระองค์นั้นผู้ทรงผูกไว้ แล้วซึ่งร่างกายครึ่งหนึ่งที่มาารวมกันด้วยการกอดของพระนางอุมา ด้วย บ่วงคืองูที่ยาวและเป็นวง รวาก็ว่ากลัวจะแยกจากกัน

ขอนอบน้อมจงมีแด่พระศิวะเจ้า ผู้แทรกซึมอยู่ทุกหนทุกแห่ง เพื่อรักษาไว้ซึ่งแสงสว่างทั้งปวงผู้เป็นสิ่งที่จับต้องได้คือผลที่เกิดจาก เหตุ (การระยะ) ผู้ละเอียด (จับต้องไม่ได้) ผู้มีรูปหนึ่งเป็นอากาศ

รูปทั้งหลายของพระองค์ (พระศิวะ) มีดิน เป็นต้น ที่ทุกคน เห็นแล้ว แม้กระนั้นก็รู้ได้ยากยิ่ง ขอนอบน้อมแด่พระศิวะพระองค์นั้น ผู้เป็นศัตรูของกามเทพ

ข้าพเจ้าขอไหว้พระหระเป็นเจ้าพระองค์นั้น ผู้ซึ่งคงจะคิด อย่างนี้ว่า “ใจของมนุษย์ทั้งหลายบริสุทธิ์ได้ ก็เพราะมีเราสถิตอยู่ในใจ นั้น” จึงได้เฝ้ากามเทพ ผู้ทำจิตใจให้ลึกลับ

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระอุมาผู้มีเหงื่อไหลออกมาด้วยความสุขอันเกิดจากการกอดกับพระหระ(พระศิวะ) ผู้ร่ากับว่าโยนนาง คงคาที่แทรกอยู่ระหว่างร่างกายและเหงื่อทั้งไป

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 1-5)

การแสดงความนอบน้อมต่อพระศิวะในบทแรก ๆ ของฉันทภาษาสันสกฤตจึงอาจเป็น ข้อยืนยันได้ว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 นับถือไศวนิกายเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม สำหรับไวษณพนิกาย นั้นก็ได้ถูกละเลยจากการนับถือของเหล่าขุนนาง และพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เองก็ได้ทรง

ปฐีสถ วัชณพนิกายนี้จึงแทรกซึมอยู่กับศาสนาหลักอย่างแนบเนียนและมีผู้นับถืออยู่จำนวนมาก (อุไรศรี วรศะริน, 2545: 53)

ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าขุนนางผู้ที่มีบทบาทสำคัญในจารึกโอเสม็ดนี้ชื่อว่า “ลักษมีปติวรมัน” โดยคำว่า “ลักษมีปติ-” สามารถแยกคำศัพท์ได้ว่า “ลักษมี” (พระลักษมี) + “ปติ” (เจ้านาย, หัวหน้า, สวามี) แปลรวมความได้ว่า “พระสวามีของพระลักษมี” ซึ่งหมายถึง “พระวิษณุ” นั่นเอง ในแง่นี้ จึงเป็นไปได้ว่า ลักษมีปติวรมันเป็นผู้นับถือวัชณพนิกาย

ในจารึกโอเสม็ด ในส่วนภาษาสันสกฤต ด้านที่ 2 ก็มีบทแสดงความนอบน้อมต่อพระวิษณุ (viṣṇu, hari) และพระลักษมี (lakṣmī) (ชายาของพระวิษณุ) ในบทที่ 6-8 ดังความว่า

อันว่าผู้ใด ได้ทรงไว้แล้ว ซึ่งสิ่งที่เป็นลีลาวและสีแดงอ่อน
ทั้งสอง คือ คังข์และจักร เพื่อพราภเอาซึ่งปวง(ความมั่งคั่งน่าชื่นชม)
ทั้งสอง ของจันทรเทพและพระอรระกะ(สุรยเทพ)ไป ผิหนึ่งการเผา
ผลาญสวนนันทโนทยานะณะนั้น ข้าฯ ย่อมไหววันทาอยู่ ซึ่ง(ผู้นั้น) คือ
พระวิษณุเจ้า (แล)

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระหริ (พระวิษณุ) พระองค์นั้น
ผู้มีดอกบัวเกิดที่สะดือซึ่งก็คือเขาพระสุเมรุ อันเป็นที่อยู่แรกของเหล่า
เทพทั้งหลาย ผู้ซึ่งความยิ่งใหญ่ของพระองค์จะถูกกล่าวถึงอีกทำไม

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระลักษมี ผู้ซึ่งสถิตอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง
ด้วยรูปร่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ซึ่งได้สร้างความสุข ดุจดั่งทองที่ถูกหลอม
บริสุทธิ์แล้ว สร้างความสุขแก่คนทั้งหลายณะนั้น

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 6-8)

นอกจากนี้ยังพบว่านอกจากการประดิษฐานคิวลิ่งค์แล้ว ลักษมีปติวรมันยังได้ประดิษฐานรูป
เคารพพระศิวะ (śarvva) พระอุม่า (śarvvānī) พระวิษณุ (śārggapāṇi) และพระลักษมี (śrī) พร้อม
กัน ณ หมู่บ้านมัธยเทศอีกด้วย ดังความว่า

เขาได้สร้างหมู่บ้านชื่อว่า มัธยเทศ ด้วยความกล้าหาญ
มากมายของตน ซึ่งประกอบไปด้วยสระน้ำใหญ่ คู่น้ำ กำแพง และสวน
ได้ให้ประดิษฐาน คิวลิ่งค์ และรูปเคารพทั้งสองนี้ของพระศรวะ
(พระศิวะ) และพระศรวราณี (พระนางอุม่า) และรูปเคารพของ

พระศารังคปาลนิ (พระวิษณุ) พร้อมกับพระศรี (พระลักษมี)
อย่างถูกต้องตามพิธี

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 30-31)

ทั้งนี้ ลักษมีปติวรมันก็ได้ประดิษฐานรูปเคารพพระศิวะปางอุมามเหศวร (gauryyā gaurī-
śvarasyāpi govṛṣe vasator nimāḥ) และปางศิวนาฏราช (nṛtyataś) ดังความว่า

เขาได้สร้างรูปเคารพที่ทำด้วยทอง ของเทพสององค์ที่อยู่บน
วัว คือ พระนางเคารี และพระเคารีศวระ และของพระผู้มีมุนมวยผมที่
ยุ่งเหยิง ผู้กำลังเดินรำ

(จารึกโอเสม็ด บทที่ 32)

จากข้อความทั้งภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤตในจารึกโอเสม็ดนี้จะเห็นได้ว่าการ
ประดิษฐานศิวลึงค์และรูปเคารพไศวนิกายมากกว่าไวษณพนิกาย ทั้งบทประณามพจน์สรรเสริญเทพ
เจ้าก็มีบทสรรเสริญพระศิวะและพระอุมามากกว่าพระวิษณุและพระลักษมี จึงเป็นข้อยืนยันได้ว่า
พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 นับถือศาสนาฮินดูไศวนิกายเป็นหลัก แต่กระนั้น พระองค์ก็ได้ปฏิเสธ
ไวษณพนิกาย เพราะแม้แต่ขุนนางผู้ที่มีบทบาทสำคัญในจารึกหลักนี้คือ “ศรีลักษมีปติวรมัน” ก็นับถือ
ไวษณพนิกาย ดังนั้น ข้อความที่กล่าวมาจึงสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของการนับถือศาสนาใน
รัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1

2. ศาสนาพุทธ

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 นับถือศาสนาฮินดูไศวนิกาย
อย่างแน่นอน แต่กระนั้นเชื่อว่าพระองค์จะปฏิเสธการมีอยู่ของศาสนาอื่น หากแต่ได้เปิดโอกาสและ
พื้นที่ให้ศาสนาอื่นด้วย ซึ่งหนึ่งในนั้นคือศาสนาพุทธ ดังที่กษัตริย์เขมรโบราณในรัชสมัยก่อนหน้าพระ
เจ้าสุริยวรมันที่ 1 ก็ทรงปฏิบัติมาเช่นเดียวกัน เช่น ในรัชสมัยของพระเจ้ายโศวรมันที่ 1 (พ.ศ. 1432-
1443) มีจารึกปราสาทเทพพนม (K.290) ที่ได้กล่าวถึงการสร้างอาคารที่ชื่อว่า “เสาคตาศรม”
เพื่อเป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรม ศึกษาธรรมะ เล่าเรียนมนตร์สำหรับพระภิกษุ พร้อมทั้งให้การอุปถัมภ์

ต่าง ๆ (ทรงธรรม ปานสกฺณ, 2548: 82-84) ในรัชสมัยพระเจ้าราชนทรวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1487-1511) มีจารึกบัตชุม (K.266, K.267, K.268) ซึ่งสร้างโดยขุนนางชื่อกวินทวาริมณะ กล่าวสรรเสริญ พระพุทธเจ้า พระโลกेश্বর พระวัชรปาณี พระนางปรัชญาปารมิตา อันสะท้อนให้เห็นคติพุทธศาสนา แบบวัชรยาน (ทรงธรรม ปานสกฺณ, 2548: 96-102) หรือในจารึกแม่บุญตะวันออกก็ได้ระบุว่าพระเจ้า ราชนทรวรมันทรงศึกษาและเข้าใจในคำสอนของพุทธศาสนา แต่ก็ทรงมีพระราชศรัทธาหนักแน่นใน ศาสนาฮินดูไศวนิกาย (พระมหาปราโมทย์ แก้วนา, 2558: 198) เป็นต้น²⁰⁵

สำหรับจารึกโอเสม็ด แม้ในบรรทัดที่ 24 ของจารึกจะระบุว่าพระองค์รับสั่งให้ขุนนางไปตั้งศิว ลิงค์แทนพระพุทธรูป ดังความว่า “*พระองค์ใช้ให้พระกัมเสตงอัญไปตั้งศิวลิ่งคั้นั้นแทนที่ พระพุทธรูป*” (vrah pre vrah kamsten añ sthāpanā śivaliṅga vinta gi prāsāda noḥ nā tel vrah vuddha) แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพระองค์จะปฏิเสธศาสนาพุทธโดยสิ้นเชิง เพราะในรัชสมัย ขององค์ก็พบร่องรอยของศาสนาพุทธที่ปรากฏในจารึกหลายหลัก มีตัวอย่างจากจารึกบางหลัก ดังต่อไปนี้

- **จารึกศาลสูง (K.410)** เป็นจารึกพบที่โบราณสถานศาลสูง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ราวพุทธศักราช 2440-2450 ได้ระบุว่า ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 มีพระดำรัสรับสั่งให้ ดาบส (พราหมณ์) พระภิกษุทั้งมหายานและสถวีระ (เถรวาท) บำเพ็ญตบะเป็นพระราชกุศลถวาย แต่พระองค์ และตรัสห้ามอย่าให้มีคนหรือสัตว์ใด ๆ มารบกวนดาบสและพระภิกษุในอาวาส ดังความ ในบรรทัดที่ 5-16 ว่า

...nā sthāna tapasvi pho[6]ñ nu vrah pamnvas
bhikṣu mahāyana stha[7]vira ○ nau ru ta pvas vyat pi nu
thvāy tapaḥ ta [8] vrah pāda kamrateñ kamtvan 'añ
śrī[9]sūryavarmmadeva ○ nau ru 'anak ta cval sām [10] pi
tamaḥ tapovanāvāsa noḥ pi thve [11] kañval pi vvaṃ
'ampān pi tapasvi yogi [12] phoñ svat mantra pi nu thvāy
tapaḥ ta [13] vrah pāda kamrateñ kamtvan 'añ
śrīsū[14]ryavarmmadeva ti pre cāp pi nām cuñ ta [15]
sabhā stap vyavahāra nirṇaya toy [16] uttamāsāha ○

...ในสถานที่อยู่ของดาบสทั้งหลาย [6] หรือของผู้ที่บวชเป็น
พระภิกษุมหายานก็ดี สถวีระก็ดี [7] ให้ท่านทั้งหลายที่ได้บวชโดย
จริงจังถวาย “ตบะ” แก่ [8] พระบาทกัมรเตงกำตวนอัญศรี[9]สุริยวรม

²⁰⁵ ดูเพิ่มเติมใน ทรงธรรม ปานสกฺณ (2548: 61-144)

เทวะ ถ้าผู้ใดเข้ามาทำทวาร [10] ใน “ตโปวนาวาส” ต่าง ๆ และมา [11] รบกวन्दาศซึ่งถือโยคธรรม [12] ไม่ให้เขาสวตมนต์ถวายตบะ แต่ [13] พระบาทกัมรเตงกำตวนอัญศรีสุ [14] รยวรมเทวะ โปรดเกล้าฯ ให้จับผู้นั้นมานำขึ้น [15] ศาลสภา เพื่อจะได้ฟังคดีที่ควรจะถูกตัดสิน อย่างเคร่ง [16] ที่สุด...

(ปรับจากคำแปลของยอร์ช เซเดส์ (กรมศิลปากร, 2564: 247))

ร่องรอยพุทธศาสนาในจารึกศาลสูงข้างต้นคือคำว่า “*bhikṣu mahāyana stha[7]vira*” ที่แปลว่า “พระภิกษุมหายานและสถวีระ” คำว่า “มหายาน” หมายถึงนิกายหนึ่งของศาสนาพุทธ หรืออาจเรียกได้ว่า “อจาริยวาท” มีแนวคิดหลักคืออุดมการณ์พระโพธิสัตว์ในการบำเพ็ญบารมีเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ในโลกให้พ้นจากความทุกข์ ส่วน “สถวีระ” ก็คือ นิกาย “เถรวาท” ซึ่งเป็นนิกายที่ถือหลักคำสอนตามคติที่พระอรหันต์ได้ทำสังคายนาไว้ ไม่เปลี่ยนแปลง

- **จารึกปราสาทบึง (K.320)** เป็นจารึกที่อยู่ในศาสนสถานซึ่งชื่อว่าปราสาทบึงในจังหวัดศรีโสภณ ระบุปีมหาศักราช 948 (พ.ศ. 1569) ด้าน A ภาษาสันสกฤตกล่าวถึงการแสดงความนอบน้อมต่อนิรมานกาย พระวัชรปาณี และพระไตรโลกย..(ขำรุค)..ด้าน C ภาษาเขมรโบราณกล่าวถึงของบูชา แต่พระโลกศวรที่มีพระนามว่า กัมรเตง อัญ ศรีไตรโลกยนาถ (ทรงธรรม ปานสกฤษ, 2548: 132-133)

- **จารึกปราสาทเสนง (K.879)** เป็นจารึกพบที่ศาสนสถานซึ่งชื่อว่าปราสาทเสนง ซึ่งเป็นกลุ่มปราสาทอิฐสามหลังในจังหวัดพระตะบอง ระบุปีมหาศักราช 962 (พ.ศ. 1583) และ 963 (พ.ศ. 1584) ส่วนร่องรอยศาสนาพุทธในด้านภาษาสันสกฤตคือการกล่าวสรรเสริญอำมาตย์ที่ชื่อว่าคุณปติ-วรมันน์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของพระศรีমনะ (พระพุทธเจ้า) (ทรงธรรม ปานสกฤษ, 2548: 133-134; Majumdar, 1953: 244) สำหรับพระนามว่า “ศรีমনะ” นี้แปลว่า “ผู้ทรงรุ่งโรจน์เพราะประกอบด้วยสิริ” เป็นพระนามพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาไม่จำกัดว่านิกายใดนิกายหนึ่ง (Skilling, 2004)

- **จารึกพระขรรค์ (K.161)** เป็นจารึกที่กรอบประตูของศาสนสถานในจังหวัดกำแพงสวาย ระบุมหาศักราช 924 (พ.ศ. 1545) ในบทประณามพจน์โคลกที่ 1 สรรเสริญพระศิวะ แต่โคลกที่ 2 แสดงความนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า ดังความว่า “*namo buddhāya*” และจากนั้นสรรเสริญพระเจ้าสุรยวรมันที่ 1 (Majumdar, 1953: 359-360; Finot, 1904: 674-675) ดังนั้นจะเห็นว่าทั้งศาสนาฮินดูและพุทธก็อยู่ร่วมกันได้

- **จารึกตวลตาเพ็จ (K.834)** เป็นจารึกภาษาสันสกฤต พบที่กำแพงธม เริ่มต้นด้วยการกล่าวสรรเสริญพระศิวะ แต่ก็มีโคลกที่ 25 ซึ่งกวีได้เปรียบพระเจ้าสุรยวรมันที่ 1 เป็นดุจพระศรีমনะ

(พระพุทธเจ้า) เพราะทรงเป็นผู้เลิศไปด้วยแสงอาทิตย์อันล้ำค่า ดังความว่า “พระองค์ทรงเป็นดุจพระศรีษณะเพราะความเป็นเลิศของแสงอาทิตย์อันล้ำค่า” (anarghyagrnodghās śrīghanotiyah) (Cœdès, 1953: 252) จะเห็นว่าแม้กวีจะเริ่มต้นจารึกด้วยการสรรเสริญพระศิวะและยอพระเกียรติพระองค์ด้วยความเปรียบกับเทพในศาสนาฮินดู แต่ก็มีเปรียบกับพระศรีษณะ (พระพุทธเจ้า) ด้วยเช่นกัน (Jacques, 2006: 72 อ้างถึงใน พิชญ่า สุ่มจินดา, 2557: 190)

จากหลักฐานข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้บรรทัดที่ 24 ของจารึกโอเสม็ดจะระบุว่ “พระองค์ใช้ให้พระกัมแสดงอัญไต้ตั้งคิวงคิ่งคั้นั้นแทนที่พระพุทธรูป” (vrah pre vrah kamsteñ añ sthāpanā śivaliṅga viṅta gi prāsāda noḥ nā tel vrah vuddha) แต่ไม่ได้หมายความว่า พระองค์จะรังเกียจเดียดฉันทศาสนาพุทธ ในกรณีนี้้อาจมีสาเหตุจากความขัดแย้งกับตระกูลโวมากกว่า ทั้งนี้ข้อความภาษาสันสกฤต บทที่ 39 ของจารึกโอเสม็ดเองก็ยังระบุอยู่ว่าพระองค์รับสั่งให้เหล่าขุนนางทำพิธีสาบานตนว่าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ต่อหน้าพราหมณ์ ผู้รู้ และไฟ ซึ่งคำว่า “ผู้รู้” (vudha) ในที่นี้ หมายถึง “พระพุทธรูป” และจากตัวอย่างข้อมูลจารึกที่ยกมาจะเห็นได้ว่าจารึกบางหลักก็สรรเสริญทั้งพระศิวะและพระพุทธเจ้า บางหลักก็กล่าวถึงการให้ความอุปถัมภ์เหล่านักบวชในศาสนาพุทธ ดังนั้น อาจพอสรุปได้ว่าร่องรอยศาสนาพุทธในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 นี้ พบทั้งนิกายมหายาน เถรวาท (สถวีระ) วัชรยาน เป็นที่ชัดเจนว่าแม้พระองค์จะนับถือศาสนาฮินดู ไศวนิกายเป็นหลัก แต่ก็ไม่ได้ปิดกั้นการนับถือศาสนาพุทธแต่ประการใด เช่นเดียวกับกษัตริย์เขมรโบราณองค์ก่อน ๆ ที่ได้เคยประพุดิปฏิบัติมา

4.3.2 พิธีกรรม

จากการศึกษาข้อความทั้งด้านที่เป็นภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤต พบพิธีกรรม 5 พิธี กล่าวคือ ในด้านภาษาเขมรโบราณกล่าวว่า ในช่วงเวลาปักศิลาจารึกมีการทำพิธีกรรม 3 พิธี คือ (1) พรหมยัชชณะ (2) มาตถยัชชณะ และ (3) ปัลยาสสุวรรณลึงค์ ส่วนด้านที่เป็นภาษาสันสกฤตกล่าวถึง (4) พิธีพัทธประดิษฐานหรือการสาบานตนเพื่อแสดงความจงรักดี นอกจากนั้นในข้อความด้านภาษาเขมรยังกล่าวถึงสถานที่ที่ใส่เผาข้าว (tut sru) ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง (5) พิธีเผาข้าวหรือพิธีธานยเทาะห้ในสมัยต่อมา

ในจารึกโอเสม็ดกล่าวถึง “การปักศิลาจารึก” โดยใช้คำว่า “สถาปนา ปรัศสตุ” (sthāpaṇā praśasta) คำว่า “สถาปนา” หมายถึง “แต่งตั้ง, ปลุกสร้าง, จัดทำ” ส่วนคำว่า “ปรัศสตุ” หมายถึง “คำประกาศ หรือศิลาจารึก” เมื่อรวมกันแล้วจึงหมายถึง การปักคำประกาศ หรือการปักศิลาจารึก

ในจารึกโอเสม็ดกล่าวว่า ในปีมหาศักราช 936 (1557) พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้มีรับสั่งให้ไปปักศิลาจารึกที่มณฑล และจะต้องมีการทำพิธีพรหมยัชญะ มาตถยัชญะ และปัลลยางสุวรรณลึงค์ เมื่อลองสืบค้นพบว่าในอินเดียไม่มีการกล่าวถึงพิธีการปักศิลาจารึก ในกัมพูชาเองก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงพิธีการปักศิลาจารึก

พิธีปักศิลาจารึกนั้นเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะต้องมีการทำพิธีใหญ่ถึง 3 พิธีก่อนจะปักจารึก คือพิธีพรหมยัชญะ พิธีมาตถยัชญะ และพิธีปัลลยางสุวรรณลึงค์ ดังรายละเอียดที่จะวิเคราะห์แต่ละพิธีต่อไปนี้

1. พรหมยัชญะ (vrahmayajña)

ในจารึกโอเสม็ดกล่าวถึงพิธีกรรมนี้ว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 มีรับสั่งให้ไปปักศิลาจารึก และทำพิธีพรหมยัชญะ พรหมยัชญะที่กระทำพิธีนี้คือ พระกัมเสตงอัญศรีวิทยาทิบัตติต ในจารึกกล่าวไว้เพียงเท่านี้ไม่พบรายละเอียดการทำพิธี และในจารึกหลักอื่นก็ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของการทำพิธี

คำว่า “พรหมยัชญะ” ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ให้ความหมายว่า “การสอนและการศึกษาคัมภีร์พระเวท” ในคิวกปุราณะ 1.14 หมายถึง “การศึกษาพระเวทเป็นประจำ” พรหมยัชญะเป็น 1 ใน 5 ของปัญจมหายัชญะ (พิธีบูชาใหญ่ทั้ง 5) ได้รับการกล่าวถึงในวรรณคดีสันสกฤตหลายเรื่อง ทั้งประเภทธรรมศาสตร์ เช่น มนุสมฤติ 3.70 หรือปุราณะ เช่น กุรมปุราณะ 2.18.101-102 ปราภฏเก่าที่สุดในศตปถพรหมณะ 11.5.6.[1-3] ในจารึกสตกก็อภิม ตำน D บรรทัดที่ 66 มีการกล่าวถึงพิธีพรหมยัชญะแต่ไม่ได้บอกถึงรายละเอียดในการทำพิธี

เมื่อค้นหารายละเอียดของการทำพิธีจากหลักฐานพบว่า ในปุราณะกล่าวถึงแบบแผนของการทำพิธีพรหมยัชญะว่า แม้ว่าจะชื่อว่า “ยัชญ” แต่ก็ไม่ใช่การสังเวชบูชา ยัชญ หากแต่เป็นการบูชาพรหมณ์ เข้ามานเพื่อพิจารณาปรมาตมัน โดยศึกษาหรือท่องสวดคัมภีร์พระเวท (เอ. แอล. แบซม, 2559: 274; Bodewitz, 2019: 130) ถ้าจะให้ดี ควรกระทำวันละ 3 ครั้ง ในช่วงสนธยา หรือบูชาช่วงเช้า กลางวัน และเย็น (เอ. แอล. แบซม, 2559: 274) การทำพิธีนั้นผู้กระทำพิธีจะต้องเป็นพรหมณ์เท่านั้น พรหมณ์จะต้องบ้วนปากสามครั้ง จากนั้นจะเช็ดปากตนเองสองครั้งและใบหน้าหนึ่งครั้ง จากนั้นให้อาบน้ำมาพรหมที่มีมือและขาแล้วพรหมที่ศีรษะ ตา จมูก หู และหน้าผาก หลังจากนั้นก็เอ่ยชื่อสถานที่ วันที่ เวลา ดาว ฯลฯ ให้บอกตัวเองว่า “ข้าพเจ้ากำลังจะเริ่มทำพิธีพรหมยัชญะ” จากนั้น ควรวางหญ้ากุสะ (หญ้าคา) สองต้นไว้ในมือขวา สามต้นในมือซ้าย หนึ่งอันบนที่นั่ง อย่างละอันบนสายยัชญูปวีต ผมและขา แล้วนึกถึงเวลา สถานที่ ฯลฯ และพูดกับตัวเองว่า “ข้าพเจ้าจะบำเพ็ญพรหมยัชญะเพื่อเอาใจพระเจ้าที่รู้จักในสุกตะ (บทสวดในคัมภีร์พระเวท) เพื่อลบล้างบาป

ทั้งหมดของฉัน” แล้วท่องมนต์สามครั้ง จากนั้นท่องสวดมนต์หรือคาถาต่อไปนี้ตามลำดับที่กำหนด (Mani, 1975: 160)

จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าการทำพิธีพรหมยัชฌะเป็นการสวดบูชาทำขึ้นเพื่อบูชาเทพเจ้าและสวดเพื่อความเป็นสิริมงคล จึงเป็นไปได้ว่าแม้ในจารึกโอเสม็ดจะไม่ได้บอกรายละเอียดการทำพิธี แต่ก็อาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นไปแบบแผนดังกล่าวข้างต้น

2. มาตถยัชฌะ (māṭṛyajña)

ในจารึกโอเสม็ดกล่าวว่าถึงพิธีกรรมนี้ในบรรทัดที่ 3 พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 รับสั่งให้ไปปักศิลาจารึกและทำพิธีมาตถยัชฌะ บรรทัดที่ 18 กล่าวว่า พระกัมเสตงอัญศรีลักษณ์มีปิตุวรมันทำพรหมยัชฌะมาตถยัชฌะ ณ ที่ดินนั้น บรรทัดที่ 20 กล่าวว่า พระกัมเสตงอัญภิมปุระ ผู้ทำมาตถยัชฌะ ในจารึกไม่ปรากฏขั้นตอนพิธีกรรม และในจารึกหลักอื่นก็ไม่พบรายละเอียดขั้นตอนของพิธีนี้

คำว่า “มาตถยัชฌะ” เป็นภาษาสันสกฤตว่า “มาตถยัชฌ” (māṭṛyajña) แยกศัพท์ได้ว่า “มาตถ” แปลว่า “มารดา” และ “ยัชฌ” แปลว่า “การบูชา” รวมกันแปลว่า “การบูชาอุทิศมารดา”

ในอินเดียไม่ค่อยพบพิธีมาตถยัชฌะ แต่พบพิธีปิตถยัชฌะซึ่งเป็นหนึ่งในปัญจมหายัชฌะ (พิธีสวดมนต์ภาวนาบูชาเทวดาทั้ง 5) โดยปิตถยัชฌะนี้แปลได้ว่า “การบูชาบรรพบุรุษโดยทำพิธีกรวดน้ำและทำพิธีสราทเป็นระยะ” (เอ. แอล. แบซัน, 2559: 274) ในแง่นี้จึงดูเหมือนว่าพิธีปิตถยัชฌะนั้นก็คือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ

ในสังคมอินเดียนับถือระบบพ่อเป็นใหญ่ ถือสายบิดา พ่อเป็นหัวหน้าครอบครัว (เอ. แอล. แบซัน, 2559: 255) จึงพบพิธีที่มีชื่อว่า “ปิตถยัชฌะ” โดยคำว่า “ปิตถ” หมายถึง “พ่อ” แต่ทว่าเมื่อแนวคิดจากอินเดียเผยแพร่เข้ามายังเขมรโบราณซึ่งเป็นดินแดนที่นับถือสายมารดาเป็นสำคัญ จึงเป็นไปได้ว่า พิธีมาตถยัชฌะอาจแปลงมาจากปิตถยัชฌะ

ทั้งนี้ จากการสืบค้นพบว่ามีปรากฏในคัมภีร์ภิกษุยุปฺราณะ บรรพที่ 1 พรหมบรรพ, อธิบายที่ 185 ว่าด้วย “มาตถศราทวิธวิธมนม” ว่า

จะกระทำพิธีในตอนเช้า พรหมณ์ทั้ง 9 จะนั่งเวียนขวา หลีก
จากนั้นจะให้พรหมณ์กินนมเปรี้ยว ข้าวยวะ และงา จากนั้นควรทำ
ประทักษิณแก่พรหมณ์ด้วยของหอมทั้งหลาย จากนั้นจึงถวายอาหาร
ข้าวผสมน้ำตาล ผัว ขนมแก่พรหมณ์ หลังจากที่พรหมณ์กินเสร็จ
ควรถวายก้อนข้าวที่มีเมล็ดไม้หัก พร้อมกับนมส้ม และพุทราทั้งหลาย

เมื่อนำข้อมูลพิธีมาตฤยซ์ชฎะกับปิตฤยซ์ชฎะมาเปรียบเทียบกันพบว่า ขั้นตอนการทำพิธีนั้นไม่ต่างกัน ต่างกันเพียงชื่อพิธี ผู้ทำพิธีคือพราหมณ์ พิธีนี้ทำเพื่อเป็นการบูชาบรรพบุรุษ โดยที่เขมรโบราณอาจนับถือสายมารดาเป็นสำคัญ

3. พิธีปลียางสุวรรณลึงคะ (pan-lyañ suvarṇṇaliṅga)

ในจารึกโอเสม็ดกล่าวว่าถึงพิธีกรรมนี้ว่า บรรทัดที่ 3 ทำพรหมยซ์ชฎะ มาตฤยซ์ชฎะ ทำพิธีปลียางสุวรรณลึงคะ บรรทัดที่ 4 กล่าวว่า พระกัมรเตงอัญว โลก มาทำพิธีปลียางสุวรรณลึงคะ บรรทัดที่ 19 กล่าวว่า พระกัมรเตงอัญวศรีลักษมีปติวรมัน มาทำพิธีปลียางสุวรรณลึงคะ บรรทัดที่ 20 กล่าวว่า พระกัมรเตงอัญวโลกทำพิธีปลียางสุวรรณลึงคะ จะเห็นได้ว่าในจารึกกล่าวเพียงชื่อพิธี แต่ไม่ได้ให้รายละเอียด และไม่พบในจารึกหลักอื่น

คำว่า “ปลียางสุวรรณลึงคะ” (pan-lyañ suvarṇṇaliṅga) นี้มาจากสองคำ คือ “ปลียาง” หมายถึง “การบูชา” และ “สุวรรณลึงคะ” แปลว่า “ศิวลึงค์ทอง”

จากการศึกษาพบว่า ในคัมภีร์คิเวปุราณะกล่าวว่า ขั้นตอนการบูชาศิวลึงค์ 16 อย่าง มีกล่าวไว้ในคิเวปุราณะว่า (1) กล่าวอัญเชิญ (2) ถวายที่นั่ง (3) น้ำ (4) นวดพระบาท (5) ถวายน้ำชำระโอษฐ์ (ถวายเป็นพิธี, เสกมนต์ด้วย) (6) ถวายน้ำมัน (เครื่องนวด) (7) ถวายผ้า (ถวายของหอม (น้ำหอม) (9) ถวายดอกไม้ (10) ถวายรูป (11) ถวายโคมไฟ (ได้ไฟ, ที่จุดไฟ, เปรียง) (12) ถวายอาหาร (13) ถวายแสงสว่าง (14) ถวายใบพลู (15) กล่าวนมัสการ (16) สวดส่ง, อัญเชิญกลับ (Shastri, 2010: 68-70)

การประดิษฐานศิวลึงค์ในจารึกของเขมรโบราณจะมีการกล่าวถึงศิวลึงค์ที่ทำจากวัสดุหลายชนิด เช่น ศิวลึงค์ทอง (สุวรรณลึงคะ หรือ สุวรรณลึงคะ) ศิวลึงค์อัญมณี (รัตนลึงคะ หรือ มณีลึงคะ) ศิวลึงค์แก้ว (สผฏิก) (กมลเศวร ภัฏฐาจารย์, 2547: 36) ศิวลึงค์นั้นเป็นรูปเคารพที่ใช้แทนการบูชาพระคิเวสำหรับผู้ที่ยังถือศิวนิยามแล้ว การบูชาศิวลึงค์จึงเปรียบเสมือนการบูชาเทพเจ้า เพื่อความอุดมสมบูรณ์

ในจารึกโอเสม็ดกล่าวถึงการประดิษฐานศิวลึงค์ทั้งในด้านที่ 1 และ 2 ดังตัวอย่างในด้านที่ 1 บรรทัดที่ 13 ว่า “...แล้วตั้งพระกัมรเตงอัญวศิวลึงค์ที่บนภูเขา” (...pi duk vraḥ kammrateñ añ śivaliṅga ta gi vnam) ทั้งมีการระบุด้วยว่า ศิวลึงค์ที่มีชฎะสูง 2 ศอก ดังข้อความในด้านที่ 1 บรรทัดที่ 37 ว่า “พระองค์พระราชทานที่ดินนั้นแก่พระกัมรเตงอัญวศิวลึงค์ทวิหสต์ (2 ศอก) ที่มีชฎะสูง” (oy vraḥ karunā prasāda bhūmi noḥ ta vraḥ kammrateñ añ śivaliṅga dvihasta āy māddhyadeśa)

สำหรับ “คิวงสิงค์ทอง” อันเป็นที่มาของชื่อพิธีปลงอย่างสุวรรณสิงคะนั้นปรากฏในข้อความภาษาสันสกฤตในด้านที่ 2 ซึ่งกล่าวถึงขุนนางศรีลักษมีปติวรมันได้สถาปนาไว้บนภูเขาของพระศิวะเพื่อปรารณาความบริสุทธิ์ในชาติหน้า ดังความว่า

“เขาผู้มีศรีชื่อว่าลักษมีปติวรมัน ผู้บริสุทธิ์ด้วยมนตร์พระศิวะ (dhūrjati) ได้สถาปนาคิวงสิงค์ทองเพื่อความบริสุทธิ์ในชาติหน้า บนภูเขาของพระศิวะ ในฤกษ์ ธนู (5) – ข้าศึก (6) – มหาสมุทร-(4)”
(จารึกโอเสม็ด บทที่ 40)

4. พิธีพัทธประดิษฐาน (baddhapratijñā)

ในจารึกโอเสม็ด ด้านที่ 2 ภาษาสันสกฤต บทที่ 39 กล่าวถึงพิธีกรรมหนึ่งที่ขุนนางจะต้องทำต่อหน้าพราหมณ์ (dvija) ผู้รู้ (vudha) และไฟ (huta) เพื่อแสดงความภักดีซื่อสัตย์ต่อเจ้านาย ดังความว่า

“หลังจากทำหน้าที่เหล่านี้ เขา ผู้มีใจยินดียิ่ง ได้ให้ผลของการกระทำเหล่านั้นแก่นาย ต่อหน้าพราหมณ์ ผู้รู้และไฟ ด้วยความภักดีที่บริสุทธิ์ เป็นผู้ให้อย่างเดียว แต่หวังผลที่ดีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ที่เกิดจากความภักดีต่อบุคคลที่บริสุทธิ์ เพื่อตนเอง แต่จะไม่หวังที่จะมีชีวิตอยู่โดยไม่มียายแม้เพียงชั่วขณะ”
(จารึกโอเสม็ด บทที่ 39)

ในข้อความดังกล่าวข้างต้นมิได้เอ่ยถึงชื่อของพิธีกรรมนี้ หากแต่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็น “พิธีสาบานตน” หรือที่เรียกว่า “พัทธประดิษฐาน” แยกศัพท์ได้ว่า “พัทธ” แปลว่า “ผูกมัด, ผูกพัน” และ “ประดิษฐาน” แปลว่า “คำสาบาน” รวมกันแปลว่า “คำสาบานผูกมัด”

“คำสาบานผูกมัด” นี้พบในจารึกในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 อยู่หลายแห่ง เขียนด้วยภาษาเขมรโบราณ เช่น จารึกที่ประตูพระราชวังหลวง (K.292) ได้กล่าวว่า

“ศักราช 933 ขึ้น 9 ค่ำเดือนภัทรบท วันอาทิตย์ นี้คือ คำปฏิญาณผูกพัน ข้าพเจ้าทั้งหลายเหล่านี้ ผู้อยู่ในตำแหน่งตำรวจ ขึ้นเอก ซึ่งเวลากล่าวคำสาบาน (ว่าจะ) ตัดมือถวายอายุ (ยอมตายถวาย

ชีวิต) และมีความกตัญญูภักดีอันบริสุทธิ์ต่อธูลีพระบาทกัมรเตง
 กำตวนอัญศรีสุรยวรมัน ผู้ครองแผ่นดินทั้งหมดโดยธรรมเมื่อศักราช
 924 (พ.ศ.1545) ต่อหน้าพระเพลิง พระรัตน และ พราหมณาจารย์
 พวกเราจะไม่บังคมมอบน้อมต่อพระเจ้าแผ่นดินองค์อื่นเลย ทั้งไม่เป็น
 ศัตรู ไม่เข้าร่วมกับศัตรู ไม่คิดคดโดยประการทั้งปวง²⁰⁶

ในจารึกโอเสม็ดนั้นกล่าวว่า การสาบานตนจะกระทำได้อต้องมีสามสิ่ง คือ พราหมณ์ ผู้รู้ และ
 ไฟ ตรงกับในจารึกประตูประราชวังหลวงว่า ในการสาบานตนต้องมีสามสิ่ง คือ ไฟ พราหมณ์ และ
 รัตนะ เมื่อเปรียบเทียบจารึกทั้งสองหลักแล้วจะพบว่ามีการใช้คำต่างกันแค่เพียงคำว่า “รัตนะ” และ
 “ผู้รู้” เท่านั้น ซึ่งทั้งสองนี้หมายถึงสิ่งเดียวกันนั่นก็คือ “พระพุทธรูป” ส่วน “ไฟ” ก็คือ “พระเพลิง”
 ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์และเทพเจ้า (Basham, 2004: 398)

การที่เหล่าขุนนางของพระเจ้าสุรยวรมันที่ 1 จะต้องทำพิธีดังกล่าว อาจมีสาเหตุดังนี้คือ
 เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 5 ใน พ.ศ. 1544 แล้วไม่มีรัชทายาทสืบต่อ รัชสมบัติจึงตกแก่
 พระญาติ คือ พระเจ้าอุทยาทิตยวรมันที่ 1 ผู้เป็นพระนัดดาของพระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าชัยว
 รมันที่ 5 แต่พระเจ้าอุทยาทิตยวรมันก็ทรงครองราชย์ได้เพียง 1 ปีเท่านั้น (พ.ศ. 1544-1545) จากนั้น
 จึงน่าจะมีความขัดแย้งเกิดเหตุการณ์แย่งชิงราชบัลลังก์ (มาดแลน จีโต, 2543: 43; โคลด ซาค, 2531:
 118-119) และได้มีเจ้าชาย 2 พระองค์ทำชิงตำแหน่งกษัตริย์ขึ้นพร้อมกันคือ พระเจ้าชัยวรมันและ
 พระเจ้าสุรยวรมันที่ 1 ซึ่งทั้งคู่ต่างก็อ้างสิทธิความชอบธรรมระบุปีขึ้นครองราชย์ตรงกันคือ
 มหาศักราช 924 ตรงกับพุทธศักราช 1545 และทำสงครามติดพันเป็นเวลา 9 ปี ดังที่ระบุในจารึก
 ตวลตาเพ็จ (K.834) แต่ในที่สุดแล้วพระเจ้าสุรยวรมันก็เอาชนะได้อย่างเด็ดขาดและสถาปนาตนเองขึ้น
 เป็นกษัตริย์ ทางราชสำนักจึงมีการทำพิธีสาบานตน การทำพิธีสาบานตนนั้นก็เพื่อให้ข้าราชการ
 ขุนนางมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ หากผู้ใดจงรักภักดีก็จะได้รับพระราชทาน
 ยศ ทรัพย์สินสมบัติ หากใครคิดร้ายกับกษัตริย์ก็จะถูกลงโทษหรือสาปแช่ง

พิธีสาบานตนนี้ได้มีการทำสืบทอดกันมาและได้ส่งอิทธิพลมายังประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย
 เห็นได้จากหลักฐานในจารึกเจดีย์น้อย (สท.14) ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 2-6 ดังความว่า

“.....กระทำสรรพโทษานตรา ย อันหมายในพระสัตย์
 ประดิษญา มหาบุญ.....ดังกล่าวมานี้ เราก้ให้แด่น้ำพระยาต่อ
 หน้าพระศรีรัตนตรัยบพิตรเป็นเจ้ามหาสวามีศรีสังฆราชมหาเถร

²⁰⁶ เอื้อเพื่อคำแปลโดย ผศ.ดร.กั้วล คัชชิตมา

ธรรมเนียมที่สืบทอดกันมาอีกชมนมสงฆ์คามวาสีอรัญวาสี ทิพยพิชญานแล ○
ที่แท้ที่เราบ่งใจชื่อเอาสัตย์ประดิษฐานในมหาสุพรรณบัฏนี้แต่เรา”

(กรมศิลปากร, 2548: 442)

หลังจากช่วงสมัยสุโขทัยพิธีนี้ก็ยังคงต่อมาในช่วงอยุธยา มีปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา คือ ใองการแข่งน้ำพิพาทสัตยา แสดงให้เห็นถึงการทำพิธีถือน้ำสาบาน (ดูเพิ่มเติมใน จิตร ภูมิศักดิ์, 2547: 3-29) และพิธีนี้ก็ยังมีการทำต่อมาในช่วงรัตนโกสินทร์อีกด้วย

5. พิธีเผาข้าว พิธีธานยเทาะห์ (tut sru)

ในจารึกโอเสม็ดกล่าวถึงชื่อสถานที่ที่ใช้เผาข้าว ในบรรทัดที่ 5 และ บรรทัดที่ 10 กล่าวว่โดยทิศตะวันออกจนถึงถนนหอมดีติดกับห้องเผาข้าว ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะสื่อถึงพิธีเผาข้าว ไม่พบรายละเอียดขั้นตอนการทำพิธี

พิธีเผาข้าวในจารึกโอเสม็ดใช้คำว่า ตุดฺ สรุ (tut sru) เป็นภาษาเขมรโบราณ “ตุด” (tut) แปลว่า เผา + “สรุ” (sru) แปลว่า “ข้าวเปลือก” รวมกันจึงแปลว่า “พิธีเผาข้าว” เมื่อเทียบกับชื่อพิธีที่ปรากฏในพระราชพิธี 12 เดือน จะตรงกับคำว่า “ธานยเทาะห์” ซึ่งมีที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ธานย” แปลว่า “ข้าว” และ “เทาะห์” (เป็นรูปแปรของ ทห) แปลว่า “เผา, ไหม้” แปลรวมความแล้ว “ธานยเทาะห์” จึงหมายถึง “เผาข้าว”

จากการศึกษาพบว่าพิธีธานยเทาะห์ ไม่พบพิธีในอินเดีย ในกัมพูชาการทำพิธีเผาข้าวเป็นการบูชาพระแม่โพสพ สันนิษฐานว่าชาวเขมรอาจจะรับมาแล้วนำมาปรับใช้กับเมืองของตนเอง กล่าวคือ พิธีนี้เป็นพิธีของราชสำนักจะมีกษัตริย์หรือชนชั้นสูงมาเป็นประธานในพิธี พิธีเผาข้าวในเอกสารกัมพูชาพบเพียงชื่อพิธี มีปรากฏในจารึกหลายหลัก เช่น จารึกพนมสันต์ (K.194) จารึกเขาพระวิหาร (K.383) เนื้อความหลักเหมือนกันคือปรากฏเพียงชื่อแต่ไม่ได้ให้รายละเอียดของการกระทำพิธี บันทึกของโจวตาควนกล่าวว่า พิธีเผาข้าวจัดขึ้นในเดือน 7 จะมีการนำเอาข้าวออกไปนอกประตูทางทิศใต้แล้วเผาเพื่อเป็นพุทธบูชา มีสตรีนั่งเกวียนและช่างพากันไปดูพิธีนี้ แต่ว่าพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน ในพระราชพิธีสิบสองเดือนกัมพูชากล่าวถึงพราหมณ์ผู้ทำพิธีว่ามี 8 คน และมีพราหมณ์ที่เป็นพนักงานนอกเรียกว่า บารคู เขิงพนมสรู มีหน้าที่เป็นผู้ทำพิธีชดพนมสรู พราหมณ์ที่เป็นผู้ใหญ่ในการทำพิธีเรียกว่า “เสด็จมาฆะ” (ออกญาเทพพิฑู, 2550: 174) นอกจากนี้พบการกล่าวถึงการทำพิธีอย่างละเอียดในเอกสารไทย ได้แก่ ตำรับทำวศรจุฬาลักษณ์ ก็ยังพบชื่อพิธีนี้ในโคลงทวาทศมาส คำให้การชาวกรุงเก่า กฎมณเฑียรบาล ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน

ในปัจจุบันพิธีนี้ไม่ได้เป็นพิธีทางราชสำนัก พิธีเผาข้าวนี้ไม่มีการทำสืบทอดมาในสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ไปปรากฏในพิธีกรรมของชาวบ้านในภาคอีสานคือ การทำ บุญข้าวจี๋ ในเดือน 3 ชาวนาเริ่มเก็บเกี่ยวข้าวและนำขึ้นยุ้งฉาง หมดภาระงานในท้องนา จึงมีพิธีทำบุญข้าวใหม่ เพื่อนำข้าวใหม่ ๆ อ่อน ๆ มาทำบุญแก่พระสงฆ์

จากการศึกษาเรื่องพิธีกรรมโอเสม็ดพบว่า มีพิธีกรรมทั้งหมด 5 พิธี คือ (1) พรหมยัชฌะ (2) มาตถยัชฌะ (3) ปัลลยางคสุวรรณลึงคะ (4) พิธีพัทธประดิษฐา และ (5) ธานยเทาะห์

ในจารึกโอเสม็ด ด้านที่ 1 ภาษาเขมรโบราณ กล่าวว่า การที่จะปักศิลาจารึกจะต้องมีการทำพิธีใหญ่ 3 พิธี คือ (1) พรหมยัชฌะ เพื่อสวดบูชา (2) มาตถยัชฌะ เพื่อบูชาบรรพบุรุษ และ (3) ปัลลยางคสุวรรณลึงคะ เพื่อบูชาพระศิวะ ในด้านที่ 2 ภาษาสันสกฤต มีการกล่าวถึงพิธีพัทธประดิษฐาหรือพิธีสาบานตน กระทำเพื่อให้ข้าราชการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ อาจสันนิษฐานว่าพิธีสาบานตนนั้นเกิดในช่วงของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงพิธีธานยเทาะห์หรือพิธีเผาข้าวอันเป็นพิธีที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมเกษตรกรรม

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า พิธีพรหมยัชฌะ ปัลลยางสุวรรณลึงคะ มีลักษณะคล้ายอินเดีย ส่วนพิธีที่เหลือพบว่าเป็นพิธีที่ถือปฏิบัติในท้องถิ่น พิธีที่รับมาจากอินเดียจะรับมาพร้อมกับศาสนาฮินดู ซึ่งปัจจุบันไม่ได้นับถือแล้วจึงทำให้พิธีนี้หายไป ส่วนพิธีที่ถือปฏิบัติในท้องถิ่น เช่น พิธีพัทธประดิษฐา พิธีธานยเทาะห์ ยังคงมีการทำสืบทอดมามีร่องรอยที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษารื่องพิธีกรรมทำให้ได้ทราบและเข้าใจถึงขนบธรรมเนียมประเพณีในช่วงสมัยโบราณมากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จารึกโอเสม็ดเป็นจารึกที่ถูกค้นพบเมื่อ พ.ศ. 2537 บริเวณด้านโอเสม็ด จังหวัดอุดรธานีของประเทศไทย ตรงข้ามกับด่านช่องจอม อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ของประเทศไทย จารึกหลักนี้ตั้งชื่อตามสถานที่พบว่าเป็น “จารึกโอเสม็ด” ได้รับเลขทะเบียนจารึกที่ K.1198 หรือ Ka.18

จารึกหลักนี้เป็นจารึกขนาดใหญ่ มีลักษณะวัตถุเป็นหินทรายสีเขียว รูปทรงคล้ายใบเสมา สูง 151 ซม. กว้าง 85 ซม. หยา 13 ซม. มีข้อความ 2 ด้าน กล่าวคือ ด้านที่ 1 มี 57 บรรทัด ด้านที่ 2 มี 59 บรรทัด มี 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤต ปรากฏมหาศักราช 936 ตรงกับพุทธศักราช 1557 ปัจจุบันจัดเก็บที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพนมเปญ ราชอาณาจักรกัมพูชา

เนื้อหาสำคัญของจารึกหลักนี้ว่าด้วยการซื้อขายที่ดิน การกู้หนี้ยืมสิน และกล่าวถึงขุนนางผู้มีนามว่า “ลักษมีปติวรมัน” เข้าปกครองเมืองลวปุระ การศึกษาที่ผ่านมามุ่งเน้นการแปลด้านที่ 1 ภาษาเขมรโบราณเป็นหลัก และเมื่ออ้างอิงข้อความด้านที่ 2 ที่เป็นภาษาสันสกฤตก็มักจะอ้างอิงข้อความบางบทเพื่อสนับสนุนประเด็นด้านประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ ในด้านที่ 2 นี้จึงยังไม่มีผู้ได้อ่านและแปลอย่างสมบูรณ์

เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรโบราณ และสารัตถะในจารึกหลักนี้ จึงเป็นที่มาของการศึกษาในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาจารึกหลักนี้ใน 2 ประเด็นดังกล่าวแล้วได้ข้อสรุปผลของการศึกษาดังต่อไปนี้

จากการศึกษาคำศัพท์ พบว่า คำศัพท์ภาษาเขมรโบราณในจารึกโอเสม็ด สามารถแบ่งออกได้ 9 กลุ่ม ได้แก่ 1. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับชื่อเฉพาะ 2. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับราชาศัพท์ 3. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน 4. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับศาสนาและพิธี 5. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกฎระเบียบ 6. คำศัพท์ที่เกี่ยวกับคำบอกเวลาและทิศทาง 7. คำศัพท์ทางไวยากรณ์ 8. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับมาตรา ชั่ง ตวง วัด 9. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครือญาติ กลุ่มที่พบมากที่สุดก็คือคำศัพท์ที่เกี่ยวกับชื่อเฉพาะ ทั้งนี้ ในบรรดาคำศัพท์ทั้ง 9 กลุ่ม คำศัพท์บางคำปรากฏการใช้มาจนถึงปัจจุบันโดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงทางเสียง ทั้งนี้มีบางคำที่สูญหายไปไม่ปรากฏการใช้ในปัจจุบัน

คำศัพท์ที่เกี่ยวกับชื่อ สามารถแบ่งออกได้อีก 3 กลุ่ม คือ ชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ และชื่อตำแหน่ง พบว่า มีทั้งชื่อที่เป็นภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤต โดยจะมีการตั้งชื่อเป็นภาษาสันสกฤตมากกว่าชื่อภาษาเขมรโบราณ ชื่อที่เป็นภาษาสันสกฤตจะมีทั้งชื่อเทพเจ้า ชื่อที่เป็นมงคล ชื่อที่เป็นภาษาเขมรโบราณจะเป็นชื่อที่ไม่มีความหมาย ชื่อซ้ำทาสส่วนมากจะเป็นภาษาเขมรโบราณ

ชื่อของตำแหน่ง vāp (วาป) พบชื่อสันสกฤตมากที่สุด ส่วนชื่อสถานที่มักเติมคำว่า “vrah” (วระ หรือ พระ) ในตำแหน่งหน้าคำ

คำราชาศัพท์พบทั้งหมด 6 คำ ได้แก่ 1. เสด็จ 2. บันทูล 3. ถวาย 4. พระกรุณา 5. พระประสาธ 6. เสวย โดยใช้กับพระมหากษัตริย์เท่านั้น

คำศัพท์ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินสิ่งของมีทั้งที่เป็นภาษาเขมรโบราณและเป็นภาษาสันสกฤต คำศัพท์ที่ใช้ภาษาสันสกฤตส่วนมากจะเป็นคำศัพท์ที่เกี่ยวกับภษาชนะ เนื่องจากเป็นที่สิ่งของที่ใช้ในการถวายแต่ ศาสนสถาน

คำศัพท์ที่เกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม และเทพ เป็นคำศัพท์ภาษาสันสกฤตทั้งหมด มีการเติมคำว่า “พระ” ในตำแหน่งหน้าคำเพื่อแสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมีความหมายเกี่ยวกับ คดีความ การฟ้องร้อง ใช้ภาษาสันสกฤต มากกว่าภาษาเขมรโบราณ

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับคำบอกเวลา วัน เดือน ปี จะใช้ภาษาสันสกฤตทั้งหมด เนื่องจากเป็นฤกษ์ยาม เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาเป็นพระมหากษัตริย์ คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับทิศทางจะเป็นคำภาษาสันสกฤตทั้งหมด

คำศัพท์ไวยากรณ์ส่วนมากจะเป็นคำภาษาเขมรโบราณ

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับมาตรา ชั่ง ตวง วัด ใช้ภาษาเขมรโบราณ เช่น ชั่ง ตำลึง ทะลวง เยา และมีคำศัพท์มาตรา ชั่ง ตวง วัด ตามประเพณีของอินเดียด้วย เช่น คำว่า ตุลา

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครือญาติมีจำนวน 6 คำ เป็นคำศัพท์ที่กล่าวอ้างถึงบรรพบุรุษ หรือ เชื้อสาย เพื่อบ่งบอกถึงสถานะความสำคัญและบอกถึงกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดิน

คำศัพท์ที่ปรากฏมีการใช้ทั้งภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤต สาเหตุที่บางกลุ่มใช้ภาษาสันสกฤตมากกว่า เนื่องจากทัศนคติของคนในสมัยนั้นมองว่าภาษาสันสกฤตมาจากอินเดียซึ่งมีอารยธรรมสูงกว่าของตน จึงได้ยืมคำศัพท์สันสกฤตมาใช้โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์ ศาสนา พิธีกรรม ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้คำศัพท์บางคำปรากฏการใช้มาจนถึงปัจจุบันโดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงทางเสียง ทั้งนี้มีบางคำที่สูญหายไปไม่ปรากฏการใช้ในปัจจุบัน

ส่วนการศึกษาสารัตถะ สามารถสรุปได้ 3 ประเด็น ได้แก่ 1. สารัตถะด้านประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง 2. สารัตถะด้านเศรษฐกิจและสังคม และ 3. สารัตถะด้านศาสนาและพิธีกรรม

สารัตถะด้านประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครองในจารึกโอเสม็ดคือภาพสะท้อนความเป็นไปของอาณาจักรเขมรโบราณในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 โดยกล่าวถึงปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 คือ มหาศักราช 924 (ตรงกับพุทธศักราช 1545) ทั้งได้สะท้อนภาพการเสด็จออกว่าราชการ ณ พระจตุรมุข พระศิลาตฎาก พระศรีชยเนทรนคร โดยมีรับสั่งให้ขุนนางไปปักคำประกาศ

(ศิลาจารึก) และทำพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งได้สะท้อนภาพการพิพากษาคดีความในการแย่งชิงกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน คือ เมื่อเกิดการฟ้องร้องขึ้นจะต้องถวายฎีกาแก่พระเจ้าแผ่นดินเป็นอันดับแรก จากนั้นพระเจ้าแผ่นดินก็จะส่งคดีความให้พระสภาตุลาการตัดสินคดีความอีกทอดหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ทรงเป็นผู้อยู่สูงสุดในกระบวนการยุติธรรม โดยได้ลงตัดสินพิพากษาคดีความด้วยพระองค์เองร่วมกับขุนนางและพระสภาตุลาการ ไปจนถึงสะท้อนภาพการขยายอำนาจไปยังเมืองลพบุรี (ลพบุรี) โดยรับสั่งให้ขุนนางคนสำคัญที่ชื่อว่า “ศรีลักษมีปติวรมัน” ไปฟื้นฟูเมืองลพบุรีให้กลับมาสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับให้ปกครองพวกราษฎร

สาระคดีด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้สะท้อนให้เห็นภาพการติดต่อซื้อขายภายในประเทศ มีการเก็บและเสียภาษี การกู้หนี้ยืมสิน และการซื้อขายแลกเปลี่ยน โดยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 รับสั่งให้ขุนนางเสียภาษีร่วมกัน ไปจนถึงให้ศรีลักษมีปติวรมันเข้าไปปกครองเมืองลพบุรีแล้วให้เก็บภาษีอย่างมากมาย เมื่อศรีลักษมีปติวรมันเก็บภาษีได้อย่างดี จึงได้รับพระราชทานตำแหน่งขุนคลัง สำหรับการเสียภาษีนั้นเป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ได้เป็นการจ่ายด้วยเงินหรือทอง หากแต่เป็นสิ่งของ ได้แก่ ชันเงิน ผ้าโตบ ผ้าธนบ ผ้าชฎววาย วัวควาย เกวียน ถ้วย ไปจนถึงกระโถน เช่นเดียวกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนก็พบว่าสินค้าที่ใช้ซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ดินนั้นมีทั้งทองและเงิน ไปจนถึงสิ่งของมีค่าต่าง ๆ ได้แก่ ชันเงิน แหวน ถ้วย กระโถน ผ้า ฯลฯ และการกู้หนี้ยืมสินนั้นพระเปียบวิธีการกู้ยืมที่น่าสนใจคือ เมื่อกู้ไป 2 ตำลึง จะต้องใช้คืน 4 ตำลึง แต่ถ้าผู้ที่กู้ไปไม่มีทองมาคืนให้ จะต้องชดใช้ด้วยที่ดิน

สาระคดีด้านศาสนาและพิธีกรรม ได้สะท้อนให้เห็นว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ทรงนับถือศาสนาฮินดูไศวนิกายเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม พระองค์ก็ไม่ได้ปิดกั้นการนับถือศาสนาอื่นอย่างโหวงพนิกาย ทั้งนี้ แม้จารึกโอเสม็ดจะระบุว่า “พระองค์ใช้ให้พระกัมเสตงัญญไปตั้งคิวลิ่งคั้นแทนที่พระพุทธรูป” แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพระองค์จะปฏิเสธศาสนาพุทธโดยสิ้นเชิง เพราะในจารึกหลักอื่น เช่น จารึกศาลสูง จารึกปราสาทพระขรรค์กำแพงสวาย ฯลฯ ก็ยังแสดงให้เห็นร่องรอยของศาสนาพุทธในรัชสมัยของพระองค์อยู่ ทั้งข้อความภาษาสันสกฤต บทที่ 39 ของจารึกโอเสม็ดเองก็ยังระบุอยู่ว่าพระองค์รับสั่งให้เหล่าขุนนางทำพิธีสาบานตนว่าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ต่อหน้าพราหมณ์ผู้รู้ และไฟ ซึ่งคำว่า “ผู้รู้” (vudha) ในที่นี้ หมายถึง “พระพุทธรูป” ดังนั้น การรับสั่งให้เอาคิวลิ่งคั้นไปแทนพระพุทธรูปน่าจะมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งกับตระกูลโวมามากกว่า สำหรับพิธีกรรมที่ปรากฏพบว่ามีพิธีใหญ่ 3 พิธี ได้แก่ (1) พรหมยัชฌะ ทำเพื่อสวดบูชา (2) มาตถยัชฌะ ทำเพื่อบูชาบรรพบุรุษ และ (3) ปัลลยางคสุวรรณลึงคะ ทำเพื่อบูชาพระศิวะ ในด้านที่ 2 ภาษาสันสกฤต มีการกล่าวถึงพิธีพัทธประดิษฐานหรือพิธีสาบานตน เพื่อให้ข้าราชการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังมีพิธีธานยเทาะห์หรือพิธีเผาข้าวอันเป็นพิธีที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมเกษตรกรรม

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

1. การปริวรรตที่แตกต่างกัน

โดยปกติแล้ว การปริวรรตคำในจารึกแตกต่างกันย่อมส่งผลทำให้คำแปลแตกต่างกันไม่มากนัก ในวิทยานิพนธ์นี้มีบางคำที่ผู้วิจัยอ่านต่างไปจากนักวิชาการก่อนหน้า โดยจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ชื่อสถานที่

ข้อความด้านที่ 1 บรรทัดที่ 2-3 Saveros Pou (2001: 242) อ่านว่า “pratihārapāla” แปลเป็นชื่อเฉพาะว่า “ประติหารपाल” หากแต่ผู้วิจัยอ่านว่า “pratihārapala” แปลว่า “ประติหารพล” ทั้งสองคำนี้ต่างกันเพียงสระอะ/อา ระหว่างคำว่า “pāla” และ “pala” เท่านั้น แม้จะอ่านและแปลต่างกัน แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความหมายทั้งประโยคเสียไป

ตัวอย่างที่ 2 ตัวเลขศักราช

ข้อความด้านที่ 2 บรรทัดที่ 1 เริ่มด้วยตัวเลข 3 ตัว Saveros Pou (2001: 245) อ่านว่า “937” อันเป็นมหาศักราช 937 ตรงกับพุทธศักราช 1158 หากแต่ผู้วิจัยอ่านว่า “931” อันเป็นมหาศักราช 931 ตรงกับพุทธศักราช 1152 ทั้งสองคำนี้แตกต่างกันที่จำนวนหลักหน่วยซึ่งห่างกัน 6 ปี ย่อมมีผลต่อการนำไปตีความประวัติศาสตร์

ตัวอย่างที่ 3 ตัวเลขจำนวน

นอกจากตัวเลขศักราชที่อ่านต่างกันแล้ว ยังมีตัวเลขบอกจำนวนสิ่งของหรือที่ดินจำนวนมากที่ผู้วิจัยอ่านต่างไปจากนักวิชาการอื่น ๆ เช่น ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 7 Gerdi Gerschheimer Arlo Griffiths และ Dominique Soutif (2006) อ่านว่า “20 10 pojā” หากแต่ผู้เขียนอ่านว่า “10-7 pojā” ซึ่งแปลได้ว่า “17 โปชา” เป็นการบอกจำนวนรวมของสิ่งของ ความแตกต่างด้านจำนวนนี้ส่งผลในการตีความเรื่องจำนวนสิ่งของหรือที่ดิน

2. ความรู้ทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และพิธีกรรมที่น่าสนใจ

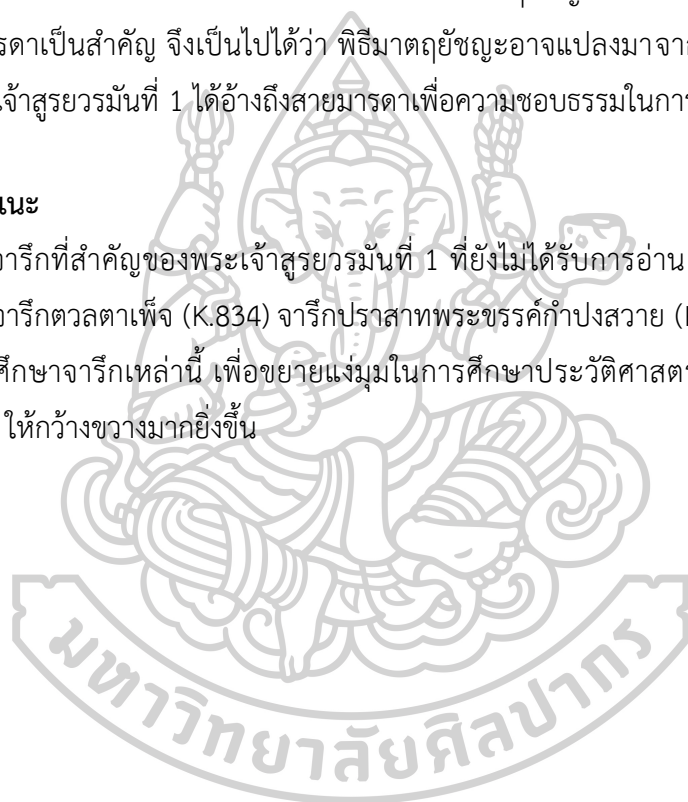
ความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่พบใหม่ในวิทยานิพนธ์นี้ คือ เรื่องการขยายอำนาจไปยังเมืองลพบุรี หรือก็คือลพบุรี ซึ่งแต่เดิมงานวิจัยที่ผ่านมาอ้างอิงโคลกภาษาสันสกฤตบทที่ 37 แล้วสรุปว่า “ลพบุรีอาจล่มสลายเพราะการโจมตีของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1” แต่ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยเห็นว่าลพบุรีอาจล่มสลายมาก่อนหน้านี้แล้ว เพราะเมื่อพิจารณาจากข้อความภาษาสันสกฤตในจารึกโอเสม็ดทั้งหมดแล้วทำให้ทราบว่า พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ไม่ได้โจมตีลพบุรี หากแต่เป็นผู้มาฟื้นฟูเมืองลพบุรีให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง โดยส่งขุนนางชื่อว่าลักษมีปติวรมันเข้ามาปกครองพวกรามัญ

นอกจากนี้ เนื้อหาเกี่ยวกับการกู่หนี่ยืมสินที่ว่า เมื่อกู่ไป 2 ตำลึง จะต้องใช้คืน 4 ตำลึง และ ถ้ากู่ไป แต่ไม่มีทองมาคืนให้ จะต้องชดใช้ด้วยที่ดินนั้น ถือว่าเป็นจารีกหลักแรกที่กล่าวถึงการให้กู่ทอง เพื่อไปใช้จ่าย (กังวล คัชชีมา, 2557: 92) เรื่องนี้น่าจะสะท้อนให้เห็นได้ว่าระบบเศรษฐกิจในยุคนั้น น่าจะเฟื่องฟูอยู่ไม่น้อย

ทั้งนี้ มีพิธีกรรมหนึ่งที่น่าสนใจคือ “พิธีมาตถุชฌณะ” ซึ่งคำนี้ไม่ปรากฏในอินเดีย เนื่องจากในอินเดียพบแค่พิธีปิตถุชฌณะซึ่งเป็นหนึ่งในปัญจมหาชฌณะ (พิธีสวดมนตร์ภาวนาบูชาเทวดาทั้ง 5) จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า 2 คำนี้แตกต่างกันในคำว่า “มาตถุ” ที่แปลว่า “แม่” และ “ปิตถุ” ที่แปลว่า “พ่อ” ในสังคมอินเดียนับถือสายปิตาจึงพบพิธีที่มีชื่อว่า “ปิตถุชฌณะ” หากแต่อาณาจักรเขมรโบราณ นับถือสายมารดาเป็นสำคัญ จึงเป็นไปได้ว่า พิธีมาตถุชฌณะอาจแปลงมาจากปิตถุชฌณะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้อ้างถึงสายมารดาเพื่อความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์

5.3 ข้อเสนอแนะ

ยังมีจารีกที่สำคัญของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ที่ยังไม่ได้รับการอ่านและแปลเป็นภาษาไทย มาก่อน เช่น จารีกตวลตาเพ็จ (K.834) จารีกปราสาทพระขรรค์กำปงสวาย (K.161) เป็นต้น จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาจารีกเหล่านี้ เพื่อขยายแง่มุมในการศึกษาประวัติศาสตร์ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมลเสถียร ภัฏฐาจารย์. (2547). **ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม** (หม่อมเจ้าสุภัทราวดี ดิศกุล, ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
กรมศิลปากร.
(2564). **จารึกในประเทศไทย เล่ม 3** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ
กรมศิลปากร.
- กั้วล คัชชิวา. (2557). หลักฐานเกี่ยวกับจารึกเขมรที่พบใหม่ในรอบทศวรรษ. ใน **เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมอาเซียน เรื่องความสัมพันธ์ของภาษาและรัฐโบราณในอาเซียน** (น. 87-114). กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โคลด ซาค. (2531). 600 ปี แห่งประวัติเมืองพระนครของขอม (หม่อมเจ้าสุภัทราวดี ดิศกุล, ผู้แปล). ใน **ศิลปวัฒนธรรม**, 10(6), 110-125.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2563). **โครงการแข่งน้ำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา**. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊ก.
- เดวิด แชนด์เลอร์. (2557). **ประวัติศาสตร์กัมพูชา** (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, สดใส ชันติวรพงศ์, วงเดือน นาราสิจ, ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ณัฐพล จันทรงาม. (2550). การศึกษาวิเคราะห์จารึกดวลปราสาทในเชิงวรรณคดีศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทรงธรรม ปานสุกณ. (2548). **ร่องรอยพระพุทธศาสนาในอาณาจักรเขมรโบราณก่อนพุทธศตวรรษที่ 17** (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2554). การศึกษาชื่อสถานที่ในอาณาจักรเขมร (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2561). **ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และการเปลี่ยนศาสนาที่ปรากฏในจารึกเขมรโบราณ**. ใน **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ พื้นที่โขง ซี มูล ราชภัฏอุดรธานี ครั้งที่ 3 “ถอดรื้อมรดกความรู้: ความท้าทายของสหวิทยาการในการพัฒนาท้องถิ่น โขง ซี มูล”** ระหว่างวันที่ 25-26 ตุลาคม 2561 (น. 249-252).
- เทพรัตน์ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2521). **จารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง** (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- มนวิภา เจียจันทร์พงษ์. (2532). ความเข้าใจในบางด้านเกี่ยวกับการอ่านหนังสือโบราณ : ศิลจารึก. ใน **อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 12(1), 5-17.
- มาดแลน จีโต. (2543). **ประวัติเมืองพระนครของขอม** (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.
- พิชญา สุ่มจินดา. (2557). คำว่า “ศรีชนะ” ในจารึกกัมพูชา: “นิกาย” หรือ “นิรมาณกาย”. ใน **ไทยคดีศึกษา**, 11, 175-217.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2561). สงครามแย่งปราสาทในตำนานชาวญฮกุร (เนียะกุร) และข้อสันนิษฐานการสลายตัวของรัฐทวารวดี. ใน **ศิลปวัฒนธรรม**, 40(1), 136-145
- พระมหาปราโมทย์ แก้วนา. (2558). การศึกษาวิเคราะห์จารึกแม่บุญตะวันออก (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล. (2546). ข้อคิดเห็นใหม่เกี่ยวกับศาสนาของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1. ใน **เมืองโบราณ**, 29(1), 10-21.
- สฤกษ์พงศ์ ชุนทรง. (2558). **ทวารวดี: ประตูสู่การค้าบนเส้นทางสายไหมทางทะเล**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2563). **แม่โพสพ โดยรัฐนาฏกรรม ในพิธีเผาข้าว ตามลัทธิเทวราช**. เข้าถึงได้จาก https://www.matichonweekly.com/uncategorized/article_318842?fbclid=IwAR0GAnRKah4Otd_isHJ1ttwrpfBE2eNjiYc2jXSSuVqVdPOHS8vE7qluor8
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2549). **ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- ศานติ ภัคดีคำ. (2562). **แลหลังคำเขมร-ไทย**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อภิรักษ์ สงเคราะห์. (2544). สถาบันกษัตริย์เขมรโบราณจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 13 (สารนิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ออกญาเทพพิฑู. (2550). **พระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ฉบับฉลองครบรอบ 55 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-กัมพูชา** (ศานติ ภัคดี คำ, แปล). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย-กัมพูชา กรมสารนิเทศ.
- อัญชญา จิตสุทธิญาณ. (2552). การสำรวจจารึกในประเทศไทย. ใน **กรรณิการ์ วิมลเกษม และคณะ**

- (บรรณาธิการ), **อัญชนาจารึก: ชีวิตและผลงานวิชาการด้านจารึกวิทยา ภาษา และ ประวัติศาสตร์** (น. 166-167). กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- อุไรศรี วรศะริน. (2542). **จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร ค.ศ. 1566-ค.ศ. 1747**. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.
- _____. (2545). ประวัติศาสตร์กัมพูชา. ใน อรวรรณ บุญยฤทธิ และคณะ (บรรณาธิการ), **ประชุมอรรถกถาธรรม: รวมบทความวิชาการของศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อุไรศรี วรศะริน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เอ. แอล. แบซัน. (2559). **อินเดียมหัตถ์จารึก** (กาญจณี ละอองศรี, บรรณาธิการแปล). สมุทรปราการ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.

ภาษาต่างประเทศ

- Ananthanarayana, H.S. & Lehman, W. P. (2020). **SATAPATHA-BRAHMANA**. Retrieved from http://gretil.sub.unigoettingen.de/gretil/1_sanskr/1_veda/2_bra/satapath/sb_11_u.htm.
- Bodewitz, Henk. (2019). Redearth and Its Relation to Rebirth and Release. In Dory Heilijgers, Jan Houben, and Karel van Kooij (Eds), **Vedic Cosmology and Ethics** (pp. 121-134). Boston: Brill.
- Cœdès, George. (1951). **Inscriptions du Cambodge Volume III**. Paris: E. De Boccard.
- _____. (1953). **Inscriptions du Cambodge Vol. V**. Paris: Imprimerie d'extreme-Orient.
- Choulean, Ang. (2015). Catumukh. In **UDAYA Journal of Khmer Studies**, 13, 89-94.
- Finot, Louis. (1904). Notes d'épigraphie. In **Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient**, 4, 672-679.
- Gerschheimer, Gerdi. (2005). **K1198AC**. Retrieved from <http://sealang.net/oldkhmer/corpus.htm>
- Gerschheimer, Gerdi, Griffiths, Arlo, & Soutif, Dominique. (2006). **K1198B**. Retrieved from <http://sealang.net/oldkhmer/corpus.htm>
- Griffiths, Arlo. (2006). **Zolang als Zon en Maan nog Schijnen**. Paper presented at Leiden University, 2 June 2006, 20-23.
- _____. (2009) Sūrya's Nāgas, Candra's Square Seat and the Mounted Bull with Two Guardians: Iconographical Notes on Two Khmer Illustrated Stela Inscriptions. In **Prajñādhara: Essays on Asian Art History, Epigraphy and Culture in Honour of Gouriswar Bhattacharya** (pp. 466-478). New Delhi: Kaveri Book.

- Hall, Kenneth R. (1975). Khmer Commercial Development and Foreign Contacts under Sūryavarman I. In **Journal of the Economic and Social History of the Orient**, 18(3), 318-336.
- Kane, P. V. (1941). **History of Dharmasastra Vol. 2 Part 1**. Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute.
- Lowman, Ian Nathaniel. (2011). The Descendants of Kambu: The Political Imagination of Angkorian Cambodia (A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy) University of California, Berkeley
- Majumdar, R.C. (1953). **Inscriptions of Kambuja**. Calcutta: The Asiatic Society.
- Pou, Saveros. (2001). **Nouvelles inscriptions du Cambodge II&III**. Paris: École française d' Extrême – Orient.
- Skilling, Peter. (2004). Random Jottings on Śrīghana: An Epithet of the Buddha. In **Annual Report of The International Research Institute for Advanced Buddhology at Soka University for the Academic Year 2003 VII** (pp. 147-158). Tokyo: The International Research Institute for Advanced Buddhology.
- Sharan, Mahesh Kumar. (1974.). **Studies in Sanskrit inscriptions of ancient Cambodia**. Delhi: Abhinav Publications
- Shastri, J. L. (2014). **Siva Purana (Ancient Indian Tradition and Mythology: Vol. 1)**. Dehli: Motilal Banarsidass Publishers.
- Wongsathit, U-Tain, Katshima, Kangvol, & Khotkanok, Chatupohn. (2020). The Fall of Dvāravatī as Mentioned in The Khmer Inscription K.1198. In Anna Bennett and Hunter Watson (eds.), **Defining Dvāravatī** (pp. 137-143). Chiang Mai: Silkwormbooks.
- Vickery, Michael. 1985. The Reign of Suryavarman I and Royal Factionalism at Angkor. In **Journal of Southeast Asia Studies**, 16(2), 226-244.
- មួង សកុណារី. (2006). នយោបាយនិងសេដ្ឋកិច្ច ក្នុងរាជ្យព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី ១.
- ឡុង សៀម. (n.d.). សិក្សាកថាសិលាចារឹករកឃើញថ្មីរបស់ព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទីមួយ (នៅសារមន្ទីរអភិរក្សអង្គរ).
(Unpublished).

ภาคผนวก

การปริวรรตจารึกโอเสม็ดจากอักษรขอมโบราณเป็นอักษรไทย

ด้านที่ 1 ภาษาเขมรโบราณ

- (1) 936 ศก ปณจมิ เกต มารคศิริ วุธวาร นุ ฐลิ วระ ปาท กัมรเตง กัถวน อณ ศรี สุรยยวรมมเทว
 สตาจ วระ จตุรมมุข วระ ศีลาตตาก วระ ศรี ชเยนทรนคริ ปี ปนทวล ต กัสเตง ม-
- (2) ทาตม คุณโทษทรศิ เปร จุณ ปุนทวล ต วระ กัสเตง ศิวปาท สถาปติ นา ตรีณิ นุ วระ กัสเตง กุติ
 รุง สถาปติ นา จตวารี นุ มรตาณ ไชลณ ชลาจเคศวร คุณโทษทรศิ นา ตรีณิ นุ ปรัติหารป -
- (3) ล ตรีณิ ปี เปร จุณ สถาปณา ปรัศสต เนะ อาย มทฤษเทศ นุ ฤเว วรหมยชยุ มาตถยชยุ ปน-लयง
 สุวรรณลึงค มาสปุณณน สัวตสรปุณณน สยง มหาปนชิต ต ชู ทเนปร วระ กมรเตง อณ วิ-
- (4) ทยาธิปนทิต วระ กัมรเตง อณ โวลก ต โม่ก ปน-लयง สุวรรณลึงค ต กาล โนะ อุก ๐ 931 ศก นุ
 มาน ภูมิ มาธยเทศ โดย ปศจิม ปรัสป สรุก จาส สเม นุ ฤนล ต โม่ก อวิ สชุง เทา อุตต-
- (5) ร ลโวะ สเรง โดย ทกษิน อีสส เสธ กรปี โดย ปุรวว ตราป กรลา ตุต สรุ โดย อุตตร ตราป สเรง
 เนะ ตี มรตาณ ไชลณ ศรี นฤเปนโทรปกल्प สรุก จาส วรรณ อนินทิตติปุร เต อนุโมท นุ กุเล
- (6) ต ชมะ วาป มาธว วาป วรหมศิว วาป ธรรม จันต โอโย คุสส ต วระ กัสเตณ อณ ศรี ลกษมีปติวรมม
 มน วระ กัสเตง อณ ววม ฆมิ คุสส โอโย ทราวูย ต วาป วรหมศิว วาป มาธว วาป ธรรมม ต กุ-
- (7) เล มรตาณ ไชลณ ศรี นฤเปนโทรปกल्प ต ฤเว ราชกรยย ทราวูย มน โอโย ชาล ปรก ปรัวยล งน
 ชยง 2 โทป เยา 1 ฤนป เยา 1 ชญ วูยย เยา 4 อวล 10-7 โปชา กรยาว 2 รเทะ เซง 1 ฤปว-
- (8) จ 2 เวาทิ 1 ปทิกะ 1 ๐ ภูมิ ตราป หชย----- ตี วระ กัสเตง อณ ศรี ลกษมี
 ปติวรมม ทุณ ต วาป ปวิตร วาป ปิต สมรานิวรต สรุก
- (9) ----- ปรก 1 สตาย ปรก 1 ตมรย ซโมล 1 โทป เยา 1 สัลลาป ชรวก 1 โอโย ปาย --
 ----- นุ วระ กัสเตง อณ ศรี ลกษมีปติวรมม ทุ-
- (10) ฤ ภูมิ สชุง ต วาป อยก วาป เทป ฌ[ม]า วระ กรลา ฆท ณา จาตวารี วาป อีศว[ร]ภา[ว] วาป อา
 วิกรานต ภูมิ โดย ทกษิน ตราป โคล ณา เต อวิล ๐ โดย ปุรวว ตราป ฤนล สตีป กรลา
- (11) ตุต สรุ โดย อุตตร ปรัสป เสธ กรปี ๐ โดย ปศจิม ตราป ฤนล ๐ ทราวูย นุ ทุณ ชาล ปราก 4
 งน ชยง 1 ลิง -- มาส ลิง 2 ชญ เยา 4 อวล 10 ตี โอโย ต วาป อีศวรภาว นุ วาป อา [วิกรานต]
- (12) ชาล ปรก 4 ครโลง ไต 1 -- งน ชยง 1 ลิง 10 มาส ลิง 1 โทป วละ วรทาน เยา 1 --ะ ทิก วละ ตี
 โอโย ต วาป อยก วาป เทป ๐ 933 ศก นุ วระ กัสเตง อณ ศรี ลกษมีปติวรมม
- (13) ทุณ ภูมิ กุติ นุ วนต วยร ต วาป ศรี เยาว นุ วาป ธารมมปาล สรุก ฤลา สลุต ปี ทุก วระ กัมรเตง
 อณ ศิวลึงค ต คี วนม ๐ อาจารย์ย ต สถาป มรตาณ ไชลณ วระ วราหมนศาล ทราวูย มน โอโย ต

- (14) วาป ศรี เยาว นุ วาป ธรรมपाल รลา สลุต นุ กุเล โนะ โฝง เวาที 1 ปทิกะ 1 จนลยก 10 ศเวต
 กัวล วุระ วรหานุ ศีร วุระ ๐ มน วุระ กัสเตง อณ กนละ วุน คี นา เทา ปรมาท อนก รลา สลุต โฝง
 ปี เทา
- (15) อนูโมท นุ อนก รลา สลุต ปี โอย ภูมิ โนะ ต วุระ กัสเตง อณ ศรี ลกษมีปติวรมม ๐ ตี โอย
 ทรวย ต วุระ กัสเตง กนละ วุน ไท ตัมรย ซุโมล 1 ตัมรย เย 1 อเสท 1 ตี โอย ต มรตาณ ไชลณ
- (16) กัหวต ทิก ต ขลาย วุระ กัสเตง อณ กนละ วุน ักรยว 2 มรตาณ ไชลณ ครโลต กุเล วุระ กัสเตง
 อณ กนละ วุน ตี โอย ปร-อป เทศ 1 จนลยาก เยา 5 ๐ กวิต ไชลณ จาณ ทิก นา วุระ
- (17) กัสเตง อณ กนละ วุน ตี โอย โวะระ 2 สลอป ักรปี 1 โอย ปาย วุระ กัสเตง อณ กนละ วุน นุ คี
 ๐ มรตาณ ไชลณ นุ ไชลณ วล สณชก โฝง ต ปกษ วุระ กัสเตง อณ กนละ วุน ต โม-
- (18) ก หวป ปาย โนะ อุกก ตี โอย ผลาส สป ผลุ จนลยาก 10 มน ลวะ ต คี 936 ศก ต คี ขเนต
 มารคศีร ปี วุระ กัสเตง อณ ศรี ลกษมีปติวรมม ถเว วรหมายชญ มาตถยชญ ต คี ภูมิ โนะ นุ
- (19) ปน-ลยง สุวรรณลึงค ต วุระ สุเรง ปี วุระ กัสเตง อณ กนละ วุน โมก สมยชญ สนมเม นิ ปี ชุ่
 มหาปนติตต โฝง ต ทเนปร วุระ กัสเตง อณ ศรี วิทยาทีปนติต คี ต คุรุ นิ
- (20) ต วุระมยชญ วุระ กัสเตง อณ ภูมิปุร ต ถเว มาตถยชญ วุระ กัมรเตง อณ โวลก ต ปนลยง
 สุวรรณลึงค นุ วุระ กัสเตง อณ สถาปติ นา ตริณิ ๐ วุระ กัสเตง อณ สถาปติ นา จตวารี
- (21) ต โมก สถาปนา ปรศสต เนะ นุ มรตาณ อณ ไชลณ ชลางเคศวร คุณโทษ ๐ มรตาณ ไชลณ
 นิตาที สภาสต ยุคปต อีสส มหาปนติต ต อปาล เนะห เทป วุระ กัสเตง อณ กนละ วุน
- (22) โวล นุ สตย วเนก วุระ มนพล ปี โอย อีสส ภูมิ รลา สลุต เทา ต วุระ กัมรเตง อณ ศิวลึงค อาย
 มชยเทศ นุ วุระ กัมรเตง อณ ศิวลึงค อาย วุน ตี โอย สันงโคล ไตย ปรูวว ต คี เซ-
- (23) ง วุน กัวง วุน ไตย อคเนย ปรสป ภูมิ ักรโกป ๐ 933 ศก มน ตรกวล ไว ส นุ ตำปาง ปี ขมิ ข
 มางนิ กัมรเตง กมตวน อณ เปร นิรณนย โยก ภูมิ นุ วุระ สุชาวาส ไน ตาณ ตริตกี
- (24) ตรกวล ไว เทา อชิ โอย ปรสาท ต วุระ กัสเตง อณ ศรี ลกษมีปติวรมม ๐ วุระ เปร วุระ กัสเตง
 อณ สถาปนา ศิวลึงค วิงต คี ปรสาท โนะ นา เตล วุระ วุทธ ๐ อาจารย์ย ต โม-
- (25) ก สถาปนา ศิวลึงค วุระ กัมรเตง อณ วิทยาศรม ต กนมยง ๐ วุระ สภา ต โมก สงโคล กัสเตง
 ยนป คุณโทษ นา ตริณิ นุ ทโวง นา ตริณิ ๐ จงวาท ต ภูมิ ไตย ปศจิม ปรสป ชาเล-
- (26) ย ไต[ย] ทกษิน ปรสป สตุก รนสิ ักริทาริปูร ตราช ไตย ปรูวว ปรสป จงกูร สโรง สางเก ไตย
 อุตตร ตราป ไวร ปรัง ปรสป รจนาปุร ๐ ตราป ฉทิง วิง เทา ปศจิม ตี วุระ กัสเตง อ-
- (27) ณ ศรี ลกษมีปติวรมม โอย ต กวน อาย สตุก อนตาส จำ จันำ สง-กรานต ต วุระ กัมรเตง อณ
 ศิวลึงค อาย มชยเทศ ๐ 934 ศก มน วาป เล ทศคราม ทมุก วุระ วสน สรุก ตรา-

- (28) จ ปลูก มาส ฉ-น ถึง 2 ต วระ กัสเตง อณ ศรี ลักษณะปติวรมม ปี โอย ราชการยย มน คุณ มาส ถึง 4 ปี อยต มาส ปี โอย ปี โอย ภูมิ อย ตราจ ☉ จงวาดต ภูมิ โนะ โดย ปุ-
- (29) รวว ปรสป ภูมิ ตวง ปนลา โดย ทกษิน ตราป สุเรง โดย ปศจิม อีสต ตรวาง รุง โดย อุตตร ป ปรสป รังเลง ☉ วระ[ะ] สภา ต โมง สงโคล ต ภูมิ โนะ มรตายน โขลณ วีรา -
- (30) -คราม สภาสต มรตายน โขลณ ฤปล จาร ต โขลณ วระ วสน ☉ 934 ศก น วระ กัสเตง อณ ศรี ลักษณะปติวรมม พุณ ภูมิ มาต จงวา ต วาป ชู ปรลย มฤตกชน ทรวาย
- (31) นุ พุณ ขาล ปรก 4 งน ชยง 2 จนจยาน 4 งน ถึง 4 เวาติ 1 ปทิกะ 1 จนลยาก 10 จงวาดต ภูมิ โนะ โดย ปศจิม อีสต ฉทิง मत จงวา ปรสป ภูมิ จังกาส ☉ โดย ทกษิน ตราป โว
- (32) คนศวาร ปรสป ภูมิ วระ กัสเตง อณ ชโรย จาร โดย ปุรวว อีส ทวาก สลา ปรสป นุ รลา โว โดย อุตตร จวล ฉทิง ปรสป นุ ภูมิ กัสเตง ชลวนธ ☉ มน ลโวะ ต 935 ศก
- (33) ปี กัสเตง มลวย วิรุท นุ วระ กัสเตง อณ ศรี ลักษณะปติวรมม กถา มน เหตุ วระ กัสเตง อณ โขลณ นิ คุส ปี โยก ภูมิ วระ วนวก นุ อंनाจ กัสเตง มลวย เปร อนก จรวตต สรุ
- (34) ต เสร โนะ เทา ☉ วระ กัสเตง อณ ศรี ลักษณะปติวรมม ถวาย สันวต โรหะ ปุรววาปร เลห วระ กัสเตง อณ มาน ภูมิ โนะห ☉ วระ โรษณ ต กัสเตง มลวย เปร สตป วยว-
- (35) ทาร ☉ กัสเตง มลวย โอย วาป ชู ปรลย ต มาน ภูมิ จุณ วยวทาร จณ วาป ชู ต วระ กัสเตง อณ ศรี ลักษณะปติวรมม วระ สภา เปร ฉยาก วาป ชู ปี นุ นิรณนย มน วาป ชู ถวา-
- (36) ย ทรวย คิ ปี โรส สิทธิ ภูมิ โนะ ต วระ กัสเตง อณ ศรี ลักษณะปติวรมม ต จเร วระ กัสเตง อณ ศิวปาท นา ตรีนิ วระ กัสเตง อณ ศิริปาท สภาปติ นา โท กัสเตง กุ-
- (37) ตี รุง คุณโทษ นา โท ☉ มรตายน โขลณ ชลางเศศวร คุณโทษ นา ตรีนิ วระ โอย วระ กรุณา ปรสาท ภูมิ โนะ ต วระ กัสเตง อณ ศิวลึงค ทวิหสต อย มาทฤษเทศ
- (38) วระ เปร สเตง อณ ภาวนาฑิตย สภา นุ รงวาง นา ตรีนิ เทา เทา ครามฤทธิ ปุระษปรธาน ปวาน โดย ปี สมกส ปี สงโคล ☉ มน วระ กัสเตง อณ ษมิ ปี สากษิ สรคต เวค โม-
- (39) ก ถวาย จนจยาน 2 ภาชน ปรก 1 งน ชยง 4 ตนลาป หนिर 4 งน ชยง 1 สว กัสเตง ชลวนธ ต มาน สรุก สมิป นุ ภูมิ โนะ ต เทา สงโคล นุ สเตง อณ ภาวนาฑิตย วระ เปร เทา
- (40) สงโคล ต คิ จงวาด ต โรหะ เนหะ โอยต กัสเตง อณ ศิวลึงค โรหะ วระ กรุณา ☉ 935 ศก น วาป โว กนมนน ปเร สรุก ต้วง โอย ภูมิ ต้วง ต
- (41) วระ กัสเตง อณ ศรี ลักษณะปติวรมม จงวาดต ภูมิ โนะ โดย ปุรวว ปรสป นุ ภูมิ กัสเตง ชคต ศิว ปาท โดย ทกษิน อีสต กุลมาตร โดย ปศจิม ตราป ว[นุ]ร รัตวล โต

- (42) ย อุตตร ตราป ตนโนต กโร ขยล สรูก ⊙ ทรวย ตี วระ กัสเตง อญ โอยต วาป ไว ต้วง เวาติ 1
งน ขยง - ปทิกะ 1 งน ขยง 1 ⊙ 935 ศก มวาย เกต อาสาธ ศุกร-
- (43) วาร นุ วระ ปาท กัมรเตง กัตวน อญ ศรี สุรยยวรมมเทว สตาจ วระ จตุรมมุข วระ ศีลาตตาก ว
ระ ศรี ขยันทุรณคิริ ปี ปนทวล ต วระ กัมรเตง อญ ศรี วิทยาธิปนทิต
- (44) เปร ปนทวล ต มรตาณ ไชลณ ศรี นฤเปนนโทรปกल्प สรูก จาส อนินทิตปุร เต นุ กุเล ต ชมะ
วาป เทง วาป วรหมศิว [จันต] ⊙ วาป ไว สรูก ต้วง กนมายง ปเร เต ⊙ วาป อยก
- (45) สรูก สขง ฉมำ วระ กรลา ผท เต ⊙ วาป อีศวรภาว วาป นารายน สรูก สขง วิกรานต เต เปร
อนก ต โรหะ เนหะ สยงต เทา นา ชมุค วระ กรลา อรจณ เปร สัมมุต นุ วระ กั-
- (46) สเตง อญ ศรี ลกษมิปติวรมม มวาย ราชการยย นุ กุเล วระ กัสเตง อญ ปุรทวานน ⊙ เนา รุ
มน กุเล วระ กัสเตง อญ ปรีปาล ธรรมม วระ กัสเตง อญ อนก ต โรหะ
- (47) เนหะ ปรีปาล ธรรมม วระ กัสเตง อญ รุ กุเล วระ กัสเตง อญ อุก ⊙ คี เหตุ มน อนกต โรหะ
เนหะ สยงต โอย ภูมิ สนมะ นิ สถาปนา ถเว ธรรมม โผง อุกก นุ วระ กัสเตง
- (48) อญ ศรี ลกษมิปติวรมม ⊙ 936 ศก จตุรฤธิ โรจ ปุชย เสารวาร นุ ไชลณ วล อวาส आय กัทวต
โหล นุ เตง ตวน ต ยา ไชลณ วล ต มุล आय กัทวต โหล นุ ไชล-
- (49) ณ วล ต ชิมะ โลณ ศีขาวินท สมยค นุ ครามวฤทต ต ชมะ วาป สนยาดต นุ ไชลณ อนากต วयर
ต ชมะ โฆ ปนส์ โฆ กณชน ปี โอย ภูมิ กัทวต โหล ต วระ กัสเตง อ-
- (50) ณ ศรี ลกษมิปติวรมม ลป สรุ ไอ 10 เซ 2 นุ กณโซ ปณ-จทศ เวง ภูมิ มน โอย ไอ เซ 8 รุง 20-
10-4 ⊙ กลปนา วระ กัสเตง อญ ศรี ลกษมิปติวรมม ต วระ กัมรเตง อญ
- (51) ศิวลิ่งค आय กัทวต โหล ขณุ ทสทาสี วระ โค รงโก ลี 5 สป สงกรานต ต คี ปณโจตสว รงโก ลี
[ะ] 4 อาศรม โนะ คี วระ กัสเตง อญ กลปนา ตราป จ-
- (52) นทรศาล นา สาธุชน จวล ไรกนี ต คี เนา อนก ต ญาง ปรีปาล ธรรมม โนะ ทท กุเล ลห ทท อนก
ต ไทย ตี ลห สยง ต มาน ธรรมม รุ วระ กัสเตง อญ อุกก ⊙ เนา อนก ต ปปต ธรรมม
- (53) โนะ เทา สเวย นรกก ตราป วระ จนุทราทิตย มาน เลย ⊙ 936 ศก นุ มรตาณ ไชลณ ศรี
วีเรนทรवलลภ วนุร ต ไชลณ นิ आय วิก เอก โอย จันต คุรุ-----
- (54) ไท วयर आय วयरปุร ต วระ กัมรเตง อญ ศิวลิ่งค มทชยเทศ กลปนา สรุ กนลาส ปรก ----
ปรยยง อนตวง 5 กลมวน ตูล 1 โอย ปรีตีสวตสร ⊙ คี ชมะ จันต โนะ จั-
- (55) นตต ญาง ตมรวจ โฆ กัเวา โฆ กนसान โฆ กัปะ โฆ กณชู ไต กัปีต จันต ถกวล รุกา ตมรวจ โฆ
หฤทย ศิวกุเล โนะ อนกลี 4 ⊙ เนะ มรตาณ ศรี วี -

- (56) เรนทรวลภก เกตุ ต สนตาน วระ กัสเตง อณ ศรี ลกษมิปติวรมม ○ กลปนา วระ กัสเตง อณ ศ
 รี ลกษมิปติวรมม ต วระ กัสเตง อณ มทฤษฎเทศ ปุชา ปรีตทิน รงโก ถลวง 1 เซ 1 สงกรธา-
 (57) นต ถลวง 1 ถวาย วระ เซ 1 ลีะ 5 ปณโจตสว ถลวง 1 มโหดสว ถลวง 2

ด้านที่ 2 ภาษาเขมรโบราณและภาษาสันสกฤต

ภาษาเขมรโบราณ

- (1) 931 ศก สิทธิ สวสติ ขย ไอศวรายย มาน ลาก ตราป วระ จนนทราทิตย มาน เลย ปี วระ กมรเตง
 อณ ศรี ลกษมิปติวรมเมศวร นุ วระ กมรเตง อณ ศรีลกษมิปติวรมมสวามิ วระ กมรเตง อณ ศรีลกษมิ
 ปติวรมไมก(2)นาถ วระ กมรเตง อณ ศรีลกษมิปติวรมเมศวร วระ กมรเตง อณ ศรีลกษมิปติวรมม
 ชนนี้ วระ กมรเตง อณ เคารีปตีศวร วระ กมรเตง อณ นารตเกศวร ทารุ ปุชา ลโวะ มหาส(ม)ทาร ○

ภาษาสันสกฤต

- (3) นมศ คิวาย โย'ธางค- มูมางคาลิงคสงคตม |
 ลมวิกรมาทิปาเคน เวธ เกทภยาทิว ||1||
 สรววโซยตริธานาย สรววโตวยาปิเน นมะ |
 การยยคราหุยาย สุกษมาย คิวาย โวยมรุ[ปิ]เณ ||2||
 (4) สรววโส สลักษิตา ยสย มูรตโตโย วสุธาทยะ |
 ตถาปี ทุรลโกชญาตา นมส ตสไม สมรทวิเซ ||3||
 เจตศ ศุทง กถน นถณา ยตสถิตส สยามิติว ยะ |
 อธากษิจ จิตตชย เจโต- ทูษณั ตน นเม หรม ||4||
 (5) หารางคเศลชณปรีติ- นริยยตสเวทามูมาน นเม |
 คงคามิว นิสยนตี^๐ สเวทมูรตยานตรสถิตาม ||5||
 วนเท วิษณุน ทธา คงข- จเกร ยศ ศุกรปาดเล |
 นนทนโปลชณาเยว วิษเว จนนทรารุกกโยร หฤเต ||6||
 (6) สุรานามาทิวาสา- ส สุเมรุจ นาภิชามุชม |
 ยสย ภูยะ กิมุจเยต มาหัตมยน ตน นเม หริม ||7||
 ลกษมีน นมามี สรววเวษุ สติตา มูรตยา กยาปิ ยา |
 ปรีติเมวากโรน นถณา สุตปตมิว กายจนม ||8||

(7) อาสึทเศชนฤปตีณฑกริฏโกฎิ-
 สนนานโกปริปริสสุริตางฆริกานติะ |
 ศรีสุรยวรมมนฤปติร ชลธิวิรินธร-
 ลวธำ ปโยธิวสนำ วสุธาน ทธานะ ||9||

(8) กานตยา มโนภวปุรววิภวาทินัน
 มนเย ยมมวชภโว ยทิ นาม ปศเยต |
 โรชาคินินา ปศุปรตฺร น ทโต มโนภ-
 ริดยากุลโ'นุกลเยท วิกลํ สวศापม ||10||

(9) กษณมปิ หรินากษโย'วีกษย ยํ วิกษตางคา-
 ส สมรศรศิธิชามนาหรรนิกํ ศรมมศุนยาะ |
 ปรดินิซปรีตาปาต กรตุกามา อิวารตตี
 สวหฤทิ นิตรุรุชณ วหินินา จิตตโยเนะ ||11||

(10) ธรรมโณนมุขํ วลินมุตตมเศารยยยุคตํ
 กานตํ ปริยมวทมาปย ปตี ยเมกม |
 ลกษมีรุ ชหาส กิล ปานทวธรรมมปตนี-
 เมว วิโธกปติมิปสุมปารยนติม ||12||

(11) อาหลาทนาตปนกรรมสมรธเมกํ
 ยํ วิกษย ติกษนกริณส ตมไนการยยะ |
 กรตุ สวศกติมิว ตตสทฤศิหิมางโศ-
 ร คฤหนน กลำ ปรีตีสสรช ปุนร น ศกตชะ ||13||

(12) สປษภูํ ปรงาศย มกรจวชมงคกานตยา
 - - น วีรยยมปิ วิทวิษโต'สุรานาม |
 นยายยาภริกษณคฺณน กเลา วิหีน
 ธรรมสย ปาทมปิ ยส สกลิจการ ||14||

(13) ยาสโยทิตสย ยศสิ ชวลิตย คางสิ
 กโษณกฤตายุคปเทว - - - - |

_____ ว วิภวาทถ _____
 ตตารากรา อิว ทิวาทินกฤตปรงาศะ ||15||

(14) เศารยยาต สวโทรทนต์สมิตสมุตโก
 ทูริ สมุตสาริตศตฺรฺสงฆะ |

อาตมปรภาเว'ปยุปชาตโรมะ

ปฺรายนฺ สวยํ ยุตฺมลพฺทวานฺ ยะ ||16||

(15) เยษํ สฺปฤหา นามยิตฺนุ ฐนฺงชิ

ยุตฺถาย ปุรุววนฺ ฐรณิฐรณาม |

ยทฺวีรยมฺพทฺวีกฺษย ตฺ วนฺทนาย

วีตานิมานาตฺ สฺวคิรณฺสฺสึ เตชาม ||17||

(16) อา วาริราเศะ ปฺรณเต สมนฺสเต

ราชนฺยเก วิทฺวิษตํ ปุรฺสตาต |

สมานตฺวียกฺตรฺเชว จาเป-

นาโรปยามาส ปุณฺรฺ คฺณาย ||18||

(17) (ศฺ)ทฺธํ คฺโณศฺ ศคฺคิกลาวิศทํ สมนฺตา-

ทากิรณฺนมนฺตริตฺวิศฺวมนฺธรมิทฺธม |

กฺโษณินิวฐตฺตฺสฺเมรฺสุรฺรณฺนยฺษเณ-

รฺ โธตาทปฺตรมิว ยสฺย ยศะปฺรตํ ||19||

(18) ยาทฺฤกฺปฺรณิมนฺนา ปฺรณิธาปิ ปฤถฺวี

ตฺนุกฤตา วีรฺยยคฺเณน เยน |

ตฤษณาปฺยนฺนตฺารฺธิชนฺสฺย ตาทฤ-

กฺตฺยาเคน นีตา คตฺมฺลนฺตม ||20||

(19) สตฺสฺปปาทิตฺสฺมสฺตฺสฺมฤทฺธิชาตํ

ยํ วีกฺษย ทิตฺสฺมปิ ชีวิตฺมรฺถิรฺคเค |

ททฺยาด กทาจิทฺปิ มามิตฺติ ศงฺกเยว

ทิกฺษุ ทฺรฺตาทศฺสฺ กิรฺตฺตริตฺปฺริยาปิ ||21||

(20) ศฺรีสุรฺยยวรมฺมเทวสฺย ตสฺย วฺยาดปฺุรฺานวฺยะ |

ศฺรีลกฺษฺมีปฺติวรมฺมา ย- สฺ เสนาณิรฺคณฺนิรฺ ยุรฺํ ||22||

อาเทา ยสฺ เตน ภูภรฺตฺรา ปศฺจิมาศวากาศินํ |

รามนฺยานามธิศฺตเว นียุกฺโต ยุตฺโททฺทะ ||23||

(21) ยถาภิลชิตํ ภรฺตฺ- ร วฺวิกฺรฺมานไตรฺ นโยรฺ นยิ |

ยสฺ ตาน นีตฺวา วเศ'เนกา- น กเรฆาน กฤตฺยการยต ||24||

เปารฺุชฺปาโรชิตฺโร ยฺเณน ชีวิตานไตรฺปายโนะ |

สวามิเน มหตี ปฺริติ- ราตฺมกิรฺตฺยา สมิกฤตา ||25||

- (22) ยสย ศุภธำ มดี วิกษย ทากษยณ จ ทรวินา(รชช)ณ |
 โกศาริปตว์ วิทเธ ส ราชา ราชยรณชนะ ||26||
 มโหระศโยชวลีหมี^๐ โทล่ำ รุบยปรดิครห์ |
 ยสไม ปราทาน นฤปะ ปรีตยา สกรงกณ จ กาลณจัน ||27||
 (23) วิภูติ มหตี^๐ ปราปย ภรตุรารธาต ตตะ |
 ยชไญรุ ยโย วิวิโรธ เทว- น วิปราน วิตไตรตรปยต ||28||
 เหมรुบยาทิกิริ ทรวโยะ กรีตวา กษมำ กษेत्रสยุดำ |
 ทฤตมิกรตุ ส ราชานั ปุนส ตำ สมยาจต ||29||
 (24) ส มธยเทศนามานั ครามั จเกร สวเปารุไซะ |
 มหาต(ตาค)ปรีชา ปราการารามรณชิตม ||30||
 ไศวลิงคั ส ศรววสย ศรววานยาศ จ นิเม อิเม |
 สศรียศุ ศารคคปาณศ จ วิธินา สมติษฐิปต ||31||
 (25) เคารยยา เคารีศวรสยาปี โควฤเช วสโตร นิมาะ |
 ส ไหมะ สธ(า)ปยามาส นฤตยตศ จ กปรททินะ ||32||
 วิธินา เตน ตต สรววิ นนทิกาลาติมูรตติเกะ |
 สถาปยิตวา กฤต สธานั หรมมยปราสาทาสวรม ||33||
 (26) นรนาโรคชาศวาที ปูรณนั ปุ(รม)ภิกเท ปุรม |
 ทเทา เหมาทิโกค้ำศ จ รตนางคาภรณานิ จ ||34||
 คราเม ส สวามินา ทตเต สุขาวาเส สมฤททิเรว |
 ลิงเค สัสถาปยามาส สธาโนส สธาสนุยไศธนะ ||35||
 (27) ปฤฤปรวตศรววสย ส กฤตวาศรมมุตตมม |
 ปุชวลีวิธี่ ภกตยา- กल्पต ปรวิตวตสรม ||36||

กาเลยโทไซรุ ลวปุรณนัย

ปรนษฏรูปา หตศรววโคภา |

วยาฆรธาทิกิริ วยามฤโคะ ปกรักรณนา

ศมคานภูเมรปี ภีมรูปา ||37||

- (28) สรวเว ศุนยตมาศ จิริ กสิยเค นษฎา ฐรวี วารุณะ
 สัรุตมทรมราศโย'ปี วิชยา ราชญา นิยูกเตน เย |
 ศรีลภษมีปติวรมมณนา กิล ปุนะ กรตุ ยถาปุรววกั
 เต กฤตวาทียเค ยถาติภริตน นีตาส สมฤทธี ปุนะ ||38||

(29) กฤตยานเยตานิ กฤตวา ทวีชวุธหุตภุกสนนิธา เชาตภกตยา
 ภรเตร เตษำ ฝลานิ ปรมุทิตหฤทยส ส ปรทาย ปรทายี |
 อาตมารณ ตวากำ กษ กษณมปี น วินา สุวามินถ ซีวีตารถี
 สัศุทสุวามิภกตีปฺรชนิตมธิกั สตผลน ตเวกเมว ||39||

(30) ศรีมานุ ส ลกษมีปติวรมนามธฤก
 ศิวาท ฐเร ฐรุชติมนตรนীরชะ |
 สุวณลึงค์ ปฺรชนม ปาวเน-
 สวติษฐูปจ ไจว จปาริวารีธา ||40||

ภาษาเขมรโบราณ

เทวทรวย นา วระ กมรเตง อย คิวลึงค โอ วระ โกศ

(31) หนึร วระ สุวณ โองการ มวาย ถโม ต คี วระ นิปตร สุวณ ลิง 10 รูปย ลิง จนวยาน หาร ต
 คี รุณเม สรวรตน กรง นวปตร ปน-อง สนม ปฺรฉาล โอ วาต มาส 1 งน ชยง 2 ลิง ... วต

(32) เวท จัลาภ หนิ 2 งน ชยง เวาที ปฺรภ 1 งน ชยง 10 ขลาส 1 งน ชยง ... รูปย ปติครท 1 งน
 ชยง 10 รูปย ภาชน วาร หนึร 2 งน ชยง 4 สเม โอ รูปย ภาชน สฺระ 1 งน ชยง 4 น เลก วระ จุรุ จรุ
 โก

(33) ศ 1 ครเลง ไต หนึร 1 งน ชยง 3 ขาล ปฺรภ หนึร 4 งน ลิง 10 สเม โอ ขาล ปฺรภ สฺระ 1 วลวยถ
 เซง ปฺรภ หนึร วาร 1 ศราว ปฺรภ 5 ลิง 5 สเม ปาทย ปฺรภ 1 ตนลาป ปฺรภ หนึร 1 กลศ 1 สุวณ ปตล

(34) กมนทล 8 ทรยง 2 ชคร 1 ขาน 1 =โอ= นา วระ(ะ) กมรเตง อย ต ปรมศวร รูปย ภาชน 1 งน
 ชยง 4 ศราว ปฺรภ 2 กลศ 1 อรชย ปฺรภ 1 ปาทย ปฺรภ 2 ชคร 1 กมนทล ลงเคา 1 สโวก ลงเคา 1
 ทรยง 1 จุริ 1 ขาน 1

(35) โกที 1 =โอ= นา วระ กมรเตง อย นารายน รูปย ภาชน 1 งน ชยง 4 รูปยารช 1 รูปย ปาทย 1
 ตนลาป ปฺรภ 1 ศราว ปฺรภ 2 กลศ 1 ทรยง 1 ชคร 1 สโวก ลงเคา 2 กมนทล ลงเคา 2 ขาน 2 วระ
 จกร

(36) วต วุตเตงกย 1 =โอ= นา วระ กมรเตง อย เคารีปตีศวร นุ กัมรเตง อย นรเตเกศวร รูปย ภา
 ชน ชยง 4 สเม รูปย กมนทล 2 รูปยารชย 1 ศราว ปฺรภ 3 ปาทย ปฺรภ 1 ตนลาป หนึร 2 กลศ 1

(37) ชค _ ทรยง 1 สโวก ลงเคา 1 กรง นวปตร ปเนง =โอ= 936 ศก เสารวาร นุ ทรพา ปณชีย อนก
 ปไร วระ กัสมเตง อย ศรีลกษมิ ปติวรมม ต ตี เปร ปไร ต วระ กมรเตง อย คิวลึงค มททยเทต ปนลาส
 ศรีร วระ ก(อ)สเตง

(38) เม หสดีนาปุร กวน 1 กณั วระ กมรเตง อย คิวลึงค ไต กวีต กวน ลี 1 ไต กนเทว กุน 2

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวกมลรัตน์ วิเศษสิริวรกุล
วัน เดือน ปี เกิด	18 กรกฎาคม 2537
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2558 สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 2 วิชาเอกภาษาไทย วิชาโทภาษาเขมร คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2560 ศึกษาต่อหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	33 ทำดินแดง 10 เขตคลองสาน แขวงคลองสาน กทม.10600

